

T.C.

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı

**MEHMET AKİF ERSOY'UN DÜŞÜNCELERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERS KİTAPLARINA YANSIMASI**

Merve AYDİLEK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zafer GÖLEN

Burdur, 2017

T.C.
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı

**MEHMET AKİF ERSOY'UN DÜŞÜNCELERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERS KİTAPLARINA YANSIMASI**

Merve AYDİLEK
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zafer GÖLEN

Burdur, 2017

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/01/2017 tarih ve 169/1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 30/01/2017 tarihinde tez savunma sınavı yapılan MERVE AYDİLEK 'ın Mehmet Akif Ersoy'un Düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması konulu tez çalışması İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Prof. Dr. ZAFER GÖLEN
(Tez Danışmanı)

ÜYE : Prof. Dr. BEHSET KARACA

ÜYE : Doç. Dr. ABİDİN TEMİZER

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Merve AYDİLEK

Tarih

İmza

Mehmet Akif Ersoy'un Düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması
(Yüksek Lisans Tezi)

Merve AYDİLEK

ÖZ

Kitaplar çocuğun ruhsal ve kişisel yeterliliklerinin geliştirilmesinde ve kişiliğinin biçimlendirilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Bir ülkede bireylere ulaşılacak için kullanılan yollardan birisi de ders kitaplarıdır. Ders kitapları eğitim sisteminin içerisinde, eğitim sistemi de mevcut devlet sistemi bütünlüğü içinde ele alınmalıdır. Bu yüzden kitaplar örtük olarak bireyin kişiliğinin hangi yönde şekillenmesi gerektiğine dair bir yol haritası vermektedir. Ders kitapları bu yol haritasını belirlerken bazı düşünürlerden yardım almaktadır. Akif buhran ve kargaşa ortamında Türk toplumuna fikirleriyle yön vermeye çalışmış, halkı sevmenin onunla bütünleşmenin örneğini göstermiş, milletin dert ve ıstırabına çare aramış, büyük düşünürlerimizden birisidir. Günümüzde toplum Mehmet Akif'i sadece edebiyat yönüyle tanımaktadır. Ancak Mehmet Akif edebiyat yönünün olduğu kadar topluma dair görüşleri de bulunmaktaydı. Toplumda aksaklıklar objektif bir biçimde değerlendirilmiş, saptanmış ve bunlara çözüm yolları önerilmiştir. Ders kitaplarında doğrudan belirtilen bir yaklaşım çizgisi görünmese de Mehmet Akif'in düşüncelerini çizgilerine rastlanmaktadır. İdeal insana dair saptadığı özellikler sosyal bilgiler kitaplarında bireyin şekillendirilmesi için belirtilen genel ve özel amaçlarla örtüşmektedir. Bu yüzden sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiş ve Mehmet Akif Ersoy'un ideal insana dair saptadığı özellikler ile paralel yerler bulunmuştur. İzmir ili Torbalı ilçesinde toplam 7 okul incelemeye tabi tutulmuştur. Mehmet Akif Ersoy'u tanıma durumlarını dikkate alan bir ölçek oluşturulmuştur. Akif'in şahsiyeti, düşünceleri, ideal insana dair saptadığı özellikler, Akif'in düşüncelerinin ders kitaplarına yansımaları dikkate alınmıştır. 20 adet öğretmen ve 100 öğrenci üzerinde görüş anketi kullanılmıştır. Ayrıca yapılan ankette öğrenciler ve öğretmenlerin Mehmet Akif'in fikirleri ve yaklaşımları hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, İdeal İnsan, Milliyetçilik, İslamcılık, Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Sayfa Adedi: 219

Danışman: Prof. Dr. Zafer GÖLEN

Reflections of Mehmet Akif Ersoy's Thoughts on Social Studies Textbooks
(Master Thesis)

Merve AYDİLEK

ABSTRACT

Books play an effective role in the development of the talents and in the formation of the personality in the spiritual direction of the child. If it is desired to reach individuals in a country, the easiest way to do so is through textbooks. Within the textbooks education system, the education system should also be considered within the existing state system integrity. That is why books give a roadmap of where the individual's personality should be shaped, implicitly. While textbooks determine this roadmap, some thinkers get help. Akif is one of our great thinkers who tried to give direction to the Turkish society in the environment of turbulence and turmoil and showed the example of the integration of the people with the love of the people and tried to solve the trouble and suffering of the nation. Today society recognizes Mehmet Akif only in the direction of literature. However, Mehmet Akif had opinions about collecting as much as literature. Disruptions in the society have been evaluated in an objective way, and solutions have been proposed for them. Although we can not see a line of approach directly indicated in the textbooks, we find Mehmet Akif's thoughts on the lines. The characteristics of the ideal person overlap with the general and specific purposes indicated for shaping the individual in social studies books. So social studies textbooks were examined and places parallel to the characteristics that Mehmet Akif Ersoy determined for the ideal person were found. A total of 7 schools were examined in the province of Izmir, Torbali. Mehmet Akif Ersoy was given a scale that takes into account recognition situations. The characteristics of Akif's personality, thoughts, characteristics of the ideal person, the reflection of Akif's thoughts on the textbooks are taken into consideration. survey scaling was used on 20 teachers and 100 students. Moreover, it is observed that students and teachers have knowledge about Mehmet Akif's ideas and approaches in the perception scale questionnaire.

Key words: Mehmet Akif Ersoy, Ideal Man, Nationalism, Islamism, Social Studies
Textbooks

Page Number: 219

Supervisor: Zafer GÖLEN Ph.D.

ÖNSÖZ

Mehmet Akif Ersoy'un Düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması adlı çalışma toplamda beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın neden olduğu problem durumu, problemin amacı, araştırmanın önemi sınırlılıklar, tanımlar gibi kısımlara yer verilmiş araştırmanın yapılış nedeni belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal bilgiler terimi, dünyadaki gelişimi, Türkiye'deki durumu ve gelişimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra Mehmet Akif hakkında bilgiler kısmına geçilmiştir. Mehmet Akif'in hayatı, şahsiyeti, eserleri, etkilendiği kişiler üzerinde durulmuştur. Mehmet Akif'in eserlerinde değindiği konu başlıkları belirtilmiştir. Ayrıca Mehmet Akif'in ideal insana dair saptadığı özellikler verilerek bir çalışma çerçevesi oluşturulmuştur. İlgili araştırmalar kısmı verilerek Mehmet Akif hakkında ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin eser analizleri belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde veri toplama teknikleri ile birlikte verilerin analizi kısmı yer almaktadır. Araştırma içinde kullanılan veri toplama teknikleri, araştırmada kullanılan modeller ve araştırmaya has geliştirilmiş olan katılımcıların görüşlerinin anlaşılmasında kullanılan anket çalışmasından bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise çalışmanın bulgular kısmını oluşturmaktadır. Bu kısımda Sosyal Bilgiler dersini genel amaçları ile Mehmet Akif'in görüşlerinin paralelliği saptanmıştır, Sosyal Bilgiler dersini özel amaçlarıyla Mehmet Akif'in görüşlerinin paralelliği saptanmış daha sonra Sosyal Bilgiler ders kitapları ve bu kitaplardaki beceriler, kazanımlar ve değerler ile Mehmet Akif Ersoy'un ideal insana dair saptadığı özellikler ile bu kitaptaki paralellikler belirlenmiştir. Daha sonra öğrencilere ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yapılan anketlerde Mehmet Akif'in düşünce ve görüşlerini farkındalıkları sayısal verilerle verilmiştir.

Beşinci bölümde ise çalışma ile ilgili sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır. Sonuç kısmında Mehmet Akif ve Sosyal Bilgiler dersine ait olan bütün sistemler incelenmiş ve nitel veriler başlığı altında incelenmiş. Anket kısmı ise nicel veriler başlığı altında değerlendirilmiştir. Araştırmanın verdiği bilgiler ışığında önerilerde bulunulmuştur.

TEŐEKKÜR

Çalıőmamın her aşamasında değerli tavsiyeleri ile çalıőmamı yönlendiren hocam ve danıőmanım sayın Prof. Dr. Zafer GÖLEN'e teőekkürlerimi sunarım. Ayrıca araőtırmamda değerli görüşleri ve istatıksel verilerin değerlendirilmesinde yardımcı olan Yunus KOCATÜRK'e ve araőtırmam boyunca yanımda olan aileme teőekkürlerimi sunarım. Hazırlamıő olduğum tezin düzenlenmesinde yardımcı olan Ziya YENİÇERİ' ye teőekkürü borç bilirim.

Merve AYDİLEK

Burdur, 2017

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLDİRİM SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR.....	xi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi	2
1.2.1.Araştırmanın Alt Problemleri	2
1.3.Problemin Amacı	3
1.4.Araştırmanın Önemi.....	5
1.5.Sınırlılıklar.....	5
1.6.Sayıtlar.....	5
1.7.Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1.Sosyal Bilgiler	8
2.1.1.1.Sosyal Bilgiler Nedir?	8
2.1.1.2.Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları.....	9
2.1.1.3.Dünya'da Sosyal Bilgiler	10
2.1.1.4.Türkiye'de Sosyal Bilgiler.....	12
2.2.Mehmed Akif Ersoy'un Hayatı.....	16
2.3.Mehmed Akif Ersoy'un Ahlakı ve Şahsiyeti	20

2.4.Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri	21
2.4.1.Safahat	21
2.4.1.1.Süleymaniye Kürsüsünde	24
2.4.1.2.Hakkın Sesleri	25
2.4.1.3.Fatih Kürsüsünde	26
2.4.1.4.Hatıralar	27
2.4.1.5.Asım	27
2.4.1.6.Gölgeler	28
2.4.2.İstiklal Marşı.....	29
2.4.3.Sebillürreşad Dergisi.....	32
2.4.4.Tercümelere.....	34
2.5.Mehmet Akif'i Etkileyen Düşünürler	34
2.5.1.Batı Düşünürleri.....	34
2.5.1.1.Alexandre Dumas Fils (1824-1895).....	35
2.5.1.2.Emile Zola (1840-1902)	35
2.5.1.3.Lamartine (1790-1869).....	35
2.5.1.4.Victor Hugo (1802-1885).....	36
2.5.2.Doğu Düşünürleri	36
2.5.2.1.Abdurreşid İbrahim Efendi (1857-1944).....	36
2.5.2.2.Cemaleddin Efgani (-1897).....	37
2.5.2.3.Fahredden Razi (1149- 1209).....	38
2.5.2.4.Muhammed Abduh (1849-1905)	38
2.5.2.5.Muhammed İkbâl (1877-1938).....	39
2.5.2.6.Şirazlı Sadi (1193-1291).....	40
2.5.3. Yerli Düşünürler	41
2.5.3.1.Abdulhak Hamid (1852- 1937).....	41
2.5.3.2.Eşref Edip Fergan(1882-1971)	42
2.5.3.3.Ferit Kam(1864-1944).....	42
2.5.3.4.Muallim Naci (1850-1893).....	43
2.5.3.5.Namık Kemal (1840-1888).....	43
2.5.3.6.Şinasi (1826-1871).....	44

2.5.3.7.Ziya Gökalp (1876-1924).....	44
2.5.3.8.Ziya Paşa (1825-1880)	45
2.6.Mehmet Akif ve Şiirlerinin Konuları	45
2.6.1. Adaletsizlik	45
2.6.2. Aile.....	46
2.6.3. Ahlak Bozukluğu	47
2.6.4. Birliktelik.....	48
2.6.5. Cehalet.....	48
2.6.6. Çocuk ve Gençlerin Eğitimi	49
2.6.7. Eğitim Kurumları ve Çatışma: Mektep-Medrese	55
2.6.8. Garpcılık.....	57
2.6.9. Irkçılık	58
2.6.10. İslamcılık	59
2.6.11. Kader ve İrade.....	61
2.6.12. Kadın	62
2.6.12. Milliyetçilik	63
2.6.13. Panislamizm/ İttihad-I İslam	65
2.6.14. Sosyal Problemler	66
2.6.15. Şarkçılık.....	67
2.6.16. Tevekkül.....	68
2.6.17.Toplumsal Çöküş	68
2.7.Araştırmada Kullanılan Ders Kitapları.....	70
2.8.İlgili Araştırmalar	70
BÖLÜM III.....	74
YÖNTEM	74
3.1. Araştırma Modeli.....	74
3.2. Araştırmanın Evreni.....	74
3.3. Veri Toplama Araçları	75
3.4. Verilerin Analizi	76
BÖLÜM IV.....	78

BULGULAR VE YORUMLAR	78
4.1.Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçlarının Mehmet Akif'in Görüşü İle Örtüşen Kısımları	78
4.2.Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçlarının Mehmet Akif'in Görüşü İle Örtüşen Kısımları	82
4.3.Sosyal Bilgiler Dersinin 2005 Program Değişikliğine Göre Yapılandırmacılık Yaklaşımının Programdaki Özellikleri ve Bu Özelliklerin Akif'in Görüşleriyle Paralellik Gösteren Kısımları	85
4.4.Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanılacak Beceriler ve Akif'in Düşünceleriyle Örtüşen Kısımları	88
4.5.Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları ve Mehmet Akif'in Görüşleriyle Örtüşen Kısımları ..	93
4.5.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları ve Ortak Kısımlar	93
4.5.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları ve Ortak Kısımlar	95
4.5.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları ve Ortak Kısımlar	98
4.5.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanımları ve Ortak Kısımlar	100
4.6.Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Akif'in Düşünceleriyle Örtüşen Kısımları	103
4.6.1. 4. Sınıf Değerleri ve Ortak Kısımlar	100
4.6.2. 5. Sınıf Değerleri ve Ortak Kısımlar	105
4.6.3. 6. Sınıf Değerleri ve Ortak Kısımlar	108
4.6.4. 7. Sınıf Değerleri ve Ortak Kısımlar	109
4.7.Mehmet Akif'in Düşüncelerini Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Örtüşen Kısımları .	110
4.8.Mehmet Akif Ersoy'da İdeal İnsan Tipi	120
4.9.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Mehmet Akif Ersoy'un İdeal İnsan Görüşüyle Örtüşen Kısımlar	125
4.10.Katılımcıların Mehmet Akif Ersoy'a İlişkin Görüş ve Düşünce Anketi Sonuçları.....	131
4.10.1. Öğrencilerin görüş anketine verdiği cevaplar	131
4.10.2. Öğretmenlerin görüş anketine verdiği cevaplar	158
BÖLÜM V.....	183
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	183
5.1.Sonuç ve Tartışma	183

5.2.Öneriler	190
KAYNAKÇA.....	193
EKLER	205
Ek:1-Çeşitli Yıllara Çıkan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	206
Ek:2-Anket Örneği	209
ÖZGEÇMİŞ	220

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Mehmet Akif Ersoy'un İdeal İnsan Görüşüyle Örtüşen Kısımlar	135
Tablo 2. Öğrencilerin Akif'in eserlerini bilme oranları	131
Tablo 3. Öğrencilerin eserleri okuma oranı	132
Tablo 4. Mehmet Akif'in İslam birliği düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı	133
Tablo 5. Mehmet Akif'in birlik ve beraberlik düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı.	134
Tablo 6. Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı	136
Tablo 7. Birinci önermeye katılımcıları verdiği cevaplar.....	137
Tablo 8. İkinci önermeye katılımcıların verdiği cevaplar	138
Tablo 9. Üçüncü önermeye katılımcıların verdiği cevaplar	139
Tablo 10. Dördüncü önermeye katılımcıların verdiği cevaplar	139
Tablo 11. Mehmet Akif'in şiirlerinde Orta Asya Türk dünyası algısı farkındalığı oranı	140
Tablo 12. Mehmet Akif'in gelenek ve yeniliğe bakışı düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	142
Tablo 13. Mehmet Akif'in Milliyetçilik düşüncesinin farkındalığı oranı	143
Tablo 14. Mehmet Akif'in Vatan düşüncesinin farkındalığı oranı	144
Tablo 15. Mehmet Akif'in eğitim anlayışının farkındalığı oranı.....	145
Tablo 16. Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özelliklerinin farkındalığı oranı	146
Tablo 17. Mehmet Akif'e göre aile düşüncesinin farkındalığı oranı	147
Tablo 18. Mehmet Akif'in şiir anlayışı farkındalığı oranı.....	149
Tablo 19. Mehmet Akif'in eğitimde olmasını istediği unsurların farkındalığı oranı	150
Tablo 20. Öğrencilerin beşinci önermeye verdikleri cevap yüzdeleri.....	151
Tablo 21. Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetlerin farkındalığı oranı	151
Tablo 22. Mehmet Akif'in gelecek düşüncesi farkındalığı oranı	152
Tablo 23. Mehmet Akif'in görüşlerinden etkilenen şahsiyetlerin farkındalığı oranı	154
Tablo 24. Mehmet Akif'in Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiirinin Verdiği Bilgiler farkındalığı oranı	155
Tablo 25. Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin farkındalığı oranı.....	157
Tablo 26. Öğretmenlerin Akif'in eserlerini bilme oranları.....	158

Tablo 27. Öğretmenlerin Akif'in eserlerini okuma oranları.....	159
Tablo 28. Mehmet Akif'in İslam birliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı ...	161
Tablo 29. Mehmet Akif'in birlik ve beraberlik düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı.....	162
Tablo 30. Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı...	163
Tablo 31. Millî Birlik Meselesinde Akif'in İnsana Yüklediği Vazifenin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	164
Tablo 32. Mehmet Akif'in şiirlerinde Orta Asya Türk dünyası algısının öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	165
Tablo 33. Mehmet Akif'in Milliyetçilik düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı ...	167
Tablo 34. Mehmet Akif'in Vatan düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	168
Tablo 35. Mehmet Akif'in eğitim anlayışının öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	169
Tablo 36. Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özelliklerinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	170
Tablo 37. Öğretmenlerin beşinci önermeye verdikleri cevap yüzdeleri.....	173
Tablo 38. Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetlerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	174
Tablo 39. Mehmet Akif'in gelecek düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	175
Tablo 40. Mehmet Akif'in görüşlerinden etkilenen şahsiyetlerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı.....	176
Tablo 41. Mehmet Akif'in Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiirinin Verdiği Bilgilerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı	177
Tablo 42. Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı...	179
Tablo 43. Öğretmen ve öğrencilerin Akif'in eserlerini bilme oranları	179
Tablo 44. Öğretmen ve öğrencilerin safahatı bilme oranı	180
Tablo 45. Öğrencilerin ve öğretmenlerin Akif'in eserlerini okuma oranları.....	181
Tablo 46. Öğretmen ve öğrencilerin safahatı okuma oranı	182

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bölüm içerisinde bulunan içerikler; araştırma konusu, problem durumu, araştırmanın amacı ve alt amaçları, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, sayıtlar ve tanımlamalara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Kitaplar çocuğun ruhsal ve kişisel yeterliliklerinin geliştirilmesinde ve kişiliğinin biçimlendirilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Bir ülkede bireylere ulaşmak için kullanılan yollardan birisi de ders kitaplarıdır. Kitap, çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir araçtır. Eğitimin bu amaca ulaşmasında en önemli aracı ise kitaptır. Bu araçlar mevcut sosyal döngü içerisinde onun varlığını sürdürmeye yönelik yapılardır. Ders kitapları eğitim sistemiyle birlikte, içerisinde bulunan yönetim biçimi ile bir bütün olarak gözlemlenmelidir. Bu yüzden kitaplar örtük olarak bireyin kişiliğinin hangi yönde şekillenmesi gerektiğine dair bir yol haritası vermektedir. Bu yüzden mevcut yönetimler bireylerin kişilik ve düşünce olarak istenilen bir gaye etrafında şekillenmesi için bazı düşünürlerden ve onun fikirlerinden yardım almaktadır. Bireyleri bu görüş etrafında bir ideal insan çizgisine yaklaştırmayı düşünmektedirler. Bu düşünürlerden biri ise Mehmet Akif Ersoy'dur. Ders kitaplarında doğrudan belirtilen bir yaklaşım çizgisi görülmesi de Mehmet Akif'in düşüncelerini izlerine rastlanmaktadır. Akif buhran ve kargaşa ortamında Türk toplumuna fikirleriyle yön vermeye çalışmış, halkı sevmenin onunla bütünleşmenin örneğini göstermiş, milletin dert ve ıstırabına çare aramış, büyük düşünürlerden birisidir. Bu yüzden devletin kuruluşunda Mehmet Akif'in düşüncelerinin yansımalarına ulaşılması mümkündür. Ülkemiz için bu kadar önemli mihenk taşlarından biri olan Mehmet Akif'in düşünceleri öğrencileri şekillendirmede kullanılan ders kitaplarında dönem dönem yansıtıldıklarına rastlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ders kitapları toplumların yetiştirmek istedikleri bireylerin

profilini oluşturmada büyük etkendir ve bu ders kitaplarından özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır.

1.2.Problem Cümlesi

Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımaları ğretmen ve ğrenci görüşlerine göre nasıldır?

1.2.1.Araştırmanın alt problemleri.

1.Mehmet Akif Ersoy'un Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer alan Çanakkale Şiirinin verdiği bilgilere göre ğretmen ve öğrencilerin görüşleri nasıldır?

2.Mehmet Akif Ersoy'un Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer alan Çanakkale Şiirinin zelliklerine göre ğretmen ve öğrencilerin görüşleri nasıldır?

3.Mehmet Akif'in eserlerinin bilinmesinde ğretmen ve öğrencilerin verdikleri cevaplar nasıldır?

4.Mehmet Akif'in eserlerinin okunmasında ğretmen ve öğrencilerin verdikleri cevaplar nasıldır?

5.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan İslam Birliği düşüncesine dair ğretmen ve ğrenci görüşleri nelerdir?

6.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan birlik ve beraberlik düşüncesine dair ğretmen ve ğrenci görüşleri nelerdir?

7.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan Türk kimliği hakkındaki düşüncesine ğretmen ve ğrenci görüşleri nelerdir?

8.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan insana yüklediği vazife düşüncesine dair ğretmen ve ğrenci görüşleri nelerdir?

9.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan Orta Asya Türk Dünyası düşüncesine dair ğretmen ve ğrenci görüşleri nelerdir?

10.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan gelenek ve yeniliğe bakış düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

11.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan milliyetçilik düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

12.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan vatan algısı düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

13.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan eğitim anlayışı düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

14.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan eğitimcide bulunması gereken özellikler düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

15.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan aile düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

16.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan şiir anlayışına dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

17.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan eğitimde yer almasını istediği unsurlara dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

18.Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetlere dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

19.Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan gelecek tasavvuru düşüncesine dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

20.Mehmet Akif'ten etkilenen şairlere dair öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Her milletin tarihinde onların düşüncelerine şekil veren ve oluşturan düşünürler bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy da bu düşünürlerden biridir. Günümüzde toplum Mehmet Akif'i sadece edebiyat yönüyle tanımaktadır. Mehmet Akif yaşadığı dönemin olağan durumlarını objektif bir biçimde günümüze yansıtması bakımından

önemlidir. Fakat Akif'i sadece geçmiş ile sınırlı tutmak yanlıştır. Onun düşüncelerine çağımız düşünce sistemi de ışık tutmaktadır. Bu bağlamda böylesine önemli bir düşünürün Sosyal Bilgiler ders kitaplarına düşüncelerinin ne ölçüde yansıdığını saptamak ve öğretmen ile öğrencilerin Mehmet Akif Ersoy'un görüşleri, düşünceleri ile bu görüşler ve düşüncelerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ne ölçüde yansıdığının saptanması amaçlanmıştır.

1.4.Araştırmanın Önemi

Yapılan araştırmalarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarının biçimsel olarak incelenmesi, Mehmet Akif, Türkçülük, milliyetçilik, İslamcılık, Ziya Gökalp'ın düşüncelerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansması gibi çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır. Ancak Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerini bu kitaplara ne ölçüde yansıdığının saptanmasına ilişkin bir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma ile de Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansması saptanmaya çalışıldığından araştırma alana katkı sağlaması açısından önem oluşturmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders kitaplarına yansmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini yansıtan anket formu kullanılmıştır. Araştırmada öğretmen ve öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Araştırma yıl olarak 2015-2016 öğretim yılı güz döneminde, İzmir ili Torbalı ilçesinde bulunan milli eğitime bağlı 7 ortaokulda uygulanmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un fikir düşünce ve görüşlerini yansıtan eserler ile Sosyal Bilgiler ders kitapları olarak 1983, 1984, 1995, 1996, 2005, 2014, 2015 dönemlerinde yayınlanan 13 sayıda kitaplar ile sınırlıdır. Mehmet Akif'in ders kitaplarındaki görüşlerini saptarken ortaokul ve ilkokul kitaplarından ayrıca Sosyal Bilgiler programının özelliklerinden yararlanılmıştır. Aşağıda belirtilen kitaplar Akif'in düşüncelerinin yansımalarının belirlenmesi açısından incelenmiştir.

İlkokul;

Akşit (1988) İlkokul Sosyal Bilgiler 4, Akşit (1988) İlkokul Sosyal Bilgiler 5, Erdoğan (1988) Birleştirilmiş Sınıflar İçin 2 Yıl Sosyal Bilgiler, Kaya (1995) Sosyal Bilgiler 4, Düzgün (1996) İlköğretim Sosyal Bilgiler 4, Küçükkan (1995) İlköğretim Sosyal Bilgiler 5.

Ortaokul;

Saymanlı (1983) Ortaokul Sosyal Bilgiler I, Saymanlı (1984) Ortaokul Sosyal Bilgiler I, Akşit (1983) Ortaokul Sosyal Bilgiler 2, Akşit (1983) Ortaokul Sosyal Bilgiler 3, Akşit (1984) Ortaokul Sosyal Bilgiler 3, Akşit (1983) Ortaokul Sosyal Bilgiler 4, ayrıca 2005-2016 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Ayrıca Mehmet Akif hakkında yazılan eserler incelemeye tabi tutulmuş ve onun karakterini oluşturan ideolojiler hakkında bilgi toplanılmıştır.

1.6.Sayıtlar

1. Öğretmen ve öğrencilerin veri toplama aracı olan anket formuna içten ve yansız bir biçimde cevap verdikleri varsayılmıştır.
2. Mehmet Akif Ersoy'un fikir, düşünce ve görüşlerini yansıtan eserlerin tamamına ulaşıldığı varsayılmaktadır.

1.7.Tanımlar

Ahlak: Belli bir zaman diliminde belirli bir toplum zümresince benimsenmiş olan, kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen törel davranış kuralları yasalar ilkeler toplamıdır (Akarsu, 1998).

Aile: Akrabalık ilişkisi ile birbirine bağlı kişilerin bir araya getirdiği topluluk olarak bilinmektedir. Aileler içerisinde bulunan sosyal, kültürel ve iktisadi yapının çeşitlerine göre farklılık göstermektedir (Aydın, 1989).

Algı: Algı, bilimde duyuşsal girdinin alınması ve yorumlanması, seçilmesiyle birlikte düzenlenmesi anlamlarına gelmektedir. Algı, duyu organlarının uyarılmasıyla

oluşan sinir sistemindeki sinyallerin anlamlandırılmasıyla meydana gelir. İdrak anlayış kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (Doğan, 1994).

Cehalet: Bilmeme ve bilmeden yoksun olma anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de cehalet olarak, diğer birçok ayette aynı kökten gelen "cem, chl" olarak kullanılmıştır (Çağrı, 1993).

Değer: Sosyolojik olarak değer: Bir sosyal topluluğun kendi işleyişini ve devamını sağlayabilmesi için grup içi kişilerin çoğu tarafından gerekli olduğu kabul görmüş duygu, düşünce ve amaçlar olarak adlandırılmaktadır (Kızılcık & Erjem, 1993).

Düşünce: Düşünme sonucu ortaya çıkan ve ürün olan görüş, zihinsel tasarlama, fikir manasına gelir. Konular için verilen hüküm, varılan karar ve mütalaa anlamına gelmektedir (Doğan, 1994).

Garpcılık: (Batılılaşma/ Batıcılık) Tabir Batı dışında kalan toplumlarda Batı'nın gelişmişlik düzeyine ulaşabilmek için sosyal, siyasi ve alanda kültürel değişimleri ifade eder (Hanioglu, 1992).

İrkçilik: Soy üstünlüğü ve asalet anlamlarına gelmektedir. İslamiyet öncesi kavram olarak asabiyet kullanılmıştır ancak tam olarak bu kavramı karşılamamaktadır (Şentürk & Canatan, 1999).

İslamcılık: İslâmcılık hareket olarak Avrupa'daki medeniyetlerin İslâm âlemi karşısında oluşturduğu tehdit ve tehlikelere karşı oluşturulmuş bir anti tez fikir kavramıdır. İslâm âleminin o dönem içerisinde son büyük gücü olarak görülen Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması için "İslâmî bir Rönesans"ın düşüncesini sağlama İslamcılık yaklaşımı için amaçtır. İslamcılık yaklaşımı, dinini yanlış anlaşılmasının Müslümanları cehalet ve hurafelere iterek onları kimliklerini reddetmenin eşiğine getiren bir Batı taklitçiliği içine yöneldiğini ileri sürmektedirler. Gerilemenin sebebi olarak İslâm'ın getirdiği gerçeklerden uzaklaşma olarak görülür; çözüm olarak İslâm'ın içerisinde bulunan asıl değerlere dönmekte yani İslâmlaşmaktadır. İslâmcılık olarak görülen görüş öze dönme ve beraberinde modernleşmeyi birlikte ele almasıyla bir olarak belirtilir (Özcan, 2001).

Dünya üzerindeki tüm Müslümanları tek siyasi çarı halinde bir araya getirme ve tek devlet haline büründürme gayesidir (Doğan, 1994).

İdeal Tip: Herhangi bir değer yargısı ile ilgisi bulunmayan, var olan ya da var olmayan birçok belirli ve göze çarpan olguların sentezi olarak düzenlenmiş ve birleştirilmiş zihinsel yapıdır (Kızılcılık & Erjem, 1993).

Kader: Yaratıcının yarattıklarına ilişkin planlarının işleyişini gerçekleştirmesi anlamlarına gelmektedir (Yavuz, 2001).

Kadın: Annelik veya ev yönetimi bakımında gerekli yeterlilikleri olan ve erişkin dışı insan anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2011).

Medrese: İslam devletlerinde gelenekçi yöntemlerle yürütülen eğitim öğretim kurumu (Bilgiç, 2012).

Milliyetçilik: Belli böle de geçmişten gelen kültürel, ortak kökene sahip olan toplumlarda tarihî, siyasal alanlarda ortak bir paydaş sağlayan tüm alanlarda ideolojik manada millî bir devletin ortaya çıkmasını sağlayan yaklaşımdır. Milliyetçilik ortaya çıkması ilk olarak 1789 Fransız İhtilâli'nin sonrasında olduğu kabul edilir. Devlet örüntüsü ve siyasal teşkilatlanmasıyla birçok ideolojiye nazaran en etkili siyasî ideoloji olarak görülmektedir. Milliyetçilik ortaya çıkış bakımından çağdaş bir yaklaşım olarak görülse de kişinin içerisinde bulunduğu sosyal gruplara karşı gösterdiği sevgi ve bağlılık insanlık tarihinin başlamasından itibaren doğal bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2005).

Milli şuur bağıllık düşüncesi, millete sadakatle bağıllığı teşvik eden ve vatanseverliği en temel sosyal değer yapan ideolojidir (Kızılcılık & Erjem, 1993).

Şarkçılık: (Oryantalizm) Bir düşünce biçimi olarak Asya ve Avrupa arasında değişen kültürel hadiseleri ve tarihsel ilişkileri inceleyen, Doğu kültürlerinin geleneklerini incelenmesini ifade eder (Bulut, 2007).

Tevekkül: Allah'a güvenmek kökündeki vekl anlamından türemiş olan, tevekkül birine güvenme, birilerine işini havale etme, o kişiye güvenme, işlerini akışına bırakma manasındadır (Çağrı, 2012).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili literatür bilgisi taranarak araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1.1.Sosyal Bilgiler.

2.1.1.1.Sosyal Bilgiler nedir? Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edinilen dirik bilgiler olarak tanımlanmıştır (Sönmez, 1998). Toplumsal gerçek denildiğinde toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik anlamına gelmektedir. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını kendini gizil güçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirilmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamı içine girmektedir. Bir bakıma tüm sosyal bilimlerin felsefe diğer bilimlerin bir noktada kesiştiği alan olarak belirtilir (Sönmez, 1998).

İçerisinde bulunduğumuz dönemde “Değişmenin Bilimi” şeklinde tanımlanmaya başlamış ve içerisinde birçok disiplini barındıran bir bilgiler topluluğu olarak verilmiştir. Çeşitli disiplinler içerisinde bulunan toplumun değişimi ile birlikte onları çeşitli boyutlarını ele alan belirten alanlardır. Alanlar ise; Tarih, Antropoloji, Coğrafya, Sosyoloji, Siyasal Bilimler, Psikoloji, Ekonomi, İdari Bilimler, Hukuk vs. olarak verilmektedir (Oruç & Ulusoy, 2008).

Sosyal konulara ilişkin vatandaşlık becerilerini kullanılmasına dair Beşeri ve Sosyal Bilimlere ait disiplinler arası entegrasyonudur (Bilgili, 2010). Sosyal Bilgiler ders olarak vatandaşlık eğitiminin Beşeri Bilimlerin ve Sosyal Bilimlerin ortak payda da toplanmasıdır (Öztürk, 2012).

2.1.1.2.Sosyal Bilgiler Öğretimi'nin amaçları. Sosyal Bilgiler yaşama dair çevremizde bulunan sosyal olaylarla ilgili bilgileri disiplinler arası görüş ile birlikte; bireylerin katılımcı birer, demokrat algıya sahip vatandaş yetiştirme maksadıyla disiplinlerin bir araya getirilmiş bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır. İlköğretim amaçlarının ortaya çıkabilmesi için Sosyal Bilgiler dersi önemli yerde durmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli görevleri demokratik yaşayış ve düşünce biçimine sahip olmuş iyi vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler, içerisinde bulunan toplumsal grupların dünü, bugünü ve yarını için, toplumu meydana getiren tüm unsurları politika, ekonomi, çevresel ve kültürel değerlere ait tüm yönleri inceler. Amerika Birleşik Devletleri'nde NCSS (National Council for Social Studies) adlı kurumun 1892 yılında ilk olarak yayınladığı dönemdeki Sosyal Bilgilere ait kılavuzda programa ait dört amaç belirlemiştir (Ambarlı, 2010).

Bunlar;

1. İnsanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme kabiliyetini geliştirme (Ambarlı, 2010).
2. Bilgi işlemek için gerekli becerileri kazandırma (Ambarlı, 2010).
3. İnanç ve değerlere dair yorumlama becerisini geliştirme (Ambarlı, 2010).
4. Vatandaş olarak ülkesi için aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama (Ambarlı, 2010).

Sosyal Bilgilerin özellikleri toplumsal kaynaşmayı ve demokratik özellikler oluşturmayı barındırır. Oluşturulan Sosyal Bilgiler Programı, sahip olduğu görüş açısından bilgilerin edinilmesinde, öğretmen merkezli geleneksel yaklaşıma karşı öğrenci merkezli problem çözmeye, duyuşsal yetkinliklere değer veren yeni yaklaşımlar arasında yerini almıştır (Ambarlı, 2010).

Sosyal Bilgiler dersine dair, ortak bir tanım mevcut değildir. Ancak tanımların ortak noktalarında bazı kıstaslar dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı vatandaşlık değerlerinin aktarılması olduğu görüşüdür. Vatandaşlık ve değerleri eğitimi dört özellik barındırmaktadır. Bunlar bilgi, demokratik değer ve inançlar, bilgi işleme becerileri, sosyal katılım becerilerini içerisinde barındırmaktadır.

Sosyal Bilgiler oluşumunu sosyal bilimler ve insan yaşamına ve değerlerine dair tüm kültürel ve bilimsel birikimi içerisinde barındırmaktadır. Bu bilgiler ise insanların tarih süreci içerisinde diğer kişilerle ve çevreleriyle etkileşiminden çıkan bir değer in doğal sonucudur (Doğanay, 2008).

2.1.1.3.Dünya’da Sosyal Bilgiler. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sosyal Bilgiler Eğitimi;

19.yüzyıl Amerikan toplum liderleri kültürleri homojenleştirmek, farklı kültürlere sahip ırklar için bir arada yaşama bilinci geliştirmek, bunlardan ortak bir bilinç oluşturmak “Amerika’ya has bir toplum oluşturmak” için eğitimi bir araçsal işlev olarak kullanmışlardır. Böylece 1892 yılında Sosyal Bilgiler ders programı hazırlanmıştır. Bu program içeriği tarih ve coğrafya dersleri ile birlikte bir Amerikan vatandaşı oluşturma bilinci çerçevesine yazılmıştır (Sönmez, 1998).

Sosyal bilgiler terimi resmen ilk kez 1916 yılında ABD Milli Eğitim Derneği’nin Orta Dereceli Okulu Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi (The Committee of Social Studies of the Reorganization of Secondary Education of the National Education Association) tarafından kabul edilmiştir (Koçoğlu, 2008, s.27).

Afganistan eğitim sisteminde; dil birliğinin bulunmaması, ülkenin yönetiminin şeriat olması çağdaş eğitim programlarının varlığını engellemiştir. Bu ülkede tarih dersi coğrafyadan ayrı bir ders halindedir. Ülkede çok dil birliği söz konusu değildir ve bu dil farklılığı eğitimde bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır. Afganistan’da eğitiminin en önemli sorunlarından birisi kadın erkek eşitsizliğine dayanan kızların eğitim almaması üzerine kurulu bir problemidir (Kuzu & Güleçen, 2008).

Avrupa Birliği Ülkelerinde bulunan Sosyal Bilgiler Dersi Eğitimi şu şekildedir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine içerisinde edinmesi istenen sözel, dil becerileri, matematiksel beceriler, teknoloji kullanımı, iletişim becerileri, eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, girişimcilik ve diğer sosyal beceriler kazanması beklenmektedir (Sağlam vd., 2011).

İngiliz eğitim sisteminde; Eğitim sistemlerinde şu alanlarda eğitime önem verirler: Vatandaşlık Eğitimi (yerelden küresele), Çevre Eğitimi, Kalkınmayı devam ettirmek için eğitim, Uluslararası Anlayış ve Farkındalık Eğitimi, Küreselleşme Eğitimi, Bilgi

Teknolojisi Eğitimidir (Ulusavaş, 2010). Ancak İngiliz eğitim sistemi içerisinde direkt bir Sosyal Bilgiler dersinden bahsedilmemektedir. Bu yüzden İngiliz eğitim sistemi içerisinde Sosyal Bilgiler dersine rastlanmaz (Açıkalin, 2010).

İsveç eğitim sisteminde ise;

1.2.3. sınıflarda çocuklar sınıflarında Çevre Bilgisi dersleri verilir. 4. sınıflarda dersler genel kültür derslerinden oluşur. Kültür, Din Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Tarih, Coğrafya ve Doğa Bilimlerini içerisinde barındıran ortak bir derstir. 7.8.9. sınıflarda Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ve Doğa Bilimleri derslerini kapsayan dersler zorunlu derslerdir. Genel olarak Sosyal Bilgiler adı altında dersler bulunmasa da diğer dersler birbirinin içerisine geçmiş konumdadır (Ada & Üstün, 2008).

Almanya eğitim sisteminde Sosyal Bilgiler dersine karşılık gelen dersler bulunmaktadır. Bu dersler 5. ve 12. Sınıflarda gözlenmektedir. Bu dersler; Sozialkunde (Sosyal Bilgiler), Sozialwissenschaften (Sosyal Bilimler) dersleri olarak bulunmaktadır (Öztürk, 2011). İrlanda eğitim sisteminde Sosyal Bilgiler adı altında bir ders bulunmamaktadır ancak Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Sosyal ve Politik Eğitim derslerini konularıyla benzerlik göstermektedir (Öztürk, 2011). Norveç eğitim sisteminde ise Sosyal Bilgiler dersi ilk ve orta öğretimin her aşamasında ders olarak verilmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim birinci kademesinde Tarih ve Coğrafya derslerini içerisinde, ortaöğretim ikinci kademesinde Birey ve Toplum, Çalışma ve İş Hayatı, Ekonomi dersleri içerisinde yer alır ve üçüncü kademe ise Sosyal Bilgiler adı altında yer almaktadır (Öztürk, 2011). Çek Cumhuriyeti'nde ise ayrı bir ders okutulmakla beraber Social Studies adı altında Sosyal Bilgiler dersi bulunmaktadır (Öztürk, 2011).

Slovakya, Letonya, Portekiz, Lituanya ve Romanya gibi ülkelerde ortaöğretim kapsamında alınması gereken ders olarak verilmektedir; Avusturya, Fransa ve Bulgaristan ülkelerinde ortaöğretim bünyesinde ayrı bir ders olarak yer almaktadır, bunun dışındaki ülkelerde ise; program arası bir başlık ya da Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde bulunan bir vatandaşlık eğitimi verilmiştir. (Uğurlu, 2011).

Finlandiya Eğitim Programında; Sosyal Bilgiler dersi yer almamaktadır ancak bu derslerin içerisinde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilen disiplinler öğrencinin bilgileri yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlayacak şekilde verilmiştir (Eraslan,

2009). Yaşam boyu öğrenme ilk olarak eğitimin en alt kademesinden başlayarak hayatın bütün alanlarında bulunan ve hayat boyu duraksız eğitimi kastetmektedir. (Erginer, 2006).

Vatandaşlık dersleri ayrı bir ders olarak verilmemekle birlikte Tarih ve Coğrafya derslerinin içerisinde bulunmaktadır. Suudi Arabistan Eğitim Sistemi; Suudi Arabistan ve diğer şeriatla yönetilen ülkelerde olduğu gibi eğitim alanında ve hayatın diğer alanlarında da en önemli unsurun İslam olduğu belirtilmektedir (Gündoğdu, 2013). Devlet şeriatla yönetildiği için genelde din eğitimi üzerinde durulmuştur. Bu yüzden çağdaş bir eğitim programı olan sosyal bilgilerden ziyade din öğretileri ağırlıklı tarih dersi okutulmaktadır.

2.1.1.4. Türkiye’de Sosyal Bilgiler. Türk eğitim tarihine bakıldığında Selçuklu Devleti döneminde Nizamiye medreselerinin kurulmasından bu yana tarih dersleri (İslam Tarihi) okutulmaktadır. İslam Tarihi dersleri Peygamberin hayatı ve İslam’ın gelişimini açıklamaktadır (Bilgili, 2010).

Osmanlı Devleti klasik dönemde Eğitim Sıbyan Mektepleri, Medreseleri, Enderun, Şehsadegan Mektepleri, Tekkeler ve Ahilik gibi örgütleri içermektedir. Sıbyan Mekteplerinde tarih eğitimi Hz. Peygamber kıssaları, hayatı ve din büyüklerinin hayat hikâyelerini içermektedir. Medreseler ise, Darü’l Kurra, Darü’l Hadis, Darü’l Tıp bölümlerinden oluşmaktadır. Osmanlı medreselerinin müfredatlarında Tarih dersi görülmemiştir. Ancak Darü’l Hadis bölümlerinde Peygamberin hayatı ve yaptıkları aktararak İslami Gelenekte bir tarih eğitimi verilmektedir. Medreseler ancak tarih dersine II. Meşrutiyet Dönemi’nde kavuşacaktır. Enderun mektebi, klasik dönemde Türkçe ve Türk Tarihi dersleri barındırmaktadır. 1845 tarihinde diğer mekteplerle birlikte ıslah edilmiş ve Tarih, Osmanlı Tarihi, Umumi Tarih adı altında dersler eklenmiştir. Ayrıca II. Abdülhamid döneminde Şehsadegan Mekteplerinde tarih derslerine rastlanmaktadır. Tanzimat Dönemi Öncesi Mühendishane-i Berri ve Bahri Hümayun’da Coğrafya ve Harp Tarihi dersleri okutulmaktadır. II. Mahmut Döneminde Fransızca kitaplardan çevrilmek suretiyle tarih ders kitapları meydana getirilmiştir. 1859’da kurulan mülkiye Mektebinde tarih dersleri okutulmuştur. Bu dönemden sonra açılacak olan okullarda tarih dersleri bulunmaktadır (Türk, 2013).

Tanzimat dönemiyle birlikte 1839'da Sıbyan mektepleri ve askeri olularla tarih ve coğrafya dersleri okutulmuştur. II. Abdülhamit döneminde açılan okulların programına Tarih ve Coğrafya dersleri konmuştur (Bilgili, 2010). Osmanlı Devlerinde 18. Yüzyılda duraklama ile birlikte Avrupa'dan birçok eserin tercüme edildiği görülmüştür. Bunlardan bazıları ders kitapları, haritalardır. Yararlanılan eserlerin ülke ve başkentlerin isimlerinin verildiği kaynaklar araştırma bakımından eksiktir (Ünlü, 2014).

Cumhuriyet döneminde yer alan mevzuatlarda ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993 yıllarında yapılan programlarda düzenlemeler olmuştur. 1926 yılı müfredatında Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin hepsi iki saat verilmiş ve haftada altı saat olarak 4. ve 5. Sınıflarına ders olarak verilmiştir. 1968 yılında programın içerisinde yer alan dersin ismi Sosyal Bilgiler dersi olarak yeniden düzenlenmiştir; dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat olarak ders saatlerine eklenmiştir (Sönmez,1989) .

1968 yılında yeniden yapılandırılan ilkokul Programı içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler programı 22 yıl aradan sonra tekrar değerlendirilmiş ve bu düzenlemeyle yeni bir Sosyal Bilgiler Programı geliştirilmiş ve 1990-1991 yılında yeniden uygulamaya konmuştur. Sosyal Bilgiler dersi 1968 yılından beri ilkokullarda, 1975 yılından başlayan zaman diliminden beri ortaokullarda ders olarak verilmeye başlamıştır. 1968 programı dâhilinde milli eğitim şurasında alınan kararlar ve Talim Terbiye Kurulunca alınan kararlar 1980 programına karar aynı süreç içerisinde işlemiş konularda ve verilen örneklerde değişiklik olmamış. Baskı yılları hariç verilen kitabi bilgide değişiklik olmamıştır (Köstüklü, 1998).

1982 yılında ülke yönetiminde yer alan değişiklikler ders programına kadar yansımış ve Sosyal Bilgiler anlayışından uzaklaşarak eğitimde milli öğeleri öne çıkaran sistem benimsenmiş ve bu anlayış Milli Tarih ve Milli Coğrafya olarak programa yansımıştır. Sosyal Bilgiler dersi ilkokul kademesinde devam etmektedir. Ancak ortaokullara verilen Sosyal Bilgiler dersi Talim ve Terbiye Kurulu'nun verdiği kararla 1985'te programdan kaldırılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi müfredat programına 1985 ve 1986 yılında "Milli Tarih", "Milli Coğrafya" ve "Vatandaşlık Bilgileri" ile üç ders olarak şekillendirilmiştir. 1997 ve 1998 yılında tekrar ilköğretim kademesine 6. 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi olarak verilmiştir (Ambarlı, 2010). 1997 ve 1998

yılında verilen sekiz yıllık sürekli eğitimin ilköğretim düzeyi uygulaması yapılandırılmış ve Sosyal Bilgiler dersi ilkokul 4 ve 5. Sınıflarında haftada 3 saat ortaokullarda 6. ve 7. sınıflarda 2 saat verildiği görülmektedir (Koyuncu, 2015).

1997 programına bakıldığında;

Ambarlı (2010) “Öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirmek, hayata ve üst öğrenime hazırlanmak” ilkesi temel amaç olarak görülmüştür (s.95). Ambarlı, (2010) “Öğrencinin millî kültür değerlerini tanınmasını, takdir etmesini, çevrede benimsemesini ve kazanmasını sağlamak”, gibi değerlerin etrafında program şekillendirilmiştir (s.95). Merkezde öğretmenin bulunduğu öğrencinin pasif alıcı konumunda bulunduğu davranışçı yaklaşımın bir prototipi konumundadır.

2004 programı ile birlikte eski programın davranışçı eğitim modelinden vazgeçilerek yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Tarih ve coğrafya dersleri 1 ve 3. Sınıflar içerisinde Hayat Bilgisi dersleri olarak 4 ve 7. sınıflar da Sosyal Bilgiler dersi olarak yer almaktadır (Gömleksiz, 2006).

Yapılandırmacı öğretim yaklaşımı uygulamaları öğrenenlerin yeni bilgiyi içselleştirmelerine ve bilgiyi gündelik hayata transfer etmelerine yardımcı olur (Gömleksiz, 2006). Yapılandırmacılık yaklaşımının vurguladığı öge bilimsel, tarihsel, kültürel ve sanatsal öğelerin değerlendirilip insanların değerleriyle yaratıcılığa dönüştürülmesidir (Kanlı, 2009).

Milli eğitim şurası yapılan toplantılarda ve çalışmalarda öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını ve karar verme süreçlerinin geliştirilmesi için yeni düzenlemeler yapılması öngörmüştür. Bu ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak Dünya’da yaşanan gelişmeler incelenmeli ve yeni yaklaşımlar gözden geçirilmelidir. Bu yüzden davranışçı yaklaşım yerine bilgiyi somutlaştırıp öğreten yapılandırmacı yaklaşım benimsenmelidir. Bu yaklaşım ile sisteminin merkezinde öğrenci vardır, öğretim ortamında etkin katılıma dayalı etkinlikler bulunur, bireysel farklılıklar dikkate alınır ve bireyin çevresi ile etkileşim kurabileceği bir ortam oluşturulması sağlanır (Ambarlı, 2010).

2005 yılında MEB tarafından benimsenen yapılandırmacı yaklaşım hedefleri;

Yapılandırmacılık görüşü ile Sosyal Bilgiler Programı:

1. "Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder" (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).
2. "Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir" (MEB, 2005).
3. "Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar" (MEB, 2005).
4. "Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir" (MEB, 2005).
5. "Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar" (MEB, 2005).
6. "Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir" (MEB, 2005).
7. "Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler" (MEB, 2005).
8. "Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser" (MEB, 2005).
9. "Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar" (MEB, 2005).
10. "Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar" (MEB 2005).
11. "Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır" (MEB, 2005).
12. "Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar ifadelerin yer aldığı görülmektedir" (MEB, 2005).

1998 Sosyal Bilgiler programı ile 2004 Sosyal Bilgiler programının birbirinden ayrıldığı kısımlar bulunmaktadır (Kavak, 2006). Bunlar:

1. Yeni program örgencileri birey olarak benimsemiştir ve bireyin ihtiyaçları üzerinde durmuştur. Ancak eski program tüm bireyleri aynı olarak kabul eder ve eğitilmesi gereken topluluk olarak görür (Kavak, 2006).
2. Yeni programda öğrenme kişisel farklılıklara göre program özellik kazanır, eski programda öğrenme her örgenciye aynı düzeyde verilmelidir yani bireysel farklılıklar göz önüne alınmamıştır (Kavak, 2006).
3. Eğitim faaliyetlerine her örgencilerin katılması öngörülür; öğrenim faaliyetlerinde öğretmen rehber rolü üstlenir (Kavak, 2006).
4. Öğrenci araştırmaya, incelemeye ve bilgiyi bulmaya yönlendirir; eski programda örgenci bilgiyi kendine verenden alır ve çaba sarf etmez (Kavak, 2006).
5. Öğrenci elde ettiği bilgileri 2004 programında örgenci bilgiyi direkt kabul etmez doğruluğunu eşleştirir ancak 1998 programında sadece kendisine verilenle yetinir (Kavak, 2006).
6. Yeni programda bilgi yoğunluğu azaltılmış, örgenciye öğrenme kolaylığı sağlanmaya çalışılmıştır (Kavak, 2006).

2.2.Mehmed Akif Ersoy'un Hayatı

Mehmet Akif'in 1873 yılının Kasım veya Aralık ayında Sultaniye sancağına bağlı Bayramiç kasabasında hayata gözlerinin açtığı nüfus kayıtlarına istinaden ifade edilmişse de Akif ile ilgili kaynakların hemen hemen hepsi şairin İstanbul'da Sarıgözel semtinin Sarı Nasuh Mahallesi 12 numaralı evde doğduğunu kaydetmişlerdir (Canım & Çalık, 2007).

Babası devrin sayılı âlimlerinden camilerde halka vaazlar veren Fatih dersiamlarından Tahir Efendi'dir. Bir şiirde babasından bahsederken Mehmet Akif, babası için: "Benim hem babamdır, hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim" der Babası o zamanki Türk ülkesi olan Kosova topraklarına iskân edilen evladı-ı fatihan olan bir aileye mensuptur. Kosova'nın İpek kasabasına mensup bir ailenin torunlarından. Annesi ise Buhara'dan göç ederek Anadolu'ya yerleşen ve burada Yozgat'ta doğan Emine Şerife Hanımdır. Böylece babası tarafından devletimizin bir uç bölgesini, annesi tarafından da Türklerin Anayurdu Orta Asya'

ya, Buhara'ya uzanan bir hemşerilik tesis edilmiştir. Bu durum daha sonraları Mehmet Akif'in bütün şiirlerinde görülen, Türklerin bulunduğu bütün sahaların ve bütün İslam ülkelerinin dert ve ızdıraplarını derin bir lirizm içinde ifade eden şiirlerine yansiyacaktır (Nalbandoğlu, 1981).

Dört yaşında iken zamanın âdeti olduğundan ilahilerle mahalle mektebine başlamıştır. İki yıl devam ettikten sonra Fatih'te açılan Emir Buhari ilkokuluna devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla Fatih Merkez Rüştüyesi önce Mülkiye sonra Halkalı'da yeni açılan yatılı Mülkiye Baytar Mektebine devam etti. Arapça ve Fransızca'yı ana dili gibi okuyup konuşmayı öğrendi. Daha sonraları özel bir hocadan da Farsça öğrenmiştir (Nalbandoğlu, 1981).

1893 yılında memuriyet hayatına başlayan Akif, görevi icabı Rumeli ve Anadolu'nun değişik yerlerini dolaşmıştır. 1898 yılında İstanbul'da İsmet Hanım ile evlenmiş 38 yıl süren bu evlilikten beş çocuğu olmuştur. Mehmet Akif'in memuriyet hayatı on sene kadar sürmüştür ve bu süre içerisinde üniversitede edebiyat dersleri de vermiştir. Akif, bir süre sonra buradan ayrılmış ve Halkalı'da öğretmenlik icra etmeye başlamıştır. Bir müddet sonra müdürüne yapılan bir haksızlığı uygun bulmadığı için buradan istifa etmiş ve 1914 yılında ilk defa olarak Mısır'a gitmiş, oradan da Hicaz'a geçerek hac farızasını yerine getirmiştir (Nalbandoğlu, 1981).

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar, 1915'te İngiliz, Fransız ve Ruslardan esir aldıkları Müslümanları aydınlatması ve onlar arasında İslam birliği düşüncesini aşılması amacıyla Osmanlı Devleti'nden bir heyet görevlendirmesini istemiştir. Akif bu heyetle birlikte Almanya seyahati yapmıştır. Bu görevden sonra Osmanlı Devletinde iktidar partisi olan İttihad ve Terakki, Savunma Bakanlığı bağlı bulunan Teşkilat-ı Mahsûsa (Millî İstihbarat Teşkilatı)'dan oradaki Müslüman birliğini sağlaması için heyet gönderir. Akif ise bu heyetin başında getirildi. Akif'i bu görevle birlikte Arabistan'a gönderildi. Görevi, İngilizlerle anlaşan Mekke Şerifi Hüseyin'in devlete karşı giriştiği isyan karşısında Necid (Riyad) Emîri İbn-i Reşid'in Osmanlı Devleti'ne sadık kalmasını sağlamaktır. Birinci Dünya Savaşı içinde Akif, Osmanlı Devleti için bu görevlerde bulunmuştur. Savaşın sonlarına gelindiğinde

Şeyhülislamlığa bağlı olan Darü'l Hikmeti'l İslâmiyye¹ kurumuna üye seçilmiştir (Çetin, 2014).

I.Dünya savaşında yaşanan mağlubiyet ve 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, milleti ve Mehmet Akif'i derinden yaralamıştır. Geçmişten günümüze esaret yüzü görmemiş bir milletin zor durumda kalması onun vatanperverlik ruhunun canlandırmıştır (Öztürkmen,1990).

Anadolu'da kurtuluş mücadelesi meşalesinin başlamasıyla Akif de heyecanlanmış, adeta yeniden canlanmış. Milli mücadeleye dâhil olmuş, koştugu Anadolu'da önce Balıkesir'de milli mücadelenin mana ve önemi üzerinde durmuştur. Savaşın Osmanlı devleti aleyhinde sonuçlanması, ağır mütareke şartları, yurdun işgali hareketleri Akif'i bundan sonra millî harekâta katılmaya sevk etmiştir. Akif 1920'de Balıkesir'e gitmiş ve Kuva-yi Milliyecilerle temasta bulunmuştur. Zağanos Paşa Camii'nde memleketin kurtuluşu, birlik ve beraberlik vaazları vermiştir (Şenbalcı, 2009).

Orada yaptığı konuşmalarda ve verdiği vaazlarda halkı milli mücadeleye katılmaya çağırarak, vatan müdafaasının gerekliliği ve önemini anlatmaya çalışmıştır. Daha sonra Kastamonu'da aynı vazifeyi büyük aşkla yapar ve milli heyecanın şahlanması büyük rol oynar. 1920'de Mayıs ayında Ankara'ya gelen Akif, oradan görevli olarak Konya'ya gitmiş ve milli mücadele konusunda aydınlatıcı konuşmalar yaptıktan sonra tekrar Kastamonu'ya geçmiştir (Öztürkmen,1990).

Akif bir süre sonra Ankara'ya dönmüş ve Taceddin Dergâhına yerleşir. Burdur milletvekili sıfatıyla mecliste bulunmuştur. 1920 yılının sonun gelindiğinde Erkân-ı Harbiyye Riyâseti'nin verdiği gören için Maarif Vekâleti (Mili Eğitim Bakanlığı) milli bir marş için yarışma oluşturdu. Başvuru süresinin son günü Vekâlete ulaşan şiir sayısı 724'tür. Yarışmaya katılan şiirler arasında millî marş için gerekli özellikleri taşıyan şiir bulunamamıştır. Dönemin Maarif vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hasan Basri (Çantay) ile aralarında geçen konuşmada bu nitelikteki şiiri Mehmet Akif'ten beklediğini belirtmiş ve onun yazması için aracı olmasını

¹ Darü'l Hikmeti'l İslamiye: Devletin yıkılış sürecinde Meşihat Makamına bağlı olarak 1918'den 1922 yılına kadar görevini sürdürmüştür. Eğitim alanındaki çalışmalar kurumun önemli faaliyetleri arasındadır. İlmîye medreselerine yetişek olan muallimlerin tahsil derecesi ve tayin işleri ile ilgilenmektedir. Ayrıca kurumlara din dersleri için kararlar almaktadır (Akman, 2007).

istemiştir. Ancak Akif marş için konan ödülü kabul etmediği için yarışmaya başvurmak istemediğini belirtmiştir ve Akif için marşa dair verilecek olan para ödülü kaldırılmıştır. Akif için pürüz ortadan kalktıktan sonra bir süreden beri yazdığı eserini tamamlamış, Maarif Vekâleti'ne marş olarak yazdığı eseri göndermiştir. Bu arada İstiklâl Marşı, “Kahraman Ordumuza” armağan edilerek ilk olarak Sebülürreşad Dergisi'nde akabinde birkaç gün sonra da Kastamonu'da yayımlanan Açıksöz Gazetesi'nde tekrar yer almıştır (Okay, 2001).

Akif marş için kendisine ödenecek parayı almamış ve o dönemde ordunun dikiş ve kıyafet ihtiyaçlarını karşılayan Darülmesai'ye bağışlamıştır. Dönemin Meclisinin 12 Mart 1921 yılındaki toplantısında okunan şiir oy birliğiyle İstiklâl Marşı olarak kabul bulmuştur. Daha sonra devam eden süreçte Akif'in savunduğu İslam birliği görüşü ile meclisin içerisinde bulunan inkılâp hareketleri aynı paydada örtüşmediği için mecliste aktif bir katılım göstermemiştir (Okay & Düzdağ, 2001).

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Büyük Millet Meclisi'nin aldığı seçim kararı üzerine yeniden milletvekilleri seçimleri yapıldı ve ikinci dönemde Akif milletvekili olarak aday gösterilmemiştir. Bunun üzerine 1923 yılı sonlarına doğru Abbas Halim Paşa'nın davetine icap ederek Mısır'a gitmiştir. Akif'in kendisine sunulan daveti kabulünün sebeplerinden biri, kazanılan Millî Mücadele'den sonra ümit ettiği İslâm birliği idealinin gerçekleşmemesinden kaynaklanan üzüntünün etkisi bulunmaktadır. Bir süre Türkiye'ye ziyaretleri bulunsa da 1925 yılından sonra sürekli Mısır'da kalmıştır. Bu kararı almasında içinde bulunduğu geçim sıkıntısı ve ülkenin içinde bulunduğu fikri idealler örtüşmemesi sebebiyle yurda geri dönmemiştir. Ayrıca 1925 yılında çıkan Şeyh Said ayaklanması yüzünden hükümet muhalefet kurumlar üzerinde üzerine baskı kurmuş, aralarında Sebülürreşad mecmuasının da bulunduğu pek çok dergi ve gazeteyi kapatarak burada görevli olan kişileri İstiklâl mahkemelerine sevk etmiştir (Okay & Düzdağ, 2001).

Mısır'da bulunduğu süre zarfında üniversitede Türk Edebiyatı dersleri okutmuştur. Yalnızlık, iç sıkıntısı, vatan hasreti onda tesirini çabuk göstermiş ve Akif burada sağlığını yitirmiştir. Memleketin sosyo-kültürel meselelerini, kurtuluş ümitlerini ömrü boyunca içinde taşıyan İstiklâl Marşı şairi için yurdundan uzakta kalması, Akif için büyük sıkıntı oluşturmuştur. Akif memleketinden uzakta kaldığı sırada özlemine şöyle belirtmiştir: “Vatan hasreti mi? Bu ne büyük, ne tahammül edilemez ne acı

derttir ki vatandan uzak yaşayanlar her dakika, ıstıraplarla biten heyecansız anılardır...” Akif Mısır’da sağlığını yitirmiş ve tedavi için gittiği Lübnan’da sıtmaya yakalanmıştır. Hastalık seyrini hızlandırdıkça Akif’in sabırsızlığı artmış, memleket hasreti ile birlikte 1936 yılında İstanbul’a dönüş yapmıştır. Akif 27 Aralık 1936, Pazar günü ebedi âleme göçmüştür. Cenazenin kaldırılmasında resmi bir tören düzenlenmemiş olup, sevenlerinin, arkadaşlarının, Türk gençliğinin omuzlarında taşınarak Edirnekapı’daki şehitliğe defnedilmiştir (Canım & Çalık, 2007).

2.3.Mehmed Akif Ersoy’un Ahlakı ve Şahsiyeti

Mehmet Akif eserlerinde ve düşüncelerinde her zaman doruyu ve dürüstlüğü savunan bir şahsiyet olmuştur. Eserlerinde belirtmiş olduğu ideal kişisel özellikler ile kendi yaşantısında tezatlıklara rastlanmamıştır. Yakın çevresinde onu tanıyan herkes şahsiyeti için övücü sözler sarf etmiştir.

Akif’in iman ve vatan sevgisi onun en büyük hedefleridir. Vatanını çok sevmiş ve eserlerinde bunu sık sık dile getirmiştir. Ahlak ve faziletin başının Allah korkusu olduğunu belirtmiştir (Ertan, 1990). Mehmet Akif, ileri sürdüğü düşüncelere her zaman uyararak yaşayan karakterini getirdiği çizgiden dışarıya çıkmayan biri olmuştur. Yaşarken ve öldüğü süre zarfı içerisinde etrafındaki kimse onun kendi kişiliğine aykırı yaşadığına dair bir tasavvurda bulunmamıştır. Mehmet Akif, aydın kişiliğe sahip yıkıcı olmaktan ziyade yapıcı ve kötülöklere karşı çıkan Türk-İslam ahlakını ve getirilerini hayatı boyunca eserlerinde ve yaşayış tarzında işlemiştir. Kurtuluş Savaşı’na yalnız fikri duygularla katılmış olmanın yanı sıra faal görevlerde bulunmuştur (Öztürkmen,1990). Akif’te doğrular tektir. Verdiği sözleri her zaman yerine getiren bir şahsiyettir ve Mehmet Akif, sözünü yerine getirmemeyi namus meselesi saymıştır (Timur, 2014).

Mehmet Akif, merhamet sahibi bir kişiliktir ve merhamet duygusunu en çok çocuklar, kadınlar ve yaşlılar için hissetmiş ve onlar için eserlerinde halkı ikaz etmiştir. Çünkü bu kesimleri toplumun çaresiz, bitap, korunmaya ihtiyacı olan kesimleri olarak görmüştür (Baş, 2012).

Mehmed Akif'in şahsiyeti hakkında Ertuğrul Düzdağ (2013) şu sözleri sarf etmiştir:

Çok azim sahibi idi. Bir kere azmetti mi, artık onu yapmak mes'ele değildi. Vefakârlığı müstesna derecede idi. Dostluğuna bihakkın güvenilirildi. Vefasızlık, nazarında en büyük namerdlik idi. O yalnız insanlara karşı değil, Allah'ına, peygamber'ine, milletine, vatanına karşı da vefakârdı. Çok metanet sahibi idi. Yeis, korku nedir bilmezdi. Hissiyatına karşı soğukkanlılığını muhafaza ederdi. Ömründe bir kerecik olsun kuvvete boyun eğmemişti. Haksızlığa karşı hiç tahammülü yoktu; derhal kırar, dökerdi. İstibdadın şiddetle aleyhinde idi. Halkın ıztıraplarına alaka gösterirdi. Halk sıkıntıda iken zevk ve sefahat içinde yüzenlere müdhiş hasım kesilirdi. Okumak ve yazmak en büyük zevki idi, okuttuğu derse ehemmiyet verirdi. İrfan ve liyakate meftundu. Düsturu şu idi: "Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyi olursa alınır." (Düzdağ, 2013, s.177-178).

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi Akif bir millet için bilim olmadan yaşamının mümkün olmayacağı kanaatindeydi ve bununda okumakla birlikte aşılabileceğini düşünmekteydi. Ayrıca milleti yanlış yollara sevk eden şuura ve davranışlara, hurafelere karşıdır. Bu gibi davranışların milletleri yok olmaya sevk edeceğini düşünmüştür.

Vefasızlık, zevk ve sefa düşkünlüğünü sevmemektedir ve geleneklerin korunması gerektiğine inanmıştır. Tüm bunlarla beraber sadece eserlerini icra edip köşe başına çekilen bir şair değildir. Aynı zamanda Kurtuluş Savaşı sırasında memleketin birçok yerinde dolaşıp halka verdiği vaazlar bunlara örnektir.

2.4.Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri

2.4.1. Safahat. Basına yer alan ilk şiiri Kur'an-ı Kerim'e hitap manzumesi olmuştur. Asıl şiirleri ikinci meşrutiyetin ilanından sonra Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad dergilerinde yayınlanmaya başlamıştır. Her iki dergide çıkan şiirlerini Safahat adı altında toplamıştır.

Mehmet Akif Ersoy, nazım ve nesir alanında yazılar yazmıştır. Şiirlerini Cumhuriyetten sonra Safahat adlı tek bir eserde toplamıştır. Safahat, yedi kitaptan oluşmaktadır. Cumhuriyetin ilanından önce basılan yedi kitap eski harfleri barındırmaktadır, yeni alfabenin kabulünden sonraki baskılarında ise yedisi tek bir

kitapta toplanmıştır. Safahat'ın tamamı 108 şiir ve 11240 mısradır (Canım & Çalık, 2007). Asıl şiirleri ikinci meşrutiyetin ilanından sonra Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Dergilerinde yayımlanmıştır. Her iki mecmuada çıkan şiirlerini Safahat adı altında toplamıştır.

Safahat:

- Birinci kitap: Safahat
- İkinci kitap: Süleymaniye Kürsüsünde
- Üçüncü Kitap: Hakkın Sesleri
- Dördüncü kitap: Fatih Kürsüsünde
- Beşinci kitap: Hatıralar
- Altıncı kitap: Asım
- Yedinci kitap: Gölgeler

İlk altı cildi 1911-1928 yılları arasında basılmış Gölgeler adını taşıyan son cilt 1933 yılında Mısır'da bastırılmıştır (Ertan,1990). Safahat Akif'in ilk eseridir. İlk olarak 1911 yılında basılmıştır (Okay, 2008).²

Birinci kitapta bulunan şiirlerin başlıkları;

Mukaddime, Fatih Cami, Hasta, Tevhid, Küfe, Durmayalım, Hasır, Geçinme Belesi, Meyhane, Mezarlık, Bayram, Hasbihal, Selma, İbrahim Bey, Azim, Seyfi Baba, İnsan, Kör Neyzen, Acem Şahı, İstibdat, Hürriyet, Kocakarı İle Ömer, Ezanlar, Can Yurdu, Bir Mersiye, Dirvas, Mahalle Kahvesi, Köse İmam, Nazım Parçaları, Ahret Yolu, İstiğrak, Amin Alayı, Hasbihal, Bebek, Yemişçi İhtiyar, İtiraf (Ersoy, 2012).

Kitabında değindiği konular ise; toplumun acı çeken çeşitli kesimleri ve onların durumu, hürriyetin önemi, dönemin siyasal olayları ve bu dünyaya ait kişilerin yapması gereken dünyevi vazifelerden bahsetmiştir. Akif, şiirlerin çoğu şairin kendi çevresinde mücadele ettiği toplumun acılarını dile getirir. Safahat'ta toplumun sıkıntılarına çare bulmaya çalışan bir dava adamı karakterindedir. Safahat

² Akif 1908 ve 1911 yılları arasında Sırat-ı Müstakim'de yayınlanan şiirlerinin basıldığı bir kitaptır, diğer kitaplara göre daha fazla şiir bulunmaktadır (Okay, 2008).²

toplumumuzdaki sıkıntıları, eksiklikleri, problemleri belirleyen ve nasıl bir durumda olmasını gerektiğini belirten yazılar kaleme almıştır.

Mehmet Akif'in şiirleri genellikle tasvir tarzında yazılmıştır. Gene Safahatta küfeci çocuğun sıkıntısını tasvir etmiştir. Çocuğun içinde bulunduğu durumu ve çocuğun yaşadığı sıkıntıları çocuğun ağzından bizlere aktarmıştır. Cemiyetin ilgisizliğine ve aşırılığını bizlere göstermiştir. Mahalleyi tasvir ederek o dönemdeki İstanbul'u ve aile yapılarını, aksaklıkları gözler önüne sermiştir.

Şiirlerinde İstanbul'un kenar mahallerinden olan aksaklıkları gözler önüne sermiştir. Örneğin Küfe şiirinde İstanbul kenar mahallerinin durumunu gözler önüne sermiştir. O dönemde batı kültürünün etkisiyle kültürel farklılaşmalar, yaşam tarzlarında değişimler bulunmaktadır. Yalnız bu değişimler toplumun sadece bir kesimine yansımaktadır. Akif bizlere toplumun diğer kesiminin içinde bulunduğu durumu objektif bir şekilde yansıtmıştır.

“Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!” (Ersoy, 2012, s.35).

Üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi ise okumaktır. Cehaletin okumak ile aşılabileceğini bilincindedir. Çoğu şiirinde okumanın önemine değinmiştir. Okumak ile birey kendinin farkına varacak ve çevresine yardımcı olacaktır.

“Oku, şayet sana hisli bir yürek lazımsa,
Oku, zira onu yazdım iki söz yazdımsa”(Ersoy, 2012, s.35).

Okumanın önemini verdiği en güzel örneklerden birisi ise Küfe şiirindedir. Bu şiirde okumamanın sonunun hamallık olduğunu belirtmektedir. Yaşam standartları ve ülkenin durumu okumakla iyileşecektir.

“Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!” (Ersoy, 2012, s.36).

Şiirlerinde yetimlerin durumunu gözler önüne sermiştir. Mehmet Akif merhamet şairi olarak anılır. Çünkü eserlerinde toplumun ezilen tabakası olarak gördüğü dul, yetim kimseleri çok işlemiş ve bu kimselere yardım edilmesi gerektiğini düşünmüştür.

“Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebin-i safi, yazık!” (Ersoy, 2012, s.37).

2.4.1.1.Süleymaniye Kürsüsünde. Safahat’ın ikinci kitabı “Süleymaniye Kürsüsünde” adını taşır ve bu kitapta bulunan en uzun manzumun adıdır³. Akif eserini arkadaşı Fatin Hoca’ya ithaf etmiştir. Halka yol göstermek için vaiz yoluyla kaleme alınan bir eserdir. Sosyal problemler işlenmiş ve kurtuluş için gerekli olan çözümler aktarılmıştır.

Eser Abdurreşid İbrahim’in ağzından okuyuculara aktarılmıştır. Abdurreşid İbrahim’in ağzından Osmanlı Devletinin ve diğer İslam coğrafyasına ait izlenimlerini bulundurmaktadır ve bu izlenimler dönemin siyasal ve sosyal durumlarının tasvirlerini barındırmaktadır.

Abdurreşid İbrahim’e ait "Âlem-i İslâm" ile “Japonya’da İntişâr-ı İslamiyet” adlı eserleri Süleymaniye kürsüsünde adlı eserin yazılması için gerekli ilhamı oluşturmuştur (Karabiber, 2009).

Eserde vaizin ağzından o dönemdeki İstanbul’un durumu gözler önüne serilmiştir. Başkentinde bulunduğu askeri, ekonomik ve siyasi bunalımlar aktarılmaya çalışılmıştır.

“Köprüden çok geçirim; hem ne kadar geçtimse,
Beni sevk etmedi bir kerecik olsun ye’sse,
Ne Halîç’in o yosun çehreli miskin suları;
Ne onun hilKate küsmüş gibi durgun kenarı!
Herkesin hissi bir olmaz. Meselâ karşıdaki,
Sâhilin, başbaşa vermiş, düşünen, pis, eski.

³ Eser 1912 yılında Safahat’ın ardından basılmıştır (Karabiber, 2009). Eser, 1002 mısradan oluşmaktadır İkinci kitap Süleymaniye Kürsüsünde adıyla tek metinden oluşmaktadır. 1912’de Sırat-ı Müstakim mecmuası bu sırada Sebilürreşad adını almıştır. "İslam'ı asrın idrakine söyletmek" adına yer alan yorumlar doğrudan doğruya Akif’e şahsına aittir (Okay, 2008).

Ağlamış yüzlü, sakîl evleri durdukça, sizin,
İçinizden acı şeyler geçecek hep... Lâkin” (Ersoy, 2012, s.161).

Rusya ile ilgili izlenimler ve Rusya'nın orta Asya Müslümanlarına uyguladığı baskılar gibi dönemin birçok gerçeğini eserinde saptamıştır. Orta Asya Müslümanlarının durumlarına Akif çok üzülmemektedir ve İslam âleminin tekrar eski ihtişamına kavuşmasının istemektedir. Şair Endülüs medeniyetini elden gitmesine çok üzülmemektedir.

“Bu sizin ağlamanız benzedi bir diğerine:
Endülüs tacı elinden alınan bahtı kara,
Savaşturken, o güzel mülkü verip ağyâra” (Ersoy, 2012, s.186).

Eserde dikkat edilen hususlardan biri ise Akif'in Japonya'ya karşı sergilemiş olduğu olumlu tutumdur. Bu ülkenin geçirmiş olduğu değişimi kendi ülkesine benzetmektedir. Yalnız onların yozlaşmalarının ve yollarını kaybetmemelerinin nedenini geleneklerine bağlılık olarak görmektedir.

“Müslüman unsurunun hepsini gördüm kendim.
Küçük âdemlerinin rûhunu tedkîk ettim,
Büyük âdemlerinin fikrini ta'mîk ettim.
İstedim sonra, neden böyle Japonlar yüksek?
Nedir esbâb-ı terakkîsi? Yakından görmek.
Bu uzun boylu mesaî, bu uzun boylu sefer,
Bir kanâat verecekmiş bana dünyâda meğer.
O kanâat da şudur:
Sırr-ı terakkînizi siz,
Başka yerlerde taharrîye heveslenmeyiniz
Onu kendinde bulur yükselecek bir millet;
Çünkü her noktada taklîd ile sökmez hareket” (Ersoy, 2012, s.192).

2.4.1.2.Hakkın Sesleri. Üçüncü kitap; “Hakk'ın Sesleri” dir. Akif Balkan harbinden sonra her yer göç eden insanla dolmuş olan İstanbul'u bu insanların çektikleri sıkıntılardan, cahillikten bahsetmiştir. Eser on şüirden ve sekiz ayet ve bir hadisin açıklamasından oluşmaktadır. Kitap içerisinde bazı ayet ve hadislerin tasviri bulunmaktadır ayrıca o sırada yaşanmış olan Balkan harbinin vermiş olduğu

üzüntüyü eserinde görülmektedir. Eser Baklan Harbi'nden sonra yayımlanmış, yenilgilerinden sonra milletin içine düştüğü durumları, çaresizliği felaketten kurtulma tollarını eserinde belirtmiştir. Milletin üzerinde bulunan ölü toprağının atılması gerektiğini ve artık bu milletin içerisine serpilmeye çalışılan ayrılık tohumlarının fark edilmesini, buna karşı önlem alınmasını istemektedir.

“Duygusuz olmak kadar dünyâda lâkin derd yok;
Öyle salgınmış ki mel'un: Kurtulan bir ferd yok!
Kendi sağlam... Hissi ölmüş, ruhu ölmüş milletin!
İşte en korkuncu hüsrânın, helâkin, haybetin!” (Ersoy, 2012, s.218).

2.4.1.3.Fatih Kürsüsünde. Dördüncü kitap; “Fatih Kürsüsünde” adını almıştır. Eser nazım şeklinde iki bölümden oluşmaktadır. “İki Arkadaş Fatih Yolunda” ile “Vaiz Kürsüde” başlıklarını taşıyan iki kısma sahiptir. Akif eserinde Batının sadece ilmine ihtiyacın olduğunu savunur. Halkın çalışması ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan çıkarabilecek tek yol olduğunu savunmaktadır. Mehmed Akif, yetişmiş insan sıkıntısının farkındadır ve eğitim-öğretim bir şeyler yapılması gerektiğini düşünmektedir.

“Biraz değişmeli artık bu eski zihniyet...
“Lisâna hiç yenilik sokmayın!” demek: Cinnet” (Ersoy, 2012, s.231).

“İki Arkadaş Fatih Yolunda” bölümünde şair ve arkadaşı arasında geçen konuşmaya yer verilmiştir. İki arkadaş halkın cahilliği, doğaya olan duyarsızlığı, eski eserlere değer verilmemesini, medrese ve mekteplerin oluşturduğu ikilik hakkında sohbet ederler.

“Zavallı milleti vahdet-cüdâ eden “ikilik”,
Sırıtmıyor mu? O pis dişleriyle karşında?” (Ersoy, 2012, s.235).

“Vaiz Kürsüde” bölümünde vatan-millet sevgisi barındırır, Doğu-batı karşılaştırması, eğitim sorunları üzerinde durulmuş ve Balkan zulmü gibi konuları içerisinde bulundurmaktadır. Bu sayede olması gerekenle olan arasında karşılaştırma verilmiştir.

“Adam yetiştiremezmiş, demek ki, toprağımız!..
Lâtife ber-teraf amma, adam değil yalnız” (Ersoy, 2012, s.227).

2.4.1.4.Hatıralar. Safahat'ın beşinci kitabı "Hatıralar" adını taşır. Kitap on bölümden oluşmaktadır. Şiirlerin dört tanesi ayet ve hadislere ait yer alan yorumdur. Kitap bu şekilde yayımlanan üçüncü kitap olan Hakk'ın Sesleri'ne benzemektedir. Aynı üslupla kaleme alınmıştır. Kitaba ismini veren ve önemli bir yazı olan Hatıraları bölümü Hanedan üyesi olan Ömer Faruk Efendi'ye ithaf edilmiştir. Berlin hatıraları bölümü Ömer Lütfi Bey'e, El Uksur'da bölümünde ise Binbaşı Ömer Lütfi Bey'e, Necid Çöllerinden Medine'ye adlı eserini ise Şerif Ali Haydar Paşa ithaf edilmiş yazıları bulunmaktadır. Eserinde hüznün ve karamsarlık havası egemendir. Akif içinde bulunan kötü koşullardan muzdarip olup kurtuluş çareleri aramaktadır.

"Baksana kim boynu bükük ağlayan?

Hakk-ı hayâtın senin ey müslüman!

Kurtar o bîcâreyi Allah için,

Artık ölüm uykularından uyan" (Ersoy, 2012, s.290).

Akif eserinde anlattığı üzere gezmiş bulunduğu yerlerdeki kültürleri, yaşayış tarzları, eksik ve fazla yönleri tahlil etmiştir. Bir bakıma bu yerlerin birer profilini çıkartmıştır. Bu sayede okuyucu içerisinde bulunduğu durumu mukayese edebilecektir.

"Ne Müslüman, ne Frenk, öyle bir vücûd-i sefil.

Yıkanma yok, tuvalet yok! Yazın belinde çamur;

Eteklerinden inerken kabuk tutar yağmur" (Ersoy, 2012, s.307).

Berlin, Mısır ve Necid'e yapılan seyahatlerin gözlemleri bulunmaktadır. Batı ve Türkiye'nin karşılaştırması yapılır. Batı'nın ilerleyişi, Doğunun geri kalmasının sebepleri açıklanmaya çalışılır.⁴

2.4.1.5.Asım. Altıncı kitap, Asım' dır. Asım, Mehmet Akif'in özlediği gençliğin, ideal gençliğin şiiridir. Yayımlanan altıncı kitap iki bölümden

⁴ Safahat'ın 5.kıtabı Hatıralar'dır. Birinci Dünya savaşı esnasında Mehmet Akif Ersoy'un çeşitli yerlere yapmış olduğu seyahatlerdeki gözlemleri anlatılır, 10 şiir, 1314 mısradır. Eser Üç kez 1917, 1918, 1928 yıllarında tekrar yayınlanmıştır. (Ertan,1990).

oluşmaktaydı. İlki Asım, ikincisi ise Akif'in Çanakkale Savaşı için yazdığı Çanakkale şehitlerine şiiRIDIR. Asım eserini kardeşim diye hitap ettiği Fuad Şemsi'ye ithaf etmiştir. Eser Fatih yangınından önce Hocasade'nin yani merhum Hoca Tahir Efendi'nin oğlunun evinde geçmektedir. Eserde bulunan kişiler ise Köse İmam (Merhum Hoca Tahir Efendi'nin Şakirdlerinden⁵), Hocasade (merhum Hoca Tahir Efendi'nin oğlu), Asım ise Köse İmam'ın oğlu, Emin Hocasade'nin oğludur.

Şair Asım eserinde içerisinde bulunana hayatın şartlarını açık bir şekilde belirtmiştir. Eser Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra darma dağın olan yurdu, hasta insanların köylünün bitap düşmüş durumunu ve savaş içinde çekilen ve bizleri bu durumdan kurtaracak neslin vasıflarını belirlemiştir. İşte bu nesle Asım denmiş ve bu neslin soyundan geleceklere Asım'ın nesli adı verilmiştir. Eser iç içe geçmiş konuşmalardan, diyaloglardan ibarettir ve Birinci Cihan Harbi sırasında kaleme alınmış ve harbin getirdiği sorunlar çözüm yolları işlenmiştir.

“Sorarım kendime: Gurbette mi, hayrette miyim?

Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;

Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;” (Ersoy, 2012, s.339).

Kitapta buluna ikinci şiir ise “Çanakkale Şehitlerine “dir. Akif Çanakkale Savaşında Çanakkale'de bulunmamasına karşın yaşanan olaylardan, verilen kayıplardan, yitip giden vatan evlatlarından çok etkilenmiş ve bu şiiri kaleme almıştır. Akif şiirde devrin acımasızlığını, yaşanan dehşetin izlerini objektif bir biçimde gözler önüne sermiştir.

“Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı dünyâda eşi?

En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,

-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya

Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.” (Ersoy, 2012, s.431).

2.4.1.6. Gölgeler. Yedinci kitap “Gölgeler” dir. Kırk bir bölümden meydana gelmiştir. Şerif Muhyiddin Targan'a ithaf etmiştir.⁶ Mehmet Akif'in son şiirlerini

⁵ Şakird: öğrenci, çırak, talebe (Özön, 1965).

⁶ İlk baskısı Mısır'da 1933 yılında yapılmıştır (Polat, 2014).

bulunduran kitaptır. Gölgeleler adlı eserde çeşitli konularda 41 adet şiir vardır. Bu kitaptaki şiirler Birinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak yazılmıştır⁷. Son kitabı gölgelerdeki çoğu eserini Mısır’da bulunduğu süre zarfında kaleme almıştır.

Yedinci kitabın konuları; Hüsrân, Şark, Alınlar Terlemeli, Umar Mıydın?, Mehmet Ali’ye, Hala Mı Boğuşmak?, Yeis Yok, Azimden Sonra Tevekkül, Süleyman Nazif’e, Bülbül, Leyla, Firavun İle Yüz Yüze, Şehitler Abidesi İçin, Vahdet, Gece, Hicran, Secde, Hüsam Efendi Hoca, Kıssadan Hisse, Resmim İçin, Tebrik, Safahat İçin, Sadi’den Tercüme, Mevlid-i Nebi, Çocuklara, Bir Arıza, Bir Gece, Ne Eser Nede Semer, Derviş Ahmed, Said Paşa İmamı, Resim İçin, Nefs-İ Nefis, Nevruz’a, Neredesin?, Tek Hakikat, Hayat Arkadaşıma ‘dır. (Ersoy, 2012).

Bu eserinde yine önceki eserlerinde olduğu gibi ayetlerin yorumlarını içermektedir. Örneğin “Hala Mı Boğuşmak?”, “Yeis Yok”, “Azimden Sonra Tevekkül” eserleridir. Bu eserlerde irade, gayret ve ümit temaları üzerinde durulmuştur. Şiirlerinde daima çalışmayı tavsiye etmiş, ümitsizliğe düşmemek üzerinde durmuş ve eserlerinde dine sarılmanın, bağlanmanın önemini belirtmiştir.

“Odama girdim; kapıyı kapadım, ağlamaya başladım;

O gün akşama kadar İslam’ın garipliğine Müslümanların inhitatına ağladım, ağladım” (Ersoy, 2012, s.442).

Ayrıca yazılmış bu son eserlerinde genel olarak karamsarlık havası bulunmaktadır.

“Cihan altüst olurken, seyre baktım, öyle durdun da,

Bugün bir serseri, bir derbedersin kendi yurdunda” (Ersoy, 2012, s.440).

2.4.2.İstiklal Marşı. Türk milletinin tam bağımsız bir millet ve devlet olarak var olma isteğinin karşılıklı bir sözleşme metni olan İstiklal Marşı, Millî Mücadeleyi verilen Kurtuluş Savaşı zamanında yazılmıştır. İstiklâl Marşımız, bütün Türk milletinin ortak mutabakat metnidir. Milleti millet yapan temel bileşenlerdendir.

⁷ Mehmet Akif bu kitabın içinde bulunan şiiri Bülbül’ü 1921’de Leyla adlı şiiri 1922’de Ankara’da Taceddin Dergâhı’nda bulunduğu sırasında yazmıştır (Ertan,1990).

Türklere karşı bir direnişin zirvede olduğu bir sırada yazılmış Türk millî ruhunun ortak heyecanı, ortak iradesi ve ortak hassasiyetinin toplamıdır (Çetin, 2014).

Millî Mücadele yıllarında halkı birleştirecek bir metin yazılması ihtiyacı doğmuştur. Milletimize işgalci güçlere karşı birlik hissi uyandıracak, İstiklâl Mücadelesi azmi, ümidi, heyecanı aşılacak ve özgüven sağlayacak ortak geçmişe ve değerlere sahip, millî azmi ve imanı besleyecek bir marş ihtiyacı vardır (Çetin, 2014).

Millet Meclisi tarafından 1921 yılında millî marş olarak kabul edilmiştir. Millî Mücadele yıllarında Mehmet Akif'in "Ordunun Duası" adlı eseri ordu için bestelenmiş bir şiiirdir. I. Büyük Millet Meclisi'nin ilk günlerinde İsmet Paşa bir Marşın gerekliliğinden bahsetmiştir. İsmet Paşanın bu fikri mecliste kabul edilmiş ve Hâkimiyet-i Milliye Gazete'sinde de yayımlanmıştır (Okay, 2001).

Yarışma için belirlenen son tarihi 23 Aralık 1920'dir. Bu tarihe kadar yarışmaya 700'den fazla eser katılmıştır. Ancak bu rakam bazı kaynaklarda 724'tür. Ancak bu konuda katılan kişilerin sayısı kesin olarak belli değildir. O zamanlar Ankara'da bulunan Mehmet Akif, para ödülü konduğu için yarışmaya katılmayı düşünmemektedir (Çetin, 2014).

Yarışmada yer alan şiiirleri içerisinden marş olmaya lâyık bir şiiir uygun olmadığından o yıllarda Maarif vekilliği yapan olan Hamdullah Suphi, Hasan Basri'ye (Çantay) böyle bir şiiiri Akif'in yazmasını istediğini söyleyerek onun yazması için ikna etmesini istemiştir. Bu durum üzerine Mehmet Akif üzerinde çalıştığı olduğu eserini tamamlamış ve Maarif Vekâleti'ne göndermiştir. İstiklâl Marşı, "Kahraman Ordumuza" ithafıyla ilk defa Sebülürreşad dergisinde yayımlanmış birkaç gün sonra da Kastamonu'da yayımlanan Açıksöz gazetesinde yer almıştır (Okay, 2001).

İstiklâl Marşı, Türk Edebiyatının en güzel lirik eserlerindedir. Bir bütünlük içerisinde olan mecaz anlatımlar ve semboller bulunmaktadır (Okay, 2001). Mehmet Akif şiiirde dini motiflere ve milletin iradesine yer vermiştir. Bayrak, vatan, ırk, hilâl, yıldız, millet, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, kahramanlık kavramlarıyla iman, şehâdet, helâl, hudâ, ezan, mâbed, cennet, vecd gibi İslam motifleri bir arada kullanılmıştır. (Okay, 2001).

İstiklal Marşı'nda milletin hakiki düşmanlarını göstermiştir. Bu durum daha henüz yönetim şekli ve kadroları belirtilmediğinden tek düşman batı olarak gösterilmiştir. Bu söylem birçok devlete nazaran İstiklal Marşı'nın ayırıcı ve farklı bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Taş, 2009).

Milli Marşımız olarak kabul gördüğü gün şiir tüm meclis erkânınca ayakta alkışlanmıştır. Kabul edilen marş, milletimizin varlığının belgesi niteliğindedir. Tüm toplumun oluşturmuş olduğu ortak duyguyu temsi etmektedir. Akif'in yazdığı eser yüzlerce şiir arasından Millî Marş olarak seçilmiştir, dünü ve bugünü uyum içerisinde toplumla bütünleştiği için kabul edilmiştir. İstiklal Marşı'nın içerisinde bulunan fikir, duygu, inanç ve değerler ile birlikte içerisinde bulunduğumuz topluma hitap etmektedir. (Karabulut, 2014).

Ancak Akif'in Batı olarak kastettiği imge sadece Batılı Devletler değil başka devletleri sömürmek ve boyunduruğu altına almaya çalışıp istiklalinden mahrum bırakan bir imge olarak verilmektedir.

İstiklal Marşı I. İnönü Muharebesi'nden sonra kabul edilmiş olduğu için daha devlet kurulmamış vatan toprağı düşmandan temizlenmemiştir. Bu yüzden kabul edilen istiklal marşı pek çok bölgede farklı bestelenmiş ve çok başlılık bulunmaktadır. İstiklal Savaşının zaferle sonuçlanmasının ardından 1923'de Ali Rıfat Çağatay'ın yapmış olduğu beste İstiklal Marşı olarak kabul edilmiştir. 1930 yılına kadar bu beste Marşının bestesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra Osman Zeki Üngör'ün bestelediği marş İstiklal Marşı bestesinin resmî marş olarak kabul edildiği bildirilmiştir (Duymaz, 2014).

İstiklal Marşı Kurtuluş Savaşı devam ettiği sırada mücadele içinde bulunanların ortak kararıyla ortaya konmuş bir eserdir. Bu yüzden İstiklal Marşı ve Millî Mücadele, birbirleriyle kaynaşmış ve bir bütünlük meydana getiren ve birbirinden bağımsız düşünülmeyen olgulardır. İstiklal Marşı'nı çözümlerken dönemin şartları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Duymaz, 2014).

İstiklal Marşı'nın ana konusu milli bağımsızlıktır. Bu konutu hemen hemen her mısrasında işlemiştir. Ülkemizin içinde bulunduğu durumu, diğer devletlerin bize olan tutumu objektif biçimde verilmiş ve Türk Milleti için gerekli olan moral marşta bulunmaktadır.

Türk Milleti varlığını, dinini, vatanını her zaman kendisine karşı oluşan tehditlere karşı savunmasını bilmiştir. Hiçbir zaman esir olmamıştır, bağımsızlık Türk Milleti için her zaman vazgeçilmez olmuştur. Dinini, dilini, kültürünü, bütün millî varlığını özgürce yaşayabileceği bir vatan Türk Milleti'nin idealidir (Çetin, 2010).

2.4.3. Sebillürreşad dergisi. Mehmet Akif'in başyazarlığında bulunduğu Eşref Edip Fergan'ın kurucularından biri olarak bulunduğu dergidir. 1908 yılında Sırât-ı Müstakîm adıyla basılmıştır. Kurucuları Ebül'ulâ Mardin⁸ ve H. Eşref Edip'tir⁹ (Urfalıoğlu, 2009). Sırat-ı Müstakim ismiyle yayınlanan dergi daha sonra Sebillürreşad ismini almış, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e siyasi ve kültürel, düşünce hayatında oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. 1912 yılına kadar 182 sayı yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra Sebillürreşad olarak isim değiştirmiş ve 5 Mart 1925 tarihine kadar aralıksız olarak yayımlanmıştır (Özdemir, 2013).

83. sayıda yayımlanan yeniden çıkış yazısında dergini çıkış amacını İslam âlemini uyandırmayı bir vazife olarak benimsemiştir. Sırât-ı Müstakîm mecmuasının yayımlandığı süre içerisinde dergi Çin, Rusya, Hindistan ve Japonya'ya kadar yankısı ulaşmıştır. Burada yaşayan düşünürlerde yazılarını mecmuaya göndermiştir (Urfalıoğlu, 2009).

Yayımlandığı ilk günden itibaren İstanbul'da yayımını sürdürmüş ve Mehmet Akif'in Millî Mücadele'yi destek vermek için Anadolu'ya geçmesiyle bitlikte 464 ve 466. sayılarını Kastamonu'da, 467 ve 527. sayılar Ankara'da yayımlanma fırsatı bulmuştur. Bu sayılardan 490. sayı Kayseri'de yayımlanmıştır. Sayının içerisinde Trabzon vekili Ali Şükrü Bey'in Kayseri'deki Ulucami de yapmış olduğu konuşma

⁸ Ebül'ulâ Mardin: 8 Ağustos 1881'de İşkodra'da doğdu. Mardin'in ilim ve devlet hizmetiyle bilinen tanınmış bir ailesine mensuptur. 1908'de Eşref Edip'le birlikte çıkarmaya başladıkları Sırât-ı Müstakim'de daha çok hukukla ilgili yazıları vardı. Yine Eşref Edip ve Mardin birlikte Sırât-ı Müstakim Kütüphanesi'ni kurmuşlardır (Reisoğlu, 1957).

⁹ Eşref Edip Fergan; 1882 yılında, Serez'de dünyaya gelmiştir. Bu yıllarda edindiği birikimleri, arkadaşı Ebülulâ Mardin'in birikimleri ile birleştirerek ikisinin isim hakkını ortaklaşa belirledikleri Sırât-ı müstakim mecmuasını kurmuşlardır. Eşref Edip'in Mehmet Akif (Ersoy) ile yıllarca sürececek derin arkadaşlığının temeli de bu yıllarda atılır. Mehmet Akif, Sırât-ı müstakim mecmuasının başyazarıdır, Safahat isimli eserinde yer alan şiirlerinin büyük bir bölümü, ilk olarak Sırât-ı müstakim ve sonrasında Sebillürreşad mecmuasında yer almıştır (Polat,2011).

bulunmaktadır. Dergi Millî Mücadele'nin yanında olmuş ve Kastamonu ve Kayseri'de halkın mücadeleye olan katılımını ve inancını pekiştirmek üzere bildiriler dağıtmıştır. Mehmet Akif ve Eşref Edip, Anadolu'nun çeşitli yerlerine giderek halkı bilinçlendirmek ve milli mücadeleye teşvik için vaazlar vermişlerdir. Mehmet Akif Kastamonu Nasrullah Cami'sinde Sevr Antlaşması'nın kötü şartlarının nasıl olduğunu anlatan vaazlarının bulunduğu sayılar devlet kademesindeki görevlilere gönderilmiştir. Vaazın basıldığı metin matbaalarda on binlerce çoğaltılıp diğer illere ve tüm cephelere ulaştırılmıştır (Urfalıoğlu,2009).

Millî Mücadele'nin sonuçlandığı Mehmet Akif'in vekil olarak yer aldığı I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faaliyetlerini bitirmesiyle birlikte, Mehmet Akif ve Eşref Edip'in İstanbul'a dönmüş 528-529. sayıları tekrar İstanbul'da çıkarılmaya devam etmiş ve yayın hayatına İstanbul'da devam etmiştir (Urfalıoğlu,2009). 1908-1925 yıllarında basılan dergide meşrutiyetin İslâmiyet'e uygunluğu açıklanmaya özen gösterilmiştir. Devletin dağılma sürecine girdiği süreçte Müslümanların birlik ve beraberliği üzerinde durulmuş ve eşitlik, kardeşlik, birlik konularına değinmiştir (Urfalıoğlu, 2009).

Mehmet Akif'in şiirleri Çarlık Rusya'sında yaşayan Türklerde geniş yankı uyandırmıştır. Bu isimlerden bazıları Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı, Ayaz İshaki, Abdürreşid İbrahim, Ahmet Ağaoğlu'nun da yer aldığı düşünürlerdir ve bu düşünürler eserlerini yayınlanması üzere Sırat-ı müstakim'e göndermişlerdir (Çiftçigüzeli, 2009). Mehmet Akif'in Kur'an üzerine yaptığı çalışmaları vardır. Bu çalışmaların ilki Sebilürreşad'da yayınlanmıştır, Akif'in bu yazıları daha sonra Hakkın Sesleri kitabında yer almıştır (Çolak, 2014).

Sebilürreşad dergisi savaş günlerinde hep Anadolu halkını yanında olmuş ona moral vermiş ve halkın büyük destekçisi olmuştur. Akif'in verdiği vaazlarda hep bağımsızlık üzerinde durulmuş ve bağımsız olmanın önemi vurgulanmıştır. Sebillüreşad'da yayımlanan yazılardan dolayı tevhidi tedrisat kanununa aykırı düşünceler belirtildiği hususunda ve Doğuda çıkan ayaklanmalar neticesinde dergi kapatılmıştır (Özdemir, 2013). Şeyh Said ayaklanmaları yüzünden çıkarılan Takrîr-i Sükûn Kanunu ile kapatılan dergilerden biridir Sebilürreşad. 641. sayıdan sonra başka sayı yayınlanmamıştır (Urfalıoğlu, 2009).

Akif'in sağlığında eşref Edip ile başka sayı yayınlamamıştır. Ancak Akif yaşamını yitirdikten sonra 1 Mayıs 1948 yılında Eşref Edip kapatılan Sebilürreşad dergisini tekrar yayınlamaya başlamıştır. Bu sayede kapatıldığı 22 sene sonra tekrar yayın hayatına dönmüş oldu (Sebilürreşad,1948, s.1).

Akif'in Safahat'ta ter almayan pek çok yazısı ve şiiri bu dergide yayımlanmıştır. "İrtica mı bu?" adlı şiiri 22 Kasım 1948 yılında dergide yayımlanmıştır:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevmem:

Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp svemem" (Sebilürreşad, 1948, s.22).

Akif öldükten sonra bile Sebilürreşad dergisi sayfalarında eserlerini yaşatmaktadır. "Umarmıydın?" ve daha birçok şiiri ve görüşleriyle birlikte derginin içerisindeki varlığını sürdürmektedir. Tekrar yayınlanmaya başlayan dergi 15 cilt ile Ekim 1965 yılında kapağında Avukat Bekir Berk yazısıyla yayın hayatı sona emiştir (Sebilürreşad, 1965, s.365).

"Görünmez aşına bir ehre olsun rehğzarında;

Ne gurbettir çöken İslama İslamın diyarında?" (Sebilürreşad, 1963, s.352).

2.4.4.Tercümeleri. Canım ve alık (2007) eserinde Akif'in tercümelerine yer vermiştir. "Ferid Vecdi'den Müslüman Kadını, Hanoto'nun İslamiyete Hcumuna Karşı şeyh Muhammed Abdu'un Müdafaası, Abdllaziz Caviş'ten İçkinin Hayat-I Beşerde Açtığı Rahneler, Abdllaziz Caviş'ten Anglikan Kilisesine Cevap, Sait Halim Paşa'dan Hazret Ali'nin Bir Devlet Adamına Emirnamesi, İslamlaşmak, Sait Halim Paşa'dan İslamda Teşkilet-ı Siyasiye, Kur'an-ı Kerim Tercümesi'dir" (s.24).

2.5.Mehmet Akif'i Etkileyen Düşünürler

2.5.1.Batı Düşünürleri. Akif İslam ya da Doğu Dşnrlerini yanı sıra Batı Dşnrlerini de takip etmiş ve onlardan etkilenmiştir. Lamartine' den dini lirizm yönünden etkilenmiş ve Alexandre Damas Fils'in mukaddimesini beğenmiştir.

Ayrıca Viktor Hugo, Emile Zola, Alphonse Daudet sevdiği ve çokça okuduğu ve değindiği Batı düşünürlerindedir (Kır,1988).

2.5.1.1.Alexandre Dumas Fils (1824-1895). Akif, kısa lafları ile fazla anlam barındırmaları ve küçük hikâyeler ile birlikte gerçekleri ortaya koyabilmeyi başarmaları yönüyle Doğu'da Sâdi-i Şirazi, Avrupa'dan ise Alexandre Dumas Fils'i örnek almıştır (Baş, 2012). Alexandre Dumas Fils, kısa hikâyelerinde Paris'in "zavallı insanlarını ve yoksul semtlerini" işlemiştir (Güneş, 2011).

Akif, küçüklüğünden itibaren Dumas Fils'i sevmiş ve onun mukaddimesini okuduktan sonra çok beğendiği Sadi'ye ait sanatı anlamlandırabilmiştir ve anladığını şekilde anladığını şöyle açıklar:

Baş (2012) eserinde "Demek ki büyük hikmetler söylemek için uzun vak'alar yazmaya lüzum yok. Hani her gün görülen şeyler var, hani hiç dikkat etmeyiz, bunlardan öyle namütenahi mevzular çıkar ki.." bu sözler, Akif'in sanat anlayışıyla örtüşmektedir şeklinde belirtmiştir (s.198).

2.5.1.2.Emile Zola (1840-1902) Emile Zola, yalnız büyük yazar olarak değil, eserlerinde bağınazlık ve haksızlığa karşı durmuş ve bu durumlara karşı savaşan bir aydındır.Mehmet Akif, Batı edebiyatını iyi bilmektedir, özellikle Emile Zola ve Alphonse Daudet'yi yakından takip etmiştir. Garb edebiyatından istifade etmiş, ama onların yazım kurallarını taklit etmemiştir (Andı, 1997). Akif, sosyal sefaletlere ilgilenen biridir ve bu tavrı ile toplumun Emile Zola'ya yaklaşmıştır (Baş, 2012). Emile Zola'yı çok seven şair şiirlerinde yaşadığı topluma karşı onarıcı gözlerle bakmış, kötülükleri eserlerinde ortaya koyması da onlardan kurtulmak istediği içindir(Güneş, 2011).

2.5.1.3.Lamartine (1790-1869). Dini coşkunu ve insan sevgisini işleyen Fransız Lamartine eserlerinde işlemiş Akif ise ondan bu coşkun anlatım doğrultusunda etkilenmiştir (Güneş, 2011). Şair topluma ait sorunların karşısında çaresiz kalan çocuk, kadın ve yaşlılar için üzülmemektedir. Akif'in bu tür konulara

yönelmesinde çocuk yaşlardan beri okuduğu Zola, Daudet, Lamartine, Hugo gibi yazarların eserlerinde işlediği yoksulluğun önemi bulunmaktadır (Baş, 2012).

2.5.1.4. Victor Hugo (1802-1885). Victor Hugo'ya ait Les Chatiments adını alan eserinde bulunan "Egout du Roma" (Roma'nın Lağımı) şiirine de getiren yazar ve ibret verici bir tezat tablosunu Hugo başarıyla belirtmiştir (Andı, 1997). Victor Hugo, Fransız kültürünün manevî hayatını gözler önüne sermiş ve Mehmet Akif de vatanımızın bin bir acı ile parçalanan olan kötü tabloyu gözler önüne sermiştir (Baş, 2012).

2.5.2. Doğu Düşünürleri.

2.5.2.1. Abdurresid İbrahim Efendi (1857-1944). Mehmet Akif'in Abdurresid İbrahim hakkında pek çok yazı kaleme almış, fikirlerini yakından takip ettiği ve paylaştığı arkadaşısıdır. Akif'in basımına destek olduğu ve katkılarının bulunduğu "Âlem-i İslâm" bazı yönler ile Doğu'nun ve Müslüman halklarının hakkında halka sağlıklı bilgiler vermektedir (Karabiber, 2009).

İslam birliği düşüncesinde Akif'in Abdurresid İbrahim Efendiden 'de etkilenmiştir. Onun vaazları Akif'in "Süleymaniye Kürsüsü'nde" adlı şiirine konu olmuş ve Abdurresid İbrahim Efendi aynı zamanda Süleymaniye Kürsüsünde eserinin kahramanıdır (Kır, 1988).

Mehmet Akif ile aynı duygu ve düşünceyi paylaşmıştır. Hatta eserinde Abdurresid İbrahim'in ağızından olaylar anlatılmıştır ayrıca Akif'in onun izlenimlerine ve düşüncelerine önem verildiği bilmektedir (Karabiber, 2009).

Mehmet Akif, "Süleymaniye Kürsünde", onun dilinden seyahatlerini şu şekilde özetler:

"Şarkı baştanbaşa yıllarca dolaştım, gezdim;

Hem de oldukça görürdüm, kafa gezdirmezdim!

Bu Arapmış, bu Acemmiş, bu Tatarmış demedim;

Müslüman unsurunun hepsini gördüm kendim.” (Ersoy, 2012, s.192).

2.5.2.2.Cemaleddin Efgani (-1897). Cemaleddin Afgani Akif'i birçok konuda etkilemiş ve onun düşüncelerini bel kemiğini oluşturmuştur. İslam birliği Akif'in üzerinde çokça durduğu konulardan biridir. Bu husus da Afgani'den etkilenmiş altıncı kitabı olan Asım'da yapacağı eğitimle ilgili inkılaplarda Afgani'den bahsetmiş ve bu durumu ona anlatmıştır.

Cemâleddîn Afgânî, 1838-39 yılında dünyaya gelmiştir. Ancak doğum yeri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Afgani İslam'ın kültürel kurumlarının fonksiyonlarını yitirdiğini ve bu yaşanan olaylar bütün çözümlerinin Kur'an'da mevcut olduğunu belirtmiştir. Afgani yüzyıllar içerisinde oluşmuş ve kökleşmiş meselelere pratik ve teorik birçok çözüm ve öneriler getirmiştir. Bu yüzden birçok düşünür ve siyaset adamları kendisini görüşlerinden etkilenmiştir. Mehmet Akif de bunlardan biridir. Afgani İslam sosyoloji bakımından Akif'in ülkede üstlendiği role benzer bir rol üstlenmiştir. İslam birliği, İslami kimlik, yabancı sömürüsüne karşı durma, istiklale sahip olma, hürriyeti elde etmek için çabalama, özgüvene dair konulara değinmiştir. Afgânî'nin Paris'te Abduh ile beraber 1883 ve 1884 yıllarında kaleme aldığı eseri El-Urvetü'l-Vüskâ'yı Mehmet Akif 1873 ve 1936 yıllarında Türkçeye çevirdiği bilinmektedir (Ahmady, 2012). Afgânî, batının emperyalizmine karşı çıkmıştır. Müslümanların Asr-ı Saadet'e yani aslına dönerek yeniden düzelebileceğini ve bu durum için de esas olarak kültürün İslam'ın özüne dönüş yapılmasının gerektiğini savunmuştur (Duman, 2013).

Mehmet Akif, Cemaleddin Afgani için şarkın yetiştirdiği en iyi bilginlerden biri olduğunu düşünmüş ve Sırat-ı Müstakim'de onun için bir yazı kaleme almıştır. Yazısında Afgani'nin şahsına sürülmek istenilen lekenin yanlışlığını yazmaktadır (Abdulkadiroğlu & Abdulkadiroğlu, 1987).

Abdulkadiroğlu ve Abdulkadiroğlu (1987) eserinde “İşte merhumdan ne zaman bahsolunsa, “ilmine, fazlına siyasetine söz yoksa da maatteessüf mühlid idi, nübüvette inanmazdı.” derler ki anlamadan, dinlemeden söylenen şu sözlerin nereden çıktığı görülüyor” şeklinde belirtmiştir (s.33).

Cemaleddini Afgani ise İslam Birliği hürriyet, milliyet gibi hususlarda etkilemiştir. Akif, ‘‘Asım’ında Muhammed Abdu’nun hocası olan Afganlı Cemaleddin’i konuşurarak, yapacağı kültür inkılâbının şeklini anlatmakta ve sonra şöyle demektedir:

‘‘Nesli tehzib ile, i’la ile meşgul olalım.

Çıkarıp gönderelim, hâsılı şeyhim yer yer,

Oradan alem-i İslam’a Cemaleddin’ler.’’ (Kır,1988, s.222).

2.5.2.3.Fahredden Razi (1149- 1209). Fahreddin Razi Akif’in eserlerinde felsefî düşünce ve ilimleri mevcut sistemde zaruri görmesi açısından kendine örnek aldığı kişidir. Akif’in eserlerinde İslam felsefesinin vücut bulduğu ve örnek aldığı şahıstır. Fahreddin Razi önemli bir İslam filozofudur. Ünlü İslam âlimi Fârâbî’nin ardından ‘‘Üçüncü Muallim’’ olmasıyla anılmıştır. Fahreddin Râzi, Aristotelesin öğretilerini kelama döken ve onu dünyaya tanıtan ilk kişidir. Râzi, felsefesini Aristoteles’in öğretilerine göre felsefeleştirmiş ve bu felsefeyi ete kemiğe büründürmüştür (Çapak, 2013). Akif Fahreddin Razi’den de etkilenmiştir (Kır,1988).

2.5.2.4.Muhammed Abduh (1849-1905). İslam Birliği ve İslam’ın ilk kaynağına dönem düşüncesinde Akif’in en çok etkisinde kaldığı düşünür Mısır Müftüsü Muhammed Abdu’dur. Akif ondan iki kitap otuz iki makale çevirmiştir. Fakat bu iki düşünürün İslam’ı ele alış şekilleri farklıdır. Akif ihmal edilen İslam’a canlılık getirmek ve onun tozlu raflardan indirilmesi ve Kur’an hakikatine uygun davranılması için çalışırken; Muhammed Abduh İslam’a yeni bir yorum getirmeye çalışmıştır. (Kır, 1988).

Mehmet Akif’in İslam’ı canlandırma düşüncesi Abduh’un hocası Afgani ile örtüşmektedir. Abduh da hocası gibi düşüncelerinde hürriyet, istiklal, İslam birliği, yabancıların sömürülerine karşı direnme konularını işlemiştir. Muhammed Abduh Cemaleddin Afgani’nin öğrencisidir. El-Urvetü’l-Vüskâ’yı adlı kitabı Cemalleddin Afgani ile birlikte yazmışlardır. Muhammed Abduh ülkemize tanıtan şahsiyet Mehmet Akif’tir. Sırat-ı müstakim ve Sebillürreşad dergilerinde çok sayıda çevirisi

bulunmaktadır. Asım adlı eserinde Abduh' dan bahsetmiştir, Akif Türk gençliğini örneğini canlandırdığı Asım'a

“Mısır’ın en muhteşem üstadı Muhamed Abduh

Konuşurken neye dairse Cemaleddin’le

Der ki tilmizine Efganlı

Muhammed dinle

“İnkılab istiyorum bende fakat abduh” gibi demiştir” (Kesikioğlu, 1962, s.135).

2.5.2.5. Muhammed İkbâl (1877-1938). Aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen fikirleri ve hayata bakış açıları aynı olan kişilerdir. O dönemde ülke Kurtuluş Savaşı vermekte Pakistan ise İngiliz sömürgesi altında idi. Her iki toprakta Müslüman yani çektikleri acı duydukları ızdırıp yanı idi. Akif İkbâl’in yazdığı eserleri çokça okumuş kendisiyle bir tutmuştur.

Pakistan’ın manevi kurucusu meşhur şair İkbâl’i ise Akif kendisine benzetmektedir. Akif onu çok sevmiş ve ondan tercüme yapmıştır (Kır,1988). Mehmet Akif Ersoy ve Muhammed İkbâl, aynı tarihlerde yaşamış ancak farklı ülkelerde yaşamış iki Müslüman vatan şairidir. Doğum ve ölüm yılları neredeyse aynıdır. Biri 1938’de, diğer şair ise 1936’da vefat etmiştir. Genelde düşünceleri aynı nokta üzerinde birleşmiş, aynı fikirde aynı üzüntüyü yaşayan fikir adamlarıdır. Meslekler ve yaşayış yerleri farklı olmalarına karşın her iki şairi de birleştiren ortak noktalar bulunmaktadır. Şiirlerini insanları uyandırmak ve milleti bilgilendirmek için eserlerini yazmışlardır. Her iki şair de memleketinin içinde bulunan meselelerle ilgilenen ve İslam’ı ve Müslüman milletleri içinde bulunduğu kötü durumdan çıkarmak için yazmışlardır (Alap, 2013).

Mehmet Akif İkbâl’in eserlerini ilk defa Milli mücadele yıllarında okumuştur. Akif İkbâl’i farsça şiirlerini okuduğunda kendine benzediğini fark etmiştir. İki vatan şairinin ortak yönleri bu temalar altında incelenmiştir. Tasavvuf, melek, Kur’ân, iman, tevekkül, şatahât-feryad, tasavvufî remizler, insan, milliyet, çalışmak, sanat, İslâm birliği, muallim, taklittir (Çelik, 2004).

2.5.2.6.Şirazlı Sadi (1193-1291). Akif'in sanat ve kişiliğini oluşmasında en çok etki eden kişi Şirazlı Sadi'dir. Sadi etkisinde pek çok şiir yazmış kendisinden pek çok eser okumuş ve tercüme etmiştir. Akif'in insanların eğitimine dair olan düşünceleri insanı doğruluk ve dürüstlük içerisinde olması gerektiği düşünceleri Sadi ile paralellik gösterir.

Akif'in en çok etkilendiği düşünür Şirazlı Sadi 'dir. Hatta Akif'in "Sa'di" adlı bir şiiri vardır. "Durmamalım", "Azizim" adlı şiirleri Şirazlı Sadi'den tercüme edilmiştir. "Acem Şahi" ve "Geçinme Belası" adlı şiiri Sadi etkisiyle yazılmıştır. Safahat'ın yedinci kitabı "Gölgeler'de" Sadi'nin etkisi görülmektedir. İslam için mücadele vermişlerdir. Akif Şirazlı Hafızdan tercüme de yapmıştır. Onun "Hafızıma" başlıklı bir beyiti vardır. (Kır, 1988). Hikâyelerini toplumu eğitimde araçsal işlev olarak kullanmış olan Sadî ayet, hadis, atasözü ve deyimlerle ve küçük hikâyelerle bunu gerçekleştirmeye çalışır. Hikâyelerin de iyi ve doğru insan olmanı gerekliliğini ve önemini kavratmaya çalışır (Zavotçu, 2009).

Akif'in Safahat'ta yer alan Durmamalım şiirinden bir kesit;

"Sa'di diyor ki: "Bir gece biz karban ile
 Aheste-seyr iken yolumuz düştü bir çöle.
 Sür'atle tayyiçin o beyaban-ı vahşeti,
 Hep yolcular feda ederek istirahati,
 Gitmekteydi. Bir aralık bende meşye tab,
 Hiç kalmamış ki düşmüşüm artık zebun-i hab.
 Avare bir piyadeyi bekler mi kaafile?
 Naçar şedd-i rahl edecek ta be-merhale.
 Durmuş, diyordu, bir de uyandım ki, sarban:
 "Kalk ey zavallı yolcu, uzaklaştı karban!" (Ersoy, 2012, s.39).

Mehmet Akif Sadi'nin sanat anlatışını kendisiyle örtüştüğünü belirtmiştir. Baş (2012) eserinde "Demek ki büyük hikmetler söylemek için uzun vak'alar yazmaya lüzum yok. Hani her gün görülen şeyler var, hani hiç dikkat etmeyiz, bunlardan öyle namütenahi mevzular çıkar ki." şeklinde belirtmiştir (s.198).

2.5.3. Yerli Düşünürler.

2.5.3.1. Abdülhak Hamid (1852- 1937). Akif eserlerinde bulunan birkaç şiirini Abdülhakhamid'den esinlenerek yazmıştır. Abdülhakhamid'in eserlerinde kadını yeri büyüktür toplumda kadının olması gereken yeri kadınların karşılaştığı sorunlar üzerinde durmuştur. Bu yönden Mehmet Akif ile benzerlik göstermektedir ve Akif'in eserlerinin de bu yönden etkilendiğini görülmektedir. Akif'in eserlerinde kadın ve ailenin önemi büyüktür. Kadınlara çocukların yetiştirilmesi için çok büyük önem düşmektedir.

Bir mersiye adlı eserinden örnek;

“Nihâyet oldu nazardan nihân o nûr-i mübîn,
 Peyinde kaldı ufuklarda bir hayâl-i defin!
 Zevâl, o emr-i tabîî kemâle derpeydir:
 Fezâda yükselen encüm olur ufûle karîn;
 Fakat bu necm-i emel sanki berk-ı hâtif idi,
 Ki birden etti gurûbuyle ufku leyl-âkîn.
 Tenezzül etmedi nâsûta, döndü lâhûta;
 Kemîne pâye-i iclâli oldu illiyyîn.
 Hayâli yâd-ı hazînimde, rûhu bâlâ-gerd,
 Vücûdu bister-i makberde iğtirâb-güzîn...
 Tehallül eyledi gûyâ o nûr-i yekpâre,
 Nigâh-ı bârika-bîn oldu bir de hârîka -bîn!
 Bir âsümân-ı celâlin muhîti, oldukça,
 Nazarda arş ile yeksân olursa çok mu zemîn?” (Ersoy, 2012, s.110).

Abdülhak Hâmit Tarhan'ın tiyatroları, şiirleri, hatıraları ve mektuplarında kadın problemlerine bakış açısına dair izlenimler ve önerdiği çözüm önerileri bulunmaktadır. Akif de Hamid gibi kadın ve aile üzerinde durmuştur. Bu meselelerin toplumdaki yerini anlatmaya çalışmıştır (Demircan, 2003). Mehmet Akif, "Bir Mersiye", "Can Yurdu" adlı şiirini Abdülhak Hamid'in "Makber"inden esinlenerek yazılmıştır (Kır, 1988).

2.5.3.2.Eşref Edip Fergan(1882-1971). Eşref edip Akif'in hayatında çok uzun süre arkadaşlık ve düşünce birliği yaptığı kişidir. Mehmet Akif ile çok yönlü bilgi ve fikir alışverişinde bulunmuş ve düşüncelerini beraber savunmuşlardır. Mehmet Akif hakkında önemli bilgileri kendisini eserinden edinilmektedir.

Eşref Edip, Akif'in en yakın arkadaşlarından. İkisi birlikte Sırat-ı Müstakim'i kurmuştur ve Akif'in bu mecmuanın başyazarlığını yaptığı bilinmektedir (Kır,1988). Mehmet Akif'in ülke içinde yaptığı vaazları yayımlayan ve millî bilincin anlaşılmasına ve yayılmasına yardımcı olmuştur ve mecmuada "Bugün İcmâ-ı Ümmet Anadolu'dadır" başlığının bulunması ile Kuvâ-yı Milliye'yi doğrudan desteklemiştir. Mecmua daha sonra Sebillürreşad ismini almış ve milli mücadele yıllarında önemli bir yayın organı olmuştur. Derginin Anadolu'nun en ücra yerlerine ulaşarak haklın bilinçlenmesini sağlamıştır (Albayrak, 1995).

Eşref Edip'in hatıralarında Mehmet Akif'ten bahsederken kullandığı dilden, özelliklerinden ve düşüncelerinden ona hayran olduğunu anlaşılmaktadır. Kendileri arasında hoca öğrenci ilişkisi bulunmaktaydı. Eşref Edip Fergan Mehmet Akif yaşamını yitirdikten sonra "Hayatı, Eserleri, Yetmiş Muharririn Yazıları" Eşref Edip Fergan'ın "Mehmet Akif" adlı eseri yayımlamış, genel itibariyle yazarın ve Mehmet Akif'in dostlarının ve onu yakından tanıyan kişilerin Akif'e ilişkin hatıralarına dayalı bir eserdir. Akif'in düşüncelerini, karakter özelliklerini, hayat görüşünü, milletine yaptığı hizmetleri, onu tanıyanların düşünceleriyle çok yönlü ortaya koymak, onu gelecek nesillere tanıtmak gayesiyle ele alınmıştır (Polat, 2011).

2.5.3.3.Ferit Kam(1864-1944). Ömer Ferit Kam Cumhuriyetin ilanından sonra uzun süre yaşamış Akif ile yaş olarak eşit olmayıp paylaştıkları duygu ve arkadaşlık bakımından benzer olan kişidir. Kendisiyle yakından ilgilenmiş başyazarlığını yaptığı dergiye yazması için teşvikte bulunmuştur. Akif'in düşünce hayatına etkileri büyüktür.

Ferit Kam, Safahat'ta yer alan üçüncü kitap "Hakkın Sesleri"ne "Enîs-i rûhum Akif'e" diye başlayan yazı yazmıştır. Akif kitabının başına ithaf olarak "Bize Dinî-Felsefî Musâhabeler gibi muazzam bir eser yazan yâr-ı cânım, üstâd-ı hakîmim Hazret-i Ferîd'in kıymettar bir hâtıra-i iltifâtıdır" not yazmıştır. Mehmet Akif,

“Gece” şiirini “Üstâd-ı hakîmim Ferit Beyefendi’ye” biçiminde Eşref Edip’e adamıştır (Çeltik, 2009). Üstadın en çok sevdiği ve görüşlerine önem verip sohbet ettiği kişilerden biridir Mehmet Akif. Ferit Kam’ı yazmaya teşvik etmiş ve yazılarını Sırat-ı Müstakim’de yayınlamıştır (Uysal, 1986).

2.5.3.4. Muallim Naci (1850-1893). Akif’in eğitim ve düşünce hayatında büyük tesiri olan düşünürdür. Eserlerinde Muallim Naci’nin etkileri görülmektedir ve Akif’in Türkçeyi düzgün kullanmasında etkili olmuştur.

Muallim Naci, Akif’in hocasıdır. Akif’in ilk dönem şiirlerinde Muallim Naci’nin etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Muallim Naci Avrupalı dönem Türk Edebiyatı’nda Doğuyu savunmuştur. Arapça ve Farsçadan tercüme yapmıştır ve Türkçenin iyi kullanılması için çalışmalar yapmış, aruz veznini kusursuzlaştırmak için çabalarda bulunmuştur (Kır,1988). Muallim Naci, dil sevgisini çok önemli olduğunu ve her millet için çok önemli olduğunu belirtmiştir, terbiyeni kaynağı ilimdir ve bunu sağlamanın milletlerdeki rolü ise dildir görüşü üzerinde durmuştur (Şeyda, 2009).

2.5.3.5. Namık Kemal (1840-1888). Namık Kemal yazılarında İslam içerisinde danışma fikrini irdelemiş, parlamenter meclis kuramının Kuran-ı Kerim’e zıt olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Devletin içinde bulunduğu durumu kurtara bilmek için fikirler üretmiş eserlerinde vatan olgusunu işlemiştir. Oda Ziya paşa gibi Genç Osmanlılar cemiyetine üye olmuş devletin çöküşünü engelleyebilmek için çareler aramıştır. Mehmet Akif de Namık Kemal gibi vatan şairidir.

Mehmet Akif’in şiir ve edebiyat görüşlerinden söz ederken sık sık Namık Kemal’e değinilir. Çünkü şiirden Namık Kemal’in beklentileri ile Mehmet Akif’in fikirleri hemen hemen aynıdır her ikisi de ülkenin kurtuluş çarelerini vatan sevgisi olgularını eserlerinde işlemiştir. Namık Kemal edebiyatın edebe bağlı olduğunu savunmuştur aynı şekilde Akif de ‘edepsizliğin başladığı yerde edebiyatın biteceğini’ ifade etmiştir. Namık Kemal’in cümlelerinde çokça var olan ‘ ahlak ve adet’ cümlelerine ise aynen katılmaktadır (Gökçek, 1995).

Şinasi , Ziya Paşa, Namık Kemal tarafından sanat için toplum anlayışı güdülmüştür bu anlayış Mehmet Akif'in şiirlerini yazış amacı ile aynıdır. Osmanlıların başarılı olabilmeleri için ülkede kafaların aydınlanması ve halkın eğitilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, gazetenin, öykünün ve romanın aydınlatıcı işlevi olduğunu inanan Namık Kemal, bu görüşün kuramcısıdır (Öztürk, 2001).

2.5.3.6.Şinasi (1826-1871). Şinasinin şiirinde ise akıl ön plana çıkarılmaktadır. Akıl ile bir takım işlerin yoluna konulacağı düşüncesindedir. Mehmet Akif inde Şinasi ile aynı fikirde olduğunu görülmektedir. Mehmet Akif akla önem vermesiyle sorumluluk fikrini işlemeyle ve insan iradesini öne çıkarmasıyla fikri yönden Şinasi'ye bağlıdır (Gökçek, 1995).

“Mahrum ise eğer faidesinden

Ya aczini gördükçe mi akıl zarar eyler

Her vaka bir ders-i alemdir nazarında

Her derdü beladan dahi arzh-ı iber eyler” (Gökçek,1995, s.45).

Şinasi yazdığı makaleler toplumsal konular hakkında bilgi vermiş aynı zamanda eğitim hakkında okuyucularını bilgilendirmiştir. Şinasi ülkede yeni görülmeye başlayan batı tarzında eğitim konusuna sıcak bakmıştır. Yazılarında bu eğitim kutrumlarının yapmış olduğu eğitimleri ve özellikleri belirtilmiştir (Çelik, 2010).

Akif de yazılarında modern eğitim kurumlarını gerekliliğini ve çağın getirmiş olduğu bu durumun kaçınılmaz olduğunu belirtmiş fakat Akif tamamıyla yeni eğitim kurumlarına geçmekten ziyade eski eğitim kurumlarının geliştirilmesi ve çağdaştırılmasından yanadır. Şinasi ve Akif en çok akli kullanılması ve akıl ile yapılacak olan yeniliklerin destekçisi oldukları bilinmektedir.

2.5.3.7.Ziya Gökalp (1876-1924). Mehmet Akif çoğunlukla İslamcı bir politika ile anılsa da kendisinin milliyetçiliği de ön plandadır. Bunun en güzel örneklerinden birisi İstiklal Marşıdır. Fakat günümüz şartlarında anlaşıldığı milliyetçilik ile Ziya Gökalp'ın sahip olduğu milliyetçilik ile çok az miktarda

örtüşmektedir. O milletin milliyetini İslam olduğunu ve milliyetçiliğin de vatana ait olduğunu düşünmektedir.

Ziya Gökalp ve Mehmet Akif'in şiirlerinde de iki temel görüş vardır bunlar Millet Ülküsü ve İslam Ülküsüdür. Bu düşünceler, Safahat'ta yer alın iç içe geçmiş konulardır. Akif, Türk milletini İslamın koruyucusu ve kurtarıcısı olarak benimsemektedir. Türklüğün yıkılışını İslam'ın sönmesine bağlamaktadır. Akif'in anlayışıyla millet " Var olmayı hak sayan, çalışmayı vazife telekki eden, var olmayı çalışma ile elde eden varlıktır." Milli hayatın temel felsefesi çalışmaktır. Akif'te fazilet ise Ziya Gökalp'in hars fikrini karşılar. Türklüğün öz benliği, dini, ahlakı ve cevheri demektir. (Öztürkmen, 1990).

2.5.3.8.Ziya Paşa (1825-1880). Ziya Paşa ve Namık Kemal Genç Osmanlılar üyesidirler. Ülke sorunlarına dikkat çekmeleri ve getirdikleri öneriler bakımından Akif bir etkilenme yaşamıştır. Ziya Paşa gibi Akif de ülkenin içinde bulunduğu sorunlara çözüm önerisi getirmeye çalışmıştır.

Ziya Paşa edebiyatçı kimliği ile beraber entelektüel sorumluk ile birlikte hareket ederek devletin içinde olduğu zor durumlardan çıkabilmesi için çeşitli siyasal faaliyetlerde de bulunmuş ve Genç Osmanlılar cemiyetine üye olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın dan sonra, memleketin içerisinde yaşana çözümlere ve çöküşe karşı alınacak olan önlemin Batı medeniyetlerini örnek alan bir anlayış ile yeniden şekil vermek amacıyla faaliyetlerini sürdürmüştür. Ziya Paşa ise eski edebiyatı eleştiren "Şiir ve İnşa" adlı eserinde yeniliği vurgulamasının yanı sıra, yeniliğe karşı açık davranmamış ve kaderci bir yaklaşım yansıtmıştır (Uçman, 2014). Akif "Terkib-i Bend" adlı şiirinden Ziya Paşa'nın etkisi altına girmiştir (Kır, 1988).

2.6.Mehmet Akif ve Şiirlerinin Konuları

2.6.1. Adaletsizlik. Toplumdaki sosyal gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve halkın sanayi devrimi sonrası yabancı ülkeler tarafından yarı sömürge durumuna getirilmesi, uzun süren savaşlar nedeniyle hazinenin boşalması ve artık savaş

ganimeti alınması, bu yüzden halka konan ağır vergiler anadolu halkını iyice fakirleştirmiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik sosyal sınıf farklılıklarının oluşmasına neden olmuştur.

Mehmet Akif'in, Meşrutiyet öncesi ve sonrası toplum hayatına ait sahneleri canlandırdığı eserlerinde sınıflar arası bir çatışmadan kaçındığı belirtilir. Ancak toplumun çeşitli kesimleri arasındaki gelir dağılımının adil olmayışının ve bu durumun ortaya çıkardığı problemlere ve onun konusunu alan şiirleri mevcuttur. Bunların Safahat'ta yer alan Dirvas ve Kocakarı ve Ömer şiirleridir. Fakat bu şiirlerde de adaletsizliğin sonucunda ortaya çıkan bir çatışmadan ziyade, gerçekleşen adalet ve eşitlik duygusu öne çıkarılmıştır (Gökçek, 1995).

Mehmet Akif'in Dirvas şiirinden bir örnek;

“Altında beş on kadîd uzanmış!

Bakmış ki meşâyih-i kabâil:

Sıyrılmıyacak bu derd-i hâil;

Bir karyede toplanıp, demişler:

Durdukça helâkimiz mukarrer.

Mâdem ki şüyûhuyuz bu halkın” (Ersoy, 2012, s.113).

2.6.2. Aile. Akif toplumu ayakta tutan kurumun aile olduğunu düşünmüştür. Onun için aile sadece bir arada yaşayan bir gruptan ibaret değildir. Ailede sosyalleşme bulunur, aile eğitimin ilk başladığı yerdir, çekirdeğidir. Eğitim ailede başlar ve birey burada kişiliğini oluşturmaktadır.

Aile, bir toplumsal kurumun çekirdeğini oluşturan ve eğitimin ilk verildiği yerdir. Mehmet Akif, ailelerin öncelikli hedeflerinin çocuklarının eğitime, kişiliğinin oluşması için terbiyelerine önem verilmesini ve aile içinde gerekli olacak ilimlerin öğretilmesini ister. Hürriyet temelde bireylerin birbirlerinin sahip olduğu haklarına saygı duyduğu süre içinde gerçekleşebilen kavramdır. Bu durum ilk olarak, aile içerisinde verilmelidir (Kazan, 2009).

“Bu cehâlet yürümez; asra bakın: asr-ı ulûm!

Başlasın terbiyeniz, ailelerde, oğlum” (Ersoy, 2012, s.131).

“Sâde hürriyeti ilân ile bir şey çıkmaz;

Fıkr-ı hürriyeti hazm ettiriniz halka biraz” (Ersoy, 2012, s.131).

Akif'in Safahat'ında; ailede ki bu sorunlarını, bu sorunların sebeplerini ve bu tahribatın önüne geçmek için alınması gereken önlemlerin belirtildiği görülmektedir (Kılıçoğlu, 2011). Akif, icra ettiği eserlerinde erkeklerin yaptığı içki içmek, kumar oynamak, kahve alışkanlığı gibi alışkanlıklarını eleştirmektedir. Bu alışkanlıklar aile kurumunu yozlaştıran etkenlerdendir ve bu konuları işlediği eserleri Meyhane ve Mahalle kahvesidir. Şair bu tür yerlere erkeklerin gitmesine karşı çıkmaktadır. Çünkü erkekler ailelerine ayırmaları gereken zamanları bu yerlerde geçirmektedir, bu durum aile kurumunu yozlaştıran en büyük etkenlerden biridir (Baş, 2012).

Tolumu ayakta tutan en önemli kurum olan aile bu tür yozlaşmış her türlü tembellik ve kötü huyların bulunduğu yerlerde insanlar bu çevrenin mensubu olacak ve çocuklarının eğitimlerini bu şekilde sağlayacaklardır.

2.6.3.Ahlak bozukluğu. Batının getirmiş olduğu yenilikler sadece siyasi ya da askeri alanda olmamış aynı zamanda toplumun hayatına da yansımıştır. Fakat bu yansıma okuma ve araştırma sevgisi olmaktan çok Batının yanlış ve çarpık ilişkilerini almaktan yana olmuştur. Batı kültürünün getirmiş olduğu bu yanlış ve kültürle bağdaşmayan çarpık ve salon ilişkileri kültürümüzü etkilemiş ve sosyal olarak aydın ve halk arasında tabakalaşmaya neden olmuştur. Bu tabakalaşma her iki zümre arasında sınıf ayırımına neden olmuş ve yetişen kişilerin İslam kültüründen uzaklaşmasına sebep olmuştur. İslam kültürün geliştirmiş olduğu olağan düzene alternatif bir düzen getirmiş ve bu kültürün doğrularını parçalamış ve toplumumdaki bireyleri ahlaken bozuk kişiler haline getirmiştir.

Mehmet Akif'e göre toplumun en önemli sorunlarında biri de ahlâk bozukluğudur. Akif, bozulmuş olan ahlâk anlayışının yeniden kazanılması gerektiğini ve milli ahlâkın hayatımızdaki önemini şu mısralarla belirtir (Bacaksız, 2008).

“Fakat ahlâkın izmihlâli ne müthiş bir izmihlâl;

Ne millet kurtulur, zira ne milliyet, ne istiklâl

Oyuncak sanmayın! Ahlâk-ı milli, ruh-ı millidir.

Onun iflası en korkunç ölümdür: Mevt-i küllidir” (Ersoy, 2012, s.292).

2.6.4. Birliktelik. Mehmet Akif'in eserlerinde en çok işlediği konulardan biridir. Devletin zor durumundan kurtulabilmesi için insanların birlikteliklerini koruması gereklidir. Batının getirmiş olduğu yanlış zihniyetlerin toplumu çarpıklaştırması yüzünden yüzyıllar boyunca getirilen birliktelik, beraberlik, toplum olma duygusunu zedelemektedir.

Akif sınıfların arasındaki çatışmayı belirginleştirmekten ziyade toplum içindeki birliktelik ve dayanışmayı her zaman eserlerinde ön safhada tutmaktadır ve vurgulamaktadır. Bayram şiiri bunun en güzel örneklerinden biridir. Birliktelik ve beraberlik en güzel bu günlerde vurgulanmaktadır. Bir Bayram yerinde bütün çocuklar neşe içerisinde eğlenirken yetim ve parasız olduğu için diğer çocuklara katılamayan bir çocuğun orada bulunan kişilerin ilgisi ile bu neşe halkasına katılmasını konu almıştır. Ayrıca manzum bir hikaye olan bu eserde Mehmet Akif önce kadın erkek ve genç yaşlı bütün toplumun, özellikle bütün çocukların, gençlerin katıldığı canlı ve hareketli bir Bayram resmi çizmektedir (Gökçek,1995).

Akif'in Bayram şiirinden örnek;

“Bayram ne kadar hoş, ne şetâretli zamandır!

Bayramda güler çehre-i mâ'sûm-i sabâvet,

Ümmîd çocuk sûret-i sâfında iyandır

Her cebhede bir nûr-i mücerred lemeânda;

Her dîdede bir rûh demâdem cevelândır.

Âlâm-ı hayâtın iki kat büktüğü ecsâd

Feyzindeki te'sîr ile âsûde revandır.

Ferdâ-yı sükûn perveridir sâl-i cidâlin” (Ersoy, 2012, s.56).

2.6.5. Cehalet. Akif İslam toplumlarının başına gelen bütün bu hadiselerinin nedenini cehalette görmektedir. Okumayan, araştırmayan, çalışmayan bireyler doğrudan uzaklaşmış ve tembellek ile birlikte yaşamaya mahkum olmuştur. Alınan yenilgilerin, geri kamışlığın, ekonomideki bozulmanın, yeni düşünceler üretememenin sebebi cehalettir.

Akif'in ilerleme modeli “din”, “tarih” ve “müsbet ilim” konuları üzerine durmaktadır. Safahat'ın üçüncü kitabı Halkın Sesleri'nde yer alan kısımlarda

tamamen cehalet ile ilgilidir. Zümer suresinin 9. Ayetini eserine başlık yapmış “ Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? “ ve Akif burada cehaleti felaket olarak nitelendirdiği Balkan Savaşındaki yenilgilerin ana nedeni olarak göstermiştir (Gökçek,1995). Akif, Müslüman halkın büyük bir kısmının cahil olduğunu eğitimsiz olduğunu şiirlerinde her zaman dile getirmiştir (Bacaksız, 2008).

“Olmaz ya... Tabii... Biri insan biri hayvan:

Öyleyse cehalet denilen yüz karasından

Kurtulmaya azmetmeli, bastan basa millet ” (Ersoy, 2012, s.211).

Yukarıdaki mısralarda cehaleti bir yüz karası olarak belirtmekte ve bu cehaletten bir an önce kurtulmak gerekliliğini belirtmektedir. Cehaletten kurtulmanın yolunu ise ilim ve fendeki eksiklikten dolayı meydana geldiğini bilmektedir. Bu eksiklik toplumu dolayısıyla cahilliğe sürüklemektedir (Bacaksız, 2008).

Cehalet bir hastalık olarak nitelendirir. Milletlerin bu kötü duruma düşmelerinin nedenlerini cehalet olarak görür. Cehalet, milleti dinin unsurlarından uzaklaştırmış, İslam’ın anlayışının üzerine yanlış anlaşılmasını bırakmıştır. En büyük düşman toplumda cehalet olarak görülür ve ilk olarak silinmesi gereken bir düşman niteliğindedir (Çoban, 2010).

Dinin yanlış anlaşılmasındaki etkenlerin biri cehalettir. Çünkü dinden ve dünyadan habersiz olanlar, dinin esas kaynaklarına yönelerek dinlerini öğrenmek yerine, kendilerine miras kalan göreneği yanlış öğretileri din sanmaktadırlar (Kaya, 2009).

2.6.6. Çocuk ve gençlerin eğitimi. Mehmet Akif’in Asım adlı eserinde ideal yani olmasını istediği Türk gencinin özelliklerini belirlemiştir. Eğitimde dayağa karşıdır ve toplumun bu durumu olağan karşılamasını uygun bulmamaktadır. “*Hocanın vurduğu yerde gül biter.*” durumundaki anlayışa karşı durmaktadır (Oğur, 2009):

Hele dur tek milleyelim...

Tekmille!

Zaten eksik bir o kalmıştı: hodayi sille...

Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz...

Gül biter aşk ile vurduk mu?

İnandım, caiz...

Pek cılız çıktımı bu “caiz”, demek imanın yok?

Dayak “amentü” ye girdiyse, benim karnım tok,

Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!

Hele!

Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,

Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden! (Ersoy, 2012, s.345).

Mehmet Akif, eserlerinde okumak ve meslek sahibi olmak hakkında öğütleri bulunmaktadır. Kurtuluş ancak bu şekilde sağlanacaktır. Bireyler çalışacak üretecek ve topluma yararlı olacaktır.

Köse İmam adlı eserinde okumanın meslek sahibi olmanın ve sahip oldukları mesleklerde ebeveynlerini geçmeleri öğütlenmiştir. (Oğur, 2009). Bu durumu Akif'in aşağıda belirtilen sözlerinden anlaşılmaktadır.

Çoban (2010) eserinde cehaletle ilgili “Milletimizin düştüğü felaketin başı cehalettir. Okul (eğitim-öğretim) olmadan, cehalet hasalığına çare bulunmaz. Çünkü ülkede Kürt, Türk, Arap, Çerkez ve Lazların hiçbiri alfabeyi bilmiyor ve kitap okumuyorlar. Millettin fertleri bilgiden mahrum durumdadırlar. Çağımızın bilgi çağı olduğu unutulmamalıdır” sözleri barındırmıştır (s.250).

Akif, Köse İmam'da yukarıdaki bölümde belirtildiği üzere mektep ve medrese çatışmalarının yoğun olduğu ve eğitimde çift başlığın olduğu bir dönemde yaşamıştır. O çoğu çağdaşı gibi yenilikleri tamamen reddetmek yerine ilerlemede bir araç olarak görmüştür.

Akif sonuçlarının önemli olmadığını çocukların ve gençlerin her durumda eğitim görmesi gerektiğini belirtmektedir. Akif için okula ve öğretmene karşı olunmaması gerektiğini söylemektedir (Oğur, 2009).

Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde eğitici özellikler dikkati çekmektedir. Eserde gündelik hayattan insanların yaşadığı problemlerden, sosyal sıkıntılardan vb. her alan hakkında bilgi sahibi olmaya yardımcı olur. Eğitimin hangi şartlarda ne için gerekli olduğunu gözler önüne sermektedir. Akif'in neredeyse bütün eserlerinde bu husus gözümüze çarpmaktadır. Çünkü Akif bütün sorunların hepsini okuma eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Mahalle kahvesi eserinin içerisinde mahalle görünümünü çizmiş önemli bir toplanma noktası olan caminin çevresini Köse İmam'ın gözü ile anlatılmıştır. Akif'in eğitim görüşü işlevselci bir yaklaşımdır (Barut, 2009).

Mehmet Akif'in eğitim görüşleri dönemin düşünürlerinden izler taşımaktadır. Hatta Akif de dönemin en ünlü tartışma problemini içinde kendisini bulmaktadır.

Mehmet Akif eğitim ve öğretmen meselesinde neredeyse bütün eserlerinde değinmektedir. Akif devrinde Emrullah Beyin Tuba Ağacı nazariyesinde değişimin yüksek öğretimden başlaması gerektiği hususundaki görüşlerine karşı çıkmaktadır. Akif Satı Bey'in düşüncelerini paylaşmaktadır. Ona göre eğitimdeki düzenlemeler tabandan tavana doğru şeklinde ilerlemelidir. Safahat'ın "Fatih Kürsüsünde" adlı bölümünde durumu değerlendirmektedir (Oğur, 2009);

"Demek ki atmalıyız ilme doğru ilk adım.

Mahalle mektebidir işte ilk adım:

Fakat bu hayveti ilkin tasarlamak lazım

Muallim ordusu derken, çekirge orduları

Çıkarsa ortaya artık hesap edin zararı!

" Muallimim" diyen olmak gerekir imanlı,

Edepli, sonra liyakatlı, sonra vicdanlı,

Bu dördü olmadan olmaz: vazife çünkü büyük" (Ersoy, 2012, s.267).

Mehmet Akif, çocuklara kazandırılacak değerleri ve hangi değerler üzerinde yoğunlaşılacağını eserlerinde belirtmiştir. Bu nitelikler üzerinde kişiler eğitilmeli ve Türk milleti bu özelliklere nail olmalıdır.

Akif mektep ve medreselerden yetişen toplulukların kişilik özellikleri olarak hangi nitelikleri taşıması gerektiğini belirtmiştir (Oğur, 2009).

Eğitim sistemi, gençlerimizi uyuşturuyor; gençlerimiz eğitim sürecinde o kadar gereksiz bilgilerle donatılmış ki, öğrendiklerindeki şüpheler yarın hayata atılsa, önlerinde büyük engeller oluşturacaktır. Çünkü eğitim sistemimizde gençler görmüyorlar, (uygulama yerine), sadece okuyorlar. Onun için, büyüeler bile hala gerekli bilgi ve deneyime sahip bulunmamaktadırlar. Eğitim adına boş laf ve hayalden başka bir şey kalmadı. (Çoban, 2010, s.251).

Akif'in Türk gencinde görmek istediği özellikler; çalışkan olunması, milletine, devletine, değerlerine, vatanına, sahip çıkması, azimli olan, çalışkan, araştıran, ailesine bağlı olan, eğitime değer veren bireyler olmasını istemektedir.

Akif'in belirttiği kişiler öncelik olarak ilmi kazanabilmek için çalışmalı ve kazanacağı ilmi yaşamında barındırmalıdır. İnsan ilmi yaşamına uyguladığı takdirde kendi kimliğini de oluşturacak ve kendi kişiliğini çevresine kabul ettirecektir (Oğur, 2009).

Mehmet Akif, çocukların eğitiminde uygulanması gereken ilkelerden söz eder. Çocuk modern çağ içinde ve o çağın şartlarına göre eğitilmelidir. Çocuklara kendi çağını getirdiği biçimde eğitilmek zorundadır. Çünkü dünya durmadan ilerlemekte ve değişmektedir. Bu yüzden kişilerde yenilenmeli ve çevresine duyarsız yetiştirilmemelidir.

Akif'e göre çocuklar kendi yaşadıkları çağın gereklerine göre eğitilmelidir aksi takdirde kişiler kendi çağlarının gereklerini kabul ettirmeye kalkarlarsa bunun cinayetten farksız olacağını belirtmiştir. Yetiştirilen topluluklar, kendi devirlerinin özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun yetiştirilmesi sağlanmalı ve onlar "yaşayacakları zamana ait insan" olarak eğitim örmelidir. Mehmet Akif içerisinde bulunduğu kötü şartlardan vatani ve toplumu Asım'ın neslinin kurtaracağını düşünmektedir (Oğur, 2009).

Asım'ın ve arkadaşlarının vatanın kurtulabilmesi ve hak ettiği yerlere varabilmesi için ilimi kazanmalıdırlar. Bunu kazanabilmeleri için doğuda ilim bulunmamaktadır. Ülkenin sahip olduğu durum Asım'ı ve arkadaşlarını ümitsizliğe düşürmemelidir. Asım ve arkadaşları Batı'ya gidecek ve ülkesi için gerekli olacak ilimi öğrenecek ve ülkesine bu şekilde faydalı olacaktır. Akif'e göre milletin hak ettiği değeri alabilmesi

için marifet: bilgi ve fazilet: ahlak'a ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iki durumun bir arada bulunması gerekir çünkü biri olamadan diğeri olamayacaktır(Oğur, 2009).

Çoban (2010) eserinde bilimin gerekliliğiyle ilgili “Bizlere yazık olsun, yakın zamandaki ilimlerle bile ilgimiz yok. Çünkü onların cahiliyiz. Ma’rifeti (İlim ve fenlerle tahsil olunan malûmatı, irfan kazanmayı) ihmal etmenin sonucu budur” sözlere yer vermiştir (s.250).

Akif, eğitimi bir kurtuluş çaresi olarak belirtirken bu durumun nasıl yapılacağını da belirtmiştir. Akif için sadece Batı'nın ilmi alınacak ve değerleri alınmayacaktır. Çünkü gerekli olan bütün değerler İslam dininde mevcuttur. Ona göre ülkeni içinde bulunduğu çıkmaz cehalettir. Mehmet Akif'in cehaletin yok edilebilmesi için gerekli olan tek şey eğitimidir. Akif için önemli olan mektep açmak ya da medresenin isminin mektep olarak değiştirilmesi değil, eğitimin özüne inilmesidir. Yani şekil ya da isim bakımından yapılacak değişiklik eğitimde bir şey değiştirmeyecek ve eğitimin kalitesini düşürecektir. Önemli olan ilmi gelişmeleri yakından takip eden dersleri müfredata sokmak ve öğrenciyi aydınlatmaktır. Bu kurumlarda görev alacak öğretmenler çok önemlidir. Asrın ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmalıdır. Boş ve gereksiz ezberden ibaret olan bilgiler öğretilmemelidir.

Akif bu durumu bir tükeniş olarak adlandırmaktadır. Ezber ve taklit içerisinde yetişen çocuğun ruh sağlığını çökeceğinden bahsetmektedir. Eğitim alanında yapılan yanlışın izlerinin silinemeyeceğini ve bu durum ülkede büyük kayıplar açacağını düşünmektedir. Eğitimden beklenen en önemli konular edep kazanması yani ahlaktır. Ahlaktan çöken milleti Akif ölü olarak adlandırmaktadır (Çelebican, 2009).

Çoban (2010) eserinde “Cehalet bir hastalıktır. Milletlerin alçalmalarının sebebi, cehalet hastalığıdır. Cehalet, millette din ve namus bırakmamış, İslam'ın üzerine bir kâbus gibi çökmüş, bize düşmanları üstün kılmıştır. Cehalet hakiki düşmandır, öncelikle öldürülmelidir” sözlerine yer vermiştir (s.250).

Ülkeni adama olabilmesi için okumaktan ve çalışmaktan başka çare bulunamayacağını altını çizmektedir. Bugün için yapılan her değişikliğin meyvelerini gelecekte toplanılacağı için bugün için yapılan her yatırım gelecekteki ilerlemeler için gerekli olacak, gelecek nesillere yapılmış olan bir iyilik olarak ortaya çıkmaktadır. Akif yetişkin bireylerin okumuş olmasının artık önemli olmadığını

belirtmektedir ona göre bu durumdan kurtulmanın anahtarı gençlerdedir (Köksal, 1986).

Akif Sırat-ı müstakimdeki bir yazısında bizim eğitimimizle yetişen çocukların kendilerine hiç bir şey katamayacağı ve askerin eline verilmiş yeni silah ile çocuğun eline verilmiş yeni bir kitabı aynı kefeye koymaktadır (Köksal, 1986).

Mehmet Akif'in Sırat-ı Müstakim' de yayınlanan bir makalesinde Ali Fehmi Efendi adlı bir hocadan bahsetmektedir. Onun alınma hâkim olusundan bahsetmiş ve böyle bir eğitimci için methiye yazmıştır.

"Hocanızı sıkı tutunuz. Dersinden hakkiyle istifade ediniz. Ne kadar müşkiliniz varsa sormaktan hiç çekinmeyiniz. Doğrusu Maarif Nezareti her fedakarlığı göze alırdı da Mısır'dan bir adam getireydi Hazret'in yerini ya tutardı yada tutmazdı. Nezareti intihabındaki isabetten, sizi de muvaffakiyetinizden dolayı tebrik ederim muhterem kardeşlerim" (Abdulkadiroğlu & Abdulkadiroğlu, 1987, s.3).

Kurtuluş çarelerin gerçekçi olabilmesi için önce sorun esas kaynağını belirlemeli ve daha sonra ona göre tedbirler alınmalıdır. Ülkeni derdini cehalet olduğunu belitmiş ve bu cehaletinde ancak eğitimle giderilebileceğinin altını çizmiştir.

Çünkü hem marifeti, hem de fazileti insanlara kazandırmanın yolu ancak eğitimle sağlanabilir. Toplumun bireyleri ancak eğitimle ahlaklı hale gelebilir (Kılıçoğlu, 2011).

Mehmet Akif, aile içindeki eğitimin temel olduğunu bildiği kadar, onun resmî eğitimle birlikte yürümesi gerektiğini savunuyordu. Okula devam kadar, ebeveynlerin sorumluluğu da çocuk üzerinde çok büyüktür. Ona göre çocuğun gelişmek için eğitime, eğitimin de birkaç yönden denetime ihtiyacı vardır (Özgen, 2013).

2.6.7. Eğitim kurumları ve çatışma: mektep-medrese. Akif'in de değindiği gibi dönemin en önemli tartışma konularından birisidir. Eğitim nerdeyse Akif'in tüm eserlerine konu olmuştur ve milleti içinde bulunduğu durumdan çıkarabilecek tek çaredir. Akif'in başyazarlığını yaptığı dergi Sebilürreşad'da da çokça tartışma konusu olmuştur.

Çocukları ve gençleri eğitimin nitelikleriyle bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yetiştirmeyi öncelikli bulmuş ve ülke içindeki insan yetiştirme kurumları da

değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu durumu en net Mehmet Akif Ersoy'un "Asım" adlı eserinde mektep ve medrese ikiliğini yaratmış oluğu problemlerdir (Ogur, 2009).

Akif bu duruma eserlerinde açıklık getirmiş ve problemin nerden dolayı kaynaklandığı ve bu durum için nelerin yapılması gerektiğini Asım'a söylemiştir. Akif, dönemin eserlerinde İslam dininin günümüz ihtiyaçlarını karşılamaının yeterli olmadığını belirtmiş ve zamanın yüksek eğitim kurumu olan medreselerin dönemin ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini vurgulamıştır (Çoban, 2010).

"Asım" eserinde, Köse İmam, geleneksel olarak verilen eğitimi savunan kişilerin, Mehmet Akif ise çağdaş eğitimin gerekliliğini savunan ve medrese karşıtı düşüncelerin yanında yer almaktadır. Mehmet Akif, Köse İmam adlı şahıs ve onun düşüncelerini destekleyenleri eleştirmektedir ve artık medresede verilen eğitiminin günümüz ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmektedir. Akif o dönemde bulunan Batı tarzı okulların eğitimlerinin gerekli olduğunu ancak boş ve hayattan kopuk kimseler yetiştirdiğini vurgulamak istemiştir.

"İşimiz düştü mü tersaneye yahut denize,

Mutlaka, âdetimizdir, koşarız İngiliz'e.

Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;

Hekimin hazıkı bilmem nereden celbedilir.

Mesela bütçe hesabı yoktur çıkarın...

Hadi mahalleye gelsin bakalım Mösyö Loran" (Ersoy, 2012, s.377).

Mehmet Akif, medreselerde verilen eğitimle kişilerin hayata dair sorumluluklarını yerine getirebilmesine karşın çağın getirmiş olduğu bilgiyi yaratamadığına ve insanı yetiştirmediğine inanmakta ve gerekli olan durumun medreselerden karşılanamayacağını belirtmektedir. Akif, medresenin öneminin farkındadır. Ona göre eki devirlerde halkı aydınlatabilen kurumlar medreselerdir. Çünkü medreseler halka mal olmuş ve halkın ayağına kadar gitmiştir. (Ogur, 2009).

"Sonra biçare medaris o kadar sahipsiz,

O kadar baştan atılmış da o haliyle yine,

Düşüyor, kalkıyor amma gidiyor hizmetine.

Halkın irşadı mıdır maksad-ı te'sisi? Tamam:

Şehre müfti veriyor, minbere, mihraba imam.

Hutabanız oradandır, oradan vaiziniz;

Oradandır hocanız, kayyiminiz, hafızınız.

Adli tevzi edecek hakime fikh öğretene o;

Hele köy köy dolaşıp köylüyü insan eden o" (Ersoy, 2012, s.376).

Modern okullar merkezde belli bir zümreye hitap ederken medreseler eski dönemlerden beri halkın yanında olmuş ve eğitimiyle ilgilenmiştir. Bu yüzden dönemin şartlarına göre medreselerin hor görülmesi halkta iyi duygular uyandırmamaktadır. Ülkede mektep ve medrese gerekliliğini savunmuş ve gençlere meslek öğretilmesinden yana olduğunu bildirmiştir.

Bilim, insana hayatında faydalı olan şeyleri sunan araçtır. Fakat o dönemde verilen eğitimin bun isteği gerçekleştirecek kurumlar değildir. Akif, medreselerin yıkılması yerine yenilenmesi taraftarıdır (Ogur, 2009).

"Yıkamak insanlara yapmak gibi kıymet mi verir.

Onu en çulpa heriflerde emin ol becerir.

Sade sen gösteriver "işe budur kubbe!" diye;

İki ırgatla iner şimdi Süleymaniye.

Ama gel kaldıralım dendi mi, heyhat, o zaman,

Bir Süleyman daha lazım yeniden birde Sinan" (Ersoy, 2012, s.382).

Mektepler ve medreseler dönemin beklediği insan profilini yetiştirememektedir. Mehmet Akif, medreselerin kaldırılmasını değil ıslah edilmesini düşünmektedir. Bu sayede bir gelişme yaşanabileceği görüşündedir (Ogur, 2009).

Dönemin düşünürleri medreselerin devam etmesi gerektiğini ve gelenekçi bir yapının sürmesi gerektiği idealinde olanlar vardır. Ancak bunun yanında tamamıyla medrese

eğitimini reddedip y6n6n6 batıya 7evrilmesini d6ř6nenlerde mevcuttu. Akif tam bu noktada kendine has bir duruş sergilemiştir. Gelenek7i medrese eğitiminin artık g6revini yerine getirmediğini ve yeni fikirler 6retemediğini devletin i7inde bulunduğu sıkıntılarında ana temelinin ise medreselerdeki eğitim sistemini bozulmasından kaynaklandığını biliyordu ancak t6m bu hadiselerden dolayı gelenekleşmiş ve toplumu din konusunda eğiten bir kurumunu da yok saymak yanlış olacaktı. Batı'nın getirmiş olduğu eğitim kurumlarını da tamamen almak yanlış olacaktı. 76nk6 batı bizim k6lt6r ve değerlerimizi yansıtıyor gelecek kuşaklara aktaracağımız k6lt6r6m6z6 zedelemektedir. Bu y6zden eskiyi k6t6 olduğu i7in atmak yeniyi de iyi olduğu i7in almak fikrini benimsemektedir. Akif bu noktada gelenekleşmiş eğitim sisteminin tamamen ortadan kaldırılmasıyla 6lke bir boşluğa d6şecekti. Akif i7in bir gecede yok etmek kolay ama yerine yenisini getirmek daha zordur bu y6zden mevcut olan sistemin yani medreselerin k6kl6 değişikliğe gidilerek değiştirilmesinden yana tavır almıştır.

2.6.8. Garp7ılık. Akif İşlamcı bir d6ř6n6r olmasına karşın tamamen y6n6n6 doğuya 7evirmiş değildir. Doğunun insanlığı, değerleri, fikirleri Akif i7in olmazsa olmazdır ve 6lkenin kimliğidir. Fakat sadece gidişatı Doğu'ya 7evirmek ve diğer d6nyayı yok saymak uygun değildir. Batıdaki gelişmeleri ve d6ř6nceleri yakından takip ediyordu ve batının ilmi gelişmeleri Akif i7in olmazsa olmazdır. Oda devrin diğer d6ř6n6rleri gibi batıdan yararlanması gerektiğini savunmuştur fakat her y6n6yle değil. 76nk6 Akif batının ilmi gelişmeleri beğeniyor fakat yaşam tarzlarının alınmasını uygun bulmuyor ve toplumu kimliğinden uzaklaştıracak bir durum olarak g6r6yordu.

Akif, akılcıdır, inceleyici ve objektif kişiliğe sahiptir. Batı Medeniyetinin insanoğlu i7in yarar g6steren faaliyetleri yerinde g6zlemiştir. Daha sonra şu s6zler sarf etmiştir (Parlatır, 2009)

“Alınız ilmini Garb'ın, alınız san'atini

Veriniz hem de mesâ'inize son s6r'atini

76nk6 kabil değil artık yaşamak bunlarsız

Çünkü milliyeti yok san'atin, ilmin.

Sâde Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz

O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin!

Fen diyarında sızan nâ-mütenâhî pınarı “ (Ersoy, 2012, s.430).

2.6.9. Irkçılık. Akif'in çok yanlış anlaşılan ve zararlı olduğunu belirttiği konulardan biridir. Çünkü Irkçılık İslam dininde uygun görülmemektedir. Akif Batı'da yayılan milliyetçilik fikrin oluşturmuş olduğu bu durumu zararlı görmektedir ve devletin parçalanışını bu görüşe bağlamaktadır. Ona göre tüm Müslümanların bir tek milliyeti vardır oda İslam'dır.

Süleymaniye Kürsüsünde adlı eserinde temel olarak Irkçılık II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki hürriyet ortamında toplumda varlığını hissettirmeye başlayan bir durum olarak verilmektedir. Eserde cami kürsüsünden halka hitap eden vaiz, Hindistan, Rusya ve Çin'de esaret altında yaşayan Müslüman milletlerin durumu örnek vererek hürriyetin kıymetinin bilinmesinin gerektiğini ve güçlkle elde edilmiş olan değer, ırkçılık gibi kötü amaçlar için kullanılmasının önüne geçilmesi gerektiğini öğütler. Müslümanların hangi ırktan olursa olsun hepsinin bir milletten oldukları her seferinde vurgulanır (Gökçek, 1995).

Halkın Sesleri'ndeki yer alan “Üç beyinsiz kafanın derdine üç milyon halk” dizeleriyle belirtilen manzumede Arnavutluk isyanı ile ilgili olarak ırkçılık problemi verilmiş ve İslamiyet'te hiçbir kavmin diğerine üstünlüğü bulunmadığı, Müslümanların bir millet olduğunu eserinde belirtilmiştir. Şaire göre Peygamber ırkçılığı lanetlediği için, Müslümanların kavmini öne çıkarmaması gerekmektedir. Bu şiirde de milliyet kavramı İslami çerçevede ve kavmiyetin zıddı olarak kullanılmaktadır (Gökçek, 1995).

“Hani, milliyetin İslam idi... Kavmiyet ne!

Sarılp sımsıkı dursaydın a milliyetine,

“ Arnavutluk” ne demek? Var mı şeraitte yeri?

Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!

Arabın Türke; Lazın Çerkese , yahud Kürde;

Acemin Çinliye rüchanı varmış? Nerede!

Müslümanlıkta “anasır” mı olurmuş? Ne gezer!

Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber” (Ersoy, 2012, s.205).

Fatih Kürsüsünde adlı eserde de İslam dünyasının karşı karşıya bulunduğu en büyük felaketin “vahdet” anlayışının anlamını yitirmesinden kaynaklanan Irkçılık olduğu belirtilmiştir. Eser de kürsüden seslenen vaiz, camideki cemaatin namaz esnasında sergilemiş olduğu birlik manzarasını örnek vererek, aynı Allah’a inanan insanların kavmiyet iddialarına kalkışmalarının yanlışlığı üzerinde durmaktadır. Balkan Savaşları'nın getirmiş olduğu acı tecrübelerinin vermiş olduğu birikimle konuşan vaiz, yenilgilerin sebebini Müslümanların İslam birliği fikrinden uzaklaşmak olarak görmekte ve bir kurtuluş imkânı varsa ancak bu birliğin temini ile mümkün olacağını eserinde belirtmiştir (Gökçek, 1995).

Akif, Arnavutluk ve Araplık düşüncesi ile Osmanlı'dan ayrılmış olanları örnek gösterdikten sonra, Türkçülük akımının da aynı şekilde zararlı olacağını düşünmüştür (Kaya, 2009).

Irkçılık İslam'ı yıkacak bir unsur olarak belirtilmiş ve Müslümanların kavmiyetinin olmadığını ancak onları birleştirecek unsurun İslam olduğunu belirtmiştir.

2.6.10. İslamcılık. Mehmet Akif kurtuluşu ancak İslam'a dayanarak var olacağını eserlerinde belirtmiştir. Ancak onun görüşü İslam'ın geldiği ilk dönemlere dönmek manasında değildir. İslami doğru yaşamak ve onun ilerici yönünü ele almak, ahlakımızı Kuran'ın doğrularına göre şekillendirmek esasına dayanır. Çünkü İslam doğruluk ve güzellik dinidir. İslam'ın olduğu yerde tembellik, dedikodu ve tamamen kendini kadere teslim etme yoktur. Çalışma, azim, yardımseverlik gibi hususlar bulunmaktadır. Batıdan alınacak ilim ile zaten mevcut olan İslam kültürü ile kurtuluş gerçekleşecektir.

Mehmet Akif'in düşüncesi İslam'ı kurtuluş olarak görmesidir. Bu sıkıntılı dönemde halk kurtuluşu için bir çare aramakta ve bu arayış için tek çareyi İslam'da

bulmaktadır (Oba vd., 2014). Mehmet Akif, İmparatorluğun topraklarının elden gitmesi ile birlikte İslamcılık fikrini kurtuluş yolu olarak benimsemiştir. Akif, İslamcılık fikrinin önemli temsilcilerinden biri konumundadır. Akif'in düşüncelerini oluşturan iki büyük hedeflerden birisi; İslam düşüncesine dair olan hedeflerinin gerçekleşmesiydi. Mehmet Akif İslam Uygarlığının yıkılmadan kalanmış son kalesi olarak Osmanlı Devleti'ni görmekteydi. Mehmet Akif modern milliyetçiliği tehlikeli buluyor ve kurtuluşu milliyetçiliği İslam'ın emrine vermek olarak her seferinde belirtiyordu (Duran & Salkın, 2009).

Mehmet Akif günümüzde İslam dinini yanlış anlaşıldığını eserlerinde vurgulamaktadır. Müslümanların İslam dinini doğru bilmemesi yüzünden Doğu'nun Batı'dan geri kaldığını ve ülkelerin içinde bulunan kötü durumları bu geri kalışa bağlamaktaydı (Duran & Salkın, 2009).

Mehmet Akif'in için insanlığa hizmet etmek düşkün ve bağlı olan İslam halklarını uyarmak onun tek amacıdır. Akif'in bütün istediği İslam'ın ilk geldiği dönemdeki gibi kusursuz olarak öğretilmesi ve anlaşılmasının sağlanmasıdır (Öztürkmen, 1990). Mehmet Akif kurtuluşun gerçek İslam dininin farkına varılmasıyla gerçekleşeceğini savunmaktadır. Bu kalkınma Batı'nın ileride olduğu ilim ve fen alanına dayanarak gerçekleşecektir (Duran & Salkın, 2009).

“Lafza muhkem yalnız anlaşılın Kur'an'ın;

Çünkü kaybında değil, hiçbirimiz ma'nanın:

Ya açar Nazım-ı Celil'in, bakarız yaprağına:

Yahut üfer geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin” (Ersoy, 2012, s.175).

2.6.11. Kader ve irade. İslam dininin doğru algılanmamasından kaynaklanan problemlerdir. Akif'e göre tevekkül inancını yanlış anlaşılması yanlış bir kadercilik ve Allah iradesinin dışında bir şey yapılamayacağı anlayışını getirmiştir. Bu sorununda yegâne temeli cehalettir. İslam dini doğru okunup anlaşılmalı olsaydı eğer toplumlarda yaşansa bu olaylar gözlenmemiş olacaktır.

Mehmet Akif'in sinirlendiği toplum kesimi, çaba sarf etmediği halde çalışmadığından ortaya çıkan durum meydana geldiğinde, bu durumu sadece kadere bağlayan kişilerin bulunmasıdır (Cengiz, 2009).

“Kadermiş!” Öyle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru:

Belânı istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu!

Taleb nasılsa, tabî'î, netîce öyle çıkar” (Ersoy, 2012, s.252).

Mehmet Akif'in zihin dünyasında, hayatında karşılaşmış olduğu zorluklar çekmiş, sıkıntı ve sevinçlere bakıldığında, bazen kadere ve Allah'ın iradesine, belli zamanlar da da insanın irade hürriyetinin önemine vurgu yaptığı belirtilir. Mehmet Akif bu oluşan tablonun farkındadır (Cengiz, 2009).

Akif'in itirazını, insanların başarısızlıklarını örtmek, sorumluluktan kaçmak için sığındıkları kader kelimesi oluşturmaktadır. Akif'in, Müslümanların, içerisinde buldukları sıkıntılı durumun açıklamasını Kader ile yapan anlayışa, Müslümanların ihtişam döneminde yaşanan olaylardan hareketle bu şekilde itiraz etmiştir (Kaya, 2009).

“Kader” senin dediğin yolda şer'a bühtandır.

Tevekkülün, hele, hüsrân içinde hüsrândır.

Kader ferâiz-i îmâna dahil... Âmennâ...

Fakat yok onda senin sapmış olduğun ma'nâ.

Kader: Şerâiti mevcûd olup da meydanda,

Zuhûra gelmesidir mümkünâtın a'yânda.

Niçin, nasıl geliyornuş... O büsbütün meçhûl;

Biz ihtiyârımızın sûretindeniz mes'ûl.

Kader nedir, sana düşmez o sırrı istiknâh;

Senin vazîfen itâ'at ne emrederse İlâh.

O, sokmak istediğin şekle girmesiyle kader” (Ersoy, 2012, s.254).

2.6.12. Kadın. Akif'in aile görüşünün temelinde kadın yer almaktadır. Kadının Akif'e göre bir ailede annenin rolü çok büyüktür. O aileni nasıl şekilleneceği, çocukların nasıl terbiye alacağı kadını almış olduğu eğitimle ilgilidir. Bu yüzden yazılarında sık sık kadınlardan bahsetmiştir. Kadınların bireyleri nasıl yetiştirmesi gerektiği ve kadınların karşılaştığı sorunlardan bahsetmiştir.

Toplum içerisinde bulunan kadın çocuğunun terbiyesini, yetişmesini ve her bakımdan gelişebilmesi için daha çocukken iyi huylar edinebilmesi ve onun için gerekli olan gerekli bilgilerin yüklenmesi konusunda anne kişinin önemi büyüktür. Üst kesim olarak belirttiği kısımda yaşayan insanların çoğu, toplum değerleri ve kültürüne yabancı kalmaktadır. Akif, İslamiyet dininin anneye ve aileye vermiş olduğu önemi fark etmeyen ve kendilerini olduğundan farklı göstermeye çalışan insanları eleştirmektedir (Kazan, 2009).

Mehmet Akif eserlerinde ilgilenilmesi önemli olan kişileri çocuk, kadınlar ve yaşlılar oluşturmaktadır. Bu kişilere ilgi ve merhamet gösterilmelidir çünkü onlar ile ilgilenilmezse toplum ayakları üzerinde durmakta zorlanacaktır (Kazan, 2009).

“Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!

İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar

Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;” (Ersoy, 2012, s.130).

Erkek, kadının bütün sorunlarıyla ilgilenmeli ve ona karşı kibar olmalıdır. Bu durumda aile birliği sağlanabilir. Kadın erkek dayanışması içerisinde bir toplum oluşturulabilir.

“Demin gerekti hamiyet!

Hem ağlamak ne demek?

Figân ederse kadın, susturur koşup erkek” (Ersoy, 2012, s.94).

Kadın, erkek ve çocuk bir aileyi meydana getiren ve aileyi var eden bütün unsurlar uyum içindedir. Kadın ve erkeğin toplum içinde kendilerine biçilmiş görevleri bulunmaktadır. Bu uyum çerçevesinde sosyal döngü sağlanır.

“Gündüzün kimse görünmez: kadın erkek çalışır;

Varsa meydanda gezen tostopaç oğlanlardır” (Ersoy, 2012, s.366).

Gelecek nesli yetiştirecek olan ve onları eğitecek kişinin anne olması sebebiyle kadınlar için eğitim milletin geleceği olarak görmektedir. Bu konuda kadınlar için verilen eğitiminin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Akif gerekli ve yeterli eğitimin verilmesinden yanadır. Kadınlar için yanlış ve yeterli olmayan eğitiminin rolünü ve sonuçları konusunda toplum bilinçlendirilmelidir (Bayram, 2010).

2.6.12. Milliyetçilik. Mehmet Akif İslamcılık ile milliyetçiliği ülkenin kurtuluşunda bir araç olarak görmüştür. Bu yüzden eserlerinde iki durumu bir arada kullanmış ve bu iki durumun arasında çok ince bir çizgi olduğunu belirtmiştir.

Akif katı, geleneksel tamamıyla İslam dininin ilk dönemleri gibi yaşanılmasının zorunlu olduğunu düşünmez. Irkçılığı esas alan bir milliyetçiliğe karşıdır. Mehmet Akif milli olan değerlere fazlasıyla değer vermektedir. Sanatın tüm branşlarında milli değerlerin bulunması gerektiğini vurgular. Mehmet Akif Büyük İslam Birliğinin oluşumunu ülkenin ve diğer İslam devletlerini tek çıkış yolu olarak görmektedir. Milliyetçiliği ise doğru algılanmadığı için tehlikeli görmektedir. Balkan savaşlarından sonra ülkedeki ve siyaset adamlarının bu işe uğraşmasını tehlikeli görmüş onları aydınlatmak için çokça ayet, hadis çevirisi yapmıştır (Duran & Salkın, 2009).

Milli birlik:

“Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;

Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez” (Timurtaş, 2006, s.131).

-Kavmiyet ayrılık sebeplerinin mühimlerindedir:

“Hani milliyetin İslam idi... Kavmiyetin ne!

Sarılp sımsıkı dursaydın a milliyetine.

Arap'ın Türk'e; Laz'ın Çerkez'e yahut kürd'e;

Acem'in Çinliye rüchamı mı varmış? Nerede!

Müslümanlıkta "anasır" mı olurmuş? Ne gezer!

Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber.

En büyük düşmanımdır Ruh-ı Nebi tefrikanın;

Adı barsın onu İslam'a sokan kaltabanın! " (Timurtaş, 2006, s.129).

-Kavmiyet fikri toplumu çözülmeye sürüklemektedir:

"Hem öyle zorla değil, çünkü "fikri kavmiyet"

Eder bu gayeyi teshile pek büyük hizmet.

O tohm-ı la'neti baştan saçıp ta orta yere,

Arap'la Türk'ü ayırdık mı şöyle bir kere,

Ne çarpınır kolu artık, ne çırpınır kanadı;

Halifenin de kalır sade sevimli bir adı!" (Timurtaş, 2006, s.131).

Akif'in siyaset devlet anlayışının temelini İslam Birliği, Milliyetçilik ve vatan sevgisi kavramları oluşturmaktadır. Bu kavramlar Akif'in düşünde ve eserlerinde içi içe geçmiş bir biçimdedir. Eserlerinde yer alan bu kavramlarla Akif toplumu bilinçlendirmeye çalışmaktadır (Kılıçoğlu, 2011).

Mehmet Akif'in eserleri incelendiğinde onun milliyetçi olduğuna dair fikir edinilebilir ancak Akif'in milliyetçiliği günümüzde anladığımız manasıyla bir milliyetçilik ya da ırkçılık olgusu değildir. Onun milliyetçiliğini İslamcılığından ayıran çok ince bir çizgi vardır. Akif'in düşüncelerini daha çok İslamcılıkla bağdaştırılabilir ve onun kastettiği milliyetçilik ise İslam milliyetçiliği milletlerin milliyetinin İslam olduğudur.

2.6.13. Panislamizm/ İttihad-ı İslam. Panislamizm ya da diğer adıyla İttihad-ı İslam ilk defa Yeni Osmanlıların Avrupa yayınlarında kullanılmıştır. 1869 yılında aydınlarca hararetle tartışılan bu düşünce Osmanlı kamuoyuna aktarılmış ve

bir kitle ideolojisine dönüşmüştür. Osmanlı panislamizmin kaynağını Çarlık Rusya'sının Panslavizmi ve Germen İmparatorluğunun Pangermenizmi oluşturmaktadır. Panislamizm politikası II.Abdülhamid döneminde uygulanmış görünse de ilk olarak o dönemde ortaya çıkmamış ve sadece bir padişah döneminde sınırlı kalmamıştır (Hülagü, 2006).

Genelde II.Abdülmamid'in iktidar yılları Panislamist politika içerisinde incelenmiştir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta Asya Müslümanları ile olan münasebetleri istenilen düzeyde olmasa da bir bilinç oluşmasında etkili olmuştur. Yayınlanan mecmualar ile toplumlar birbirlerinden haberdar olmuşlardır (Avcı, 2006).

Diğer yandan Mehmet Anık'ın (2013) yapmış olduğu araştırmada Şerif Mardin'in dönemin baskın görüşünün Osmanlılık eksenini etrafında olduğu ve bu görüş yelpazesinin içinde Panislamizminde bulunduğu ve dönemin gidişatının bu düşünceden başka bir yola sevk edemeyeceği görüşündedir.

II.Abdülmamid devrinde siyasi fikir akımlarının da okullara da yansımıştır. İlk olarak ilköğretimde verilen derslerin amacı İslamcılık, ortaöğretimde verilen eğitimin amacı Osmanlılık görüşlerine uygun belirlenmiştir. Her iki fikir akımı bırakılmamış ve Türkçülük akımı da eğitimin amaçları arasına girmeye başlamıştır (Kodaman, 1992).

Timurtaş (2006) eserinde “Ama biz ne yapacaktık? Bütün Müslümanları tevhid ile azim, cesim bir Müslüman hükümeti teşkili mi? Hayır!” (s.132). Selamet için bütün Müslüman unsurları İslam, diğerlerini vatan bağıyla birleştirmeli: “Bu memleketin selameti, ekseriyet-i mutlakayı teşkil eden müslim unsurları rabita-i İslam ile sımsıkı bağladıktan sonra gayrimüslim akvamı da rabita-i vataniye ile ekseriyete ilhak etmektedir. Bu o kadar basit bir hakikattir ki, ihatası pek geniş bir zekaya tevakkuf etmez” şeklindeki ifadeler yer vermiştir (s.132).

2.6.14. Sosyal problemler. Akif eserlerinde toplumun yaşadığı sıkıntıları en güzel dile getiren sanatçılardan biridir. Akif eserlerini sadece şiir olması amacıyla yazmamış, insanların okuyup faydalanması için bir nebze olsun içinde bulunana devrin sorunlarına çare olabilmek için kaleme almıştır. Bu yüzden çöküş

aşamasındaki Osmanlı Devletinin yaşadığı problemleri herhangi bir tarih kitabı olma algısı olamadan, herhangi bir baskı içermeden sadece halkın yararlanması ve çıkış yolunu bulabilmesi için mal etmiştir bu yüzen eserlerdeki saptanan özellikler, sosyal problemler halkın içinden ve onların yaşadıkları problemleri birebir dile getirir niteliktedir. Mehmet Akif halkın içinde büyümüş ve yetişmiş biri olarak halkın yaşadığı sorunlara yabancı değildir bu yüzden onlar bu şekilde yansıtabilmiştir.

Akif'in topluma ait günlük hayat sorunlarına dair saptadığı sorunlar "Çoğu zaman bir feryatla, acı bir çığlıkla" ortaya çıkarmaktadır. Yaşanan çöküş ve yozlaşmalar, Akif gibi toplumuna karşı duyarlı bir şair için derin bir üzüntü sebebi olmuştur (Baş, 2012). Mehmet Akif'in şiirlerinde çeşitli toplum kesimlerinin yaşadığı problemler, sıkıntılar, aksaklıklar dile getirilmiştir. Bir bakıma bu problemlerin kaynağı sayılabilecek bazı kurumlar da eleştiri konusu içerisindedir. Meyhane ve Mahalle Kahvesi adlı şiirleri bunlara örnektir. Bu şiirlerin hemen hemen tamamında acıma duygusu ve bu duygunun ortaya çıkarttığı söylemler ön plandadır. Şiirlerinde toplumdaki kişilerin sahip çıkmadığı için zor durumda olan kişilerin problemleri eserlerinde ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu kişiler birer temsili kişilerdir ve Akif bir kişiden yola çıkarak belli bir zümreyi eserlerinde söz konusu etmiştir. Küfe, Yemişçi İhtiyar ve Seyfi Baba adlı manzumeler de bu tür yaklaşım yer almıştır. Şiirlerde problemleri dile getirilen kişilerin toplumun korunmaya en muhtaç kesimleri olarak çocuklar, yaşlılar ve kadınlardan seçilmiştir. Küfe, Hasta ve Bayram adlı eserlerinde çocuklar; Seyfi, Kör Neyzen Baba ve Yemişçi İhtiyar eserlerinde yaşlı kişiler ve Köse İmam, Meyhane şiirlerinde de kadınlara ait sosyal problemler konu olarak yer almıştır (Gökçek,1995).

Akif'in "Küfe" şiirinden örnek;

"Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır.
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!

Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
 Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
 Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden” (Ersoy, 2012, s.35).

2.6.15. Şarkçılık. Akif İslamcı bir düşünürdür. Ülkenin kurtuluşunu İslam’ın doğrularına dönmek olarak görür fakat tamamen doğuya çevirme taraftarı değildir. Çünkü Mehmet Akif döneminde Müslüman devletlerin durumları iyi değildir. Son bağımsız olan Osmanlı İmparatorluğu da parçalanmak üzereydi ve diğer Müslüman devletler sömürge altında idi. Doğu orta çağda düşünce ve bilim bakımında çok ileriye gitmiştir. Fakat bu durum İslam’ın yanlış anlaşılıp yorumlanmaya başlamasıyla son bulmuş ve yerinde sayma gerileme dönemi başlamıştır. Bu yüzden batıda olan gelişmelere sırt dönmek yanlış bir durumda bırakacaktır. Bu yüzden İslam’ın insanlığa bakış açısını batının ilmi ile birleştirmek istemektedir.

Akif, Şark doğunun durumunu görmüş ve bu duruma çok üzülmüştür. Akif Garp’ın geçirmiş olduğu değişimi Doğu toplumlarıyla karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmaları somut örneklerle vermektedir.

“Müslümanlar irili ufaklı müstakil devletler kurmuşlardır. Çeşitli nüfus ve maddi imkânlarla sahiptiler. Biz elli milyonluk gelişmekte ve hareket halinde olan üstelik “büyük devlet” kurmuş olmanın hissini hala taşıyan bir milletiz. Arap kardeşlerimiz petrolleri ve gerillaları ile neredeyse dünyaya kafa tutmaktadır. Pakistan ve Endonezya, İslamlaşan Afrika ve Amerika’daki zenci Müslümanlar... Fakat aynı anda görüyoruz ki Batıda o eski Garb değildir. Birleşmiş ve birleşmemiş milletleri, atomu, füzesi, sanayi, bütün dünya ile oynayan devletleşmiş şirketleri deviren ve sömüren gizli teşkilatları alaveresi ve dalaveresi ile bambaşka bir ucubedir” (Bacaksız, 2008, s.88).

Batı medeniyet namı Doğu milletini pençelerini geçirmiş halkta bundan çok memnunmuş gibi çalışmamaktadır. İslâmiyet’in mücadele dini olduğunu unutmuştur (Bacaksız, 2008).

2.6.16. Tevekkül. Tevekkül Akif’e göre İslam toplumlarında yanlış anlaşılmış konulardan biridir. Çünkü tevekkülde gereğini yaptıktan sonra gerisini Allah’a havale etme söz konusu vardır. Fakat doğu toplumlarında tamamıyla bu

durum bir şey yapmadan bekleme olarak yanlış anlaşılmıştır. Tevekkülün yanlış anlaşılması yanlış anlaşılan kadercilik anlayışına ve tembelliğe sebep olmuştur.

Yasadığı dönemde halk yanlış tevekkül anlayışı içerisinde bulunmakta ve tembellik, bezginlik ve bitkinlik içinde bulunmaktadır. Tevekkül kelimesinin “*güvenmek, dayanmak, isi havale etmek*” anlamlarına gelmiştir. Doğru bir tevekkül anlayışı ile hedefe ulaşmak için, gerekli olan maddi ve manevi sebeplerin hepsini yerine getirip sonucunda Allah’a dayanıp güvenmek anlamına gelmektedir (Bacaksız, 2008).

“Tevekkül” öyle “tahakküm” demek mi Allah’a? Kimin hesabına Kur’an’ın indigini düşünmüyorsun, Kur’an’da ayetlere muhatabın Allah olduğunu zannediyorsun. Bu halinle bütün ilahi emirlere karşı savaş açıyorsun. Mükellefiyeti Allah’a yöneltiyorsun. İnsan bu darmadağın olan şahsiyetini gördüğünde, tevekkül, kader konularında günaha giriyor. En küçük işinde sebeplere teşebbüs etmeden, başarıya ulaşman mümkün olmaz. Yeter artık! Anlayışsızlığın, normal sınırları aşmaktadır. Ekilmeden biçilen bir tarlayı göster. (Çoban, 2010, s.258).

2.6.17.Toplumsal çöküş. Akif toplumun içerisinde bulunduğu durumları sistematik bir biçimde vermiş ve bu duruma neden olan sorunlarla birlikte çözüm önerilerine yer vermiştir. Bir birinin oluşmasına sebep olan durumlardan biri ahlak bozukluğunun neticesinde yaşanan toplumsal çöküştür. Çünkü Doğu kültürleri profil olarak insana verdikleri değer ile bilinmektedir. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın düşüncesi hakimdir. Fakat bu yanlış düşünce tarzını gertirdiği yaklaşım bireylerin bencilleşmesine ve kültürel değerlerimizin unutulmasına yol açmaktadır.

Mehmet Akif’in sosyal yara veya hastalıkları konu alan şiirleri bulunur aynı zamanda bazılarıda cemiyet hayatını ahlaki bakımdan hayal kırığına uğratan kurumlar da bulunmaktadır. Meyhane adlı şiirinde bu kurumun toplum hayatında açtığı yaralar ve bu arada kadın meselelerine değinilmiştir (Gökçek, 1995).

“Dökülmüş ab-rular bade-i pesmande halinde!

Emel bir münkesir peymanedir saff-ı nialinde!

Boğulmuş ruh-i insani şarabın meve-i alinde.

Nümayan mel’ anet sakisinin çirkin cemalinde!

Ne mazi var, ne ati, bak şu ayyaşın hayalinde...

Tutup bir zehr-i ateş-nak dest-i bi-mecalinde,

Zeval-i ömrü bekler hem şebabın ta kemalinde!

Mararet intıba etmiş cebin-i infialinde...

Derin bir intivanın sine-i zerd-i melalinde,

Müebbed bir nisyan nazra-i sengin-i lalinde” (Ersoy, 2012, s.47).

Toplum ve aile düzenini tahrip eden kurumlardan biri olarak kahvehane görülmektedir ve Mehmet Akif’in bir şiirine konu olmuştur. Mahalle Kahvesi adlı bu şiirde Meyhane şiirinde olduğu gibi önce genel olarak bu mekanlar halkı çalışma hayatından uzaklaştıran, tembellik ve dedikodu yuvası yerler olarak tasvir edilmiş ve daha sonra bu özellikleri yansıtan örnek bir mahalle kahvesi tanıtılmıştır. Şaire göre kahvehane olan sosyal bir hastalıktır. Çünkü toplumu manevi bakımdan çökertmekte ve büyük yıkıma sebep olmaktadır (Gökçek, 1995). Cemiyetin bozulması, hadiseleri ve Kur’anın emirlerini anlaşılması Akif’in temel meselelerindedir (Çolak, 2015).

“Sakın firengiye benzetmeyin fecaatini:

Be karha milletin emmekte ruh-ı gayretini,

Mahalle kahvesi Şark’ın harim-i katilidir;

Tamam o eski batakhaneler mukabilidir,

Zavallı ümmet-i merhume ölmeden gömülür;

Söner bu hufrede idraki, sonra kendi ölür” (Ersoy, 2012, s.117).

2.7.Araştırmada Kullanılan Ders Kitapları

İlkokul;

Akşit, N. (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akşit, N. (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Erdoğan, E.(1988). *Birleştirilmiş Sınıflar İçin 2 Yıl Sosyal Bilgiler*. Milsan Yayınları.

Kaya, S. (1995). *Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Baskı Matbaacılık.

Düzgün, A. (1996). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4*.İstanbul: Başarı Yayıncılık.

Küçükkan, İ. (1995) . *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*.İstanbul: Fil Yayın Evi.

Ortaokul;

Saymanlı, K. (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Saymanlı, K. (1984). *Ortaokul Sosyal Bilgiler I*.İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akşit,N. (1983). *Ortaokul sosyal bilgiler 2*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akşit,N. (1983).*Ortaokul sosyal bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akşit,N. (1984). *Ortaokul sosyal bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akşit,N. (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

_____ (2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. Devlet Kitapları MEB.

_____ (2015). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. Devlet Kitapları MEB.

2.8.İlgili Araştırmalar

Tez konusu olan Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin Sosyal Bilgeler ders kitaplarına yansımaları hakkında bu konuyu birebir kapsayan bir çalışma mevcut değildir. Bu yüzden ayrı ayrı ders kitaplarının incelenmesi ve Mehmet Akif Ersoy hakkında yapılan makaleler taranmıştır.

2.8.1. Alaattin Kızılçaoğlu (2003) Orta öğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. Ders kitaplarıyla ilgili yapılan araştırmalar, ders kitaplarına yönelik Dünya ölçeğinde kabul görmüş belirli bir yöntemin var olmadığını belirtmektedir. Bunun temel sebebi, her toplumun kendi kültürel ihtiyaçları ve eğitim anlayışlarının çerçevesinde kitapların içeriğinin belirlenmesidir. Daha önce hazırlanmış olan ders kitaplarına dair genel ölçütlerin dışında, alana özgü özellikler belirten ölçütlerin de belirlenmesi gerekmektedir. Ölçütler, Talim Terbiye Kurulu Ders Kitapları Yönetmeliği, çeşitli eserlerdeki ders kitabı değerlendirme ölçütleri ve öğretmen görüşleri de dâhil olmak üzere bu özellikler dikkate alınarak oluşturulur.

2.8.2. Aytaç Ambarlı (2010) Türkiye’de Cumhuriyetten günümüze Sosyal Bilgiler Programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler). Çalışmada Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar yapılan ilköğretim Sosyal Bilgiler programları, programların amaçları, konuları incelemeye tabi tutulmuştur. İncelemeler sonucunda yapılan değişiklikler verilmiştir. Araştırmanın teorik temelleri için öncelikle Sosyal Bilgilerin tanımı verilmiş, anlamı amaçları ve Sosyal Bilgilerin Dünyadaki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi açıklanmıştır. II. bölümde ise Milli Eğitim bakanlığının düzenlediği toplantılarda milli eğitim şurasının Sosyal Bilgiler dersi ve programı ile ilgili kararlar alınıp alınmadığının tespit edilmiş ve şura kararları değerlendirilmiştir. III. bölümde Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze kadar yapılan Sosyal Bilgiler programları ve taslak programları incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca bu bölümde 1997 yılında ilköğretim programlarında yapılan önemli değişiklikler belirlenmiştir. IV. bölümde ise 2005 yılında hazırlanan ve ilköğretim okullarında hala kullanılmakta olan 2005 Sosyal Bilgiler programı amaçları, vizyonu ve bu programın felsefi yaklaşımı belirtilmiş ve bu programın felsefi yaklaşımı olan yapılandırmacılık yaklaşımı hakkında bilgiler verilerek programın değerlendirmesi yapılmıştır.

2.8.3. Haluk Bacaksız (2008) Mehmet Akif Ersoy’da aile, toplum ve insan. Araştırmanın konusu “Mehmet Akif Ersoy’da Aile, Toplum ve insan”dır. Akif için bu unsurların niçin önemli olduğu araştırılmıştır. Sorusunun cevapları şu şekilde verilmiştir. Aile hayatı ile insan mutluluğa ve huzura kavuşmaktadır. Aile hayatının sağlam olduğu bir toplumda devletin ve milletinde sağlam olarak duracağı belirtilir. “Toplum”, Akif toplum hayatına da gereken önemi verir. O toplum kavramı yerine şiirlerinde “cemiyet” ifadesini kullanır. Akif, yaşadığı dönem içerisinde şiirleriyle yaptığı cemiyetin aksayan yönlerini belirleyip bunların çözümlerini cemiyete anlatmaya çalışmaktadır. Akif’in üzerinde durduğu toplumsal yaralar başlıca ahlak bozukluğu, dinin yanlış anlaşılması ve cehaletten kaynaklanan sebepler gelir. Akif’in ideal insanın özelliklerini, çalışan, azmi elden bırakmayan, dinine sarılan ve dinini doğru yasayan insan olarak göstermektedir.

2.8.4. İbrahim Kır (1988) Mehmet Akif Ersoy’un görüşlerinin sosyolojik analizi. Mehmet Akif bir milli şair olmasının yanında, büyük bir düşünür ve aynı zamanda sosyologdur. Mehmet Akif sosyal çözülme içine giren, toplumumuzu realist

bir yapı içerisinde incelemiş, bu sosyal sistemin çöküş nedenleri üzerinde durmuş, Türk İslam toplumunun kurtuluş çarelerini belirlemiştir.

Akif, Türk toplumunun sosyal yapısını titizlikle incelemiş ve objektif yorumlar getirmiştir. Yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kurucu meclisinde görev almış ve bu devletin temeli atılırken orijinal fikirler ve ilkeler ileri süren yeni devletin kuruluşuna katkıda bulunmuş bir sosyal bilimcidir.

2.8.5. Mahmut Tezcan'ın Gizli müfredat eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi. Çalışmada Müfredat programlarının boyutlarından, açık müfredat dışında bir de gizli ya da örtük müfredat kavramının varlığıdır. Örtük müfredat ise ders dışı etkinlikleri de içine alan, yazılı olmayan bir kavramları ifade eder. Öğrenciler ise bu konuda açıkça bilgilendirilmemiştir. Gizli müfredat ile birlikte eğitim kurumu içinde toplumsal denetim sağlanır. Resmî ve açık müfredatın yanında belirli değer, tutum ve ilkelerden oluşan bir gizli müfredat, öğretmenler tarafından öğrencilere örtük bir şekilde aktarılır. Açık müfredattan daha etkin olduğu düşünülmüştür.

2.8.6. Musa Bilgiz (2009) Mehmet Akif'te Millî Birlik düşüncesi. Akif, hayatı boyunca vatanını ve milletini sevmiş ve bu yolda hiçbir şekilde fedakârlık etmekten kaçınmamıştır. O, milletini severken kesinlikle bir ırk üstünlüğü iddiasında bulunmamıştır. Çünkü İslam'a göre ırk ögesi, insanlara üstünlük sağlamamaktadır. Akif, milletleri parçalayan ırkçılığa şiddetle karşı çıkmış ve onunla her alanda mücadele etmiştir. Akif, milliyetçi ayrılıklar karşısında birliği ve kardeşliği her seferinde tavsiye etmiştir. Birlik ve beraberliği tavsiyelerinde, Akif'in dayandığı kaynak İslam dindir. Akif'e göre din, insanlar arasındaki birlikteliği sağlayan en kuvvetli bağıdır. O, birlik ve beraberlikten uzaklaşmayı Allah'tan uzaklaşmak olarak ele alır.

2.8.7. Yusuf Keskin (2012) Cumhuriyet dönemi ortaokul tarih programlarına yönelik bir analiz: politik ve ideolojik yaklaşımların programlara yansımaları. Ulus devletlerde vatandaşlık eğitimi genel ve zorunlu olup genel amaç olarak demokratik bireyler yetiştirmeyi amaçlamak olarak görülmektedir. Okullarımızda zorunlu olarak okutulan Tarih dersi şeklinde kullanılan bir derstir ve bu

amaca hizmet eder. Bu nedenle, Dünyada ve ülkemizde hazırlanan Tarih programlarına politik ve ideolojik anlayışların varlığı bilinmektedir.

Çalışmada, ortaokul programlarında yer verilen Tarih konularının, 1920'den günümüze gelişimi ile birlikte politik ve ideolojik anlayışların programlara yansıma düzeyi tespit edilmiştir. Kronolojik bir sıranın takip edildiği çalışmada ortaokul programları ile siyasal uygulamalar eşleştirilmiştir. Bu eşleştirmelerle belirli özellikler saptanmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırma evreni, veri toplama araçları ve verilerin analizi kısmı bulunmaktadır.

3.1.Araştırma Modeli

Araştırma betimsel nitelikte bir alan araştırması olup tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte ve hali hazırda var olan bir durum veya olayı olduğu gibi yansıtmayı hedeflemektedir (Karasar, 2003). Tarama modelleri içerisinde genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile birlikte çok sayıda girdisi bulunan Sosyal Bilgiler Dersi ve Programına ilişkin ayrıca Mehmet Akif hakkında bulunan literatürler incelenmiştir. Bu çalışmada İzmir'in Torbalı ilçesinde görev yapan ilköğretim sekizinci sınıf öğretmenlerinin ve öğrencilerinin Akif'e ve eserlerine yönelik olan görüşlerinin neler olduğunu değerlendirmek amaçlandığından var olan durum olduğu gibi konulmuştur.

3.2.Araştırmanın Evreni

Çalışma evreni aynı zamanda araştırmanın örneklemi olarak ele alınmıştır. Araştırmanın örnekleminde 100 öğrenci 20 öğretmen ile Mehmet Akif'in eserleri ve 13 ders kitabı incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışma evreni ve aynı zamanda çalışma örneklemi olarak; İzmir ili Torbalı ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 7 ortaokulda görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 100 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır.

İlk olarak Safahat geniş çaplı bir incelemeye tabi tutulmuştur ve Safahat'ın içerisinde yer alan Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgele bölümleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra Sebilürreşad dergisi yazıları ve makaleleri, İstiklal Marşı göz önünde bulundurularak araştırma yapılmıştır.

Akif'in tercümelerinden; Hanoto'nun İslamiyet Hücümüne Karşı Şeyh Muhammed Abdu'un Müdafaası, Abdüllaziz Caviş'ten Anglikan Kilisesine Cevap, Sait Halim Paşa'dan Hazret Ali'nin Bir Devlet Adamına Emirnamesi, İslamlaşmak adlı eserleri incelenmiştir. Diğer eserleri:

Abdulkadiroğlu, A., & Abdulkadiroğlu, N. (1997). *Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri (Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmualarında Çıkan)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Düzdağ, E. (2007). *Safahat*. İzmir: Sütun Yayınları.

Ersoy, M. A. (2012). *Safahat*. Kitapmatik Yayıncılık.

Sebilürreşad Dergisi (Cilt 1). (1948).

Sebilürreşad Dergisi (Cilt 1). (1948).

Sebilürreşad Dergisi (Cilt 15). (1963).

Sebilürreşad Dergisi (Cilt 15). (1965).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Doküman analizi tekniği kullanarak Sosyal Bilgiler dersi hakkında yayımlanmış olan kitaplar hakkında bilgiler ve bu derse ait olan beceri, kazanım, değerler, genel amaçlar, özel amaçlar, 2005 sonrası yapılandırmacılık yaklaşımı ile yapılan düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın temel problemini oluşturan ders kitaplarının ilk basımlarına ulaşmaya özen gösterilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen Anket için belirlenen Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıdığı varsayılan görüş ve düşüncelerle ilişkili olan çok sayıda düşünce ve görüş maddeleri bir araya getirilmiştir. Bu maddeler dört(4) alan uzmanın görüşlerine sunulmuş ve ankete son şekli verilmiştir. Anket 20 alt boyutlu ve toplamda 97 sorudan oluşmaktadır. Katılımcılar önermelere beş ve iki soruya iki kategori üzerinde cevap vermeleri istenmiştir. Bunlar; Bunlar; “*Tamamen Katılıyorum*”, “*Katılıyorum*”, “*Kararsızım*”, “*Katılmıyorum*”, “*Hiç Katılmıyorum*” ve “*Evet, Hayır*” dır.

Veri toplama aracının oluşturulması için Akif'in ana düşünceleri dikkate alınarak öğretmenler ve öğrencilerin Akif'in üzerinde durduğu temel kavramlar ve bu kavramlarla ilgili Akif'in fikirleri ve fikirlerin ders kitaplarına yansımaları sorulmuştur. Anket bu araştırmaya özgüdür Anket daha önce herhangi bir çalışmada kullanılmamış olup sadece bu çalışma için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. 20 alt boyuttan oluşan ankette her bir alt boyutun kendine ait soruları bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'u tanıma durumlarını dikkate alan bir ölçek oluşturulmuştur. Akif'in şahsiyeti, düşünceleri, ideal insana dair saptadığı özellikler, Akif'in düşüncelerinin ders kitaplarına yansımaları dikkate alınmıştır. 20 adet öğretmen ve 100 öğrenci üzerinde anket aracı uygulanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen verilerin frekans ve %'leri alınarak dokümanların içerik analizlerinin de desteği ile tablollaştırılmış ve yorumlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. İçerik analizi araştırmalarında öncelikle araştırılacak sorunun belirlenmesi, tanımlanması ile birlikte sonrasında kategorilerin tanımlanması ve net sonuçlara dayanarak belirlenmesi ve kategorilere ayırma, kavramlardan çıkarımlar elde etmek için kodlama işleminin yapılması ve bu işlem için gerekli verilerin seçilmesi işlemi gerektirir (Böke, 2011).

Eserin içerik analiz kısmında daha ayrıntılı temaların ve örüntülerin saptanması için kullanılmıştır. Bu kısımda Akif'in eserlerinde sergilemiş olduğu görüşlerle Sosyal Bilgiler dersine ait kitap, program, amaç, içerik, davranış, beceri ve kavramların eşleştirilmesinde kullanılmıştır.

Ulaşılan kaynakların analizine başlamadan önce, Mehmet Akif'in eserleri incelenerek Mehmet Akif Ersoy düşüncesinin temelleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Akif'in Safahat'ta olarak ortaya koyduğu konuları belirledikten sonra ders kitaplarındaki metinler içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz kısmı kuramsal çerçeve oluşturmada kullanılmıştır. Betimsel analiz kısmı araştırmada Akif ile ilgili genel bilgileri edinmede ve ona dair olan genel çerçevenin, özelliklerin belirlenmesinde ve bir yargıya varılması kısmında yararlanılmıştır. Nicel verilerin analizi kısmında SPSS 15.00 den yararlanılmıştır.

Öğretmen ve öğrencilerin ankete ilişkin belirttikleri görüş ve düşünceler ankette yer alan alt boyutlar halinde frekans ve yüzdeleri alınarak tablolaştırılmış ve aynı zamanda grafiklere dönüştürülerek yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma bulguları ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda sunulmuştur.

4.1.Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçlarının Mehmet Akif'in Görüşü İle Örtüşen Kısımları

Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir ölçektir. Bu ölçeğin Türkiye’de ders olarak gösterilmesinde belirlenen bir takım nitelikler vardır. Sosyal Bilgiler dersinin en temel özelliklerinden birisi olan vatandaş yetiştirme konusu ile birlikte bu özellikler ülkede aşağıda belirtilen özelliklerde bir form halini almıştır. Genel amaçlar ise bir ülkeni yetiştirmek istediği kısacası ülkeye mensup bireylerin hangi başlık altında yetiştirileceği ve hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amaçları 17 ana başlığı kapsamaktadır. Aşağıdaki maddeler ise Mehmet Akif'in ideal insan tipine dair saptadığı özellikler yani Türk milletinde görmek istediği özellikleri ve düşünceleriyle örtüşmektedir. Aşağıda ise Akif'in belirlediği bu özellikler ile dersin gelen amaçlarının örtüşüğünü destekler nitelikte örnekler verilmiştir.

1. “Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmesini sağlamak .”(MEB, 2005).

Türk kültürünün temelinde büyüklere saygı, küçüklere sevgi ve acizleri korumak bulunmaktadır. Bu kavramlar Türk milli bilincini oluşturmaktadır. Bu özellikler kültürün ve geleneğin ana hatlarını oluşturmakla beraber gelecek kuşaklara aktararak bir bilincin oluşmasını sağlayacaktır. Köse imam adlı eserde ise milli bilinç vurgulanmıştır.

“Üç sınıf halka içim parçalanır, hem de ne kadar!

İhtiyarlar, karılar, birde küçükler; bunlar.

Merhamet göstermeli, yüz görmeli insanlardan;

Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?” (Ersoy,2012, s.130).

2. “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetiştirmek “(MEB, 2005).

Akif genel olarak tüm eserlerinde ulusun kendini olması üzerinde durmuştur. Bu sözden kasıt taklitten uzak durulması gerekliliğidir. Yeni bir şeyler üreten vatani ve milletini refahı ve çıkarı için bir şeyler yapan kişilerin gerekliliğinden bahsetmiş ve bu özelliklerin bireylerin sorumluluğu olması gerektiğini belirtmiştir. Gölgeleler adlı eserde bu konuya dair görüşler bulunmaktadır.

“Lafı bolu, karnı geniş soyaları taklit etme;

Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek.” (Ersoy,2012, s.510).

3. “Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak” (MEB, 2005).

Akif milletin refahı, huzuru, yapısal değerleri için gerekli olan şeyleri saptamıştır. Bunları marifet ve fazilet olarak görmüştür. Bu iki özellik ülkenin kalkınması için birer şart olarak belirlenmiştir. Yukarıda bulunan alıntı ise şairin Asım adlı eserinin içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca Akif bu eserinde görmek istediği ideal insana dair izlenimlerini belirtmiş ve bu izlenimlerle belirtilen genel amaçlar ile bağlantılıdır.

“Çünkü milletlerin ikbali için, evladım,

Marifet, birde fazilet.. İki kudret lazım” (Ersoy,2012, s.441).

4. “Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.”(MEB, 2005).

Akif eserlerinde mesleklerin önemi üzerinde durmuştur. Küfe adlı çalışmasında küfeci çocuğun çektikleri sıkıntıları okuyuculara yansıtmaya çalışmıştır. Bunun için Akif'in eserlerinde en önemli fazilet okumaktır. Ayrıca Mehmet Akif veteriner hekim olması hasebiyle kendisini bu konu üzerinde çalışması bulunmaktadır. Edebi kişiliğini yanı sıra mesleki bilgisini de halkı ile paylaşmıştır.

“Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.

Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;

On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden” (Ersoy,2012, s.35).

5. “Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.”(MEB, 2005).

Akif Hatırlar adlı eserinde insanların karşısına çıkan olayları fark etmemesinden dem vurmaktadır. Yani değişim ve sürekliliği algılayamayan, benzerlikleri ve farklılıkları sınıflayamayan insanların bugünü kaçırdığı ve duyarsızlaştığını belirtmiştir.

“Gözleri maziye bakan milletin, ömrü temadisi olur nekbetin.

Karşına müstakbeli dikmiş Huda,

Görmeye, lakin yok niyetin” (Ersoy,2012, s.314).

6. “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.”(MEB, 2005).

Şair çağın gerekliliklerinin farkındadır. Gelişen ve dünyayı esareti altına alan devletlerin özelliklerinin bilimden geçtiğini düşünmektedir. O yüzden bilim bir milleti refaha kavuşturacak, tembellikten kurtaracak yegâne çıkış yoludur. Süleymaniye Kürsüsünde adlı esrinde ve diğer eserlerinde bilimin önemini sık sık vurgulamaktadır.

“Nazariyatta boğulmakla geçen ömre yazık;

Ameli kıymetidir kıymeti ilmin artık.” (Ersoy,2012, s.183).

7. “Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir” (MEB, 2005).

Bilimsel düşünme, özgün olama eserlerini ana temelini oluşturmakla beraber taklitçi olmamak Akif'in en değer verdiği konulardandır. Bilimi kullanma, bilgi üretme ve burada taklitten uzak durarak bilimsel ahlakı gözetme üzerinde durmuştur. Şair Berlin Hatıraları adlı eserinde bunduğu yerdeki gidişatı takip etmiş ve ona öre bir tahlil geliştirmiş, bilimin gerekliliği üzerinde durmuştur.

“Ulum-ı hazırardan beklene menafidir.

Demek, birincisi ilmin, hayata nafidir.

O halde bizdekiler sadre hiç değil şafi

Fünun-ı müsbeteden istifademiz menfi;” (Ersoy,2012, s.346).

8. “Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer”(MEB, 2005).

Akif'e göre kişi milletinin, devletin içerisinde bulunduğu zor durumlar için çıkış yolu üretmeli ve bu sayede içerisinde bulunduğu ortama menfaat sağlamalıdır. Millet hep birlikte olduğu takdirde toplumsal sorunların çözümü sağlanacak ancak bunu yaparken taklitten uzak durulmalıdır. Akif Fatih Kürsüsünde adlı eserinde bu konudan bahsetmiştir.

“Ne yapsa Avrupa, bizlerce asıl olan hareket:

“ O halde biz dahi yaptık!” deyip hemen taklid” (Ersoy,2012, s.245).

9. “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermesini amaç edinir”(MEB, 2005).

Akif'in görüşlerine göre kişi mensup olduğu toplumun ortak paydalarına, problemlerine dair bilgi sahibi olmalıdır. Şairin Hatırlar adlı eserinde kişilerin buldukları topluluğun bilincini taşıması gerektiğine dair örnekler verilmiştir.

“Bunca zamandır uyudun, kanmadın;

Çekmediğin kalmadı uslanmadın.

Çiğnediler yurdunu baştanbaşa,

Sen bir yere kıvıldamadın!” (Ersoy,2012, s. 303).

4.2.Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçlarının Mehmet Akif'in Görüşü İle Örtüşen Kısımları

Sosyal Bilgiler dersi özel amaçları genel amaçlarının belirlediği özelliklerin hangi başlıklar altında öğretilceğinin ve hangi konulara değinileceğini ayrıntılı halidir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde birçok disiplini barındıran sarmal bir yapıdır. Fakat ağırlıklı olarak Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık bilgisi derslerinin varlığı görülmektedir. Sosyal Bilgilerin özel amaçlarda bu konuları kapsamaktadır. Sosyal Bilgilerin özel amaçları ülkemizde 58 başlıktan oluşmaktadır. Mehmet Akif'in ideal insanda görmek istediği özellikler ise daha çok Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi konularının özel amaçlarını kapsamaktadır. Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren 11 madde saptanmıştır.

1. "Ailenin görevlerini bilir"(MEB, 2005).

Akif'in eserlerinde korunması gereken en nemli yapı olarak belirtilmektedir. Çünkü bireyin eğitim aldığı ilk kurumdur. Aileni düzgün olmasıyla birlikte yetişecek olan bireyin de düzgün olacağını belirtir. Köse İmam adlı eserinde ailedeki bireylerin görevlerini ve ailenin önemini belirtmiştir.

"Başlasın terbiyeniz, aileden oğlum." (Ersoy, 2012, s.130).

2. "Toplum içinde bir arada yaşamının önemini bilir"(MEB, 2005).

Akif toplumun birlikte hareket edeceği, birlik olacağı sürece onları hiçbir kuvvetin yıkamayacağını düşünmektedir. Ülkeni başına gelen olaylardan da ancak bu şekilde kurtulabileceğini her fırsatta dile getirmektedir. Akif milleti iyi tanımakta ve hangi özelliklere sahip olduğuna da bilmektedir bu yüzden içerisinde buluna kötü durumun kurtuluş çaresi birliktelik olarak görmektedir.

"Girmeden tefrikada bir millete, düşman giremez;

Toplu vurdukça yürekler top onu sindiremez" (Ersoy, 2012, s.178).

3. “Toplum yaşamını düzenleyen kuralları tanır” (MEB, 2005).

3. ve 4. Maddeler verilen örneğin mahiyetini karşılar niteliktedir. Akif toplumu bir arada tutan kuralların önemini bilmektedir. Yalnız bu kuralların gelecek kuşaklara aktarılmasını ve böylece toplumun sağlam duracağını farkındadır. Ancak Akif’e göre toplum için yanlış olan anlayışlardan da kaçınılmalıdır.

4. “Toplum yaşamını düzenleyen kuralların önemini bilir” (MEB, 2005).

“Gece gündüz açık evler, kapılar mandalsız;

Herkesin sandığı meydanda, bilinmez hırsız.

Ya o mahviyeti insan görmez bir yerde...” (Ersoy, 2012, s.171).

Türk toplumunun geleneklerinde bulunan ve günümüze dek gelen maddi ve manevi kurallar eserde işlenmiştir.

5.”Türk toplumunda ailenin önemini kavrar” (MEB, 2005).

Akif Meyhane adlı eserinde saadetin aileden geçtiğini, bir kişinin hammaddesini aileden geldiğini, onu şekillendiren unsurların aile olduğunu belirlemiş ve ailenin önemini eserlerinde beyan etmiştir.

“ Hayat-ı aile” isminde bir maişet var;

Saadet ancak odur, dense hangimiz anlar?” (Ersoy, 2012, s.42).

6.”Aile bireyleri arasındaki dayanışmanın önemini kavrar” (MEB, 2005).

Meyhane adlı eserin devamında kahvehanelere ve meyhanelere giden adamların durumundan şikâyet etmekte ve ailede bulunan fertlerin dayanışma içinde olmasından, bir arada olmasından dem vurmaktadır.

“Karın, çocukların, annen, baban, kimin varsa;

Dolaşsalar, seni kat kat bu haleler sarsa;” (Ersoy, 2012, s.42).

7.”Dayanışmanın toplum yaşamındaki önemini kavrar” (MEB, 2005).

Akif’e göre dayanışma İslam’ın dolayısıyla yapı taşlarından biridir. Hem aile içerisinde hem de toplum içerisinde bulunması gereken bir yapı taşı olarak

adlandırmıştır. Ayrıca Akif İslam dünyasının bir dayanışma, yardımlaşma içerisinde olması gerektiğini de vurgulamaktadır. Ancak bu şekilde içerisinde bulunan zor durumdan çıkılabileceğini düşünmektedir. Timurtaş (2006) eserinde dayanışmanın önemini belirten “Ayağımı giydim, çıkmak üzereyken sopam imdadıma yetişiverdi. Çünkü onunla el ele vermedikçe kendime güvenip yola çıkamam...” yazısına yer vermiştir (s.113).

8.”Ulus kavramının anlamını bilir” (MEB, 2005).

Akif dönemin içerisinde bulunduğu şartları iyi mukayese eden bir düşündürdür. Milliyetçilik, ulusçuluk kavramlarından ziyade bu unsurları ayırıcı, ayrıştırıcı görünüme kavuşturan düşüncele karşı çıkmıştır. Acem’in Arap’a üstünlüğünü ve farklılığını olmadığını düşünmektedir. Aşağıdaki alıntı şairin Fatih Kürsüsünde adlı eserindedir.

“Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayat;

Hulasa, aile hissiyle cümle hissiyat;

Mukaddesatı için çırpınan yürekte olur” (Ersoy, 2012, s.282).

9.”Vatan kavramının anlamını bilir” (MEB, 2005).

Vatan Akif için sadece üzerinde yaşanılacak bir toprak parçası değildir. Vatan Akif için ezelden ebediyete kadar süren bir kültür birliği anlamını taşımaktadır. Gelenek ve göreneklerin oluştuğu, kültürün aktarıldığı ailelerin kök saldıği bir mekândır. Bu yüzde Akif savaş sırasında ülkeni kurtuluşu için elinden geleni yapmış ve halkı bu doğrultuda bilgilendirmiştir.

“Yurdumuz bir çökecek olsa, iyazen billah,

Öyle iğrenç olacak akıbetin manzarası!

Ki tasavvur bile vicdanlar için yüz karası” (Ersoy, 2012, s. 180).

10.”Türk ulusunun özelliklerini bilir” (MEB, 2005).

Akif Süleymaniye Kürsüsünde ve diğer eserlerinde Türk ulusunun özelliklerini vermiş ve bu özelliklerin korunması gerektiğini savunmuştur. Doğruluk, sadakat, ahde vefa, aza kanaat, gayret gibi özellikler Türk ulusunun özellikleridir.

“Doğruluk, ahde vefa, va’de sadakat, şevkat;

Acizin hakkını i’laya samimi gayret;

En ufak şeyle kanaat, çoğa kudret varken;

Kimsenin ırzına, namusuna yan bakmayarak,

Yedi kat ellerin evladını kardeş tanımak” (Ersoy, 2012, s.170).

11. “Diğer din, örf ve âdetlere hoşgörülü olmanın gereğini kavrar” (MEB, 2005).

Akif birleşmenin ve bütünleşmenin İslam dininde olması gerektiğini düşünmektedir. İslam dinin temel yapılarından biri ise; adalet, hoşgörüdür. Bu yüzden bu vasıflar belirlenmeli ve iyi korunmalıdır görüşündedir.

“Söyledim yapmayacak bir daha... Mahcûb olmuş..

Böyle şeyler olağandır...

-Ne desem hepsi de boş!” (Ersoy, 2012, s.256).

4.3.Sosyal Bilgiler Dersinin 2005 Program Değişikliğine Göre Yapılandırıcılık Yaklaşımının Programdaki Özellikleri ve Bu Özelliklerin Akif’in Görüşleriyle Paralellik Gösteren Kısımları

Sosyal Bilgiler ders kitapları 2005 de tekrar revize edilerek yapılandırıcılık yaklaşım doğrultusunda planlanmıştır. Bu yaklaşım öğrenciyi merkeze alan ve öğretmenin öğrencini öğrenmelerine rehberlik ettiği yaklaşımdır. Bu yaklaşımla birlikte öğrenci var olan bilgilerini yani bilgileriyle harmanlayarak bir oluşum meydana getirmektedir. Bu yaklaşım Sosyal Bilgiler dersi sarmal yaklaşımı ile örtüşmektedir. Program oluşturulurken toplamda 12 yaklaşım belirlenmiş ve bu yaklaşımlardan 8 tanesi Mehmet Akif’in eserlerinde işlediği ve vurgu yaptığı konularla örtüşmektedir. Akif hemen hemen tüm eserlerinde olması doğrular ve bireylerin sahip olması gereken özellikler üzerinde durmuştur. Akif’in bu yaklaşımları yeni saptanan özellikler doğrultuda ortak yanlar belirlemiştir.

1. “Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder” (MEB, 2005).

Akif her bireyin kendine özgü olduğunu kabul eder ve belli başlı öğretiler doğrultusunda şekillenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu şekillenmede ancak eğitimle olmaktadır. Çocuk eğitimle birlikte şekillenecek ve toplumun bazı bozuk öğretilerinden kurtulacak, kendine özgü bir birey haline gelecektir.

“Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz!

Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.” (Ersoy, 2012, s.256).

2. “Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir” (MEB, 2005).

Dününü bilmeyenin, bugününü bilemeyeceğini ve dolayısıyla da geçmişe yönelemeyeceğini düşünmektedir. Bu yüzden doğru yolda olan kişi geleceğe ışık tutacak ve peşinden insanları sürükleyebilecektir.

“Adam ister yalnız etmeye bir kavmi adam!

Doğru yol işte budur, gel, diye sen bir yürü de,

O zaman bak ne koşanlar olacak sürüde!” (Ersoy, 2012, s.173).

3. “Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özen gösterir” (MEB, 2005).

Kişiler düşünmedikçe, sorgulamadıkça ve kendine verilenle yetindikçe uyanamayacaktır. İçinde bulunan bu kötü durumdan çıkış yolunu ancak ve ancak düşünerek, sorgulayarak bulacaktır düşüncesindedir.

“Ey cemaat yeter Allah için olsun uyanın” (Ersoy, 2012, s.178).

4. “Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar” (MEB, 2005).

Akif ülkesindeki her bireyin sağlıklı ve mutlu olarak birlikte yaşamasını istemektedir. Bu sayede ülkede verimli işler çıkabilir ve ülke bu sayede gelişebilir düşüncesi barındırmaktadır.

5. “Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir” (MEB, 2005).

Şair Hakkın Sesleri adlı eserinde bu konu üzerinde durmuştur. Akif’e göre milliyetçiliği ön plana çıkarıp ayrılıkçı politika güdülmesinden ziyade milliyetçiliğin birleştirici unsurlarından yararlanmayı tercih etmiştir.

“Hani milliyetin İslam idi... Kavmiyetin ne!

Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.” (Ersoy, 2012, s.190).

6. “Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler” (MEB, 2005).

Akif’e göre kişi kendi örf ve adetlerini bilirse ülkenin üzerinde uygulanan ayrılıkçı politikalara düşmeyecektir. Çünkü üzerinde bulunan coğrafyanı kültürel kodlarında birliktelik, hoşgörü, yardımseverlik gibi yüksek ahlaki değerler bulunmaktadır. Bu çerçevede yetişen kişi vatanına ve milletine karşı sorumlu olacak aynı zamanda kişisel yönden gelişmesi sağlanacaktır.

“Sade bir sözdür fakat hikmetlerin en mücmeli:

Bir halas imkânı var: ahlakımız yükseltilmeli.” (Ersoy, 2012, s.320).

7. “Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser” (MEB, 2005).

Akif hemen hemen tüm eserlerinde sorumluluğun öneminden bahsetmektedir. Çünkü içerisinde bulunan kötü durumun sebebini halkın sorumluluklarını yerine getirmemesinden ve kendilerini yanlış bir kader algısının içine bırakmasından kaynaklandığını düşünmektedir.

“Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.

Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.” (Ersoy, 2012, s.768).

8. “Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar” (MEB, 2005).

Birey toplumun temelini oluşturuyorsa, toplumun dertlerinden, sıkıntılarında kendini ne kadar uzakta tutabilir? Bu yüzden millet içerisinde bulunduğu gaflet uykusundan bir an önce sıyrılması gerektiği düşüncesine sahiptir.

“Ey cemaat uyanın! Yoksa hemen gün batacak

Uyanın! Korkuyorum; leyl-i nedamet atacak.

Ne vapurla trenler bizi bidar etti!

Ne de toplar bu derin uykuya bir kar etti!” (Ersoy, 2012, s. 179).

4.4.Sosyal Bilgiler Dersinde Kazanılacak Beceriler ve Akif’in Düşünceleriyle rtşen Kısımları

Sosyal Bilgiler ders kitapları genel amaçlar, özel amaçlar, kazanımlar ve beceriler ile bir bütündür. Öğrencinin sahip olacağı beceriler öğreneceği diğer konuların temel unsurunu oluşturmaktadır. Akif’te insanda olması gereken bir takım becerilerin varlığını eserlerinde vurgulamıştır. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sahip olması gereken beceriler 16 başlık altında toplanmıştır. Yalnız bunlardan 10 tanesi Akif’in bireyde olması gereken özellikler ve beceriler olarak belirlediği kısımlarla örtüşmektedir.

1.Eleştirel düşünme becerisi: “Farklı bakış aıclarını açıklama, kararları sorgulama, sınıflama yapma, değerlendirme, karşılaştırma yapma, ilgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme, kalıp yargıları fark etme, çıkarımda bulunma” (MEB, 2005).

Eleştirel düşünme, verileni olduğu gibi kabul etmeme, Akif’in batılı devletlerin tuzağına düşmemek için önem verdiği konulardan biridir.

“Cem’iyette bir fikra dedik, tefrika ıktı;

Sapasağlam iken milletin erknını yıktı” (Ersoy, 2012, s.435).

Akif eserlerinde milletin içinde bulunduğu durumun özelliklerini saptamış ve eksik grdğu yönler eleştirmış ve farklı bakış aıcları geliştirmıştir.

2.Yaratıcı düşünme becerisi: “Esnek ve orijinal olma, imgeleme, analiz, sentez, değerlendirme yapma, sıra dışı bağlantılar kurma” (MEB, 2005).

Şair yeni şeyler üreten milletlerin ancak ilerleyebileceği görüşündedir. Bu sayede millet çöküşten kurtulacak ve diğer devletlerle aynı konuma gelebilecektir. Ancak Akif bir şeyler üretirken yaratıcı olmanın da önemini vurgular çünkü diğer milletlerin yaptığı şeyleri birebir almak taklide yöneltecek ve bir şeyler üretmekten uzaklaştıracak, aynı zamanda milletleri hazırcılığa alıştırıp tembelleştirecektir.

“Değişir büsbütün akvama, cemaate göre;

Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kere,

Adete mühlik olur, sonra ne var her millet

Gözetir seyr-i tekamülde birer ayrı cihet.” (Ersoy, 2012, s.184).

3.İletişim becerisi: “Dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme, ortak bir amaç çevresinde toplanma” (MEB, 2005).

Şair “Küfe” şiirinde iletişim ve karşısındakinin söylediklerini anlama, derdine derman olma zerinde durmuştur. Çünkü iyi bir iletişimin temelinde doğru anlamak bulunmaktadır.

“Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?

Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...

-Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?

Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...

-Bırak hanım, o çocuktur, kusûra bakmam ben...

Adın nedir senin, oğlum?

-Hasan.

-Hasan, dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.

Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...” (Ersoy, 2012, s.36).

4.Problem çözme becerisi: “Problemi tanımlama ve sınırlandırma, problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma, veri ve kaynak araştırması yapma, hipotezleri test etme, probleme yönelik bir çözüme varma” (MEB, 2005).

Problem çözme Akif'in bireylere kazandırılması gereken bir alışkanlık oluğunu her fırsatta söylemektedir. Çünkü problem çözme becerisi beraberinde yaratıcılığı da getirecek ve Doğu toplumları içerisinde bulunduğu felaketten, miskinlikten kurtulacaktır.

“Başiboş kaldı mı, zira şaşırıp ber mu'tad,

Bulamaz kendiliğinden yolu asla efrad.

Yalnız gösterilen yolu tutacak yolsa gider;

Hissidir çünkü onun azmine daim rehber” (Ersoy, 2012, s.184).

5.Karar verme becerisi: “Sorunun farkına varma, sorunu tespit edebilme ve tanıma, sorunun çözümü için hipotez ileri sürme, sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme, değerlendirme, hipotezi test etme, çözüm yollarını öğrenme, çözüm yollarından uygun olanına karar verip, uygulamaya koyma, çözümü değerlendirme” (MEB, 2005).

Abdulkadiroğlu ve Abdulkadiroğlu, (1987) eserinde “Vaktiyle Şarktan nasıl istifade edememiş, zarar görmüşsek bugün de Garb edebiyatından öylece mutazarrır oluruz” Akif'in yazısına yer vermiştir (s.6).

Akif Sırat-ı Müstakim Mecmuasında çıkan “Mukallidliği De Yapmıyoruz” yazısında zamanında doğudan alınan edebi yöntemlerin taklit usulüyle bünyeye girip geliştirmesinden dem vurmaktadır. Aynı şekilde Batıdan alınacak olan edebi unsurların da böyle bir yoldan geçeceğini düşünmüş ve bu konudaki fikrini beyan etmiştir. Alınacak olan türlerin edebiyatımıza uygun olamayacağını kararını vermiştir.

6.Girişimcilik becerisi: “Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme” (MEB, 2005).

Problem çözme ve yaratıcılık beraberinde girişimciliği sağlayacak, bu sayede üretkenlik döngüsü oluşacaktır. Üretkenlik oldukça diğer insanlara örnek olacak ve tembellik döngüsü milletin üzerinden kalkacaktır.

“İyi hatırla tutun ettiğim ihtarı demin:

Bütün edvat-ı terakkiyi yarıp geçmek için,

Kendi “ mahiyet-i ruhiye” niz olsun kılavuz” (Ersoy, 2012, s.186).

7. Gözlem becerisi: “Çevresindeki olay ve olguları algılama, çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama, çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama, gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçları tahmin edebilme, olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma” (MEB, 2005).

Doğru bir gözlem ile toplumdaki aksaklıklar fark edilecektir. Dost görülen düşmanlar fark edilecek ve hakikat ortaya çıkacaktır. Akif Hakkın Seslerinde meydana gelen kötü durumun medeniyetimizi ortadan kaldırmakta olduğunu belirtmiş ve gözlemlerinde haklı çıkmıştır.

“Ne Araplık, nede Türklük kalacak aç gözünü!

Dinle Peygamber-i Zışanın ilahi sözünü” (Ersoy, 2012, s.190).

8.Değişim ve sürekliliği algılama becerisi:“ Benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden- sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma” (MEB, 2005).

Dünya var olduğu süre içerisinde sürekli bir değişim olgusunun içerisinde bulunmaktadır. Bu değişimi yok görmek yerinde saymak şaire göre yok olmaktan

farksızdır olmaktadır. Değişimi algılamayan ve buna ayak uyduramayan milletler başka toplumların esareti altında kalmaktadır düşüncesindedir.

Abdulkadiroğlu ve Abdulkadiroğlu (1987) eserinde “Şarka, Garb’a hâkim olduğumuz edvar-ı şevketimizde bile lisanımız, istiklalini temin edebilmek şöyle dursun, bir mevcudiyet lakin kayd-ı tekliden azade bir mevcudiyet gösterememiş” Akif’in görüşlerine yer vermiştir (s.4).

9.Sosyal katılım becerisi: “Kendisini, yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma, bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için, yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme” (MEB, 2005).

Şaire göre fertler toplumlarını ilgilendiren konulardan kendilerini soyutlamamalıdır. Kişi toplumun içinde yaşamaya mahkûmdur ve yaşadığı süre zarfında ise içerisinde bulunduğu topluma karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

“Bütün gün evde oturmak nede olsa pek hoştur.

Bu arzu-yı tenezzüh gelinde artık ben

Durur muyum? Ne gezer! Fırladım hemen evden” (Ersoy, 2012, s.57).

10.Empati becerisi: “Kendini karşısındakinin yerine koyma, olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma, kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme, dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama” (Yılmaz, 2011).

Akif içerisinde bulunduğu topluluğu her zaman objektif bir biçimde gözlemlemiş ve zor durumda olan, yardıma ihtiyacı olan milletlerin yerine kendisini koymuş ve onların acısını da yaşamıştır.

“Müslümanlık nerede, bizden geçmiş insanlık bile” (Ersoy, 2012, s.294).

4.5.Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları ve Mehmet Akif'in Görüşleriyle Örtüşen Kısımları

4.5.1. (4.) Sınıf Sosyal Bilgiler kazanımları ve ortak kısımlar.

1.Kendini Tanıyorum ünitesi: “Bireysel farklılıkları tanır ve başkalarının duygu ve düşüncelerini saygıyla karşılar.” (MEB, 2014). “Duygu ve düşüncelerinin ilişkili olduğunu bilir ve farklı durumlarda duygu ve düşüncelerini ifade eder” (MEB, 2014).

Çalışmak ile insan kendini ve çevresini tanıyabilecektir. Cahil insan kendisine ve karşısındakine karşı kördür. Bu yüzden bireysel farklılıklar Akif'e göre çalışmakla ortaya çıkar kişi kendini çalıştıkça anlar ve yön verir, görüşündedir.

“Fakat cahille âlim büsbütün nisbet kabul etmez:

O bir kördür, bu lakin yoldan hiç udul etmez.

Diyor Kur'an: “ Bilenler, bilmeyenler bir değil. Heyhat

Nasıl yeksan olur zulmatle nur, ahya ile emvat!” (Ersoy, 2012, s.114).

2.Geçmişimi Öğreniyorum ünitesi: “Ailesinde ve çevresinde yer alan, geçmişten günümüze değişerek taşınan milli kültür öğelerini fark eder ve örnekler gösterir. Tarihte oynanan Türklere özgü oyunların günümüzde de devam edenlerine örnekler verir. Sözlü tarih yöntemini kullanarak aile tarihini oluşturur” (MEB, 2014).

Kişi geçmişini öğrenebildiğinde ancak bugününe yön verebilmektedir. Akif'e göre Kişi geçmişini ve milletin sahip olduğu özellikleri bilirse, emperyalizmle yoğrulmuş olan devletlerin yönlendirmesinden uzak kalacaktır.

“Zalam-ı şirki yarıp fişkırınca din-i mübin,

Yayıldı sine-i Batha'ya hayat-ı nevin.

Bu inkılâbı henüz ruhu duymadan Gar'ın,

Kuşattı satveti dünyayı bir avuç Arab'ın" (Ersoy, 2012, s.256).

3.Yaşadığımız Yer: "Yaşadığı yerin coğrafi özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunurken çeşitli kültür öğelerinden yararlanır" (MEB, 2014).

Akif'e göre yaşadığı yerin özelliklerini bilen kişi toplumdaki ihtiyaçları daha iyi kavranır ve daha iyi analiz yapacak hale gelmektedir. Şaire göre birey bu sayede kayıp parçaları daha iyi tamamlayacak tanıyıp gördükçe ülkesine bağlanacaktır.

"Atıl... Fezayı dolaş, asumana çık yere in;

Lisan-ı kaybım olan beyinnatı hikmetimin,

Vücudu inleyen aheng-i yekmalini duy!

Düşünme, haydi şu aheng-i sermediyyete uy!

Bekayı hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;" (Ersoy, 2012, s.245).

4.Hep Birlikte: "Ön bilgi ve yaşantılarından yola çıkarak grup, resmi kurum ve sosyal örgütlerin çevrede var olan sosyal problemlerin çözülmesini amaçlayan ve birbirleriyle etkileşim halinde olan birliktelikler olduğunu fark eder ve kendisi ile etkileşimlerine örnek verir" (MEB, 2014).

"Fukaranız kılıyor, aklına gelince, namaz;

Agniyanızda da, hiç yoksa zekat olsa biraz.

Söyle dursun bu temenniye kulak vermeleri,

Sadr-ı azam paşanız fitre alır, sunsa birileri" (Ersoy, 2012, s.171).

Dizeleriyle vakıflar yoluyla han, hamam, mektep yaptıran zenginlerin içine düştükleri problemlerden bahsetmektedir. İçinde bulunan sosyal kumların aksaklıklar ve bu aksaklıkların neden kaynaklandığını okuyuculara sunmaktadır.

4.5.2. (5.) Sınıf Sosyal Bilgiler kazanımları ve ortak kısımlar.

1.Haklarımı Öğreniyorum ünitesi: “Çocuk olarak haklarının olduğunu fark eder. Üyesi olduğu grupların rollerini ve kendisinin grup içerisindeki yerini belirler ve aldığı rolün gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir” (MEB, 2014).

Şaire göre kişi içerisinde bulunduğu toplumlun ve kendi haklarının farkında olmalıdır. Bu sayede cehaletle birlikte ortaya çıkan olumsuzluklara meydan verilmeyecektir. Akif bütün problemlerin cehaletle birlikte ortaya çıktığını ve dolayısıyla bütün problemlerin cehaletle birlikte ortadan kalkacağını savunmaktadır.

“Öyleyse “cehalet “ denilen yüz karasından

Kurtulmaya azmetmeli baştan başa bu millet” (Ersoy, 2012, s.211).

2.Adım Adım Türkiye ünitesi: “Çevresindeki ve ülkemizdeki doğal varlıkları, tarihi mekânları, nesnelere ve yapıları tanır, kültürel özelliklere örnekler verir. Aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırarak kültür öğelerinin insanların bir arada yaşamalarındaki katkısını fark eder” (MEB, 2014).

4. sınıftaki “Yaşadığımız Yer” adlı üniteye olduğu gibi şairin görüşleri aynı doğrultudadır. Çevrenin farkına varan insanda doğaya ve millete bağlılık oluşacaktır.

“Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?

En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,

Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya

Kaç donanmayla sarılmış ufacık karaya” (Ersoy, 2012, s.410).

3.Ürettiklerimiz ünitesi: “Ekonomideki insan etkisini fark ederek üretime katkıda bulunmak için görüş oluşturur, işbirliği yaparak yeni fikirler oluşturur. Yaşadığı bölgedeki meslekleri ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirir” (MEB, 2014).

Kişilerin üretken olmasıyla birlikte toplum felsefesinin değişebileceğini öne sürmüştür. Çalışkan olmak, üretken olmak birer erdem olarak görülürken, tembel olmak ve başkalarından medet ummak kınanmıştır.

“Hadi aktarmayalım... kim getirir ekmeğimi?

Oturup kör gibi namelere el açmak iyi mi?

Kim kazanmazsa bu dünyada ekmek parası:

Dostunun yüz karası; düşmanının maskarası?” (Ersoy, 2012, s.113).

4.Gerçekleşen Düşler ünitesi: “Buluşlar ile teknolojik ürünleri ilişkilendirerek bunların toplum hayatımıza olan etkilerini tartışır” (MEB, 2014).

Şair buluşların hayatımıza olan olumlu etkilerinin farkındadır ancak bu buluşları aynen almak taklitten öteye geçmeyip sadece milleti tembelleştireceğini düşünmektedir. Akif'e göre buluşlar alınırken olumlu yanlarını almalı ve bunları hayata perçinlenmesi gerektiği görüşündedir.

“Alınız ilmini Garb’ın, alınız sanatını;

Veriniz hem de mesaisine son sür’atini.

Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız;

Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız” (Ersoy, 2012, s.192).

5.Toplum İçin Çalışanlar ünitesi: “Toplumların temel ihtiyaçlarının neler olduğunun farkına varır ve bunların karşılanmasında hangi kurumların etkin rol oynadığını bilir” (MEB, 2014).

Akif insanın dışında evrenin bile bir çalışma ahengi içerisinde olduğunu belirtmektedir. Evren insanın ve diğer canlıların yaşamını idame ettirebilmesi için bir devamlılık halindedir. Bu yüzden insanoğlu da yaşamını sürdürebilmesi için birbirinin yararına çalışmalıdır, görüşündedir.

“Kamer çalışmadadır, gökle yer çalışmadadır;

Güneş çalışmada, seyyareler çalışmadadır.

Didinmeden geri durmaz nücüm-ı gisu-dar

Bütün alın teridir durmayıp yağın envar!” (Ersoy, 2012, s.240).

6.Bir Ülke Bir Bayrak ünitesi: “Yasaların toplumsal yaşam üzerindeki önemini fark eder. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer vererek ulusal egemenlik ile demokratik yönetim arasındaki ilişkiyi açıklar” (MEB, 2014).

Akif için bayrak sadece bir bez parçasından ibaret değildir. Bayrak aynı zamanda uğruna ölünecek, savaşılacak vatanla perçinlenmiş bir kavramdır. Bu yüzden bağımsızlığın, tek ülkenin ve bölünmemenin gerekliliğini tüm eserlerinde vurgulamıştır. Akif’in eserlerinin çoğu 1. Dünya Savaşı, Balkan Savaşları sırasında yazıldığı için en önemli vurgu bağımsızlık olarak ortaya çıkmaktadır.

“Bir de İstanbul’a geldim ki: bütün çarşı, Pazar

Naradan çalkalanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!” (Ersoy, 2012, s.181).

7. Hepimizin Dünyası ünitesi: “Ülkeler arasında ekonomik faaliyetlerin önemini bilir ve iletişim-ulaşım teknolojisinin bu alandaki etkisini tartışır. Çeşitli ülkelerdeki ortak miras öğelerine örnekler verir. Bunların tanınmasında turizmin yerini fark eder” (MEB, 2014).

Akif el birliği ile tüm problemlerin aşılabileceği düşüncesindedir. Eğer insanlar el birliği ile dünyayı daha iyi bir yer olması için çalışırsa bu mümkün olacaktır.

“Demek ki kurtuluruz bir gün olursak adam

Onunda çaresi elbirliğiyle gayrettir.

Çalışmanı o kadar feyzi var ki: hayrettir!” (Ersoy, 2012, s.115).

4.5.3. (6.) Sınıf Sosyal Bilgiler kazanımları ve ortak kısımlar.

1. (1.Ünite): Sosyal Bilgiler Öğreniyorum Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum ünitenin kazanımları: “Atatürk’ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verir. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur” (MEB, 2014).

Akif fennin ve sanatın insan hayatındaki öneminin farkındadır. Bu yüzden insanlığın gelişebilmesi için bu sanatlarla uğraşılması gerektiğini düşünmektedir. Bu yüzden ilmin hakikatleri üzerinde durmaktadır.

“Nedir şu bir sürü fenler, nedir bu san’atlar?

Nedir bu ilme tecelli eden hakikatler?” (Ersoy, 2012, s.248).

2. (3.Ünite): İpek Yolunda Türkler Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras ünitenin kazanımları: “Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk- İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir” (MEB, 2014).

Akif’e göre kültürün, medeniyetin büyüklüğü ancak okunarak öğrenilir ve sahip çıkılabilir. Şair böylece bireylerin ve içerisinde bulunduğu toplumun gücünün farkında olabilir ve kendine, milletine bu sayede saygı duyabilir. Böylece kişi ve ülke bütünleşmesi sağlanabilir, düşüncesi içerisinde.

“Dayandı bir ucu ta Sedd-i Çin’e; düşer ucu,

Aşır bulut gibi, binlere yükselen burcu,

Uzandı ansızın İspanya’nın eteklerine.

Hicaz’ı Çin’i düşün nerede? Neredir Pirene!” (Ersoy, 2012).

3. (4.Ünite): Ülkemizin Kaynakları Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinin kazanımları : “Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur” (MEB, 2014).

Tüm dünya uyanırken, ileriye doğru gidiyorken Akif yerinde durmanın insana iyi gelmeyeceğini düşünmektedir. Böylece yerinde sayan milletler yok olmaya mahkûmdur düşüncesi eserlerine işlenmiştir.

“Davran artık karbanın arkasından durma koş!

Mahvolursun bir dakikan geçse hatta böyle boş.

Bütün dünya çalışırken leş gibi yatmak niye?” (Ersoy, 2012, s.40).

4. (5.Ünite): Ülkemiz ve Dünya Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar ünitesinin kazanımları : “Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir” (MEB, 2014).

Akif dünya üzerindeki milletlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini çıkar ve faydalanma amacı gütmeyeceği sürece olumlu bulmaktadır.

“Bu başka başka lisanlar, bu herc ü merc avaz,

Birer niyaz idi Mevla`ya... Hem de aynı niyaz!” (Ersoy, 2012, s.335).

5. (7. Ünite): Elektronik Yüzyıl Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinin kazanımları: “Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir” (MEB, 2014).

Akif bilimin bir toplumsal zaruret olduğunu biliyordu. Yanız Akif’in dış ülkelerden alınan ilimin sadece ilim tarafını alınması gerektiğini ve ilimle birlikte gelen kültürü ancak kişilerin yozlaştıracağına inanmaktadır.

“Sade Garb’ın yalnız ilmine dönsün yüzünüz,

O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin!

Fen diyarına sızan na mütenahi pınarı,

Hem için hem getirin, yurda o nafi suları” (Ersoy, 2012, s.430).

4.5.4. (7.) Sınıf Sosyal Bilgiler kazanımları ve ortak kısımlar.

1. (1. Ünite): İletişim ve İnsan İlişkileri Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum:

“İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır” (MEB, 2014).

“İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder. Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder “(MEB, 2014).

Akif’e göre insanlığı, iletişimi, kişiliği dolayısıyla toplumu olumsuz etkileyecek bulunmaktadır. Bunların nedenini ise iletişim ve öğrenme eksikliğinden kaynaklandığını savunmaktadır.

“Dinledin, gördün, a oğlum ne bozuk terbiyemiz!

Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz” (Ersoy, 2012, s.130).

2. (2. Ünite): Ülkemizde Nüfus Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

“Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” (MEB, 2014).

Akif’e göre çalışmakla birlikte insan kendi yaradılış sebebinin farkına varacaktır. Böylece eğitim çalışma haklarının kullanılmasıyla bireylerin devlete karşı olan görev ve sorumlulukları pekişecektir görüşündedir.

“Sakin ey nur-ı didem, geçmesin beyhude eyyamın;

Çalış halin müsahitken... Bilinmez çünkü encamın.

Diyorlar:” ömrü insanı yetişmez kesbi irfana...”

Bu söz lakin değildir her nazardan pek hakimane” (Ersoy, 2012, s.149).

3. (3. Ünite): Türk Tarihine Yolculuk Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras:

“Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir” (MEB, 2014).

“Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.” (MEB, 2014).

Osmanlı toplumunun ve kültürünün yanlış aktarıldığını düşünmektedir. Osmanlı'nın temelinde İslam bulunmaktadır. İslam dininde ise hoşgörü, birliktelik temaları verilmektedir. Süleymaniye kürsüsünde bulunan vaiz Çin'e ve Mançurya'ya geçer ve buradaki Müslümanları tembel bulur. Böylece kültürel kodlardan uzaklaşıldığını ve özüne dönülmesi gerektiğini savunmaktadır.

“Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak

Alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak” (Ersoy, 2012, s.123).

4. (4. Ünite): Ekonomi ve Sosyal Hayat Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve

Tüketim: “Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.” (MEB, 2014).

“Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar” (MEB, 2014).

Diğer sınıfların konularında bahsedildiği gibi Akif'in şikâyet ettiği en önemli konu durumundadır. Ancak ülke içerisindeki mesleki yetersizlikten ve eleman eksikliğinden bahsetmektedir. Bu yüzden her başı sıkışıldığında dış ülkelere yardım alınması Akif'i üzmektedir. Çünkü ülkesinde bunu sağlayacak adam bulunmaktadır fakat bu insanlarda bunları kullanacak bilgi yoktur. Bu tutumla ülkeyi dışarıya bağımlı kılmaktadır, düşüncesi içerisinde.

“Çok güzel, biri hakkında sözüm yok, yalnız,

Ne yetiştirdi ki bunlar acaba? Anlatınız!

İşimiz düştü mü tershaneye, yahut denize,

Mutlaka adetimizdir, koşarız İngiliz'e” (Ersoy, 2012, s.377).

5. (6. Ünite): Yaşayan Demokrasi Öğrenme Alanı: Güç, Yönetim ve Toplum:

“İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder” (MEB, 2014).

Halkın irşadına hâkim yeni cemiyetlerden, onları daha iyiye götürecektir olan yeni kurumların, sosyal yapıların olması gerektiğinden söz etmektedir.

“Sayısız mektep açılmış; kadın, erkek, okuyor;

İşliyor fabrikalar, yerli kumaşlar dokuyor.

Gece gündüz basıyor millete nafi asar;

Adeta matbaalar bir uyumaz hizmetkar,

Mülkü baştanbaşa imar edecek şirketler;

Halkın irşadına hâkim yeni cemiyetler” (Ersoy, 2012, s.180).

6. (7. Ünite): Ülkeler Arası Köprüler Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar:

“Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.” (MEB, 2014).

“Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır” (MEB, 2014).

Akif sorunların çözümünde kullanılan yöntemin bir milliyeti olmadığını ve bunlarsız yaşamayı mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Böylece sorunların çözümünde küresel bir dil, yöntem icat edilmiş bulunmaktadır.

“Alınız ilmini Garb’ın, alınız sanatını.

Veriniz hemde mesaisine son sür’atini

Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız;

Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız” (Ersoy, 2012, s.192).

4.6.Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Akif'in Düşünceleriyle Örtüşen Kısımları

Akif'in düşünceleri ile Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde bulunan değerlerde benzerlikler görülmüştür. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında 9 adet değer (Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü, Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik, Bilimsellik, Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, Yardımseverlik, Bağımsızlık, misafirperverlik) örtüştüğü saptanmış. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında 7 adet değer (Sorumluluk, Estetik, Çalışkanlık, Akademik Dürüstlük, Adil Olama, Bayrağa Marşa Saygı, Tarihsel Mirasa Duyarlılık, Dayanışma) örtüştüğü saptanmış, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 5 adet (Bilimsellik, Kültürel Mirasa Duyarlılık, Sorumluluk, Çalışkanlık, Yardımseverlik) ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 6 adet (Estetik, Vatanseverlik, Dürüstlük, Bilimsellik, Adil Olama, Barış) değer Akif'in görüşleriyle örtüştüğü belirlenmiştir.

4.6.1. (4.) Sınıf değerleri ve ortak kısımlar.

1.Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü: Sosyal Bilgiler kitaplarında bulunan öğelerin büyük çoğunluğu Akif'in eserlerinde oluşturduğu, saptadığı ve olmasını istediği değerlerden meydana gelmektedir. Duygu, düşüncelere hoşgörü Akif'e göre toplumun temelini oluşturmaktadır ve bu değerler İslam'la perçinlenmiş durumdadır. Bu durum milletin genetik kodlarına işlemiştir.

“Kızım, gel... Hele bak gel diyorum!

Hatırım yok mu? İnatlık iyi olmaz yavrum

Söyledim yapmayacak bir daha... Mahcûb olmuş..

Böyle şeyler olağandır...” (Ersoy, 2012, s. 256).

2.Türk Büyüklerine saygı: Akif'e göre Türk geleneklerinin içinde bulunan ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir özelliktir. Akif bunun dışında Allah'ın verdiği nimetlere karşı, daha doğrusu her şeye karşı saygı içerisinde bulunulması gerektiğine inanmaktadır.

“Allah'ın nimetleri karşısında biraz saygı olmalıdır, der:

Ya sen nesen? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu! Biraz da saygı gerektir...

Ne saygısızlık bu!”(Ersoy, 2012, s.498).

3.Aile birliğine önem verme: Ders kitaplarında değinilen diğer bir değer ise aile birliğine önem vermedir. Akif'e göre aile toplumun temelidir. Ki bu temel doğru örülmezse ileride sorun çıkaracaktır. Bu yüzden ailede ki bireylerin birbirine saygı duymasını ve birlikte sorunlara karşı omuz omuza göğüs gerilmesini öğütlemektedir. “ Aili bir inkılâp olsun” diyen me'yus olur.

Başka bir şey kazanmaz sade bir ... olur” (Ersoy, 2012, s.216).

4.Vatanseverlik: Savaş zamanında yazılan eserlerinin ve diğer eserlerinin içerisinde bulunan temel konulardan biri vatanseverliktir. Çünkü Akif vatanın ne demek olduğunu anlamış ve onun kaybı halinde yapılacak bir şey olmadığını ve bu yüzden elden ne gelirse yapılmasının gerektiğini vurgulamıştır.

“Vatanın tâkati yoktur yeniden ihmâle:

Dolu dizgin gidiyor baksana izmihlâlâ!

Ey cemâat, uyanın, elverir artık uyku!

Yok mu sizlerde vatan nâmına hiçbir duygu?

Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme” (Ersoy, 2012, s.356).

5.Bilimsellik: Akif Doğu toplumlarının aslında içerisinde bulunan bir cevherin dışa vurulmasını istemektedir. Çünkü zamanında bu toplum nice İbni Sina'lar yetiştirmiştir. Bu yüzden sadece köklerine gidilmesi gerektiği ve milletlerin artık gerçek benliklerini bulmasını istemektedir.

Biçer (2014) eserinde Akif'in bilimsellik görüşüne dair “O buhara! O mübarek, o muazzam toprak, horluğum hakirliğin koynunda; kendinden geçmiş olarak uyuyor! Vaktinde yüzlerce İbn-i Sinalar doğuran o verimli iklim, şimdi öylesine kısırlaşmış ki ilmin kucağına bir tek çocuk bile veremiyor!” bilgilerine yer vermiştir (s.77).

6.Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme: Akif'e göre temizlik İslam'ın, dolayısıyla imanın gereklerindedir. Bu yüzden İslam temizlik olmadan Müslüman milletler ise temizlik olmadan düşünülemez, fikrine sahiptir. Biçer (2014) eserinde Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme Akif'in görüşüne dair “Temiz alın şafak aydınlığı kadar nurludur. Sendeki bu nurun sönmesi düşünülemez” bilgilerine yer vermiştir (s.151).

7. Yardımseverlik: Akif'e göre milletin bağımsızlığını gerçekleştirip koruması için, özellikle birlik ve beraberliğin korunması için, "yardımseverlik" en önemli konu durumundadır. Şaire göre bu kadar önemli olan bir değer kaybedilmemeli ve kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır.

"Doğruluk ahde vefâ, va'de sadâkat, şefkat;

Âcizin hakkını i'lâya samîmî gayret;

En ufak şeyle kanâ'at, çoğa kudret varken,

Yine ifrât ile vermek, veren eller darken" (Ersoy, 2012, s.340).

8.Bağımsızlık: Akif Türk milletinin esaret altında yaşayamayacağını bilir ve tüm eserlerinde bağımsızlığın öneminden bahsetmektedir. Batılı devletlerin yapmış olduğu oyunun farkındadır ve kendisinde eserlerinde vermiş olduğu vaazlarında hem bağımsızlığı öğütlemektedir.

"Zulmün saldırgan kılıcı dünyayı yakıp yıkmakta.

Rastgele kesip biçiyor.

Ey Allah'ım, bunlar hep senin emir ve işaretlerinle mi olmaktadır?" (Ersoy, 2012).

"Başın belalara girmiş; kolun çiğnenmiş; içinden esti mi bir gün bağımsızlık rüzgârı?" (Ersoy, 2012).

9. Misafirperverlik: Misafirperverlik Türk milletinin kaybetmemesi gereken bir kültürel kod olarak görülmektedir. Bu sayede Miletleri birbirinden ayıran temel değerler ortaya çıkacak Türk milletini diğer milletler arasından seçkin sayacaktır.

"Kervan böyle şaşkın bir piyadeyi bekleyecek değil ya!

Konaklama yerine ulaşınca kadar ister istemez yoluna devam edecektir" (Biçer, 2014, s.121).

4.6.2. (5.) Sınıf değerleri ve ortak kısımlar.

1.Sorumluluk: Akif eserlerinde belirlediği çıkış yollarından birisidir. Sorumluluk ile her kesim üstüne düşen görevi yerine getirecek ve ülke içerisinde bulunduğu durumdan kurtulacak duruma gelecektir görüşündedir. Akif her kesimin görevini yerine getirdiği dünyada tembellerin barınamayacağını düşünmektedir. Zengin

elinden geleni, fakir ise bildiği işi yaptığı takdirde içerisinde bulunan çark işlemeye devam edecektir.

“Bir ihtiyar karı bî-kes kalır, Ömer mes'ûl!

Yetîmin, girye-i hüsrân alır, Ömer mes'ûl!” (Ersoy, 2012, s.194).

2. Estetik: Akif ülkede büyük binaların asama köprülerin olamadığının farkındadır. Ancak bu milletin içerisinde iman ve gelişmiş kültür ve medeniyet bulunmaktadır. Bu yüzden önemli olan binalardan ziyade milletin içerisinde bulunduğu değerler toplamıdır olarak görmektedir.

“Avrupa ülkelerinde köprüler asma imiş. O da bir şey mi? Varsın olsun. Bizim doğu dünyasının köprüleri de böyle daldırma olur... İlgili eserleri karıştırıp bakın köprünün deniz altında olanı nerde görülmüş!” (Ersoy, 2012, s.161).

“Sapıklığın kara bulutları andıran geçmiş devirler, bu abidenin çevresinde bir an dahi barınamazlar. Kaçıp uzaklaşırlar” (Ersoy, 2012, s.162).

3. Çalışkanlık: Sorumluluk değerinde bahsedilen diğer bir çıkış yolu da çalışkanlıktır. Makûs talihin, zincirlerin ancak çalışmak ile kırılabileceğini savunmaktadır. Bu her seferinde eserlerinde öğütlemektedir. Çalışmaktan başka kurtuluş yolunun olmadığı, tüm evreni dahi bir çalışma düzeninin içerisinde bulunduğu bu yüzden insanında bu düzene katılması gerektiğini belirtmektedir.

“Hangi bir derdim için ağlayayım, bilmiyorum.

Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz: Mağdûrum!

O kadar sa'y-i belîğin bu sefâlet mi sonu?

Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,

Çalışıp ömrümü çılgınca hebâ etmezdim” (Ersoy, 2012, s.40).

“Kurtuluş yok sa'y-i dâimden, terakkîden bugün.

Yer çalışsın, gök çalışsın, sen sıkılmazsan otur!

Bunların hakkında bilmem bir bahânen var mı? Dur!” (Ersoy, 2012, s.64).

“Hüsrâna rızâ verme... Çalış... Azmi bırakma;

Kendin yanacaksan bile, evlâdını yakma!” (Ersoy, 2012, s.406).

4. Akademik dürüstlük: Akif bazı şeylerin yanlış anlaşıldığı üzerinde durmuştur ve bu yanlışlardan kaynaklanan hataları düzeltmek için Kur'an'a başvurulması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin tevekkülün yanlış anlaşıldığı ve bununda ancak Kur'an'da ki maksadıyla alınırsa düzeltilebileceği üzerinde durmuştur ve bunu da şu ayetle açıklamıştır:

“Allah bize kafidir, biz ana dayanırız ona bel bağlarız, o ne güzel bel bağlanacak bir kadirdir.” (Yetiş,1992, s.119).

5. Adil olma, bayrağa marşa saygı: Akif'in bayrağa duyduğu saygı onu büyük bir düşünür yapmaktadır. Bu yüzden kaleminden bugün marş olarak okunan İstiklal Marşı'nı kaleme alabilmiştir. Bayrak sevgisi, yurt sevgisi onu herkesin bildiği birine dönüştürmüştür. Bayrak denilince Mehmet Akif akla gelmektedir. Bu yüzden her seferinde eserlerinde bu ülkenin üzerine kurulmuş olan değerleri birer araç olmaktan ziyade kişiliğinin birer parçası olarak görmektedir.

“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak” (Çetin, 2014).

6. Tarihsel mirasa duyarlılık: Tarih her zaman Akif için milletlerin kim olduğunun hatırlanması için öğretilmesi gerektiğini savunur. Geçmiş Akif için değerlidir bu yüzden değer olarak saygı duyulması gereken bir alandır.

“Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,

O olmadıkça müyesser değil teâlîsi” (Ersoy, 2012, s.452).

7. Dayanışma: Dayanışma, birliktelik gibi konular Akif'in çıkış yollarındandır. Dayanışma ile millet benliğini hatırlayacak ve içerisindeki düşmanı dışarıya atacaktır, düşüncesini savunmuştur.

“Ayağımı giydim, çıkmak üzereyken sopam imdadıma yetişiverdi. Çünkü onunla el ele vermedikçe kendime güvenip yola çıkamam...” (Biçer, 2014, s.45).

4.6.3. (6.) Sınıf değerleri ve ortak kısımlar.

1. Bilimsellik: Bilimsellik değerine 4. Sınıf Sosyal bilgiler değerleri içerisinde değinilmiştir.

“Bu cehaletle bir yere varmamız mümkün müdür? Görmez misiniz, ilim, teknik çağında yaşıyoruz. Asrımız bilgi asrıdır. Artık oğlum, aile ocaklarından başlayıp, milletimize bilgi ve terbiyeyi vermemiz gerekiyor. Sadece özgürlüğü ilan etmekle sorunu çözmüş olamayız. Özgürlüğü getirmeden önce halkı hazırlayıp onu hazmedecek seviyeye yükseltmek şarttır” (Biçer, 2014, s.66).

2. Kültürel mirasa duyarlılık: Kültür sadece kuşaktan kuşağa aktarılacak bir unsur değil, aynı zamanda milleti millet yapan unsurlardan biri olarak görülmektedir. Yanlış anlaşılan ve yanlış olarak bilinen unsurlardan uzaklaşılmalı ve esas olan milletin devamlılığını sağlayacak unsurlara yönlendirilmeli öğüdü verilmiştir.

“Kendi sağlam... Hissi ölmüş, rûhu ölmüş milletin!

İşte en korkuncu hüsrânın, helâkin, haybetin!” (Ersoy, 2012, s.426).

3. Sorumluluk: Sorumluluk değerine Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

“Bir ihtiyar karı bî-kes kalır, Ömer mes'ûl!

Yetîmin, girye-i hüsrân alır, Ömer mes'ûl!” (Ersoy, 2012, s.101).

4. Çalışkanlık: Çalışkanlık değerine Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

“Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?

Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak. “(Ersoy, 2012, s.54).

“İhtiyarlık mı nedir, şaşkınum oğlum bu sene.

Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi?

Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?

Kim kazanmazsa bu dünyâda bir ekmek parası:

Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!” (Ersoy, 2012, s.114).

5. Yardımseverlik: Yardımseverlik değerine Sosyal Bilgiler dersi 4. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

“Neden vezâîfi taksîme hiç yavaşmıyoruz?

Olursa bir kişinin koltuğunda on karpuz,

Öbür gelişte de mümkün değil selâmetimiz!

Yazık, yazık ki, bu yüzden bütün felâketimiz” (Ersoy, 2012, s.520).

4.6.4. (7.) Sınıf değerleri ve ortak kısımlar.

1. Estetik: Estetik değerine Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

2. Vatanseverlik: Vatanseverlik değerine Sosyal Bilgiler dersi 4. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

“Hayır, hâyat-ı vatandır umûm için gâye;

"Vatan!" deyip giriyor her giren mücâhedeye.

Bu "her giren "le, tabî'î, tutunca it damarı,

Mukaddesâta kadar saldıran beş on çomarı” (Ersoy, 2012, s.530).

3. Dürüstlük: Dürüstlük değerine Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

“Hakkı son sadme-i kahriyle bitirsin isyan;

Edebin şimdiki ma'nâsına densin "hezeyan";

Kalmasın, hâsılı, altüst olarak hissiyyât,

Ne yüreklerde şehâmet, ne şehâmette hayât;

Yine kürsî-i mehîbinde Süleymâniyye,

Kalacak doğruluğun yerdeki tek yurdu diye” (Ersoy, 2012, s.312).

4. Bilimsellik: Bilimsellik değerine Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf değerlerinin içerisinde değinilmiştir.

5. Adil olma: Akif hak yemekten yana hiçbir zaman olmamaktadır. Her zaman adil olmak ve adaletli davranmanı faziletleri üzerine öğütler vermektedir. Eserlerinde her zaman örnek aldığı Hz. Ömer'in adaletinden örnekler vermiş ve milletlerin bu adalet örgüsünden feyz almalarını istemektedir.

“Bu hissiz toprağın üstünde mazlûmîne yer yokmuş!

Adâlet şöyle dursun, böyle bir şeyden haber yokmuş!” (Ersoy, 2012, s.386).

“Görmekteyiz ey Emîr-i âdil,

- İnkârı bunun değil ya kâbil

Yok sendeki ihtişâma pâyân;

Bizlerse alay alay sefilân ;” (Ersoy, 2012, s.224).

“Adâletin ne şehâmetli bir tecellisi,

Şu, leş görür gibi görmek İkinci Amnofis'i!” (Ersoy, 2012, s.934).

6. Barış: Akif barış ile ancak sükûnetin sağlanabileceği görüşündedir. Bu yüzden hiçbir zaman savaştan yana, insan kanının dökülmesinden yana olmamıştır. Barış zamanında ancak Milletler gelişebilir ve halkı ile iyi ilişkiler içerisinde olabilir görüşü içerisinde.

Biçer (2013) eserinde Akif'in barış görüşüne dair fikirlerine yer vermiştir. “Ey Allah'ım, hastayı, felâkete uğramıştı, çıplağı, muhtacı, felçliyi, güçsüzü, yoksulu, horlananı, katı yürekliyi, acı görmüşü, hükümlüyü, tutsağı, hulâsa sonu gelmeyen dertli bir toplumu sergilemekte ün salan şu dünya sahnesi sana kanlı bir görünüm arz etmiyor mu?” (s.69).

4.7.Mehmet Akif'in Düşüncelerini Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Örtüşen Kısımları

Sosyal Bilgiler ders kitapları genel amaçlar doğrultusunda yazılmıştır. Bu amaçlar ile birlikte özel amaçlar belirlenmiştir. Mehmet Akif'in düşüncelerini Sosyal Bilgiler kitaplarında somut olarak karşımıza çıkan kısmı ise özel amaçlar ile birlikte görülmektedir. Bunlar; ailenin görevlerini bilinmesi, ailede demokratik yaşamın gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri bilinmesi, toplum içinde bir arada

yaşamının önemini bilinmesi, toplum yaşamını düzenleyen kuralları tanınması, toplum yaşamını düzenleyen kuralların önemini bilinmesi, toplumda demokratik yaşamın gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri bilinmesi, Türk toplumunda ailenin önemini kavranması, aile bireyleri arasındaki dayanışmanın önemini kavranması, dayanışmanın toplum yaşamındaki önemini kavranması, ulus kavramının anlamını bilinmesi, vatan kavramının anlamını bilinmesi, Türk ulusunun özelliklerinin bilinmesidir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Mehmet Akif'i anlatan ve görüşlerini belirten birebir sayfalar yoktur. Mehmet Akif'ten sadece İstiklal Marşının yazarı olarak bahsedilmektedir. Birinci dünya savaşındaki cepheleer konusu anlatılırken Çanakkale Cephesi konusunda Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine hitaben yazdığı şiirine rastlanmaktadır. Bu şiire ise 2000 sonrası basılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunmaktadır. Mehmet Akif özellikle ülkenin eğitim sisteminde Edebiyat derslerinin konusu olarak verilmektedir. Akif'in ise genelde edebi kişiliğinden bahsedilmektedir. Akif edebi kişiliği olduğu kadar sosyolojik görüşleri bulunan bir şahsiyettir. Yaşadığı dönemi bizler objektif bir biçimde sunmuş ve sorunlara çözüm yolları getirmiştir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler ders kitaplarında daha çok yer alması gerekmektedir. Yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiş ve Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren konular saptanmıştır. İncelenen kitaplarda 2005 sonrası yazılan ders kitaplarında Akif'in yer aldığını gözlenebilmektedir. Bu yer alış yukarda sözü edildiği gibi Çanakkale Savaşı kısmında ortaya çıkmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Mehmet Akif bu kadar bir sayfa sayısı ile sınırlı değildir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarını oluşturan tüm bileşenlerin içerisinde Akif'in eserlerinde değindiği özellikler bulunmaktadır. Bunlar; aşağıdaki kitap incelemeleri ise Akif'in ideal insana dair belirlediği genel özellikler ile Sosyal Bilgiler dersini oluşturan genel özellikler, değerler, beceriler ve kazanımlar ile örtüşmektedir. Aşağıdaki incelemelerde ise değerler, kazanımlar, genel ve özel amaçlar ile saptanan kısımlar verilmiştir. 2005 sonrası yapılan çalışmalarda ise Akif yer almıştır.

1.Saymanlı, K. (1983). Ortaokul Sosyal Bilgiler I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi: Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz
- Yurdumuzun Neresinde Yaşıyoruz
- Yurdumuzda Eski Çağlarda Kimler Yaşamıştır
- Türkler Orta Asya'da Büyük Uygarlıklar Geliştirdiler

Bu üniteler içerisinde paralellik gösteren konular en çok birinci ünite olan Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz ünitesinde rastlanmıştır. Bu üniteni içerisindeki konular içerisinde de öğrencilerin sınıf ve toplum içerisinde hak ve ödevler vardır, okulda demokratik yaşayışa önem verilir, ailedeki kişilerin karşılıklı hakları ve ödevleri vardır, köyümüz, kasabamız ya da kentimiz içindeki yaşayışımız ödevlerimiz, sorunlarımız konularıdır. Bu konular içerisinde öğrencinin görev ve sorumluluk bilinci, aile içerisindeki yaşatış ve aileye bağlılık, toplum içerisindeki yeri ve sorumlulukları hakkında bir profil oluşturulmaya çalışılmış ve Akif'in belirlediği özelliklerle paralellik göstermiştir.

2.Saymanlı, K. (1984). Ortaokul Sosyal Bilgiler I.İstanbul: Milli Eğitim Basımevi: Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz
- Yurdumuzun Neresinde Yaşıyoruz
- Dünyamıza Toplu Bakış
- Yurdumuzda Eski Çağlarda Kimler Yaşamıştır
- Türkler Orta Asya'da Büyük Uygarlıklar Geliştirdiler

Bu kitap ilk tanıtılan kitaptan bir yıl sonra basılmış içerik dâhil olmak üzere hiç bir değişiklik olamamış bir önceki yılın devamı niteliğindedir. Saptanılan özellikler aynıdır.

Bu üniteler içerisinde paralellik gösteren konular en çok birinci ünite olan Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz ünitesinde rastlanmıştır. Bu üniteni içerisindeki konular içerisinde de öğrencilerin sınıf ve toplum içerisinde hak ve ödevler vardır, okulda demokratik yaşayışa önem verilir, ailedeki kişilerin

karşılıklı hakları ve ödevleri vardır, köyümüz, kasabamız ya da kentimiz içindeki yaşayışımız ödevlerimiz, sorunlarımız konularıdır. Bu konular içerisinde öğrencinin görev ve sorumluluk bilinci, aile içerisindeki yaşatış ve aileye bağlılık, toplum içerisindeki yeri ve sorumlulukları hakkında bir profil oluşturulmaya çalışılmış ve Akif'in belirlediği özelliklerle paralellik göstermiştir.

3.Akşit, N. (1983). *Ortaokul sosyal bilgiler 2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi:*
Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Oğuzların Anadolu'ya Yayılmaları ve Yerleşmeleri
- Anadolu'da Yeni Bir Türk Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (Osmanlı İmparatorluğu)
- Orta Çağ'da ve Yeni Çağ'da Avrupa
- Komşularımız ve İlişkilerimiz Olan Devletler
- Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama Gerileme ve Dağılma Dönemleri

İkinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplar genel amaçlar bakımından Akif'in fikirleriyle örtüşmesine karşın kitabın içeriği bakımından bir paralellik gözlenmemiştir.

4.Akşit, N. (1983). *Ortaokul sosyal bilgiler 3. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi:*
Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli
- Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyetinin Doğuşu
- Nüfusumuz ve Nüfus Sorunlarımız
- Türkiye'nin Tarımla İlgili Sorunları
- Türkiye Gerekli Enerjiyi Hangi Kaynaklarda Sağlıyor ve Nasıl Endüstrileşiyor
- Türkiye'de Taşıma, Ulaştırma İç ve Dış Ticaret

Kitapta Akif'in düşünceleriyle en çok paralellik gösteren ünite "Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli" ünitesidir. Burada belirtilen kısımlar Türk milleti ve özellikleri, temel hak ve ödevler kısmıdır. Akif'in Türk milletine dair saptadığı özelliklerle kitapta bahsedilen özellikler paralellik göstermiştir.

5.Akşit, N. (1984). *Ortaokul sosyal bilgiler 3. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi:*

Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli
- İkinci Dünya Savaşı
- Nüfusumuz ve Nüfus Sorunlarımız
- Türkiye'nin Tarımla İlgili Sorunları
- Türkiye Gerekli Enerjiyi Hangi Kaynaklarda Sağlıyor ve Nasıl Endüstrileşiyor
- Türkiye'de Taşıma, Ulaştırma İç ve Dış Ticaret

1983 yılında basılan kitap ile aynı özellikleri ve tümceleri taşımaktadır.

Kitapta Akif'in düşünceleriyle en çok paralellik gösteren ünite "Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli" ünitesidir. Burada belirtilen kısımlar Türk milleti ve özellikleri, temel hak ve ödevler kısmıdır. Akif'in Türk milletine dair saptadığı özelliklerle kitapta bahsedilen özellikler paralellik göstermiştir.

6.Akşit, N. (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 4. İstanbul Milli Eğitim Basımevi:*

Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz
- Vatan'ımız Türkiye'de Yaşayış ve Sorunlarımız
- Türkiye'de Bizden Önce Kimler Nasıl Yaşadılar
- Türklerin Anayurdu, Göçler ve Sonuçları

Bu kitapta saptanılan özellikler ise en çok birinci ünitededir "Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz" dur. Bu ünite içerisinde paralellik gösteren kısımlar; Niçin Toplu Olarak Yaşıyoruz, Aile İçerisinde Yaşayış'tır. Bu ünite içerisindeki konularda aile içerisinde yaşayışın nasıl olması gerektiği ve toplu olarak yaşanılmasının gerekleri ve yararlarından bahsetmiştir.

7. Akşit, N. (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi:*

Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Nerede ve Nasıl Yaşıyoruz
- Vatanımız Türkiye’de Yaşayış ve Sorunlarımız
- Türkiye’de Bizden Önce Kimler Nasıl Yaşadılar
- Türklerin Anayurdu, Göçler ve Sonuçları

Bu kitap 1983 basımı ile aynı özellikleri ve konuları taşımaktadır. Diğer basımdan tek farkı kitabın başlangıç kısmında istiklal marşının bulunmasıdır.

Bu kitapta saptarılan özellikler ise en çok birinci ünitededir “Nasıl ve nerede yaşıyoruz” dur. Bu ünite içerisinde paralellik gösteren kısımlar; Niçin Toplu Olarak Yaşıyoruz, Aile İçerisinde Yaşayış’tır. Bu ünite içerisindeki konularda aile içerisinde yaşayışın nasıl olması gerektiği ve toplu olarak yaşamamızın gerekleri ve yararlarından bahsetmiştir.

8. Akşit, N. (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 5. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi:*
Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Türkler Anadolu’ya ve Balkan Yarımadasına Nasıl Yerleşti
- Yükseliş Döneminde Osmanlı İmparatorluğu
- Osmanlı İmparatorluğunda Düzeni Bozulması Gerileme ve Çöküş
- Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?
- Komşu Ülkelerde Yaşayış
- Bütünüyle Dünyamız ve Bölümleri

Kitabın giriş kısmı İstiklal Marşı ile başlamaktadır. Kitapta Mehmet Akif’in düşünceleriyle örtüşen kısım 4. Ünitedeki kısımdır. “Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?” ünitesinde vatandaşın devlete karşı görevler ve Türklerin özellikleri adlı bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde Türklerin özellikler olarak belirtilen özellikler Akif’in Türk milletinde görmek istediği vasıflarla aynı özellikleri yansıtmaktadır. Ayrıca vatandaşın devletine karşı olan görevleri de paralellik göstermektedir.

9. Erdoğan, E.(1988). *Birleştirilmiş Sınıflar İçin 2 Yıl Sosyal Bilgiler. Milsan Yayınları:* Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- İlimiz
- Yurdumuz
- Dünyamız

Kitabın içerisinde en uzun konuların yer aldığı bölüm yurdumuz bölümüdür. Bu bölümde Türklerin Orta Asya'daki yaşayışlarından ve Anadolu coğrafyasına geliş hikâyeleri bulunmaktadır. Anadolu Coğrafyası ve Günümüz Türkiye Cumhuriyeti tarihi konuları da içermektedir. Bu kitapta Mehmet Akif'in görüşlerine paralel yaklaşımlara rastlanmamıştır.

10. Kaya, S. (1995). *Sosyal Bilgiler 4. İstanbul: Baskı Matbaacılık:* Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Yaşadığımız yer
- İlimiz ve bölgemiz
- Yurdumuz Türkiye
- Tarih, Tarihte Anadolu Türkler ve İslamiyet
- Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi

Kitabın giriş kısmı İstiklal Marşı ile başlamaktadır. Bu kitapta Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren üniteler Yaşadığımız yer ünitesidir. Bu ünite içerisindeki konularla paralellik göstermektedir. Aile hayatı, okul hayatı, toplum hayatı, dayanışma ve dayanışmanın toplum hayatındaki önemi konularıdır. Bu konularla bireyin aile toplum ve okul içerisindeki önemini ve bu kurumların birey için önemi vurgulanmaktadır. Dayanışma ise Akif'in en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Akif'in eserleri ana kaynaktan öğrenen ve araştıran bireyleri desteklediği bilinmektedir. Kitabın bölümleri arasında Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı ve Orhun Yazıtları verilerek ana kaynak hakkında bilgi sahibi olan bireyler yetiştirilmeye çalışılmıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ünitesi içerisinde vatan ve millet konulu bölümde vatan ve millet tanımlarıyla birlikte

vatanseverlik ve milliyetçilik aşılanmıştır. Ayrıca soysal yardımlaşma kurumlarından bahsedilmiştir Akif'in üzerinde durduğu konulardan biridir.

11. Düzgün, A. (1996). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4*.İstanbul: Başarı Yayımcılık:
Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Yaşadığımız Yer
- İlimiz ve Bölgemiz
- Yurdumuz Türkiye
- Tarih, Tarihte Anadolu Türkler ve İslamiyet
- Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi

Kitap basım yılı ve yazarı farklı olmasına karşın içerik ve bilgi dokümanları aynıdır.

Kitabın giriş kısmı İstiklal Marşı ile başlamaktadır. Bu kitapta Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren üniteler Yaşadığımız yer ünitesidir. Bu ünite içerisindeki konularla paralellik göstermektedir. Aile hayatı, okul hayatı, toplum hayatı, dayanışma ve dayanışmanın toplum hayatındaki önemi konularıdır. Bu konularla bireyin aile toplum ve okul içerisindeki önemini ve bu kurumların birey için önemi vurgulanmaktadır. Dayanışma ise Akif'in en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Akif'in eserleri ana kaynaktan öğrenen ve araştıran bireyleri desteklediği bilinmektedir. Kitabın bölümleri arasında Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı ve Orhun Yazıtları verilerek ana kaynak hakkında bilgi sahibi olan bireyler yetiştirilmeye çalışılmıştır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ünitesi içerisinde vatan ve millet konulu bölümde vatan ve millet tanımlarıyla birlikte vatanseverlik ve milliyetçilik aşılanmıştır. Ayrıca soysal yardımlaşma kurumlarından bahsedilmiştir Akif'in üzerinde durduğu konulardan biridir. Ayrıca soysal yardımlaşma kurumlarından bahsedilmiştir Akif'in üzerinde durduğu konulardan biridir.

12. Küçükkan, İ. (1995) . *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*.İstanbul: Fil Yayın Evi:
Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- Osmanlı Devleti

- Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız
- Osmanlı Devletinin Duraklama ve Gerileme Devri
- Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?
- Türk Dünyasına Toplu Bakış
- İkinci Dünya Savaşı, Demokratik Hayat, Anayasamız

Kitabın giriş kısmı İstiklal Marşı ile başlamaktadır. Paralellik gösteren ünite İkinci Dünya Savaşı, Demokratik Hayat, Anayasamız ünitesidir. Bu üniteni içerisinde devlet ve vatandaş bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm içerisinde vatandaş nedir hakları nelerdir. Vatandaşın sorumlu olduğu durumlar nelerdir bölümleri yer almaktadır. Akif'in düşünceleriyle bu kısım örtüşmektedir.

13. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.(2015). Devlet Kitapları: Kitabının içerisinde yer alan üniteler bunlardır:

- İletişim ve İnsan İlişkileri
- Ülkemizde Nüfus
- Türk Tarihinde Yolculuk
- Zaman İçinde Bilim
- Ekonomi ve Sosyal Hayat
- Yaşayan Demokrasi
- Ülkeler Arası Köprüler

Kitap ilk olarak İstiklal Marşı ile başlamaktadır. Kitapta bulunan ünitelerde birebir Mehmet Akif ve eserlerini geçtiği ünite Ülkeler Arası Köprülerdir. Bu ünite Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşındaki durumu savaştığı cepheler verilmiştir. Bu konular içerisinde Mehmet Akif'ten Çanakkale Şehitlerine hitaben yazdığı şiir dolayısıyla bahsedilmektedir. Aşağıda verilen suru ve şiirin birkaç dördlüğü ile o döneme ait tablo çizilmiş ve öğrencilere aktarılmıştır.

Mehmet Akif Ersoy'un yanda verilen şiirin den Çanakkale Cephesi'yle ilgili hangi bilgilere ulaşabilirsiniz?

Kitapta yer alan ve Akif'e ait olan şiire ait alıntılar:

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?

En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,

Tepeden yol bularak geçmek için Marmara`ya

Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,

Kanıyor kum gibi... Mahşer mi, hakikat mahşer.

Çehreler başka, lisanlar, deriler rengarenk;

Sade bir hadise var ortada: Vahşetler denk.

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;

Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer

O ne müthiş tipidir; Savrulur enkaz-ı beşer.

Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el ayak,

Boşanır sırtlara, vadilere, sağnak sağnak. (MEB, 2015, s.172).

Akif'in verilmiş olan şiirinde öğrencilerin o döneme dair özellikleri saptamaları istenmiştir. Aşağıda verilen maddeler Akif'in Çanakkale Savaşında ülkenin durumuna dair saptadığı özelliklerdir.

- Savaşa katılan insan çeşitliliği
- Savaşın vahşeti
- Kullanılan silahlar
- Hürriyet, istiklal ve bayrağa olan bağlılık
- Şeref ve haysiyete olan düşkünlük, iman

- İnanç kudreti, kahramanlık, Mehmetçiğin maneviyatı
- Vatan sevgisi, millet sevgisi, namus

Yukarıda verilen özellikler Çanakkale Şehitlerine hitaben yazılmış şiirde yaşanan olayların objektif bir biçimde aktarılmış olmasından kaynaklanan özelliklerdir. Şiirde şair devrin özelliklerini, kullanılan silahları, savaşın vahşetini vb. olayları işlemiştir.

4.8.Mehmet Akif Ersoy'da İdeal İnsan Tipi

- **Taklitten uzak duran;** Akif taklidin her türüsüne karşıdır. Ona göre bir kavmi taklit etmek felaket getirir, her milletin terakki yolunda tuttuğu yol farklıdır. Yenilik namına yapılacak taklitlerden hayır gelmeyeceğinden bahseder. Fakat metot, yol, usul almakla taklidin ayrı ayrı şeyler olduğunu iyi kavramak şarttır (Yetiş, 1992).
- **Kendine güven;** Akif, batı karşısındaki bozgunluk psikolojisine karşı çıkmaktadır. “Çünkü bizimde kendimize ait değerlerimiz vardır ve Japonlar gibi bizde onları koruyabilmeliyiz.” düşüncesindedir. Şark ve Garbın ayrı ayrı değerleri olduğuna inanmaktadır (Yetiş, 1992).
- **İlim ve fen öğrenen;** “Haydi gidin fen getirin.” Garbın ilim ve sanatından istifade etmeden yaşamının mümkün olmadığını belirtir, milli benlik ihmal edilerek yapılan çalışmaların selameti temin edemeyeceğini söylemektedir (Yetiş, 1992).
- **Milli bağımsızlık ruhu olan;** Akif, milli mücadeleye bizzat katılmış ve Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde halka hitaben konuşmalar yapmıştır. Akif Batı'nın bize karşı olan tavrını anlatmaktadır. Asım'da ise en çok görmek istediği özelliklerden birisidir (Yetiş, 1992).
- **Çalışkan olan;** Çalışmanın şekli ve mazereti olmamaktadır. Mühim olan çalışmaktır, alnını terletmektir, diye düşünmektedir. Akif'e göre eğer cemiyetler maziye saplanıp kalır ve yoldaki engelleri çalışarak aşmazsa, kendini bırakıp geçen başka milletlere yetişememektedir. Batı'nın teknik ilerlemesini karşısında ayakta durabilmesinin, varlığını sürdürebilmesinin ilk ve belki de en büyük şartı çalışmaktır (Yetiş, 1992).

- **Azimli olan;** Akif'e göre "insan çalışarak istediğini er geç elde etmektedir. Azmin elinden kurtuluş yoktur. "Amaca iyice sarılınsın ve yola devam edilsin şayet ümitsizliğe kapılırsa bunun sonu hüsrandır, felakettir. Azmedilirse ve çalışmaya devam edilirse çöküş değil, kurtuluş mümkün olacaktır" düşüncesi içerisinde (Yetiş, 1992).
- **Zamanın iyi değerlendiren;** Akif'e göre insan eline geçen fırsatı ve zamanı iyi değerlendirmelidir. Bu hem ihtiyarlık için, hem de kendinden sonra gelenler için bir hazırlıktır. Bizden öncekiler çalışmasaydı biz pek çok şeyi hazır bulamayacağımızı belirtir ve öyleyse ilim ve irfan halkasına yenilerini ilave etmek insanın vazifesi olmalıdır, düşüncesine sahiptir (Yetiş, 1992).
- **İş birliği içinde olan;** Mehmet Akif fikrini daha iyi anlatabilmek için değişik anlatım tekniklerinden yararlanmaktadır. Gökyüzündeki seyyarelerin düzenli bir şekilde ve herhangi birinin, bir yandaki gaflet ve tembelliğin dünyayı alt üst edeceğini söylemektedir. Bu bize cemiyetteki insanların hep beraber çalışmalarının, tabii birbirini tamamlayacak bir bütün içerisinde çalışmanın ehemmiyetini anlatmaktadır (Yetiş, 1992).
- **İlerlemeye ve gelişmeye açık olan;** Akif'e göre bir millet ne kadar ileriye giderse gitsin ne kadar yükseklerle çıkarsa çıksın, olduğu yerde durduğu zaman yok olamaya mahkûm olmaktadır. Çünkü bütün insaniyet alabildiğine uzaklardaki bir noktaya, bir gayeye doğru ilerlemektedir. Görünüyor ki bütün akvam-ı insaniye ileriye gitmektedir. Yalnız içerisinde bulunduğu toplumun durduğunu belirtmektedir. Bu yüzden fertler bu durumun farkında olmalı ve yenileşmeye ve ilerlemeye açık olmalıdır (Yetiş, 1992).
- **Fedakâr;** Akif'e göre hükümet, millet, ordu... Milletten çok fedakârlıklar beklemektedir. Akif bu fedakârlığı dinimizi, vatanımızı, kendimizi muhafaza için milletin sahip çıkacağı ve fedakârlık edeceğini belirtmiştir. Ulema ilmiyle, zenginler servetiyle, fakirler güçleri yettiği kadarıyla, eli silah tutanlar kuvvetleriyle çalışacaktır ve her şey hükümetten beklememelidir anlayışındadır (Yetiş, 1992).
- **Görev sorumluluğu olan;** Akif bizlerde vazife hissi olmadığını belirtmektedir. Bir zamanlar bize tabi olan Bulgarların asker, maarif ve siyaset alanlarında bizi geçtiğini söylemektedir. Diğer milletlerin vazifelerini ifa ettikten sonra fedakârlık gösterdiğini belirtmektedir (Yetiş, 1992).

- **Ümitsizliğe kapılmayan;** Akif'e göre ümitsizliğe düşmenin sonu yoktur ve insan kendini buna kaptırdığı zaman sonunun gelmeyeceğini düşünür. Hemen her sahada umutsuzluk, daha başlangıçta neticeye menfi yönden tesir eden manzaralar bulunmaktadır, Akif bu kötü manzaralar karşısında umutsuzluğa kapılmaz ve imanı olan her insanın ümitsizlik denizinde boğulmayacağını söylemektedir (Yetiş, 1992).
- **Esas kaynakları bilen ve araştıran;** Akif, Osmanlı toplumunda birçok konunun yanlış anlaşılma yüzünden yanlış bir davranış olarak gerçekleştiğini düşünmektedir. Örneğin tevekkülün yanlış anlaşıldığını, bu hatayı düzeltmek için Kuran'a başvurulması gerektiğini söylemektedir. Yani o konuyla ilgili esas kaynağa inilmesini ve spekülasyonlara inanılmaması gerektiğini düşünmektedir.
- **Cehaletle savaşan;** bilgisizlik, toplumlarda bozuk, yanlış davranışların yayılması neticesini doğurmaktadır. Bunun için önce insanları ilim ile beslemek gerekmektedir (Yetiş, 1992).
- **Yardımsever;** Akif'e göre memleketin en büyük meselesi Batı'nın ilmini almaktır. Buna devletin gücü yetmemektedir. O zaman zenginlerin devreye girmesi ve bu yolda maddi güçlerini ortaya koyması gerekmektedir. Bu yüzden fertlerin hem ilim yolunda hem de kişisel yardımlarla güçlerini ortaya koyması gerekmektedir (Yetiş, 1992).
- **Milli şahsiyetini koruyan;** Batı'ya ilim ve fen için gönderilen gençlerin milli kimlik ve ruhlarını kaybetmemesi gerektiğini düşünmektedir. Gidenlerin milli şahsiyetlerini kaybetmeden milletine yararlı olacak fenni alıp dönmeleri gerektiği üzerine vurgu yapar. İçinde bulunduğu karanlıktan kurtulmak istenilen fakat bu yolda şahsiyetini kaybetmeyen kişiliği gözünde canlandırmaktadır (Yetiş, 1992).
- **Geçmişinden ders çıkaran;** kaybedilen topraklar neticesinde artık uyanık olma ve elindeki toprakları kaybetmeme durumu işlenmektedir. Batı'lı devletlerin geçmişte yaptıkları parçalama oyunu gözden kaçmamalı, onlarla ilim ve fen için anlaşmalar yapılabilir onlara karşı her zaman uyanık olunmalıdır, düşüncesindedir (Yetiş, 1992).
- **Birlik ve beraberlik ruhu olan;** bir zamanlar muharebeyi kaybederek esaret altına girmiş Almanları örnek göstererek, onların yeniden toplanmasını ve

güçlenmesini temelinde birlik ve beraberlik duygusunun olduğunu düşünmektedir. Şair mahalle mekteplerine ise birlik ve beraberliği sağlayan bir unsur olarak bakmaktadır. Eğer halk, önde giden aydını kendinden bilir ve onunla zihnen anlaşabilirse yapılan hareketler çabuk gelişir görüşündedir. Geçmişteki güzel günlerin bir sebebi de onların birlik ve beraberlik içerisinde olmasıdır (Yetiş, 1992).

- **Marifet ve faziletli olan;** Akif'e göre milletleri ayakta tutan, kaldıran marifet ve fazilettir. Akif haklı olarak ilimin tek başına kâfi gelemeyeceğini, faziletsiz ilmin ve ilimsiz faziletin yeterli olamayacağını ifade etmektedir. İşte burada Asım ideal tip oluyor. Akif onun şahsında marifet ve fazileti birleştiriyor. Bu kendimiz kalarak Batı'nın ilim ve fenni hem ileri derecede, atom noktasında alabilmemiz demektir (Yetiş, 1992).
- **Eğitime önem veren;** Akif'e göre "Maarif, maarif!.. Bizim için başka çare yok; eğer yaşamak istersek her şeyden önce maarife sarılmamızdır. Dünyada maarifle, din de maarifle, ahrette maarifle, hepsi her şey maarifle kaim. Bizim dinin cehalete tahammülü yok, cahiller eline geçince mahv olur." düşüncesindedir (Yetiş, 1992).
- **Vatansever;** vatan müdafaasının mecbur olduğuna işaret eden Akif, vatanın müdafaa ve muhafazası için gerekli şeylere sahip olmanın da farz olduğuna işaret etmiştir. Vatanın korunması ve müdafaası için gerekli şartları kazanmak ancak birlik ve beraberlikle olmaktadır (Yetiş, 1992).
- **Tembel olmayan;** Akif'e göre "insanlık davasında bulunan, kendisinin insan olduğunu ileri süren herkes çalışarak meçhuller perdesini aramalıdır. Tembellik insanın kendisini inkârdır " düşüncesindedir (Yetiş, 1992).
- **Cahil olmayan;** Akif'e göre "cahil, dünya ve çevresi karşısında kördür. Burada şairin kullandığı sıfat son derece manalıdır. Kör bir insan dünyaya ait bir şeyi görüp tanıyamaz, bu bakımdan daha tanımadığı bu dünyanın mahkûmu olur" düşüncesi içerisinde (Yetiş, 1992).
- **Kurtarıcı olan;** Asım'da, eserinde idealize ettiği ve gelecek neslinin sembolü olarak gördüğü Asım ülkenin ve milletin kurtarıcısı olarak, Berlin'e gönderilmiştir (Karaca, 2015).

- **Aydın;** Akif düşünce ve elem olarak Batı karşısındaki tavrı hiç bir zaman reddetmek tarzında değil, batıyı bilim ve sanat yönünden yararlanmanın gerekliliği üzerinde durmuştur (Karaca, 2015).
- **Modern olan;** Akif'in eserlerinde idealize ettiği insan tipi, modern bir görünümde; ancak bu insan, başka ülkeleri taklit eden bir modernleşmeyi içeren bir düşünce değildir. Avrupa'dan bilim ve sanatının olarak alınabileceği; ancak kötülüklerden uzak durulması gerektiği düşüncesindedir (Karaca, 2015).
- **Yeniliklere açık olan;** Akif, gençliğin hurafelerden uzak duran, hayatı ve değil gelişen bilgiyle dünyayı yorumlayarak, bulunduğu zamana uygun bir tavır içerisinde olan kişiler istemektedir (Karaca, 2015).
- **Dayanışma içinde olan;** Asım'da idealize edilen neslin Batı'nın baskı ve dayatmalarına karşı toplumun bağımsızlığını savunan, gerekirse bunlar için canının bile feda edebilecek kişiler olmalıdır (Karaca, 2015).
- **Ailesine bağlı olan;** Akif'in eserlerinde milletimizin değerlerini, ailenin huzuru, devamı ve bireylerini ödevleri, kadının önemi ve değeri, ailenin dağılma sebepleri gibi konulara sıkça yer vermiştir ve bireylerin ailelerine bağlılığın önemi üzerinde durmuştur (Karaca, 2015).

4.9.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Mehmet Akif Ersoy'un İdeal İnsan Görüşüyle Örtüşen Kısımları

Tablo 1.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Mehmet Akif Ersoy'un İdeal İnsan Görüşüyle Örtüşen Kısımlar

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kavramların Karşılık Geldiği Üniteler ve Kazanımların Yeri	Mehmet Akif Ersoy'un İdeal İnsanda Görmek İsteddiği Özellikler	
Görev Sorumluluğu	Ünite,1:Kendimi Tanıyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı. (MEB, 2014, s.20).
	Ünite,1:Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz	Ortaokul Sosyal Bilgiler I. (Saymanlı, 1983, s.2).
	Ünite 4: Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk	İlkokul Sosyal Bilgiler 5. (Akşit, 1988), s.137).
	Ünite 1: Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli	İlkokul Sosyal Bilgiler 3. (Akşit, 1983, s.13).
Esas Kaynakları Bilen ve Araştıran	Ünite,1:Kendimi Tanıyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı. (MEB, 2014, s.26).

	Ünite 4: Tarih ve Tarihte Anadolu Türkler ve İslamiyet	Sosyal Bilgiler 4. (Kaya,1995, s.151).
Milli Şahsiyetini Koruma	Ünite,2: Geçmişimi Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.38).
	Ünite 1: Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli	Ortaokul Sosyal Bilgiler 3, (Akşit ,1984, s.51).
İlerlemeye ve Gelişmeye Açık Olmak	Ünite,2: Geçmişimi Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı (MEB, 2014, s.44).
	Ünite 4: Türklerin Anayurdu, Göçler ve Sonuçları	İlkokul Sosyal Bilgiler 4 , (Akşit, 1988, s.227).
Vatanseverlik	Ünite,2: Geçmişimi Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.46-55).
	Ünite 2:Vatan'ımız Türkiye'de Yaşayış ve Sorunlarımız	Ortaokul Sosyal Bilgiler 4. (Akşit, 1983, s.64).

	Ünite 4: Vatan Millet	Sosyal Bilgiler 4. (Kaya, 1995, s.204).
	Ünite 4: Vatan Millet	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. (Düzgün, 1996, s.233).
	Ünite 5:Türk Dünyasına Toplu Bakış	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. (Küçükkan, 1995, s.229).
Birlik ve Beraberlik Ruhu	Ünite,2: Geçmişimi Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.46-55).
	Ünite 1: Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz	Ortaokul Sosyal Bilgiler 4. (Akşit, 1983, s.6).
İş Birliği İçinde Olmak	Ünite,6: Bizler İçin Çalışanlar	Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.134).

Taklitten Uzak Duran	Ünite,5:Gerçekleşen Düşler	Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.114).
İlim ve Fen Öğrenen	Ünite,5:Gerçekleşen Düşler	Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.114).
Çalışkan Olmak	Ünite,4:Ürettiklerimiz	Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.100).
	Ünite 5:Türk Dünyasına Toplu Bakış	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. (Küçükkan, 1995, s.233).
Yardıms severlik	Ünite,1:Haklarımı Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.20).
	Ünite 3: Yurdumuz Türkiye	Sosyal Bilgiler 4. (Kaya, 1995, s.127).
	Ünite 3: Yurdumuz Türkiye	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. (Düzgün, 1996, s.150).
	Ünite 5:Türk Dünyasına Toplu	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5.

	Bakış	(Küçükkan, 1995, s.234).
Kendine Güven	Ünite,4:Ülkemizi n Kaynakları	Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.120).
	Ünite 2: Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. (Küçükkan, 1995, s.101).
Azimli Olmak	Ünite,4:Ülkemizi n Kaynakları	Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.120).
Zamanın İyi Değerlendirilmesi	Ünite,4:Ülkemizi n Kaynakları	Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.120).
Tembel Olmamak	Ünite,4:Ülkemizi n Kaynakları	Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Kitabı S.120 (MEB,2014, s.120).
Geçmişinden Ders Çıkarma	Ünite,7: Ülkeler Arası Köprüler	Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.175).

Eğitime nem Veren	nite,2: Ülkemizde Nüfus	Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Kitabı (MEB,2014, s.46).
Dayanışma İçinde Olan	nite1: Yaşadığımız Yer	Sosyal Bilgiler 4. (Kaya, 1995, s.17).
	nite1: Yaşadığımız Yer	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. (Düzgün,1996, s.16).
Ailesine Bağlı	nite 1: Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz	Ortaokul Sosyal Bilgiler 4. (Akşit, 1983, s.6).
	nite1: Yaşadığımız Topluklar İçinde Hak ve devlerimiz	Ortaokul Sosyal Bilgiler I. (Saymanlı,1984,s.28).
	nite1: Yaşadığımız Yer	Sosyal Bilgiler 4. (Kaya, 1995, s.10).

4.10. Katılımcıların Mehmet Akif Ersoy'a İlişkin Görüş Anketinin Sonuçları

4.10.1. Öğrencilerin görüş anketine verdiği cevaplar.

1.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini biliyorum (%);

Tablo 2.

Öğrencilerin Akif'in eserlerini bilme oranları (%)

Öğrencilerin Bilme Oranları(%)	Evet (%)	Hayır (%)
Safahat (1911)	47,0	53,0
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	15,0	85,0
Hakkın Sesleri (1913)	22,0	78,0
Fatih Kürsüsünde (1914)	16,0	84,0
Hatıralar (1917)	26,0	74,0
Asım (1924)	18,0	82,0
Gölgeler (1933)	30,0	70,0

100 öğrenciye uygulanan ankette öğrenciler ile öğretmenler arasında bilinen eserler bakımından farklılık bulunmaktadır. Bunun sebepleri arasında yaş farkı, yaşanmışlık düzeyi, eğitim seviyeleri etkenlerden olmaktadır. Akif'in en çok bilinen eseri Safahat'a bakıldığında öğrenciler tarafından eserin bilinme oranı % 47 bilinmeme oranı ise % 50'dir bu durumda anketin uygulandığı öğrencilerden yarısından az kişinin bilgisi bulunmaktadır. Bunun sebeplerinden biri Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yeteri kadar Mehmet Akif ve diğer düşünürlerde dâhil olmak üzere fazla bilgiye yer verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Dördüncü bölümde bahsedildiği üzere Sosyal Bilgiler ders kitaplarında giriş kısımlarında bulunan İstiklal Marşı bölümünde ve 7. Sınıflarda okutulan ders kitabında 1. Dünya Savaşı konusu anlatılırken Çanakkale Savaşları bölümünde Çanakkale şehitlerine hitaben yazmış olduğu eseri ile yer almıştır. Akif'in ders kitaplarında somut olarak bu şekilde yer alması 2005 döneminden sonra gerçekleşmiş fakat öğrencilerin yeteri kadar farkındalık düzeyi oluşturabilmesine yetecek düzeyde var olamamıştır. Bu yüzden

öğrenciler ne kadar somut yaşantı kazanırlarsa ve düşünörlere ait bilgiler ve onların düşünce dünyasına ait fikirler beyan edilirse öğrenciler o derece bu konu hakkında farkındalık oluşturulabilecektir.

Öğrencilerin Mehmet Akif'in eserlerini bilme oranları ise en çok bilinen eser bakımından öğretmen yüzdelerine benzemektedir. En çok bilinen eser Safahat olarak ortaya çıkmaktadır. Sonra bu eseri sırasıyla Gölgele, Hatıralar, Hakkın Sesleri, Asım, Fatih Kürsüsünde, Süleymaniye Kürsüsünde adlı eserlerdir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin en çok bilinen eserleri benzerlik göstermekte fakat diğere eserlerin dağılımında farklılık gözlenmektedir. Öğretmenler nazarında Safahattan sonra en çok bilinen eser Asım kitabı iken öğrencilerde Gölgele olmuştur. Ancak öğrencilerin çoğunluğu Akif'in eserleri hakkında bilgi sahibi değildirler.

2.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini okudum (%);

Tablo 3.

Öğrencilerin eserleri okuma oranı (%)

Öğrencilerin Okuma Oranları (%)	Evet(%)	Hayır(%)
Safahat (1911)	15,0	85,0
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	6,0	94,0
Hakkın Sesleri (1913)	6,0	94,0
Fatih Kürsüsünde (1914)	7,0	93,0
Hatıralar (1917)	9,0	91,0
Asım (1924)	7,0	93,0
Gölgele (1933)	12,0	88,0

Öğrencilerin en fazla okuduğı eser Safahat'tır. Öğrencilerin Safahattan sonra en çok okuduğı eserler sırasıyla Gölgele, Hatıralar, Fatih Kürsüsünde ve Asım aynı orandadır. Daha sonra Süleymaniye Kürsüsünde ve Hakkın Sesleri eserleri de aynı derecede bir okunma oranı göstermiştir. Sonra bilinme oranlarına paralellik göstermiştir. Bilinme oranına baktığımızda en çok yüzdeyi Gölgele kitabı almaktadır. Diğere eserlerde kendi içerisinde yaklaşık aynı bilinme oranı göstermiş ve

okuma oranındaki gibi bir farklılık oluşturmamıştır. Öğrencilerin de öğretmenler gibi bu eserleri okuma yüzdeleri çok düşüktür. Bu kısma kadar olan bilinme ve okunma oranlarını öğrenci ve öğretmen yüzdelerine bakıldığında, bilinen ve okunma düzeylerinin mevcut olduğu ancak bunların yüzdelerinin yeterli olmadığı saptanmıştır.

3.Mehmet Akif Ersoy ve İslam birliği düşüncesi (%);

Tablo 4.

Mehmet Akif'in İslam birliği düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy ve İslam birliği düşüncesi (%);	Katıl ıyor um (%)	Katıl mıyo rum (%)	Ka rar sız (%)
• Tüm Müslümanların milliyetlerinin İslâm olduğunu, Müslümanların bu noktada birliği sağlamalarının gerektiğini savunmuştur (Turgay, 2008).	71,7	10,8	17,5
• Bütün Müslümanlar tek çatı altında toplanmalıdır (Turgay, 2008).	59,2	14,2	25,8
• Türklerin önderliğinde Müslüman devlet diğer Müslüman devletlerin kontrolünü elinde tutmalıdır (Turgay, 2008).	43,3	23,3	32,5
• Milletin birlik ve bütünlüğünü İslâm dininde görmüş (Turgay, 2008).	65,0	9,2	25,8

Katılımcılar en çok katılıyorum, katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerinde yoğunlaştığı için bu seçeneklere verilen cevap yüzdeleri üzerinde durulmuştur.

2. bölümde bahsedildiği gibi Akif'in İslam unsurunun bir arada tuttuğu barış içinde yaşayan bir birliktelik içerisinde bulunan bir millet ve devlet tasavvuru bulunmaktadır. Bu yüzden ayrılığı içerisinde barındıran tasavvurlardan uzak durmaktadır. İslam'ı da bu tip ayırıcı etkenlerden uzak bir birleştirici unsur olarak görmektedir. Bu yüzden önermelerde verilen öncüllerin hepsi Akif'in İslam Birliği düşüncelerini yansıtmaktadır.

En son şıkta en fazla oranla katılımcılar milletin birlik ve bütünlüğünü İslam dininde görmüştür. Dikkat edilirse en yüksek seçim ile bu şık diğerlerinden daha fazla tercih edilmiştir. Mehmet Akif'te eserlerinde en çok Müslümanların milliyetlerini İslam olduğunu ve birlik ve beraberliği ancak İslam diniyle sağlanabileceğini vurgulamıştır. Katılımcılar Mehmet Akif'in milli birlik fikrini İslam da görmüşler ve bilgi düzeyleri yüksektir. Diğer önermelerde ise bu önermeni alt başlığı olup Mehmet Akif'in düşüncelerini yansıtmaktadır ve katılımcılar bu düşüncelerin doğruluğunun ve Akif'e ait oluşunun farkındadırlar. Katılımcıların bilgileri ise çok yüksektir. Farkındalık düzeylerinde en çok bilinirlik düzeyini 1. öncül almaktadır. Onu sırasıyla 4. öncül, 2. öncül ve 3. öncül izlemektedir. Bu yüzden Mehmet Akif'in İslam birliği düşüncesi katılımcılar tarafından bilinmektedir ve farkındalık düzeyleri yüksektir.

4.Mehmet Akif Ersoy'da birlik ve beraberlik fikri (%) ;

Tablo 5.

Mehmet Akif'in birlik ve beraberlik düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'da Birlik ve Beraberlik Fikri (%);	Katılıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Kararsızım (%)
• Vaazlar vererek halkın din ve vatan birliği etrafında birleşmesi için çalışmıştır (Çapan, 2008).	75,8	5,9	18,3
• Bir milletin aynı amaç uğruna savaşması, aynı maddî-manevî değerler etrafında birleşmesi karşısında hiçbir kuvvetin duramayacağı inancına bağlıdır (Çapan, 2008).	80,8	1,7	1,75
• Sadece Türkiye 'deki Müslümanların birliği sağlanmalıdır.	21,6	56,7	20,8
• Din birleştirici unsur olarak yeterli değildir.	34,2	26,7	39,1

Katılımcılar en çok katılıyorum, katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerinde yoğunlaştığı için bu seçeneklere verilen cevap oranları üzerinde durulmuştur.

Akif'in şahsi ve eserlerinde vurguladığı en temel nokta birlik ve beraberlik fikridir. Akif için birliktelik her türlü engelin aşılabilmesi için bir anahtar niteliğindedir.

Ancak toplumda birliktelik ve beraberlik sağlanabildiği takdirde ülkenin içerisinde bulunduğu durumdan uzaklaşabileceği düşüncesindedir.

Bu soruda ise insanlar genellikle en yüksek katılımı bir milletin aynı amaç uğruna savaşması adlı şıkta en yüksek katılım ile gerçekleştirmiştir. Bu şık için tamamen katılıyorum ve katılıyorum ifadesi diğer şıklara oranla en yüksek bu önerme için gerçekleşmiştir. İlk iki önerme Mehmet Akif'in düşüncelerini yansıtmaktadır ve katılımcılar yüksek oranda doğru olan düşünceleri işaretlemişler ve yüksek farkındalık göstermişlerdir. Diğer iki şığa gelecek olursak Mehmet Akif'in fikirlerini yansıtmamaktadır ve katılımcıların doğru bilgi ile yanlış bilgi arasındaki kavrama ve görüşleri ölçülmek istenmiş ve katılımcılar yüksek oranda bu fikirlere katılmadıklarını beyan etmişlerdir. Bu yüzden katılımcılar Mehmet Akif Ersoy'un birlik ve beraberlik fikrini İslam'da gördüklerini farkında ve bilgi sahibidirler.

Öğrencilerin verdiği cevaplar:

İlk iki önerme Akif'in düşüncelerini yansıtmaktadır ve en çok katılım ve farkındalık bu iki önerme üzerinde olmuştur. Birinci önermeye olan katılım %75,8 ve ikinci önermeye olan katılım ise %80,8'dir. Bu yüzden katılımcılar Akif'in birlik ve beraberlik düşüncesinde hakkında bilgi sahibidirler.

Ancak Akif'in eserlerinin okunma ve bilinme oranlarına bakıldığında düşük bir katılım düzeyi ortaya çıkmaktadır. Düşüncelerinde yüksek bir katılım ve farkındalığının gözlenmesi durumu Akif'in topluma mal olmuş kişiliğinin bir ürünüdür. Ayrıca Akif İstiklal Maşının yazarı olduğu için derslerde metin üzerinde incelemelerde bulunuluyor olması öğrencilerde Akif'in fikir dünyasına ait izlenimleri biriktirmesine yol açmaktadır.

5.Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un Türk kimliği hakkında (%);

Tablo 6.

Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğrencilerdeki farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'un Türk Kimliği Hakkında (%);	Katılı yorum (%)	Katılmıyorum (%)	Kararsız (%)
• Kendisini Arnavut olarak kabul etmiştir.	21,7	29,2	49,2
• Arnavut ırkını Türk ırkından üstün tutmuştur.	59,2	12,5	28,3
• Türkleri her zaman diğer milletlerden üstün görmüştür.	52,5	23,3	24,2
• Türkçülüğünden asla taviz vermemiştir, Kendi etnik kimliğini düşüncesinin dışında tutmuştur (Çelik, 2013).	52,5	12,5	35,5

Katılımcılar en çok katılıyorum, katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerinde yoğunlaştığı için bu seçeneklere verilen cevap oranları üzerinde durulmuştur.

Mehmet Akif milliyetçi bir şair olmakla birlikte milliyetçiliğin ayrıcı bir unsur olarak görülmesine karşı çıkmaktadır. Akif milliyetini İslam olarak görmüştür. Ankette ölçülen özellikte 4 önerme sunulmuştur. Ancak bu önermeni sadece son önermesi Akif'in konu hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. "*Türkçülüğünden asla taviz vermemiştir, Kendi etnik kimliğini düşüncesinin dışında tutmuştur*" (Çelik, 2013). Bu önerme Akif'in Türk kimliğini yansıtmaktadır. Diğer düşünceler Akif'in en çok karşı çıktığı ve büyük devletleri ayırmak için kullanılan bir araç olarak düşünülmektedir.

Öğrencilerin ankete verdiği cevaplar doğrultusunda verdikleri cevapların oranları:

Bu önermede en yüksek yüzdeyi 2. önerme olan "*Arnavut ırkını Türk ırkından üstün tutmuştur.*" İfadesi %59,2 oranında bir katılıyorum cevabı almıştır. Bu yüzden Akif'in bu görüşüne ait katılımcıların farkındalığı düşüktür. Ancak bu önermeden sonra en yüksek yüzdeyi alan önerme dördüncü önermedir. "*Türkçülüğünden asla taviz vermemiştir, Kendi etnik kimliğini düşüncesinin dışında tutmuştur*" (Çelik, 2013). Dördüncü önerme %52,5 ile en yüksek ikinci yüzdeyi almıştır. Bu yüzden katılımcıların yarısı bu düşüncenin doğru olduğunu kabul etmiştir. En yüksek ikinci yüzdeyi aldığı için katılımcıların farkındalıklarının bulunduğu söylenebilir.

Katılımcıların farkında olarak işaretledikleri şık son önermedir. Mehmet Akif'in Türk kimliği hakkındaki görüşlerini "*Türkçülüğünden asla taviz vermemiştir, Kendi*

etnik kimliğini düşüncesinin dışında tutmuştur.” düşüncesi yatmaktadır. Arnavutları Türklerden üstün tutmamış ve etnik kimlik meselelerine değinmemiştir. Akif için Müslümanların milliyeti İslam olarak görülmektedir.

6.Millî Birlik Meselesinde Akif'in insana yüklediği vazife (%);

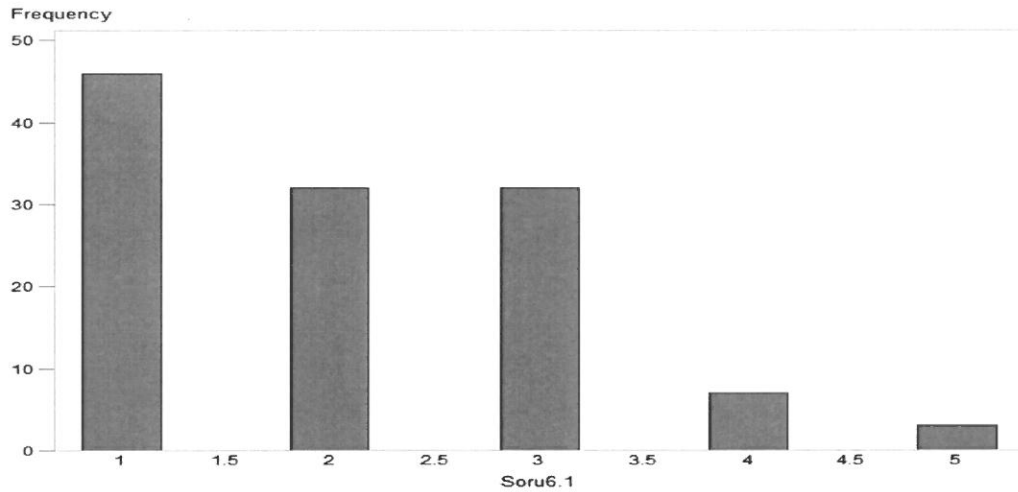
Akif'in insana yüklediği vazife adlı anket sorusunda 4 önerme bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde katılımcıların verdiği cevaplar.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine yönelik cevapların oranları

- Tevekkül inancı içerisinde olmalıdır.

Tablo 7.

Birinci önermeye katılımcıların verdiği cevaplar (%)

Akif'te tevekkül inancının esasını hiç bir şey yapmadan beklemek anlamına gelmemektedir. Akif tevekkülün yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. Bu yüzden hiçbir şey yapmadan kaderin insana getireceğini beklemekten ziyade elinden gelenin yapıp sonrasında Allah'tan beklemek gerektiği düşüncesidir. Bu yüzden tevekkülün İslam toplumlarında yanlış anlaşıldığı ve İslam toplumlarının bu yüzden yerinde saydığını ve kendilerini yanlış bir kadercilik anlayışına bıraktıkları kanısındadır.

Anketteki uygulamada 1 kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir. 5 ise kesinlikle katılmıyorum anlamına gelmektedir. Bu yüzden 1. önerme olan “Tevekkül

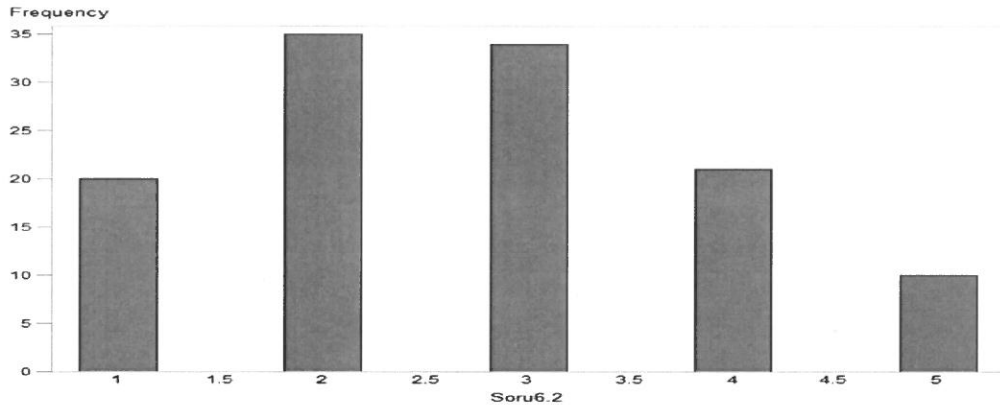
inancı içerisinde olmalıdır. “ cümlesi Akif'in düşüncesini yansıtmamaktadır ve katılımcılar en çok bu şık üzerinde katılıyorum ifadesi kullanarak farkındalık oluşturamamışlardır.

Önermesinde katılımcılar en yüksek oranda Akif'in insanın tevekkül inancı içerisinde olmalıdır şeklinde düşündüğünün sonucuna varmışlardır. Mehmet Akif'te tevekkül inancı mevcuttur fakat saf bir tevekkül inancı olarak değildir. Akif tevekkül inancının ülkede çok yanlış anlaşıldığını düşünmektedir. Azim ile birlikte elinden gelenin yapılması ve kadercilik anlayışından uzak durulmasını düşünmüştür. Bu yüzden katılımcılar bu şıkta farkındalık oluşturamamışlardır.

- Kendine sunulanlarla yetinmelidir.

Tablo 8.

İkinci önermeye katılımcıların verdiği cevaplar (%)

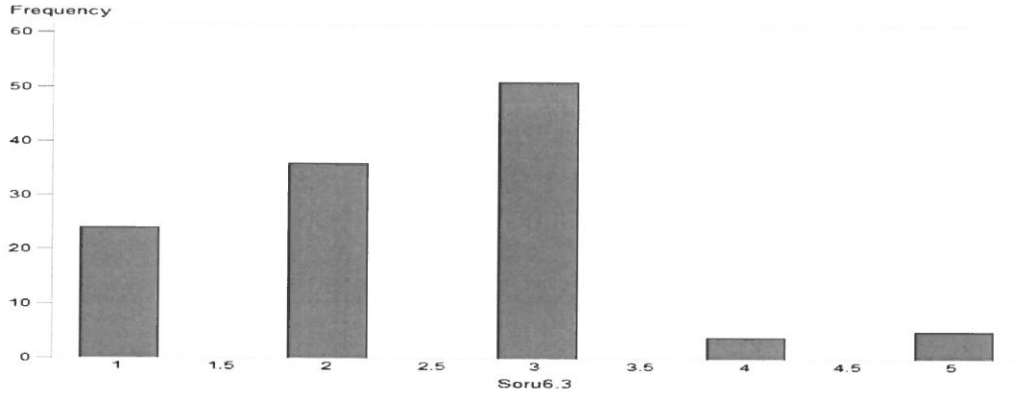

Katılımcılar en fazla işaretleme oranları katılıyorum şıkında olmuştur. Akif'in düşüncelerine göre kişi kendine sunulanlarla yetinmemelidir. Daha iyi ve güzel için çaba sarf etmeli ve memleketin kurtulması için elinden geleni yapmalıdır. Katılımcılar Mehmet Akif'in bu görüşünde farkındalık oluşturamamıştır.

- Hem ferdî, hem de umumî çerçevede, neticenin arzu edilen şekilde hâsıl olması için, insana yüklenmiş en temel vazifenin tecellisi gerekir(Bacaksız, 2008).

Tablo 9.

Üçüncü önermeye katılımcıların verdiği cevaplar (%)

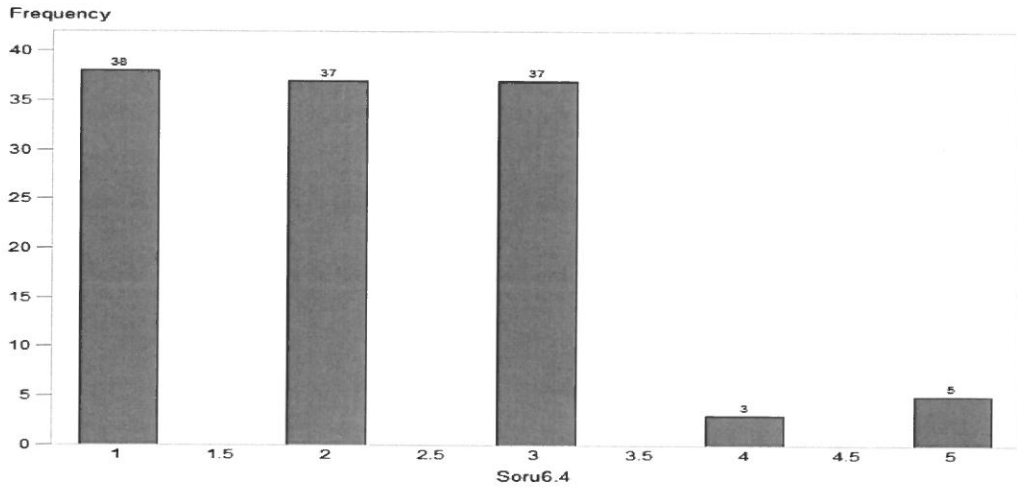

Katılımcılar bu önerme içerisinde en fazla yüzdeyi kararsızım şikkında kullanmıştır. Genel anlamda bu önermede katılımcılar bilgi sahibi değildirlr. Bu şıktan sora en fazla işaretlenme yüzdesi katılıyorum bölümündedir. Büyük çoğunluk farkında değil fakat farkında olan kısım bundan sonra yüksek bir profil çizmektedir.

- Tecellî de ancak, “azim” sayesinde hakikatin aynasına yansiyacaktır (Bacaksız, 2008).

Tablo 10.

Dördüncü önermeye katılımcıların verdiği cevaplar (%)

En fazla katılımcılar tarafından işaretlenen yüzde katılıyorum şikkındadır. Akif'in görüşü bu doğrultudadır. Katılımcılar Akif'in görüşü hakkında bilgi sahibidirler ve farkındadırlar.

Akif'in insana yüklediği vazife önermesinde ilk iki önerme şairin düşüncelerini yansıtmamaktadır. Diğer iki önerme Akif'in düşünceleriyle örtüşmektedir. Akif insanın her türlü amacına azim sayesinde ulaşabileceğini düşünmektedir. Bu yüzden birinci önermenin katılım oranına baktığımızda tevekkül inancının Akif'in düşüncelerini oluşturduğu yüzdesini benimseyerek farkındalık oluşturamamıştır. Diğer yandan da dördüncü önermeye olan % 38lik yüksek katılım bu önerme içerisinde bir farkındalık olduğunun kanıtıdır. Genel çerçeveye bakılacak olursa Akif'in tevekkül inancının yanlış anlaşıldığını görülmektedir. Ancak dördüncü önermede tecellinin ancak azim sayesinde gerçekleşeceğini de farkındadırlar.

7.Mehmet Akif'in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası algısı;

Tablo 11.

Mehmet Akif'in şiirlerinde Orta Asya Türk dünyası algısı farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası Algısı;

- Orta Asya meselelerine karışmamıştır.
 - Âkif, savaşlar ve yoksulluklardan harap düşmüş Türk dünyasını, İslâm coğrafyası duyarlılığına eş bir algıyla değerlendirir (Tiken, 2008).
 - Orta Asya'yı İslam birliği düşüncesinden ayrı tutmuştur.
 - Anadolu coğrafyasını Türk dünyasından üstün tutmuştur.
-

Ankette bulunan 7. Soruda Mehmet Akif'in Türk Dünyasına ait olan düşüncelerinin farkındalığı ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu soruda doğru önerme “Akif, savaşlar ve yoksulluklardan harap düşmüş Türk dünyasını, İslâm coğrafyası duyarlılığına eş bir algıyla değerlendirir.” önermesidir. Diğer önermeler Akif’in düşüncelerini karşılamamaktadır. Akif Rusya’nın yapmış olduğu emperyalist tutumun Türk dünyasına zarar verdiğini düşünmektedir. Eserlerinde Türk dünyasının içerisinde bulunduğu duruma üzülmemektedir. Verilen 2. önermenin diğer önermelere oranla işaretlenme yüzdeleri verilmiştir. Bu sayede ikinci önermenin seçilme sıklığı, tercih edilme oranı verilmiştir.

Bu yüzden bu şıkkın diğer şıklara göre işaretlenme oranları üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin Akif’in Orta Asya Türk dünyası algısına dair görüş anketinde belirtmiş oldukları farkındalıkların oranları:

Birinci önermenin ikinci önermeye oranında kararsızım %67.39 daha sonra en fazla işaretlenen şıkla katılıyorum %37.21 dur. Bu yüzden katılımcılar bu iki önerme hakkında fikir sahibi değildirlere. En çok ortaya çıkan yüzde kararsızımdır. Bu yüzden birinci önerme ile ikinci önermenin işaretlenmesini karşılaştırılmasında katılımcılar kararsız kalmışlardır.

Üçüncü önermenin ikinci önermeye oranında kararsızım %67.39’dur. İkinci önerme ile üçüncü önermenin işaretlenmesinin karşılaştırılmasında ise en yüksek yüzde kararsızımdadır. Bu yüzden katılımcılar bu önerme ile farkındalık oluşturamamıştır.

Dördüncü önermenin ikinci önermeye oranında kararsızım %52.17, olmuştur. Katılımcılar bu şıkkın diğer şıklara oranla farkındalıkları bulunmamaktadır. Bu yüzden ikinci önermeni diğer önermelere oranla katılımcılar tarafından ayırt ediciliği bulunmamaktadır.

8.Mehmet Akif’in gelenek ve yeniliğe bakışı;

Tablo 12.

Mehmet Akif’in gelenek ve yeniliğe bakışı düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'in Gelenek ve Yeniliğe Bakışı;

- Ne bütünüyle eski hal, ne de tümüyle yeni hal" (Yıldırım, 2008).
 - Yenilikler garp tan geldiği için karşı çıkmıştır.
 - Yeniliği iyiliğinden, hususiyle lüzûmundan dolayı almak, eskiyi de fenalığı sabit olduğu için atmak. (Yıldırım, 2008).
 - Gelenek aktarımı yenilikten daha önemlidir.
-

Mehmet Akif ancak gelişmenin ilerleyerek olabileceğini düşünmektedir. Ayrıca Akif içerisinde bulunulan kötü durumdan çıkış çaresini yaratıcılık, çalışkanlık ve yenilik olarak görmektedir. Ancak Akif yeniliğin aynen alınmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü aynen alma ve bir şeyler katmama toplumları tembelliğe alıştıracaktır.

Bu yüzden yenilikler toplum içerisinde çıkmalı eğer çıkmıyorsa toplum kendinden bir şeyler katarak kabul etmelidir. Toplumlardan alınan yeniliklerinde aynen almamakla birlikte sadece yenilikleri almalı gelenek ve kültürleri millete empoze edilmemelidir, görüşüne sahiptir.

Soruda doğru olan iki önerme mevcuttur. Bunlar; "ne bütünüyle eski hal, ne de tümüyle yeni hal" ve "Yeniliği iyiliğinden, hususiyle lüzumundan dolayı almak, eskiyi de fenalığı sabit olduğu için atmak." kısacası Mehmet Akif'in gelenek ve yeniliğe bakışını 3. önerme oluşturmaktadır.

Birinci önermenin üçüncü önermeye oranında katılıyorum %88.89'dur. Birinci ve üçüncü önermeler Akif'in görüşlerini yansıttığı için bu iki şıkkın da işaretlenme oranı yüksek oranda katılıyorumdur. Bu yüzden katılımcılar Akif'in gelenek ve yeniliğe bakışı hakkında bilgi ve farkındalık sahibidirler.

İkinci önermenin üçüncü önermeye oranında kararsızım %64.71 olarak öğrenciler fikir beyan etmişlerdir.

Dördüncü önermenin üçüncü önermeye oranında kararsızım %55.77'dir. Katılımcılar birinci ve üçüncü önermenin Mehmet Akif'in düşüncelerinin olduğunun farkındadırlar.

9.Mehmet Akif'in Milliyetçilik görüşü (%) ;

Tablo 13.

Mehmet Akif'in Milliyetçilik düşüncesinin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'in Milliyetçilik görüşü;
<ul style="list-style-type: none"> • Türk milliyetçisi idealindedir. • İnsanları tek çatı altında toplamanın yegâne amacı olarak görmüştür. • Milliyetçiliği İslami ideolojinin altında onun taht-ı emrine vermiştir. • Akif, özünde İslam olan bir milliyetçilik fikrinin davacısıdır. O İslamcılık ile milliyetçiliği mezcetmiştir.

Akif milliyetçilik temeline dayanarak eserler vermiştir. Ancak onun milliyetçiliği bir milleti diğer milletlerden üstün tutma amacı taşımamaktadır. Akif'in milliyetçiliği birleştirici ve bütünleştirici düzeydedir. O içerisinde bulunan kavmin milletinin İslam olduğunu öne sürmüştür. Belirtilen anket sorusunda bulunan önermeler Akif'in görüşüyle örtüşmektedir.

Soruda Mehmet Akif'in görüşlerini , “Akif, özünde İslam olan bir milliyetçilik fikrinin davacısıdır.” “O İslamcılık ile milliyetçiliği mezcetmiştir¹⁰”, “Milliyetçiliği İslami ideolojinin altında onun taht-ı emrine vermiştir.” ,“İnsanları tek çatı altında toplamanın yegâne amacı olarak görmüştür.” önermeleri oluşturmaktadır. Akif'in milliyetçi yönü bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine katılım oranları:

“Akif, özünde İslam olan bir milliyetçilik fikrinin davacısıdır. O İslamcılık ile milliyetçiliği mezcetmiştir” önermesinde katılımcılar hemfikir olmuşlardır ve en çok doğru işaretlenme yüzdesi bu şıktadır. Katılımcılar %50,3 oranında katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu yüzden Akif'in milliyetçilik görüşü hakkında katılımcılarda farkındalık vardır ve bilgi sahibidirler.

¹⁰ Mezcetmek: Birbirine katmak, karıştırmak (Özön, 1965).

10.Mehmet Akif'te Vatan düşüncesi (%);

Tablo 14.

Mehmet Akif'in Vatan düşüncesinin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'te Vatan Düşüncesi;
<ul style="list-style-type: none"> • Manda yönetiminde bir vatan algısı vardır. • “Hür ve müstakil” bir vatan fikrini, ruhunda taşan milli bir heyecanla dile getirmektedir (Özkan, 2008) . • Şeriat yönetimine dayalı bir vatan algısı vardır. • Vatan soyut bir kavramdır. Bu dünya ile ölçülemez.

Akif için vatan kavramı önemli bir yere sahiptir. Üzerinde yaşanan toprak parçası anlamını taşımamaktadır. Gelenek ve göreneklerin aktarıldığı ve bir Millet şuurunun oluşturulduğu tarihi bir mekândır. Bu yüzden manya yönetimine her daim karşı çıkmış ve hür ve müstakil bir vatan algısını savunmuş ve eserlerinde işlemiştir.

Soruda Akif'in vatan düşüncesi hakkında düşünceleri vurgulanmıştır. Mehmet Akif'in vatan düşüncesini ise bu önerme karşılamaktadır “*Hür ve müstakil” bir vatan fikrini, ruhunda taşan milli bir heyecanla dile getirmektedir.*” Bu yüzden bu önermenin diğer önermelere oranları saptanmaya çalışılmıştır. Anketin onuncu sorusunda belirtilen önermelerde Akif'in görüşüyle örtüşen sadece ikinci önermedir. Bu yüzden ikinci önermenin diğer önermelere göre hangi oranla işaretlenme sıklığı belirtilmiş ve bu yüzdelerin işaretlenme sıklığı, karşılaştırma yüzdeleri belirtilmiştir.

Öğrencilerin Akif'in fikirleri hakkındaki verdiği cevapların oranları:

Birinci önermenin ikinci önermeye oranında kararsızım %71.43'dır. Bu yüzden Akif'in mandacılık görüşü hakkında bilgi sahibi değildirlen.

Üçüncü önermenin ikinci önermeye oranında katılmıyorum %66.67'dur. Buradan anlaşıldığı üzere Akif'in şeriat yönetimine dair bir sistem istemediği bilinmektedir ve katılımcılar bu konu hakkında bilgi sahibidirlen.

Dördüncü önermenin ikinci önermeye oranında kararsızım %48.57'dur. İkinci önermenin diğerlerine oranla işaretlenme oranı daha yüksektir ve katılımcılar Akif'in şariat yönetimine dayalı bir yönetim istediğine dair görüşe kesinlikle katılmamışlardır. Bu yüzden vatan düşüncesi konusunda farkındalık, bilgi sahibidirler.

11.Mehmet Akif'in eğitim anlayışı (%) ;

Tablo 15.

Mehmet Akif'in eğitim anlayışının farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı;

- Ezberci olmalıdır.
 - Milli bilinci aşılama amacıyla olmalıdır (Mercan, 2008).
 - Siyasetin tekeline bırakılmamalıdır.
 - Geçmişin değiştirilemeyeceğinden hareketle, yaşanan ana dikkat çeker ve geleceğin belirsizliğini ümide dönüştürmenin yolunu azimle çalışmak olarak ifade eder(Mercan, 2008).
-

Akif için en önemli konulardan birisi okumak yani eğitimidir. Eğitim ile bir ilerleme kat edileceğini düşünmektedir. Eğitim bireyleri şekillendirmede ilk elden en büyük araç olarak görmüş, bu yüzden bireyler ezberci eğitimden uzak tutularak fenni bilimlerle kaynaştırılarak bir farkındalık sağlanması gerektiğini savunmuştur. Bu yüzden Akif'in eğitimin başıboş bırakılamayacak kadar önemli olduğunu eserlerinde değinmiştir. On birinci soruda verilen önermede yer alan görüşler Mehmet Akif'in eğitim anlayışında birinci önerme dışında kalan önermeler birebir düşünürün düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu yüzden birinci önermenin diğer doğru olan önermelere oranla işaretlenme sıklığı belirtilmiştir.

Bu yüzden yanlış olan önermelerin doğru olan önermelere olan oranları incelenmektedir.

İkinci önermenin birinci önermeye oranında katılmıyorum %41.18'dur. Burada katılımcılar yüksek oranda bu önermenin doğru olmadığını kabul etmişlerdir. Bu yüzden eğitimin ezberci olması gerektiği görüşüne karşı çıkmıştır. Katılımcıların Akif'in görüşüne dair farkındalıkları bulunmaktadır.

Üçüncü önermenin birinci önermeye oranında kesinlikle katılmıyorum %32.35'dir. Bu önermede de üstteki önermedeki gibi farkındalık oranları yüksektir ve birinci önermenin yanlış olduğunun farkındadırlar.

Dördüncü önermenin birinci önermeye oranında kararsızım %47.62 dur. Katılımcılar doğru olan önermeler yüksek katılım gösterirken birinci önermeye düşük katılım göstermişlerdir. Yüksek oranda katılmıyorum sonucu ile karşılaşmaktadır. Bu yüzden katılımcılar Akif'in eğitim görüşünün yanlış olan önermeye oranla farkındadırlar.

12.Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özellikleri (%);

Tablo 16.

Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özelliklerinin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özellikleri;
<ul style="list-style-type: none"> • Öğretmenin aldığı değerleri gelecek kuşaklara aktarması gerekir(Özgen, 2013). • Eğitimcinin imanlı, edepi, liyakatli ve vicdanlı olması gerektiğinin önemine dikkat çeker (Özgen, 2013). • Ezbere dayalı eğitim uygular. • Garptan gelen yenilikleri öğretimde kullanmaz.

Akif gelişen toplumların özelliklerini bilmektedir. Bu gelişmenin büyük bir parçasını eğitim sektörü olduğunun farkındadır. İyi bir eğitimin niteliği sahip olunan öğretmen ile ilişkisi bulunmaktadır. Toplumların kalkınabilmesi için eğitimciler modern bir eğitim görüşüne sahip olmalıdır anlayışı içerisinde. Eğitimciler öğrencilerin şekillenmesinde büyük etken olacağı için liyakatli, edepi, gelenek ve göreneklerine

bağlı olması gibi özelliklere sahip olması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. On ikinci soruda verilen önermelerde ilk iki önerme tamamıyla Akif'in görüşlerini yansıtmaktadır. Ancak son iki önerme Akif'in görüşleriyle bağdaşmamaktadır. Bu yüzden bu iki önermenin diğer önermelere olan oranları görülmektedir.

Mehmet Akif'te eğitimcinin özellikleri bu önermedeki gibidir. “*Eğitimcinin imanlı, edepli, liyakatli ve vicdanlı olması gerektiğinin önemine dikkat çeker.*” Bu önermenin diğer önermelere oranları ise;

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olarak verdikleri cevapların yüzdeleri:

Birinci önermenin üçüncü önermeye oranı %85.00 katılıyorumdur. Birinci önermenin doğruluğunun farkındadırlar. İkinci önermenin üçüncü önermeye oranı %85.00 katılıyorum ikinci önermenin doğruluğunun farkındadırlar. Dördüncü önermenin üçüncü önermeye oranı %55.17 kararsızım önermelerin yanlışlığı hakkında bilgi sahibi değildirler. Katılımcılar Akif'in bir eğitimcinin nasıl olması gerektiği hakkındaki görüşlerine dair bilgi sahibidirler. Bu yüzden katılımcılar bu soru hakkındaki farkındalıkları yüksektir.

13.Mehmet Akif Ersoy'a göre aile (%);

Tablo 17.

Mehmet Akif'e göre aile düşüncesinin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'a göre Aile;

- Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır (Bacaksız, 2008).
 - Sadece geleneğin aktarıldığı topluluktur (Bacaksız, 2008).
 - Emir ve itaat içeren guruptur.
 - Sosyalleştirme barındırmaz.
-

Akif'e göre aile sadece bir arada yaşanan bir topluluktan ziyade ilk eğitimin alındığı bir eğitim çekirdeğidir. Çocuk ilk eğitimini ailede almaktadır. Bu yüzden ailenin düzgün olması, birliktelik içinde olması bireylerin sağlıklı yetişebilmesi için

gereklidir. Gelenek ve göreneklerin aktarıldığı, vatana ve milletine bağlılığın aşılandığı ve bireylerin şekillendiği ilk eğitim kurumudur. Aileler toplumların en küçük yapı taşı olarak görmektedir. Bir toplumun değerlerini ve sosyal yapısını incelemek için aile yapısı hakkında bilgi sahibi olmak için ailenin incelenmesi gereklidir. Bu yüzden aile birer toplum minyatürü olarak görülmüştür. Ailede sadece gelenek ve görenek aktarımının yanı sıra bireylerin sosyalleştiği ve ilk eğitiminin verildiği kurumlardandır.

İlk iki önerme Akif'in düşünceleriyle birebir örtüşmektedir, son iki önerme ise Akif'in düşünceleriyle bağdaşmamaktadır. Aşağıda bu önermelerin işaretlenme oranları bulunmaktadır:

Mehmet Akif'te aile düşüncesi bu önermeleri kapsamaktadır;

“Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır.”

Birinci önermenin dördüncü önermeye oranında katılmıyorum %52.94'dur. Bu önermede dördüncü önermeni yanlış olduğunu farkındadırlar.

İkinci önermenin dördüncü önermeye oranında katılmıyorum %52.942 dur. Bu önermede üçüncü önermenin yanlış olduğunu farkındadırlar.

Üçüncü önermenin dördüncü önermeye oranı %64.71 katılmıyorum dur. Bu önermede üçüncü önermenin ve dördüncü önermenin yanlış olduğunu farkındadırlar.

“Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır” (Bacaksız, 2008) önermesinde %32,5 oranında katılımcılar bu düşünceye katıldıklarını göstermişlerdir. Öğrencilerin 31/100 Akif'in bireyi cemaat olarak gördüğünü düşünmektedir.

“Sadece geleneğin aktarıldığı topluluktur” (Bacaksız, 2008) Katılımcılar %30,8 oranında bu önermeye katılmadıklarını göstermişlerdir. Öğrencilerin 13/100 Akif'in böyle bir düşüncesini olmadığını bilmektedir.

“Emir ve itaat içeren guruptur.” Önermeye %26,7 oranında katılmadıklarını göstermişlerdir. Akif'in bu görüşü öğrencilerde 25/100' dür.

“Sosyalleştirme barındırmaz.” Önermesine ise katılımcılar %32,5 oranında katılmadıklarını göstermiştir. Akif’in bu görüşü öğrencilerde 32/100’dür.

Alınan yüzdelerle göre katılımcılar yüksek oranda Akif’in aile hakkında sahip olduğu düşüncelerin farkındadır. Aile görüşü hakkında bilgi sahibidirler.

14.Mehmet Akif Ersoy ‘un şiir anlayışı (%);

Tablo 18.

Mehmet Akif’in şiir anlayışı farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy ‘un Şiir Anlayışı;

- Sanat sanat içindir anlayışını benimser.
 - Toplumsal amaç, fayda ve ahlak eksenli edebiyat anlayışını benimser.
 - Sanat toplum içindir anlayışı bulunmaktadır.
 - Şiir tanrıya ulaşmak için bir araç görevi üstlenmiştir.
-

Akif’in şiir anlayışı ikinci önermeyi kapsamaktadır “Toplumsal amaç, fayda ve ahlak eksenli edebiyat anlayışını benimser.” Bu önermeye göre diğer önermelerin karşılaştırılma oranları:

Öğrencilerin Akif’in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Birinci önermeni ikinci önermeye oranında katılıyorum %71.43’dur. Bu önermede katılımcılar birinci önermeni doğru olduğunu düşünmektedir. Akif’in düşüncesini farkında değildir. “Sanat sanat içindir anlayışını benimser” önermesinde %34,2 oranında katılımcılar bu düşünceye katıldıklarını belirtmişlerdir.

“Toplumsal amaç, fayda ve ahlak eksenli edebiyat anlayışını benimser.” Önermesinde %40,8 oranında katılımcılar bu düşünceyi savunmaktadır ve en çok tercih edilen şıktır.

Üçüncü önermenin ikinci önermeye oranında katılıyorum %71.43’dür. Akif’in görüşünde sanatın toplum için varlığı söz konusudur. Katılımcılar bu görüşün

farkındadırlar. “Sanat toplum içindedir anlayışı bulunmaktadır.” Önermesinde %30,8 oranında katılımcılar bu düşünceni doğruluğunu savunmuşlar ve katıldıklarını belirtmişlerdir.

Dördüncü önermeni ikinci önermeye oranında kararsızım %60.00’tür. Katılımcılar bu önerme hakkında bilgi sahibi değildirler. Genel tutum olarak şiir anlatışı hakkında bilgi sahibi değildirler.” Şiir tanrıya ulaşmak için bir araç görevi üstlenmiştir.” önermesinde katılımcılar %33,3 oranında kararsız kaldıkları ve bu konuda bilgileri olmadıkları saptanmıştır.

15.Mehmet Akif Ersoy’un eğitimde olmasını düşündüğü unsurlar (%);

Tablo 19.

Mehmet Akif’in eğitimde olmasını istediği unsurların farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy’un Eğitimde Olmasını Düşündüğü Unsurlar;

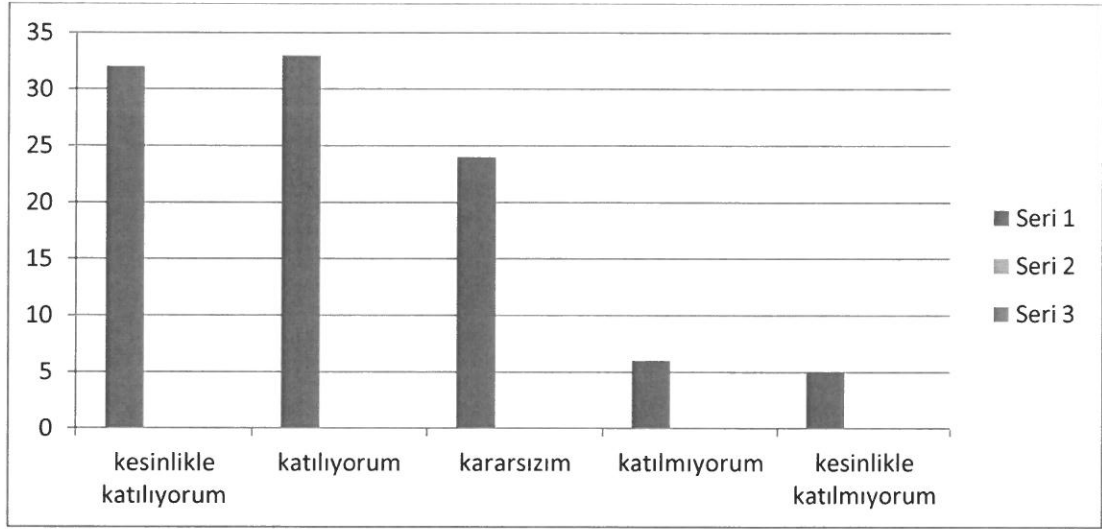
- Maarif (Örgün eğitim) (Mercan, 2008).
 - Terbiye (İnsanın yetişmesini sağlayan yöntem) (Mercan, 2008).
 - Tehzîb (Güzelleştirme ve geliştirme) (Mercan, 2008).
 - Talîm (Öğrenmeyi kolaylaştırmak maksadıyla sağlanan kılavuzluk) (Mercan, 2008).
 - Tevekkül (Allahtan gelecek olanı beklemek).
 - Edep (İyi tutum, incelik, kibarlık) (Mercan, 2008).
-

Yukarıdaki önerme Mehmet Akif’in eğitimde olmasını düşündüğü unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Mehmet Akif’in üzerinde en çok durduğu konulardan biri tevekkül inancıdır. İslam ülkelerinde hep yanlış anlaşıldığı üzerinde durmuş azim ve çalışkanlığı engellediğini insanların bu inancı hiçbir şey yapmadan beklemek olduğunu düşündüğünü ve hep yanlış anladığının üzerinde durmaktadır.

Bu yüzden beşinci önerme olan tevekkül inancının işaretlenmesinin öğretmen ve öğrenci yüzdeleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 20.

Öğrencilerin beşinci önermeye verdikleri cevap yüzdeleri(%)

Öğrenciler %30 oranında katılıyorum cevabı vermişlerdir. Bu konuda öğrencilerin farkındalıkları yoktur. Diğer önermelere yüksek katılım oranı bulunmaktadır. Fakat bu önermeyi ayırt edecek bilgileri bulunmamaktadır.

16.Mehmet Akif Ersoy'un etkilendiği şahsiyetler (%);

Tablo 21.

Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetlerin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'un Etkilendiği Şahsiyetler;

- Nedîm
 - Muallim Naci
 - Şirazlı Sadî
 - Abdülhak Hamid
 - Alfons Dode
 - Emile Zola
 - Lamartine
 - Namık Kemal
 - Ziya Gökalp
-

Diğer düşünürlerde olduğu gibi Akif'in şahsiyetini oluşturan ve onun etkilendiği bazı düşünürler bulunmaktadır. Bu şahsiyetler Akif'i çeşitli yönlerden etkilemektedir. Örneğin vatanseverlik, lirik şiir anlarını, olaylara bakış açısı gibi. Akif'i etkileyen şahsiyetlere ikinci bölümde değinilmiştir.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetler yukarıda belirtilen tüm kişilerdir. Bu yüzden son önerme ile diğer önermelerin işaretlenme yüzdeleri verilmiştir. Katılımcıların en az işaretlediği şık ise dokuzuncu önermedir. Bunlar:

Birinci önermenin oranı kararsızım %80.43'dir. Nedim'in Akif'i etkilediğine dair katılımcılar bilgi sahibi değildirler.

İkinci önermenin oranı kararsızım %86.96'dır. Katılımcılar Muallim Naci'nin Akif'i etkilediğine dair bilgi sahibi değildirler.

Üçüncü önermenin oranı kararsızım %86.96'dır. Şirazlı Sadi'nin Akif'i etkilediğini ve düşünce harmanından birisi olduğuna dair katılımcılar bilgi sahibi değildirler.

Dördüncü önermenin oranı kararsızım %86.96'dır. Abdülhak Hamid'in Akif'in düşünce harmanında etkisi bulunduğu katılımcılar haberdar değildirler.

Beşinci önermenin oranı kararsızım %89.13'dür. Akif'in düşüncelerine etkileyen düşünür olduğuna dair bilgi sahibi değildirler.

Altıncı önermenin oranı kararsızım %91.30'dur. Emile Zola'nın Akif'in düşünce harmanında katkısı olduğundan haberdar değildirler.

Yedinci önermenin oranı kararsızım %91.30'dur. Lamartine'nin Akif'in düşünce harmanında katkısı olduğundan haberdar değildirler.

Sekizinci önermenin oranı kararsızım %80.43'dir. Namık Kemal'in Akif'in düşünce harmanında katkısı olduğundan haberdar değildirler.

Katılımcılar Mehmet Akif'i etkileyen ve düşünce harmanın oluşmasında katkısı bulunan şahsiyetler hakkında bilgi sahibi değildirler. Bu şahsiyetlerin fikir dünyaları

hakkında farkındalık sahibi değildirler. Bu düşünürler Akif'in düşünce harmanında etkili olmuştur.

17.Mehmet Akif Ersoy'un gelecek tasavvuru (%);

Tablo 22.

Mehmet Akif'in gelecek düşüncesi farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'un Gelecek Tasavvuru;
<ul style="list-style-type: none"> • Modern ve İslâm Kaynaklı Bir Gelecek Tasavvuru (Çam, 2011). • Marksist Karakterli Bir Gelecek Tasavvuru • Hümanist ve İlerlemeci Bir Gelecek Tasavvuru • Kapitalist karakterli bir gelecek tasavvuru

Akif'in düşüncelerinde durağanlık söz konusu değildir. Sürekli değişmeye ve gelişmeyi içeren ve öğütleyen bir yapıdadır. Yüzden hem İslam'ı hem de Modernizmi içeren, durağan olmayan bir düşünce yapısı bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olan cevapların yüzdeleri:

“Modern ve İslâm Kaynaklı Bir Gelecek Tasavvuru “(Çam, 2011) önermesi Mehmet Akif'in görüşlerinin temelini oluşturmaktadır. Katılımcıların en çok işaretlediği önermedir. %32.3 oranında katılımcılar Mehmet Akif'in görüşlerini bu yönde olduğunu farkındadır ve katılıyorum cevabı ile desteklemişlerdir. Bu önermeden sonra en çok işaretlenen önerme “hümanist ve ilerlemeci bir gelecek tasavvuru “olmuştur. Bu önermeni yüzdesi ise %20,8'dir. Öğrenciler Akif'in düşüncesi hakkında farkındalık sahibi değildirler.

18.Mehmet Akif'in görüşünden etkilenen vatan şairleri (%);

Tablo 23.

Mehmet Akif'in görüşlerinden etkilenen şahsiyetlerin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif'in Görüşünden Etkilenen Vatan Şairleri;

- Bahtiyar Vahapzade
 - Muhammed İkbâl
 - Yusuf Akçura
 - Cemalettin Afgani
-

Mehmet Akif kendi yurdunun dışında özellikle Azerbaycan ve Pakistan topraklarındaki şairler arasında düşünceleri, sanatı ve şahsiyeti geniş yankı bulmuştur. Bu kişiler Bahtiyar Vahapzade ve Muhammed İkbâl'dir. Mehmet Akif'in milliyetçi görüşü bulunmaktadır fakat bu noktada Yusuf Akçura ile bir paydada birleşmemektedir ve her ikisini milliyetçilik görüşü ve algısı farklı yöndedir. Bu yüzden Yusuf Akçura Mehmet Akif'ten etkilenen şahsiyetlerden değildir. Cemalettin Afgani ile görüşleri bir paydada kesişmektedir. Mehmet Akif makalelerinde Cemalettin Afgani'den bahsetmiştir. Fakat Cemalettin Afgani etkilenen değil daha çok etkileyen bir şahsiyettir.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Katılımcıların verdiği cevaplar hem öğrenci hem de öğretmen yüzdeleri birbirine benzemektedir. Katılımcılar Mehmet Akif'in görüşlerinden etkilenen şahsiyetler hakkında %54,3 oranında kararsızım şıkkını işaretlemişlerdir. Bu oran katılımcıların bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığını göstermektedir.

19.Mehmet Akif Ersoy'un ders kitaplarında yer alan Çanakkale şiirinin verdiği bilgiler (%):

Tablo 24.

Mehmet Akif'in Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiirinin Verdiği Bilgiler farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'un Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiirinin
Verdiği Bilgiler;

- Savaşa katılan insan çeşitliliği (Yazıcı, 2013).
 - Kullanılan silahlar.
 - Savaşın vahşeti (Yazıcı, 2013).
 - Hürriyet, istiklal ve bayrağa olan bağlılık (Yazıcı, 2013).
 - Şeref ve haysiyete olan düşkünlük, iman (Yazıcı, 2013).
 - İnanç kudreti, kahramanlık, Mehmetçiğin maneviyatı(Yazıcı, 2013).
 - İnanç kudreti, kahramanlık, Mehmetçiğin maneviyatı(Yazıcı, 2013).
 - Vatan sevgisi, millet sevgisi, namus (Yazıcı, 2013).
 - Manda ve himaye anlayışı
-

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olan cevapların yüzdeleri: Mehmet Akif Çanakkale Şehitlerine yazmış olduğu şiirinde bizlere o dönemle ilgili tüm manzarayı objektif bir biçimde yansıtmaktadır.

- Savaşa katılan insan çeşitliliği önermesine katılımcılar tarafından bilgi oranı yüksektir. %85 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.

Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,
Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ,
Hani, tâ'ûna da züldür bu rezîl istîlâ! (Ersoy, 2012, s.410).

- Kullanılan silahlar önermesine katılımcılar tarafından bilgi oranı yüksektir. %87 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam,
Atılan her lağamın yaktığı yüzlerce adam.

Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermîler,
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler! (Ersoy, 2012, s.411).

- Savaşın vahşeti önermesine katılımcılar tarafından bilgi oranı yüksektir. %89 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir; savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vâdîlere, sağnak sağnak. (Ersoy, 2012, s.411).

- Şeref ve haysiyete olan düşkünlük, iman önermesine katılımcılar tarafından farkındalık oranı yüksektir. %88 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'â mı göğsündeki kat kat îman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sis-i ilâhî o metîn istihkâm. (Ersoy, 2012, s.411).

- İnanç kudreti, kahramanlık, Mehmetçiğin maneviyatı önermesine katılımcılar tarafından bilgi oranı yüksektir. %91 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alını değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor peygamber. (Ersoy, 2012, s.412).

- Vatan sevgisi, millet sevgisi, namus önermesine katılımcılar tarafından bilgi oranı yüksektir. %86 oranında bir farkındalık bulunmaktadır.

Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun-i bedî'im, onu çiğnetme" dedi.

Âsım'ın nesli, diyordum ya; nesilmiş gerçek,
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek(Ersoy, 2012, s.411).

Manda ve himaye anlayışı önermesine katılımcılar tarafından farkındalık oranı öğrenciler tarafından yüksek değildir. %49,4 oranında bu şıkka katılıyorum oranı bulunmaktadır. Öğrencilerin Mehmet Akif'in Manda ve himaye görüşü hakkında bilgi ve farkındalıkları yoktur.

20.Mehmet Akif Ersoy'un ders kitaplarında yer alan Çanakkale şiirinin özellikleri (%);

Tablo 25.

Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin farkındalığı oranı (%)

Mehmet Akif Ersoy'un Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiirinin Özellikleri;

- Şiiri okurken âdeta bir savaş tablosunu, daha doğrusu bir savaş filmini seyreder gibi oluruz. Zira burada sadece tablolarla olduğu gibi “statik bir manzara” değil, film sanatına has bir “hareketlilik” söz konusudur. Film şeridinde olduğu gibi her mısra, vaka'nın ayrı bir görüntüsünü verir (MEB, 2014).
 - Statik bir görüntü çizer ve yanlı bir bakış açısı vardır.
 - Savaşı tek boyutlu olarak almış ve Türk Milliyetçiliği boyutunda bir bakış açısı sergilemiştir.
 - Dini duyguları ve tevekkül inancını öne plana çıkaran bir profil çizmiştir.
-

Anketin son sorusunda on dokuzuncu önermede belirtilen Çanakkale şiirinin özellikler verilmiştir. Bu şiirin içermiş olduğu özellikler katılımcılar tarafından işaretlenmiştir. Verilen Çanakkale şiiri 7. Sınıf ders kitaplarında yer almaktadır. Katılımcılara ders kitaplarında yer alan ifade verilmiş ve bu ifade ile karşılaşp karşılaşmadıkları saptanmaya çalışılmıştır.

Verilen soruda ilk önerme Akif'in ders kitaplarında yer alan şiirlerini geçtiği yerde bulunan bir örnek cümledir. Geri kalan üç önerme Çanakkale şiiri ile ilgi değildir ve şiirin özelliklerini kapsamamaktadır.

Öğrencilerin Akif'in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

“Şiiri okurken âdeta bir savaş tablosunu, daha doğrusu bir savaş filmini seyreder gibi oluruz. Zira burada sadece tablolarla olduğu gibi “statik bir manzara” değil, film sanatına has bir “hareketlilik” söz konusudur. Film şeridinde olduğu gibi her mısra, vaka'nın ayrı bir görüntüsünü verir.” Önermesi bu soruda en çok işaretlenen şıktır bu yüzden katılımcıların bu soruya ilişkin farkındalıkları bulunmaktadır. %39,8 oranında katılıyorum yüzdesi bulunmaktadır.

4.10.2.Öğretmenlerin görüş anketine verdiği cevaplar.

1.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini biliyorum (%);

Tablo 26.

Öğretmenlerin Akif'in eserlerini bilme oranları (%)

Öğretmenlerin Bilme Oranları(%)	Evet (%)	Hayır (%)
Safahat (1911)	100,0	0
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	40,0	60,0
Hakkın Sesleri (1913)	25,0	75,0
Fatih Kürsüsünde (1914)	25,0	75,0
Hatıralar (1917)	30,0	70,0
Asım (1924)	55,0	45,0
Gölgeler (1933)	25,0	75,0

20 öğretmenin tamamı Safahat eseri hakkında bilgi sahibidir. 100 öğrenciden %47 sadece Safahat'ı bilmektedir. Katılımcılar genel olarak Akif'in eseri hakkında duyum sahibidirler. En çok bilinme durumu Safahat eserinde gerçekleşmiştir. Bunun nedenini Cumhuriyetin ilanından sonra diğer kitapların Safahat bünyesinde toplanıp basılmış olmasından kaynaklanmış oluğu düşünülmektedir. Safahattan sonra öğretmenlerin yani eğitimci kadronun en çok bildiği eseler sırasıyla Asım (İdeal Türk

Milletinde olmasını istediği vasıflarının toplandığı eser.), Süleymaniye Kürsüsünde'dir. Diğer eserler ise eşit bir bilinme oranı göstermiştir Hatıralar, Gölgeler, Fatih Kürsüsünde, Hakkın Sesleri'dir. Fakat öğretmenler eserlerin bilinmesi yönünden yetersiz kalmıştır.

Safahat adlı eserden sonra Asım adlı eserin öğretmenler tarafından en çok düzeyde bilinmesi dikkat çekicidir. Çünkü Akif'in Safahat'tan sonra eğitim değerleri üzerinde durduğu ikinci bir kitap Asım'dır. Akif Asım üzerinde düşündüğü ideal gençliği tasavvur etmiştir. Bu yüzden eğitimci kadronun da bildiği gibi en çok bilinen eser Asım'dır. Gerek hakkında düzenlenen tiyatrolar ve konferanslar ile öğretmenlerin bu konu hakkındaki bilgi düzeyi artmaktadır. Ancak 20 öğretmen üzerinde yapılan değerlendirmede diğer eserlere karşı Asım'ın bilinme değeri yüksek olmasına rağmen istenilen düzeyde değildir. Safahat hariç diğer eserlerin bilinme oranı yüksek değildir.

2.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini okudum (%);

Tablo 27.

Öğretmenlerin Akif'in eserlerini okuma oranları (%)

Öğretmenlerin Okuma Oranları (%)	Evet (%)	Hayır (%)
Safahat (1911)	45,0	55,0
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	5,0	95,0
Hakkın Sesleri (1913)	0	100,0
Fatih Kürsüsünde (1914)	0	100,0
Hatıralar (1917)	0	100,0
Asım (1924)	10,0	90,0
Gölgeler (1933)	5,0	95,0

Öğretmenlerin eserleri okuma oranlarında ise çok okunan eser Safahat'tır. Safahat'tan sonra en çok okuna eser ise Asım kitabıdır. En çok bilinen kitap bu kısımda en çok okunan kitap olarak ortaya çıkmaktadır. Süleymaniye Kürsüsünde adlı eser ve Gölgeler adlı eser aynı okuma oranları aynı olarak ortaya çıkmaktadır. Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar eserleri ise öğretmenler arasında hiç

okunmamış hiç okunma oranı göstermemiştir. Öğretmenlerin kitap okuma yüzdesi okunmama yüzdesine göre çok azdır. Öğretmenler Mehmet Akif hakkında fazla okuma yapmamaktadır. Eğitim kadrosunun yaptığı okuma yüzdelerine bakkıldığında alınan sonuç okuma oranının yüksek olmasından çok uzaktır. Yapılan anketin geneline bakıldığında alınan sonuçtan farksızdır. Cumhuriyetin ilanından sonra basılan yeni kitaplarda şairin tüm eserlerinin bir çatı altında toplandığı biliniyorsa artık basılan eserlerin hepsi artık tek bir paydadadan oluşuyorsa eğitimci kadronun vermiş olduğu cevaplar çelişki içerisindedir. Bu durumda iki ihtimal öne çıkmaktadır. Bunardan birincisi diğer eserleri de içerisine alan Safahat ya okunmamıştır ya da Safahat'ın sadeleştirilmiş hali okunmuştur ve içerisindeki başlıklara bakılmamıştır.

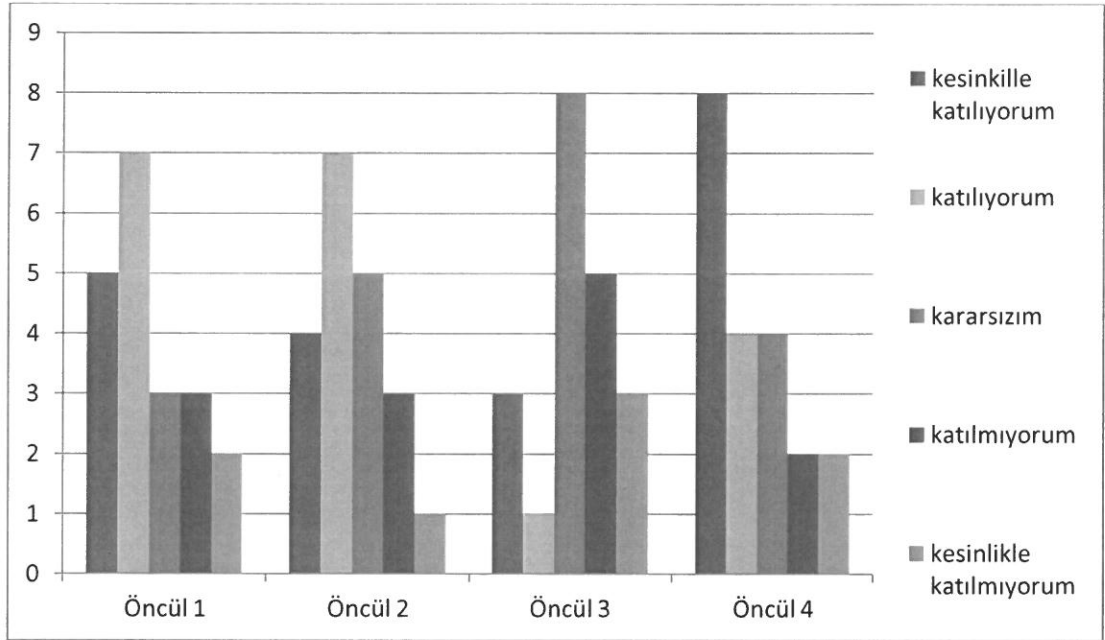
3.Mehmet Akif Ersoy ve İslam birliği düşüncesi (%);

Ankette yer alan maddeler:

- Tüm Müslümanların milliyetlerinin İslâm olduğunu, Müslümanların bu noktada birliği sağlamalarının gerektiğini savunmuştur.
- Bütün Müslümanlar tek çatı altında toplanmalıdır.
- Türklerin önderliğinde Müslüman devlet diğer Müslüman devletlerin kontrolünü elinde tutmalıdır.
- Milletın birlik ve bütünlüğünü İslâm dininde görmüştür.

Tablo 28.

Mehmet Akif'in İslam birliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenlerin verdiği cevaplar incelendiğinde en çok katılımın bulunduğu öncül 4. öncüdür. Bu öncülü sırasıyla 1. ve öncül takip etmektedir. Öğretmenler ise 3. Önermede verilen bilgide büyük ölçüde kararsız kalmışlardır. Bu yüzden öğretmenlerin Akif'in İslam Birliği düşüncesi hakkında bilgi sahibi tutum izlemişlerdir.

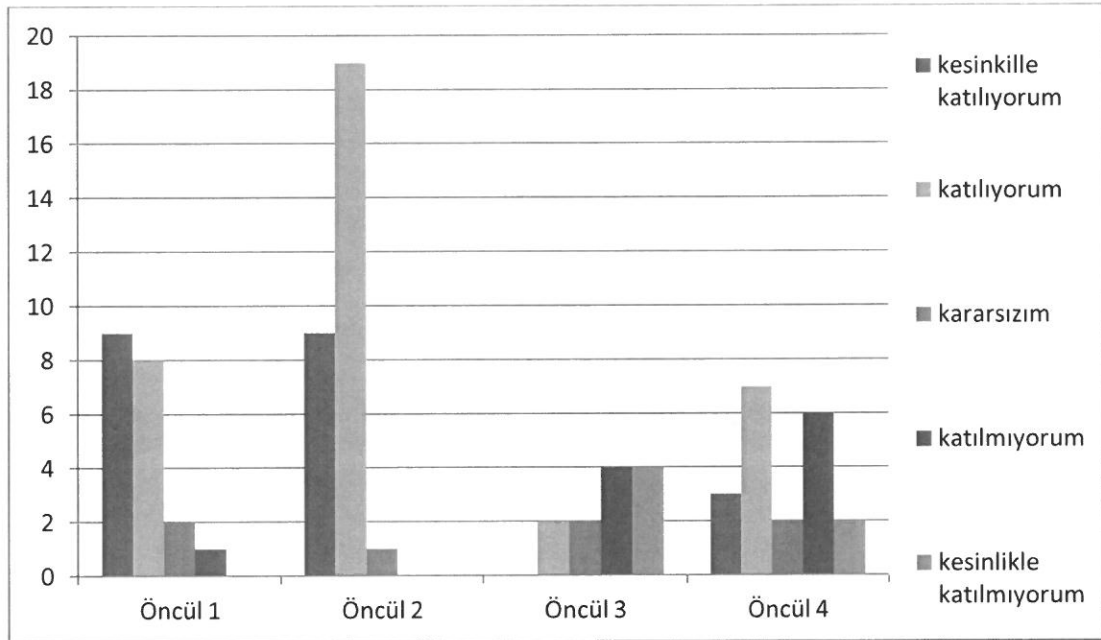
4.Mehmet Akif Ersoy'da birlik ve beraberlik fikri (%) ;

Ankette yer alan maddeler:

- Vaazlar vererek halkın din ve vatan birliği etrafında birleşmesi için çalışmıştır.
- Bir milletin aynı amaç uğruna savaşması, aynı maddî-manevî değerler etrafında birleşmesi karşısında hiçbir kuvvetin duramayacağı inancına bağlıdır.
- Sadece Türkiye ' deki Müslümanların birliği sağlanmalıdır.
- Din birleştirici unsur olarak yeterli değildir.

Tablo 29.

Mehmet Akif'in birlik ve beraberlik düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenler 1. öncülde yüksek oranda 9/20 kişide bu fikre tamamen katıldıklarını beyan etmişlerdir. 2. öncülde katılımcılar 10/20 oranındaki kişi fikre katıldıklarını beyan etmiştir. Öğretmenlerin 3. önermeye karşı tutumları yüksek oranda katılmıyorumdur. Çünkü “Sadece Türkiye ‘deki Müslümanların birliği sağlanmalıdır.” düşüncesi Akif’in fikirlerini yansıtmamaktadır, öğretmenler bu konu hakkında farkındalık sahibidirler. 4. önermede ise öğretmenler dinin tek başına birleştirici bir unsur olarak ele alındığında birlik ve beraberlik fikri için yeterli olmadığını farkındadırlar.

Ankette yer alan ve Akif’in fikirlerinin temelini oluşturan konulardan biri olan birlik ve beraberlik fikri öğretmen ve öğrenciler tarafından doğru anlaşılmıştır ve katılımcılar bu düşünce hakkında bilgi sahibidirler.

5.Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy’un Türk kimliği hakkında (%);

Ankette yer alan maddeler:

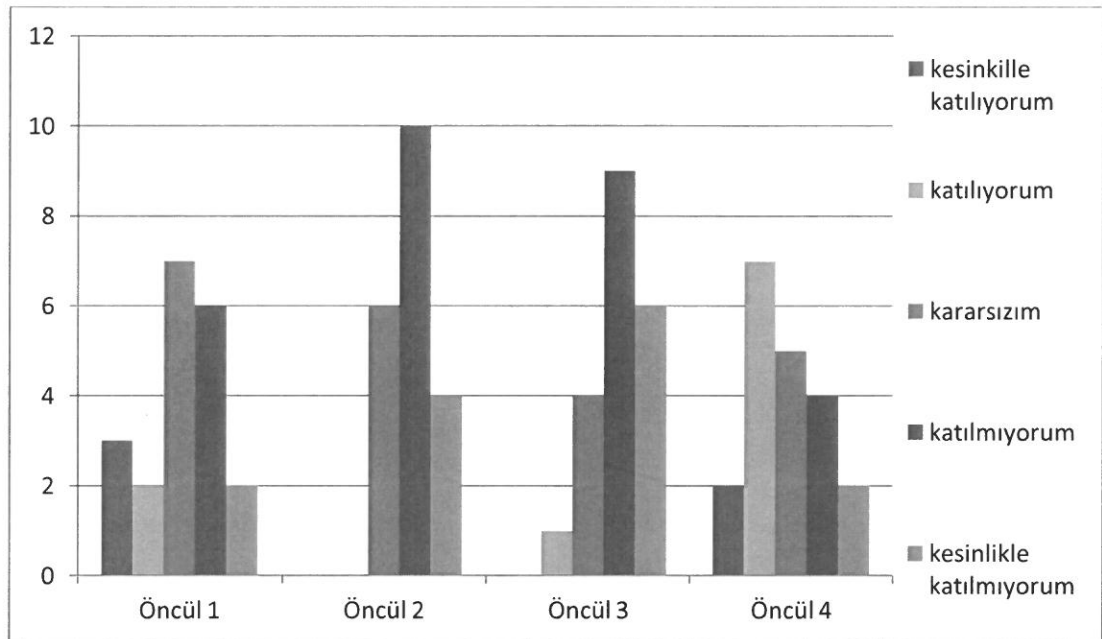
- Kendisini Arnavut olarak kabul etmiştir.

- Arnavut ırkını Türk ırkından üstün tutmuştur.
- Türkleri her zaman diğer milletlerden üstün görmüştür.
- Türkçülüğünden asla taviz vermemiştir, Kendi etnik kimliğini düşüncesinin dışında tutmuştur.

Öğretmenlerin anket doğrultusunda verdiği yanıtların değerlendirilmesi:

Tablo 30.

Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenlerin Akif'in Türk kimliği hakkındaki tutumları 1. Öncüldeki en yüksek katılım oranı 8/20 kişi katılmıyorum, 2. öncüde katılım oranı 14/20 kişi katılmıyorum, 3. öncülde katılım oranı 15/20 kişi katılmıyorum, 4. öncülde 9/20 kişi oranında katılıyorumdur. Katılımcıların verdi cevaplar Akif'in düşünceleri doğrultusundadır. İlk 3 öncül Akif'in düşüncelerini yansıtmadığı için katılımcıların vermiş oldukları cevaplarla örüntülüdür ve öğretmenlerin Akif'in düşüncesi hakkında farkındalıkları bulunmaktadır.

6. Millî Birlik Meselesinde Akif'in insana yüklediği vazife (%);

Ankette yer alan maddeler:

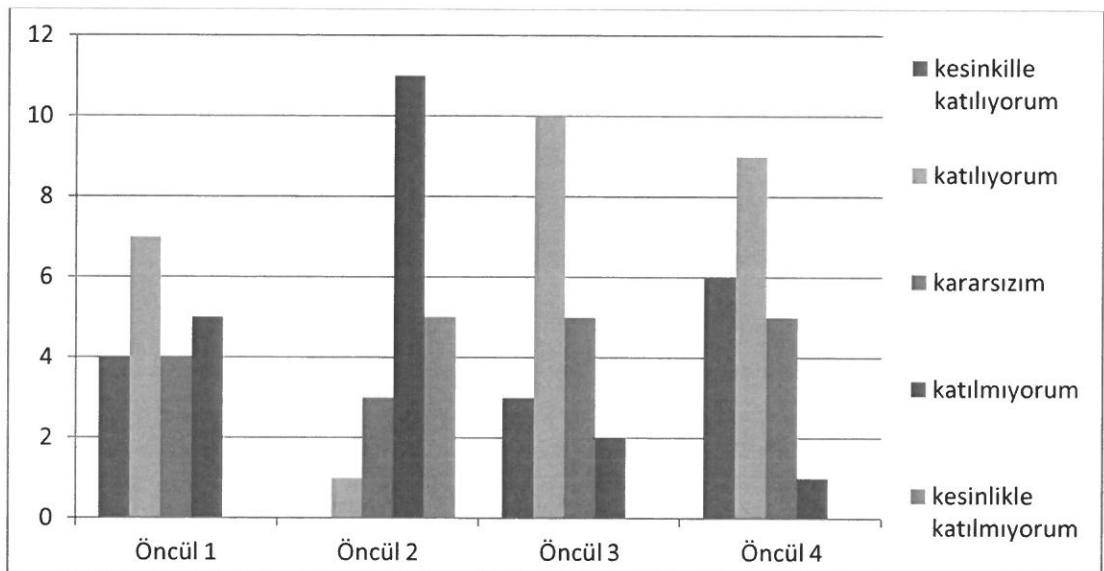
- Tevekkül inancı içerisinde olmalıdır.
- Kendine sunulanlarla yetinmelidir.
- Hem ferdî, hem de umumî çerçevede, neticenin arzu edilen şekilde hâsıl olması için, insana yüklenmiş en temel vazifenin tecellisi gerekir.
- Tecellî de ancak, "azim" sayesinde hakikatin aynasına yansiyacaktır

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine karşı olan cevapların oranları:

1. önermeye öğretmenlerin verdiği cevaplar yeterli düzeyde değildir. Öğretmenler yüksek oranda katılıyorum ifadesi üzerinde durmuşlardır. (11/20 kişi oranında katılıyorum) 2. önermede katılımcılar yüksek oranda katılmıyorum (16/20 kişi) ifadesiyle yüksek farkındalık göstermişlerdir. 3. önermede de öğretmenler yüksek oranda katılıyorum (13/20 kişi) ile yüksek farkındalık göstermiş ve 4. önermede yüksek oranda katılıyorum ile (14/20 kişi) Akif'in düşüncesi hakkında bilgi sahibidirler.

Tablo 31.

Millî Birlik Meselesinde Akif'in İnsana Yüklediği Vazifenin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

7.Mehmet Akif'in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası algısı;

Ankette yer alan maddeler:

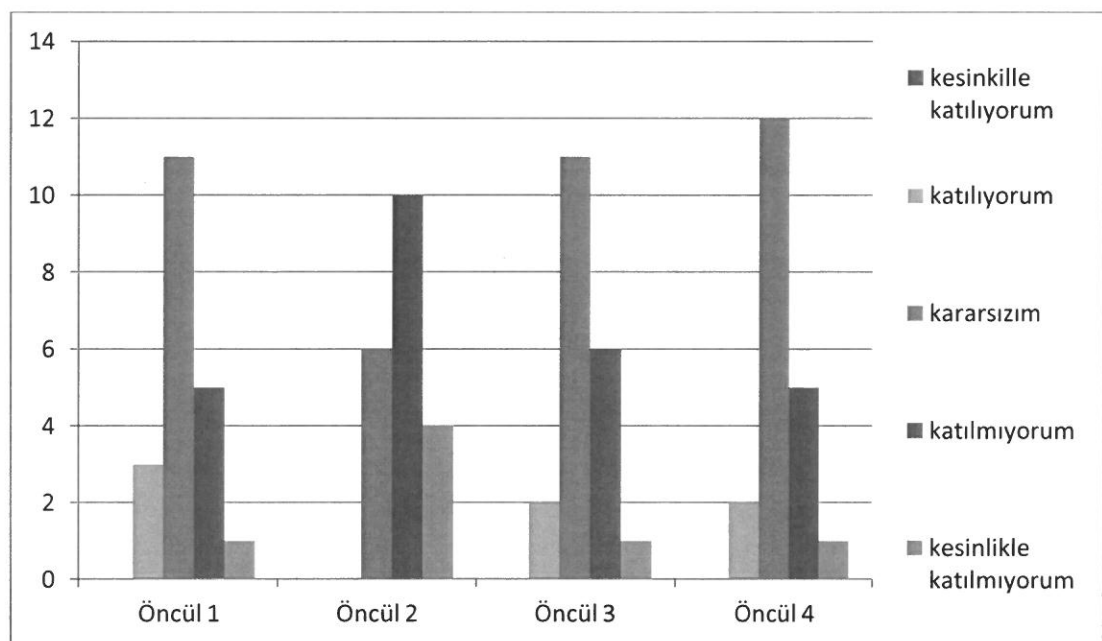
- Orta Asya meselelerine karışmamıştır.
- Âkif, savaşlar ve yoksulluklardan harap düşmüş Türk dünyasını, İslâm coğrafyası duyarlılığına eş bir algıyla değerlendirir.
- Orta Asya' yı İslam birliği düşüncesinden ayrı tutmuştur.
- Anadolu coğrafyasını Türk dünyasından üstün tutmuştur.

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine dair anket sonuçları:

Öğretmenlerin 1. önermeye verdiği cevaplar yüksek oranda katılıyorum (14/20 kişi) oranını içermektedir. Bu önerme Akif'in düşüncesini bir parçası olmadığından bu önerme hakkında farkındalık sahibi değildirler. 2. önermede yüksek oranda kararsızım (10/20 kişi) ifadesi bulunmaktadır. 3. önermede yüksek oranda kararsızım (11/20 kişi) ve son önermede (12/20 kişi) oranında kararsızım ifadesi bulunmaktadır. Öğretmenler Akif'in Türk Dünyası görüşlerine dair bilgi sahibi değildirler.

Tablo 32.

Mehmet Akif'in şiirlerinde Orta Asya Türk dünyası algısının öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

8.Mehmet Akif'in gelenek ve yeniliğe bakışı;

Ankette yer alan maddeler:

- “Ne bütünüyle eski hal, ne de tümüyle yeni hal”
- Yenilikler Garp ‘tan geldiği için karşı çıkmıştır.
- Yeniliği iyiliğinden, hususiyle lüzûmundan dolayı almak, eskiyi de fenalığı sabit olduğu için atmak.
- Gelenek aktarımı yenilikten daha önemlidir.

Öğretmenlerin konuya ilişkin verdiği cevapların oranları:

Birinci önermenin üçüncü önermeye oranına bakıldığında 14 öğretmen katılıyorum ifadesi üzerinde durmuş ve farkındalık oluşturmuşlardır.

İkinci önermeni üçüncü önermeye oranı ise 7 öğretmen kararsızım fikri üzerinde birleşmiştir. En çok işaretlenen ve hem fikir olunan bilgi üzerinde karasız olunmasıdır.

Dördüncü önermenin üçüncü önermeye oranı ise 9 öğretmen katılmıyorum şıkkı üzerinde durmuşlardır. Bu yüzden öğrencilerin olduğu gibi öğretmenlerde Akif'in gelenek ve yeniliğe bakış açısı bakımından bilgi ve fikir sahibidirler.

9.Mehmet Akif'in Milliyetçilik görüşü (%) ;

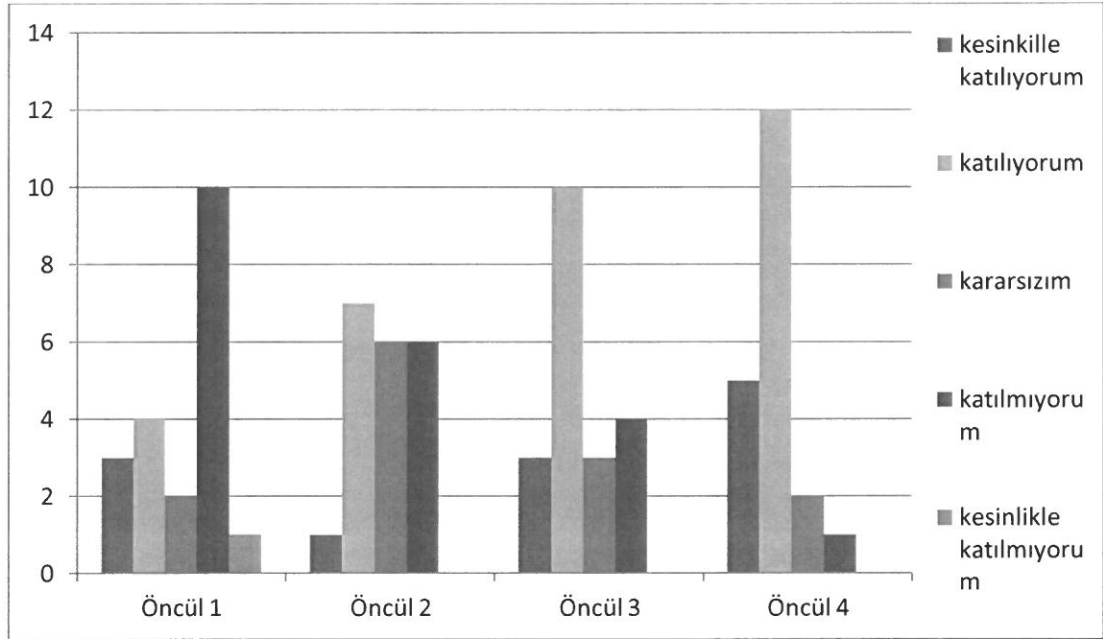
Ankette yer alan maddeler:

- Türk milliyetçisi idealindedir.
- İnsanları tek çatı altında toplamının yegâne amacı olarak görmüştür.
- Milliyetçiliği İslami ideolojinin altında onun taht-ı emrine vermiştir.
- Akif, özünde İslam olan bir milliyetçilik fikrinin davacısıdır. O İslamcılık ile milliyetçiliği mezcetmiştir.

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerindeki cevapların düzeyleri:

Tablo 33.

Mehmet Akif'in Milliyetçilik düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenler ilk öncülde çoğunlukla (10/20 kişi) şıkkında fikir beyan etmişlerdir. Katılımcılar Akif'in tam anlamıyla Türk milliyetçisi idealinde olduklarını düşünmemektedir. Akif'in milliyetçilik ideali bulunmaktadır ancak bu salt anlamda bugünkü kavramları karşılamaktadır. Öğretmenler bu önerme hakkında fikir sahibidirler.

Öğretmenler ikinci önerme hakkında (7/20 kişi) katıyorum şıkkında fikir beyan etmişlerdir. Öğretmenler bu görüş hakkında bilgi sahibidirler.

Katılımcılar üçüncü öncülde (10/20 kişi) yüksek oranda katılıyorum şıkkında fikir birliğine varmışlardır. Katılımcılar Akif'in bu görüşü hakkında farkındalık sahibidirler.

Son önermede ise diğer önermelerde olduğu gibi yüksek oranda (12/20 kişi) katılıyorum ifadesi üzerinde durmuştur ve bu konu hakkındaki farkındalıklarını belirtmişlerdir.

10.Mehmet Akif'te Vatan düşüncesi (%);

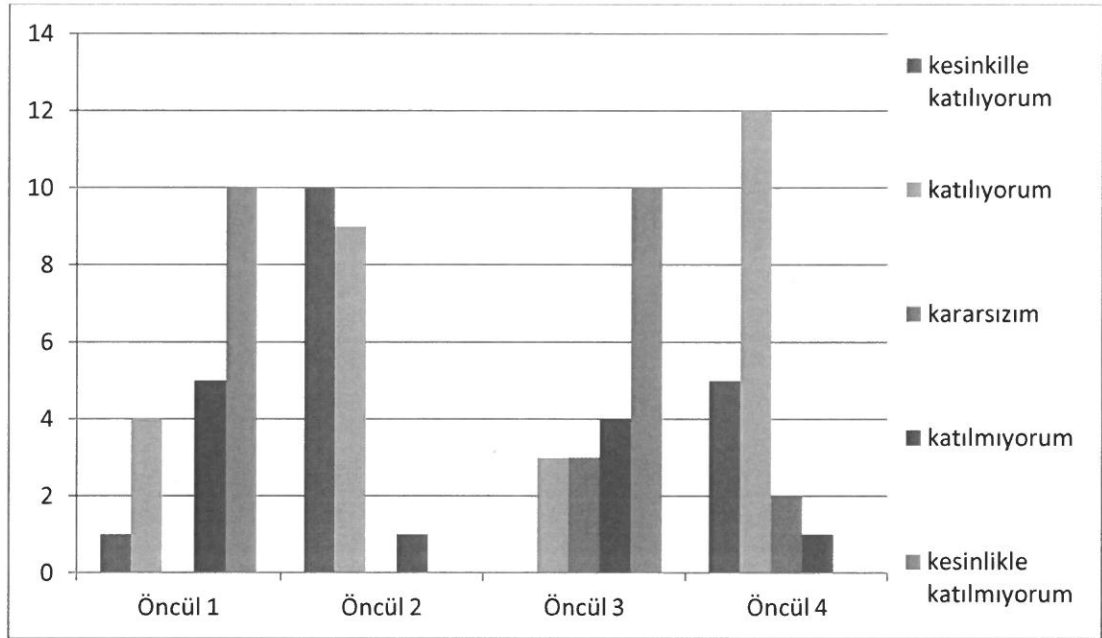
Ankette yer alan maddeler:

- Manda yönetiminde bir vatan algısı vardır.
- “Hür ve müstakil” bir vatan fikrini, ruhunda taşınan milli bir heyecanla dile getirmektedir.
- Şeriat yönetimine dayalı bir vatan algısı vardır.
- Vatan soyut bir kavramdır. Bu dünya ile ölçülemez.

Öğretmenlerin Akif'in fikirleri hakkındaki verilen cevapların düzeyleri:

Tablo 34.

Mehmet Akif'in Vatan düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenler 1. öncüldeki önermeye yüksek oranda (10/20 kişi) kesinlikle katılmıyorum fikrinde bulunmuşlardır. Akif mandacı yönetimi savunan bir fikri temeli bulunmamaktadır öğretmenler Akif'in fikirleri hakkında fikir sahibidirler.

İkinci önermede katılımcılar yüksek oranda (10/20) kesinlikle katılıyorum ve (9/20) katılıyorum ifadesi ile farkındalık sahibidirler. Üçüncü önermede yüksek oranda kesinlikle katılmıyorum (10/20) ifadesi üzerinde durulmuş ve farkındalık

oluşturmuşlardır. Son öncülde Akif'in vatan algısı üzerinde durulmuş ve katılımcılar yüksek oranda (12/20) bu fikre katıldıklarını beyan ederek Akif'in düşüncesi hakkında bilgi sahibi olduklarını ortaya koymuşlardır.

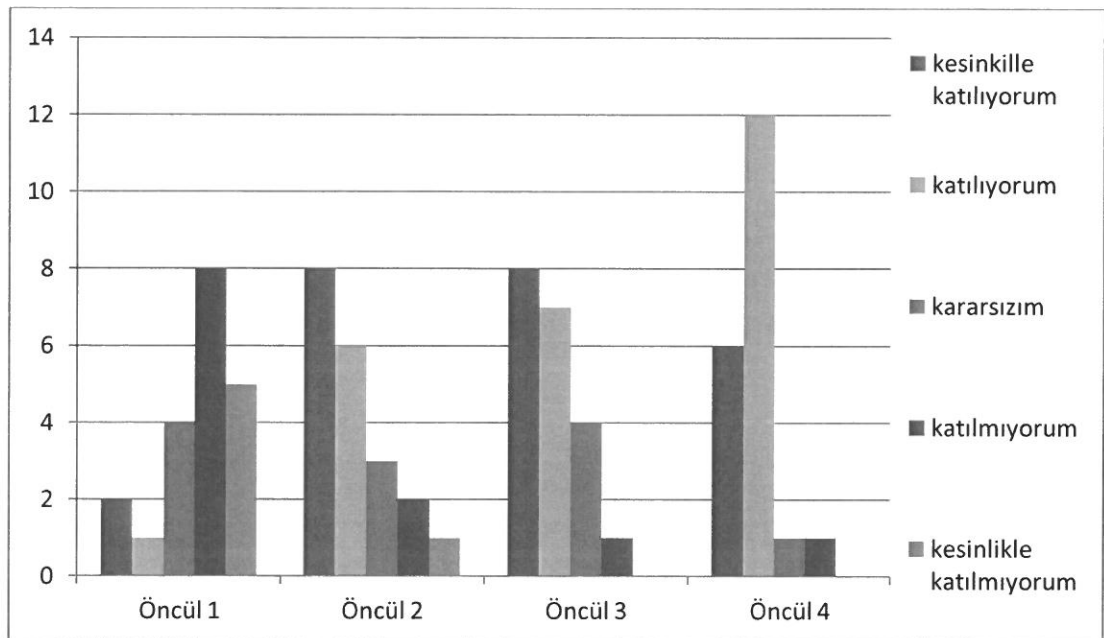
11.Mehmet Akif'in eğitim anlayışı (%) ;

Ankette yer alan maddeler:

- Ezberci olmalıdır.
- Milli bilinci aşılama amacında olmalıdır.
- Siyasetin tekeline bırakılmamalıdır.
- Geçmişin değiştirilemeyeceğinden hareketle, yaşanan ana dikkat çeker ve geleceğin belirsizliğini ümide dönüştürmenin yolunu azimle çalışmak olarak ifade eder.

Tablo 35.

Mehmet Akif'in eğitim anlayışının öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

İlk önermede yüksek oranda katılmıyorum (8/20), ikinci önermede yüksek oranda katılıyorum (8/20), üçüncü önermede yüksek oranda kesinlikle katılıyorum (7/20), dördüncü önermede yüksek oranda kesinlikle katılıyorum (12/20).

katılıyorum (8/20), son önermede yüksek oranda (12/20) katılıyorum ifadesi kullanılmıştır. İlk önerme Akif'in düşüncelerini yansıtmadığında katılımcılar doğru yönde cevaplarını belirtmişlerdir. Diğer üç önermeye katılımcıların verdiği cevaplar katılıyorum yönündedir ve Akif'in düşünceleriyle örtüşmektedir, bu sayede katılımcılar Akif'in düşünceleri hakkında farkındalık oluşturmuşlardır.

12.Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özellikleri (%);

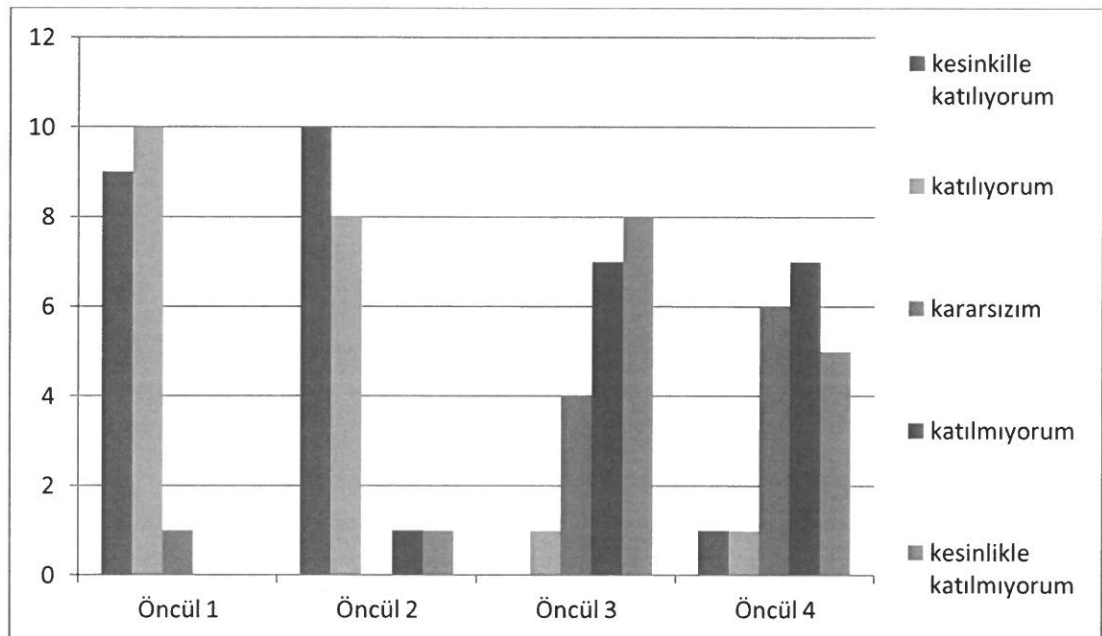
Ankette yer alan maddeler:

- Öğretmenin aldığı değerleri gelecek kuşaklara aktarması gerekir.
- Eğitimcinin imanlı, edepli, liyakatlı ve vicdanlı olması gerektiğinin önemine dikkat çeker.
- Ezbere dayalı eğitim uygular.
- Garptan gelen yenilikleri öğretimde kullanmaz.

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine dair cevapların yüzdeleri:

Tablo 36.

Mehmet Akif'e göre eğitimcinin özelliklerinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenlerin ilk önermeye verdiği yüksek orandaki cevaplar (10/20 kişi) katılıyorum yönündedir. Katılımcıların vermiş olduğu bu cevap Akif'in düşünceleri hakkında fikir sahibi olmalarının göstergesidir. İkinci önermede katılımcılar yüksek oranda kesinlikle katılıyorum (10/20) ifadesini kullanarak konu hakkındaki farkındalıklarını belirtmişlerdir. Üçüncü önermede yüksek oranda katılmıyorum (8/20), son önermede ise yüksek oranda (7/20) katılmıyorum ifadesi kullanarak Akif'in bu konu hakkındaki fikirlerini bu doğrultuda olmadığını farkındadırlar.

13.Mehmet Akif Ersoy'a göre aile (%);

Ankette yer alan maddeler:

- Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır.
- Sadece geleneğin aktarıldığı topluluktur.
- Emir ve itaat içeren guruptur.
- Sosyalleştirme barındırmaz.

İlk iki önerme Akif'in düşünceleriyle birebir örtüşmektedir, son iki önerme ise Akif'in düşünceleriyle bağdaşmamaktadır. Aşağıda bu önermelerin işaretlenme oranları bulunmaktadır:

Mehmet Akif'te aile düşüncesi bu önermeleri kapsamaktadır;

“Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır.”

Birinci önermenin dördüncü önermeye oranında katılmıyorum %52.94'dur. Bu önermede dördüncü önermeni yanlış olduğunu farkındadırlar.

İkinci önermenin dördüncü önermeye oranında katılmıyorum %52.942 dur. Bu önermede üçüncü önermenin yanlış olduğunu farkındadırlar.

Üçüncü önermenin dördüncü önermeye oranı %64.71 katılmıyorum dur. Bu önermede üçüncü önermenin ve dördüncü önermenin yanlış olduğunu farkındadırlar.

“Bir “cemaat” olarak görmektedir. Aileye çok önemli bir eğitim kurumu olarak bakmaktadır” (Bacaksız, 2008) önermesinde %32,5 oranında katılımcılar bu düşünceye katıldıklarını göstermişlerdir. Bu oran öğretmenlerde ise 7/20 dir. 20 öğretmenin içerisinde 7’si Akif’in aile hakkında sarf etmiş olduğu düşünce hakkında bilgi sahibidirler.

“Sadece geleneğin aktarıldığı topluluktur “(Bacaksız, 2008) katılımcılar %30,8 oranında bu önermeye katılmadıklarını göstermişlerdir. Akif’in böyle bir düşüncesini Bu oran öğretmenlerde 3/20 dir.

“Emir ve itaat içeren guruptur.” Önermeye %26,7 oranında katılmadıklarını göstermişlerdir. Akif’in bu görüşü öğretmenlerde ise 4/20 dir.

“Sosyalleştirme barındırmaz.” Önermesine ise katılımcılar %32,5 oranında katılmadıklarını göstermiştir. Akif’in bu görüşü öğretmenlerde ise 7/100 dür.

Alınan yüzdelerle göre katılımcılar yüksek oranda Akif’in aile hakkında sahip olduğu düşüncelerin farkındadır. Aile görüşü hakkında bilgi sahibidirler.

14.Mehmet Akif Ersoy ‘un şiir anlayışı (%);

Ankette yer alan maddeler:

- Sanat sanat içindir anlayışını benimser.
- Toplumsal amaç, fayda ve ahlak eksenli edebiyat anlayışını benimser.
- Sanat toplum içindir anlayışı bulunmaktadır.
- Şiir tanrıya ulaşmak için bir araç görevi üstlenmiştir.

Öğretmenlerin Akif’in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Birinci önermenin ikinci önermeye oranına bakıldığında 6 öğretmen katılmıyorum ifadesi üzerinde durmuş ve farkındalık oluşturmuşlardır. Çünkü Akif’in sanat anlayışı toplumu da ilgilendirmektedir.

Üçüncü önermenin ikinci önermeye oranı ise 10 öğretmen katılmıyorum fikri üzerinde birleşmiştir. En çok işaretlenen ve hem fikir olunan bilgi katılmıyorum şikkidir. Bu iki önerme katılmıyorum paydası üzerinde birleşmişler ve Akif’in sanat anlayışını katılımcılar tarafından farkındalığının var olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü önermenin üçüncü önermeye oranı ise 10 öğretmen kararsızım şıkkı üzerinde durmuşlardır. Genel tablo incelendiğinde katılımcıların Akif'in düşüncesi hakkında bilgi sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır.

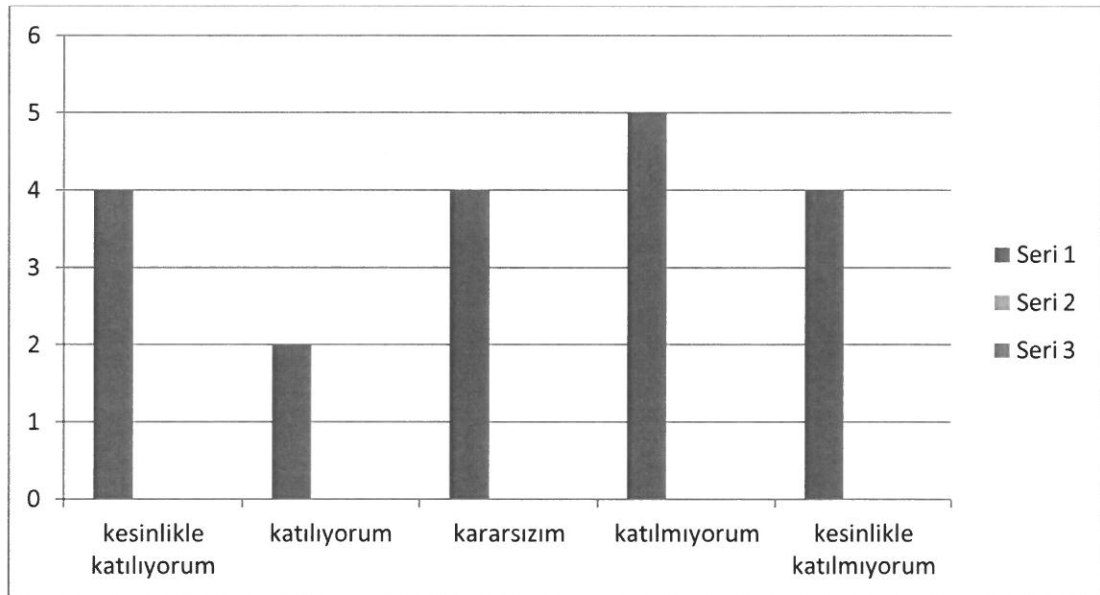
15.Mehmet Akif Ersoy'un eğitimde olmasını düşündüğü unsurlar (%);

Ankette yer alan maddeler:

- Maarif (örgün eğitim)
- Terbiye (insanın yetişmesi)
- Tehzîb(güzelleştirme ve geliştirme)
- Talîm(öğrenmeyi kolaylaştırmak maksadıyla sağlanan kılavuzluk)
- Tevekkül (Allahtan gelecek olanı bekemek)
- Edep (iyi tutum, incelik, kibarlık)

Tablo 37.

Öğretmenlerin beşinci önermeye verdikleri cevap yüzdeleri (%)

Öğretmenler yüksek oranda katılmıyorum şıkkı üzerinde durmuşlardır. Öğretmenlerin bu konu hakkında farkındalıkları bulunmaktadır. Akif'in eğitimde bulunmasını istediği özellikler; maarif, terbiye, tezhîp, talim ve edep bulunmaktadır. Ancak Akif tevekkül inancını yanlış anlaşıldığı üzerinde eserlerinde belirtilmiştir. Bu yüzden eğitim için belirlediği özellikler arasına almamıştır.

16.Mehmet Akif Ersoy'un etkilendiği şahsiyetler (%);

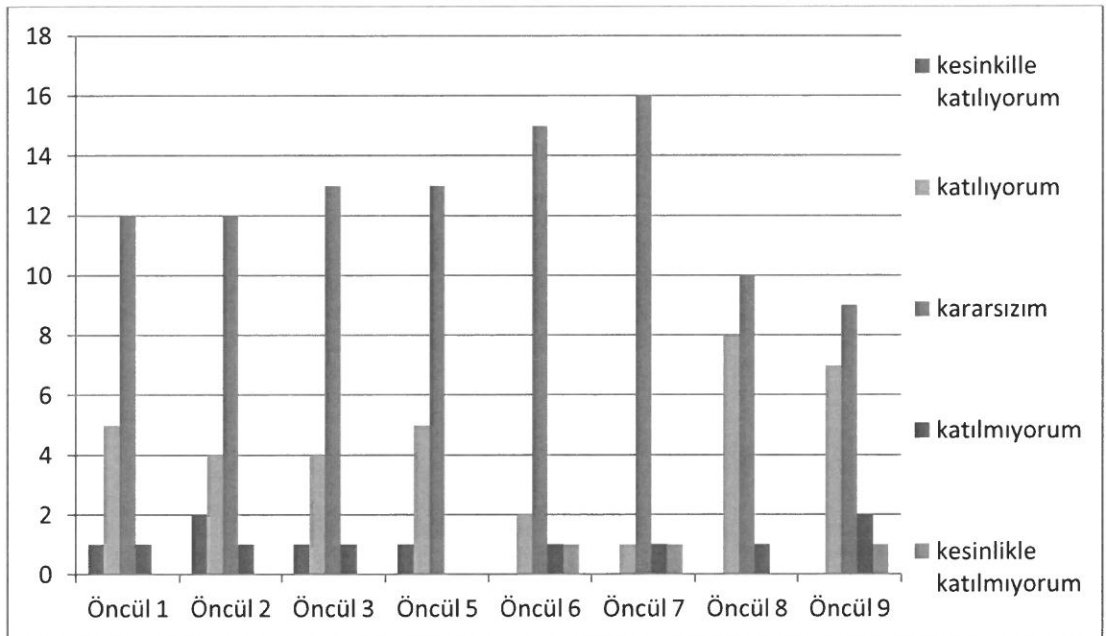
Ankette yer alan maddeler:

- Nedîm
- Muallim Naci
- Şirazlı Sadî
- Abdülhak Hamid
- Alfons Dode
- Emile Zola
- Lamartine
- Namık Kemal
- Ziya Gökalp

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine karşı olan cevapların yüzdeleri:

Tablo 38.

Mehmet Akif'in etkilendiği şahsiyetlerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğretmenler Akif'i etkileyen şahsiyetler hakkındaki tüm önermeler için belirtilen yüksek oranda kararsızım şikkidir. Ancak tabloda verilmiş olan yüzdelerde bazı önermelerde katılımcıların Akif'i etkileyen şahsiyetler hakkında bilgi sahibi

oldukları gözlenmiştir. İlk önermede 5, ikinci önermede 6, üçüncü önermede 5, dördüncü önermede 6, beşinci önermede 2, altıncı önermede 2, yedinci önermede 1, sekizinci önermede ise 8, dokuzuncu önermede 7 öğretmen bu konuda katılıyorum şikkını işaretleyerek farkındalık göstermişlerdir.

17.Mehmet Akif Ersoy'un gelecek tasavvuru (%);

Ankette yer alan maddeler:

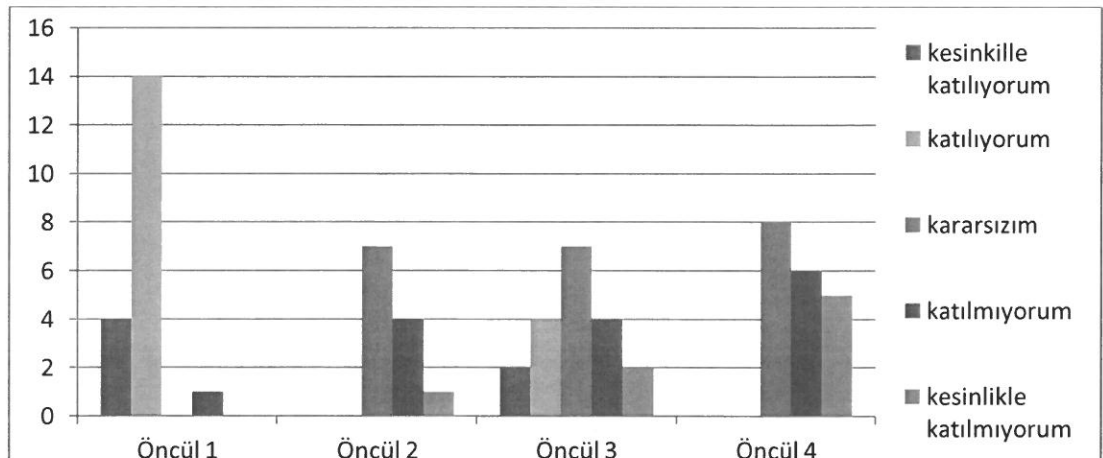
- Modern ve İslâm Kaynaklı Bir Gelecek Tasavvuru
- Marksist Karakterli Bir Gelecek Tasavvuru
- Hümanist ve İlerlemeci Bir Gelecek Tasavvuru
- Kapitalist karakterli bir gelecek tasavvuru

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Verilen sorunun doğru önermesi olan birinci önermeye yüksek oranda (14/20 kişi) katılıyorum (4/20 kişi) kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu yüzden katılımcıların Akif'in görüşüne olan farkındalıkları yüksektir. Diğer önermeler yüksek oranda kararsızım ifadesini kullanmışlar ve bu konuda fikir beyan etmemişlerdir. Akif'in görüşünü sadece birinci önerme yansıttığı için katılımcılar bu konu hakkında fikir beyan etmemişlerdir bu yüzden farkındalıklarını bulunmamaktadır.

Tablo 39.

Mehmet Akif'in gelecek düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

18.Mehmet Akif'in görüşünden etkilenen vatan şairleri (%);

Ankette yer alan maddeler:

- Bahtiyar Vahapzade
- Muhammed İkbâl
- Yusuf Akçura
- Cemalettin Afgani

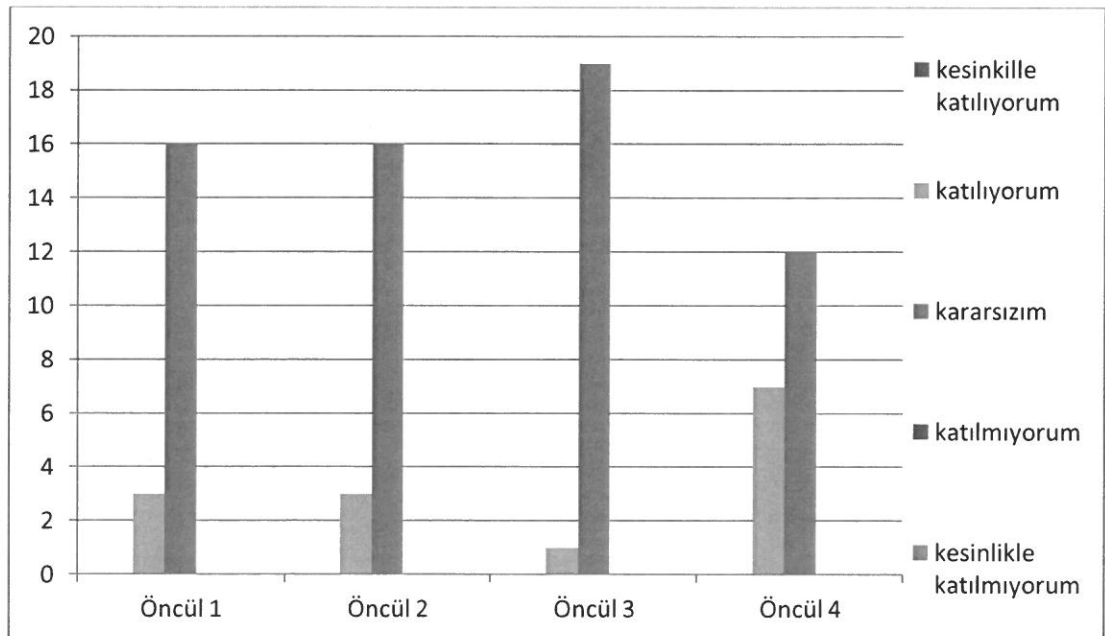
Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine karşı olan farkındalık yüzdeleri:

Akif'in etkilediği şahsiyetler konusunda öğrencilerin olduğu gibi öğretmenlerinde farkındalıkları bulunmamaktadır. Katılımcılar yüksek oranda kararsızım şıkkı üzerinde durmuşlardır. İlk önermede 16, ikinci önermede 16, üçüncü önermede ise 19, dördüncü önermede 12 kişi kararsızım ifadesini kullanmıştır.

Verilen cevaplara göre katılıyorum şıkkı doğru olarak ilk önermede 3, ikinci önermede de 3 kişidir.

Tablo 40.

Mehmet Akif'in görüşlerinden etkilenen şahsiyetlerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

19.Mehmet Akif Ersoy'un ders kitaplarında yer alan Çanakkale şiiirinin verdiği bilgiler (%):

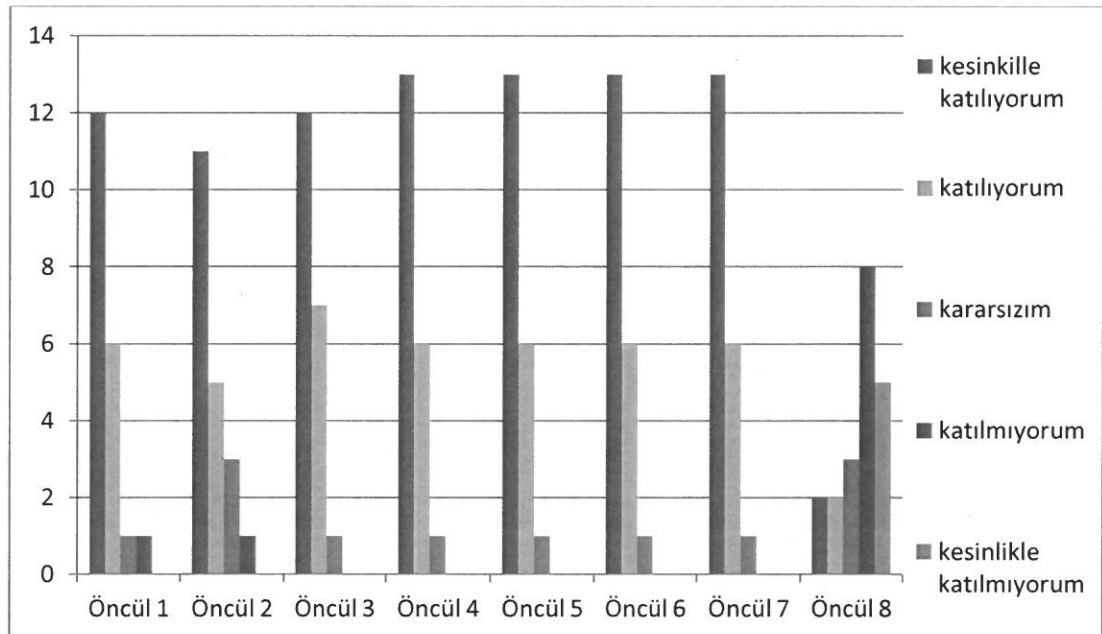
Ankette yer alan maddeler:

- Savaşa katılan insan çeşitliliği.
- Kullanılan silahlar.
- Hürriyet, istiklal ve bayrağa olan bağlılık.
- Şeref ve haysiyete olan düşkünlük, iman.
- İnanç kudreti, kahramanlık, Mehmetçiğin maneviyatı.
- Vatan sevgisi, millet sevgisi, namus.
- Manda ve himaye anlayışı.

Öğretmenlerin Akif in düşüncelerine karşı olan verdikleri cevapların yüzdeleri:

Tablo 41.

Mehmet Akif'in Ders Kitaplarında Yer Alan Çanakkale Şiiirinin Verdiği Bilgilerin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

Öğrencilerin verdiği cevaplara öğretmenlerin verdiği cevaplar sekizinci öncül haricinde paralellik göstermektedir. Öğretmenler verilen tüm öncüllerde farkındalık göstermişlerdir. Öğrencilerin son öncüle vermiş olduğu cevapta Akif'in manda ve

himaye anlayışı bulunmamaktadır. Öğretmenlerde bu öncüle paralele olarak katılmıyorum 8 kişi, kesinlikle katılmıyorum 5 kişi olarak fikirlerini doğruluğunu beyan etmişlerdir.

20.Mehmet Akif Ersoy'un ders kitaplarında yer alan Çanakkale şiirinin özellikleri (%);

Ankette yer alan maddeler:

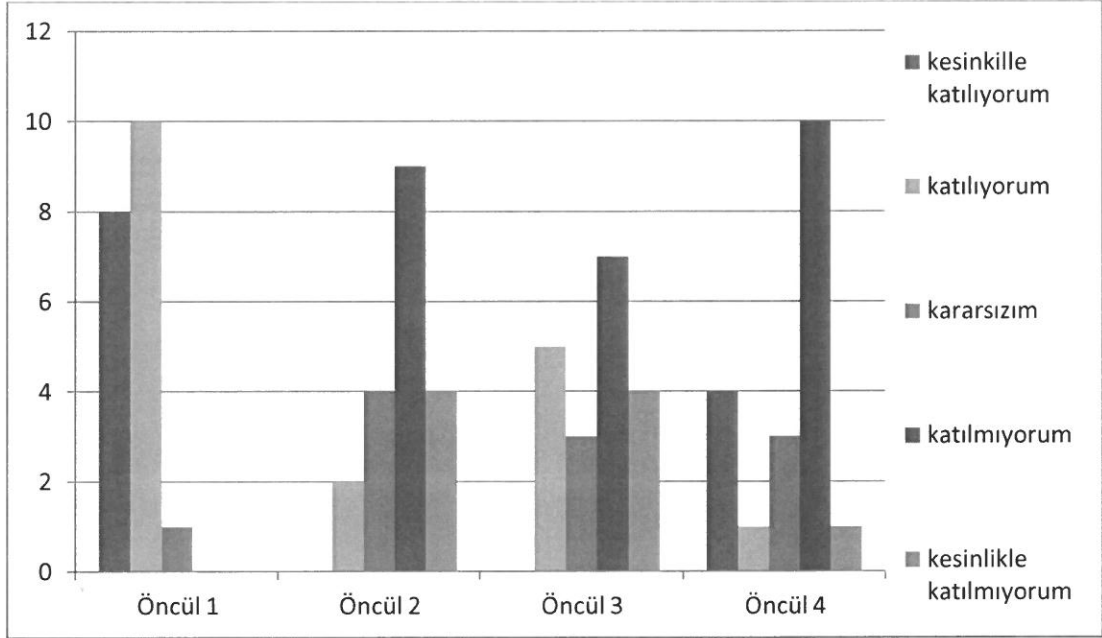
- Şiiri okurken âdeta bir savaş tablosunu, daha doğrusu bir savaş filmini seyreder gibi oluruz. Zira burada sadece tablolarla olduğu gibi “statik bir manzara” değil, film sanatına has bir “hareketlilik” söz konusudur. Film şeridinde olduğu gibi her mısra, vaka'nın ayrı bir görüntüsünü verir (MEB, 2014).
- Statik bir görüntü çizer ve yanlı bir bakış açısı vardır.
- Savaşı tek boyutlu olarak almış ve Türk Milliyetçiliği boyutunda bir bakış açısı sergilemiştir.
- Dini duyguları ve tevekkül inancını öne plana çıkaran bir profil çizmiştir.

Öğretmenlerin Akif'in düşüncelerine karşı verdikleri cevapların yüzdeleri:

Öğrenciler gibi öğretmenlerde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan ifadelerde farkındalık göstermişlerdir. Bu farkındalık yüzdeleri öğrencilerden daha fazladır. Katılımcıların ilk önermeye 8 öğretmen kesinlikle katılıyorum, 10 öğretmen katılıyorum ile en yüksek katılım yüzdeleri bu şıklar üzerinde olmuştur. Katılımcıların farkındalıkları bulunmaktadır. Diğer önermeler Akif'in görüşlerini yansıtmadığı katılımcılar tarafından anlaşılmıştır. İkinci önermeye 4, üçüncü önermeye 7, son önermeye 10 öğretmen katılmıyorum demektir.

Tablo 42.

Mehmet Akif'in Türk kimliği düşüncesinin öğretmenlerdeki farkındalığı oranı (%)

- **Öğretmen ve öğrencilerin genel toplamda Akif'in eserlerini okuma ve bilme oranları**

1.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini biliyorum (%);

Tablo 43.

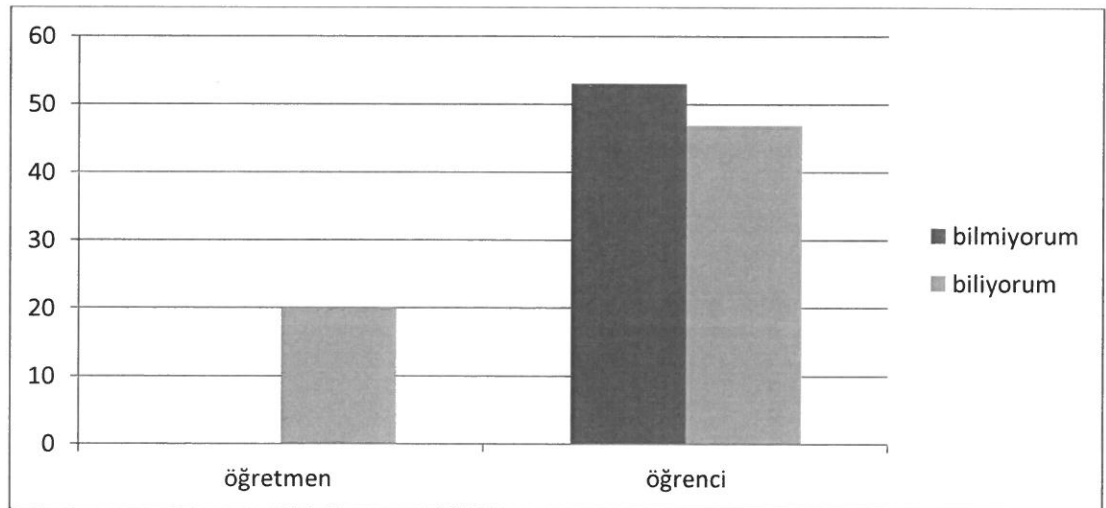
Öğretmen ve öğrencilerin Akif'in eserlerini bilme oranları (%)

Bilme Oranları(%)	Evet (%)	Hayır (%)
Safahat (1911)	55,8	44,2
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	19,2	80,8
Hakkın Sesleri (1913)	20,8	77,5
Fatih Kürsüsünde (1914)	16,7	82,5
Hatıralar (1917)	26,7	73,3
Asım (1924)	23,3	75,8
Gölgeler (1933)	28,3	70,8

Safahatın genel katılımcı olarak bilinme oranları (120 kişi) en yüksek düzeydedir. Mehmet Akif Ersoy'un en bilinen eseri safahattır. Sonra sırasıyla Gölgeleler, Hatıralar, Asım, Hakkın Sesleri, Süleymaniye Kürsüsünde ve Fatih Kürsüsünde adlı eseridir. Genel olarak Akif'in eserlerini bilinme oranlarına bakıldığında en yüksek oranı Safahat'a verilmektedir. Katılımcılar tarafından en çok bilinen kitap olan Safahat Akif ile en çok anılan eseridir. Ancak 2. Bölümde bahsedildiği üzere Akif'in yazmış olduğu eserlerin çıkış tarihleri birbirinden farklıdır. Safahat'ın ilk baskısı 1911 yılında olmuştur. Diğer kitapların ise sırasıyla Süleymaniye Kürsüsünde adlı eseri 1912 yılında, Hakkın sesleri adlı eseri 1913 yılında, Fatih Kürsüsünde adlı eseri 1914 yılında, Hatırlar adlı eseri 1917 yılında, ideal insana dair saptadığı ve gençlikten olmasını istediği özellikleri belirttiği kitabı Asım 1924 yılında, son kitabı olan Gölgeleler ise 1933 yılında şair Mısır'da iken basılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra bütün eserler tek kitapta toplanmıştır. Artık şairin eserleri halkımız tarafından tek bir ürün olarak görülmektedir. Bu yüzden diğer eserlerin bilinme oranları Safahat'a göre daha düşüktür. Yapılan ankette görüldüğü gibi Safahat'ın bilinme farkındalığı diğer eserlere göre en yüksek düzeydedir. Ancak % 55,8 lik bir oranla istenilen düzeyde değildir.

Tablo 44.

Öğretmen ve öğrencilerin safahatı bilme oranı (%)

Anket 20 öğretmen ve 100 öğrenci üzerinde uygulanmış bulunduğundan öğretmenlerin Akif'in en bilinen eseri olan Safahat'ı bilme oranları daha yüksektir. Böylece Safahat Akif ile özdeşleşmiş bir eser olarak görülmektedir. Öğretmenlerin (20 kişi) hepsi Safahat'ı bilmektedir. Çalışmada verilen bu değerler öğretmen ve öğrenci anketlerinden alınan yüzdelerin toplamı niteliğindedir.

2.Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki eserlerini okudum (%);

Tablo 45.

Öğrencilerin ve öğretmenlerin Akif'in eserlerini okuma oranları (%)

Okuma Oranları (%)	Evet (%)	Hayır(%)
Safahat (1911)	20,0	80,0
Süleymaniye Kürsüsünde (1912)	5,8	94,2
Hakkın Sesleri (1913)	5,0	95,0
Fatih Kürsüsünde (1914)	5,8	94,2
Hatıralar (1917)	7,5	92,5
Asım (1924)	7,5	92,5
Gölgeler (1933)	10,8	89,2

100 öğrenci ve 20 öğretmenin vermiş olduğu cevapların genel değerlendirmesine bakıldığında 1. Maddede değerlendirilen Mehmet Akif'in eserlerini bilinme oranlarından daha düşüktür. Büyük çoğunluğunun öğrencilerin oluşturduğu toplulukta okuma istenilen düzeyde değildir. Bunun nedenlerini ise şu şekilde görülmektedir:

a.Toplumun yeteri kadar kitap okumaması

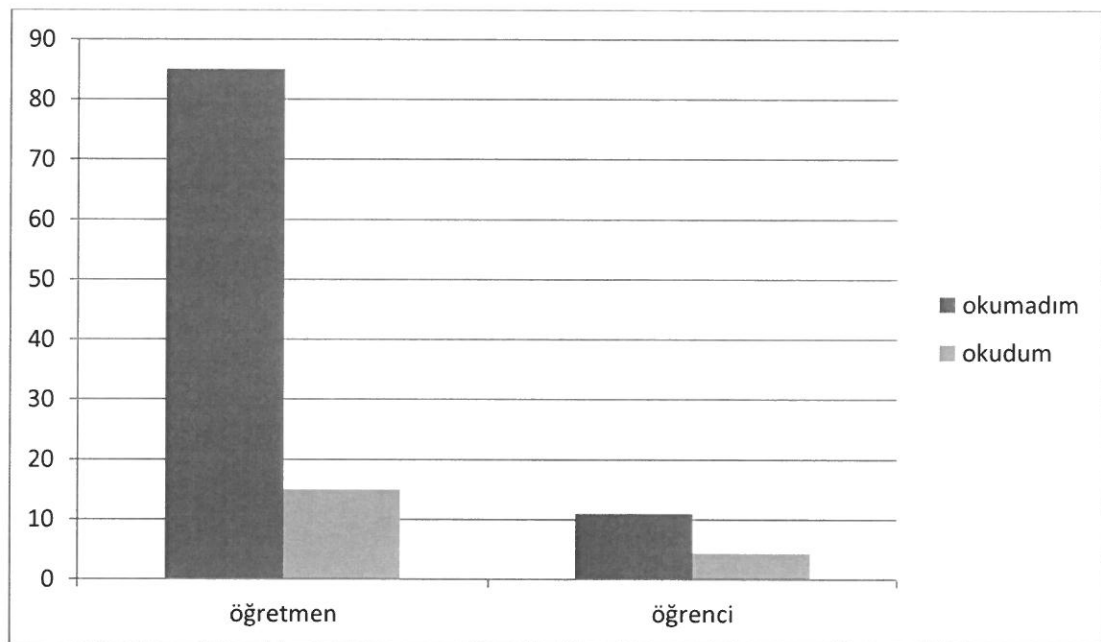
b.Toplumun kitap okumaya teşvik edilmemesi (kampanya olmaması, tv şovlarında ya da basın yayın araçlarında kitap okumanın özendirilmemesi)

c.Kitap fiyatlarını her kitlenin ulaşabileceği fiyat düzeyinde olmaması gibi birçok neden bulunmaktadır.

Safahatın genel katılımcı olarak okunma oranları (120 kişi) en yüksek düzeydedir. Okunma oranları eserlerin bilinme yüzdelerinden çok düşük düzeydedir. Safahattan sonra okunma düzeyi en yüksek eser Asım ve Hatıralar kitabı olarak görünmektedir.

Tablo 46.

Öğretmen ve öğrencilerin safahatı okuma oranı (%)

Akif'in eserlerini bilinme ve okunma oranına baktığımızda genel olarak düşük bir katılım görülmektedir. Ancak bu eserler içerisinde bir kıyas sistemine gidilirse en çok bilinen ve okunan kitap Safahat olmaktadır. En çok okuma oranını öğretmenler göstermiştir. 9/20 öğretmen Safahat'ı okumuştur. 15/100 öğrenci ise Safahat'ı okumuştur. 20 öğretmenden sadece dokuzu Safahat'ı okumuştur. Bu oranı öğrencilere karşı kıyasladığımızda yüzde fazla görünmektedir. Ancak eğitimci kadronun Safahat'ı okuma oranı yüzdesel olarak çok düşüktür. Bu durumda öğretmenlerin okuma oranındaki farkındalığın düşük olduğunu söylenmektedir. 100 öğrenciye yapılan ankette ise 15 öğrencinin eseri okuduğunu görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç ve Tartışma

Nitel veriler;

Nitel verilerden elde edilen sonuçlara bakıldığında bu başlık 6 bölümde incelenmiştir. Nitel veriler incelenirken Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ait olan kısımlar, bu kitapların içerisindeki değerler, kazanımlar, beceriler içerisindeki Akif'in düşünceleriyle örtüşen kısımlar ve Sosyal Bilgiler dersi yapılandırılırken derse ait genel amaçlar ve özel amaçlar ayrıca 2005 program değişikliği ile birlikte değişen kısımlarının Akif'in düşünceleriyle örtüşen kısımları saptanmıştır.

- Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları bulguları:

Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir bilimdir ve bu ölçeğin Türkiye'de ders olarak gösterilmesinde belirlenen bir takım nitelikler saptanmıştır. Sosyal Bilgiler dersini en temel özelliklerinden birisi olan vatandaş yetiştirme konusu ile birlikte bu özellikler ülkemizde aşağıda belirtilen özelliklerde bir form halini almıştır. Genel amaçlar ise bir ülkeni yetiştirmek istediği kısacası ülkeye mensup bireylerin hangi özellikler dâhilinde yetiştirileceği ve hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda yürütülen bir çalışmadır. Ülkede Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amaçları 17 ana başlığı kapsamaktadır. Ancak Akif'in eserlerinde değindiği temel değerler ile örtüşen 9 madde saptanmıştır. Bu yüzden büyük ölçüde Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarının Akif'in düşünce ve değeri sistemiyle örtüştüğü belirtilmiştir.

- Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarına dair bulgular:

Sosyal bilgiler dersi özel amaçları genel amaçlarının belirlediği özelliklerin hangi amaçlar dâhilinde verileceğinin ve hangi konulara değinileceğini ayrıntılı halidir. Sosyal bilgilerin özel amaçları ülkemizde 58 başlıktan oluşmaktadır. Mehmet Akif'in ideal insanda görmek istediği özellikler ise daha çok tarih ve vatandaşlık bilgisi konularının özel amaçlarını kapsamaktadır. Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik

gösteren 11 madde saptanmıştır. Sosyal Bilgiler dersini özel amaçları kısmında Akif'in düşünceleriyle örtüşen kısımlar bulunmaktadır.

- Sosyal Bilgiler dersinin 2005 program değişikliğine göre yapılandırmacılık yaklaşımının programdaki özellikleri ve bu özelliklerin Akif'in görüşleriyle paralellik gösteren kısımların bulguları:

Sosyal Bilgiler ders kitapları 2005 de tekrar düzenlenerek yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu yaklaşım öğrenciyi merkeze alan ve öğretmenin öğrencini öğrenmelerine rehberlik ettiği ve öğrencinin bulguları kendisinin yapılandığı öğrencini öğrenme süreci içerisinde aktif olduğu bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla birlikte öğrenci var olan bilgilerini yani bilgileriyle harmanlayarak bir düşünce sistemi meydana getirmektedir. Bu yaklaşım Sosyal Bilgiler dersi sarmal yaklaşımı ile örtüşmektedir. Program oluşturulurken toplamda 12 yaklaşım belirlenmiş ve bu yaklaşımlardan 8 tanesi Mehmet Akif'in eserlerinde işlediği ve vurgu yaptığı konularla örtüşmektedir. Akif'in bu yaklaşımları yeni saptanan özellikler doğrultuda ortak yanlar belirlemiştir. Yeni yapılan program dâhilinde Akif'in eserlerinde belirttiği görüşlerle ortak kısımlar bulunmaktadır.

- Sosyal Bilgiler dersinde kazanılacak beceriler ve Akif'in düşünceleriyle örtüşen kısımların bulguları:

Sosyal bilgiler ders kitapları genel amaçlar, özel amaçlar, kazanımlar ve beceriler ile bir bütünü arz etmektedir. Öğrencilerin bilgilerini somutlaştırdıkları kısımlardır. Akif'te insanda olması gereken bir takım becerilerin varlığını eserlerinde vurgulamıştır. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin sahip olması gereken beceriler 16 başlık altında toplanmıştır. Yalnız bunlardan 10 tanesi Akif'in bireyde olması gereken özellikler ve beceriler olarak belirlediği kısımlarla örtüşmektedir. Bunlar:

Eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, girişimcilik becerisi, gözlem becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi, empati becerisidir.

- Sosyal Bilgiler dersi kazanımları ve Mehmet Akif'in görüşleriyle örtüşen kısımların bulguları:

Akif'in eserlerinde belirlediği özelliklerle ders kitaplarında bulunan kazanımlar arasında ortak öğeler bulunmaktadır. Bu ortak kazanımlar 4. Sınıf ders kitapları içerisinde şu ünitelerde bulunmaktadır:

Kendimi Tanıyorum Ünitesi, Geçmişimi Öğreniyorum Ünitesi, Yaşadığımız Yer, Hep Birlikte'dir.

5. sınıflardaki ünitelerin içerisinde bulunan ortak kazanımlar ise; "Haklarımı Öğreniyorum Ünitesi, Adım Adım Türkiye Ünitesi, Ürettiklerimiz Ünitesi, Gerçekleşen Düşler Ünitesi, Toplum İçin Çalışanlar Ünitesi, Bir Ülke Bir Bayrak Ünitesi, Hepimizin Dünyası Ünitesi" dir.

6. sınıflardaki ünitelerin içerisinde bulunan ortak kazanımlar ise; "Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, İpek Yolunda Türkler, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya, Elektronik Yüzyıl" dır.

7. sınıflardaki ünitelerin içerisinde bulunan ortak kazanımlar ise; "İletişim ve İnsan İlişkileri, Ülkemizde Nüfus, Türk Tarihine Yolculuk, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Yaşayan Demokrasi, Ülkeler Arası Köprüler" dir.

- Sosyal Bilgiler dersi değerleri ve Mehmet Akif'in görüşleriyle örtüşen kısımların bulguları:

Akif'in eserlerinde belirlediği özelliklerle ders kitaplarında bulunan değerler arasında ortak öğeler bulunmaktadır.

Bu ortak değerler 4. Sınıf ders kitapları içerisinde şu şekilde bulunmaktadır: Duygu, düşüncelere saygı ve hoşgörü, Türk Büyüklerine Saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik, Bilimsellik, Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, Yardımseverlik, Bağımsızlık, Misafirperverlik'tir.

5. sınıf değerleri ile ortak kısımlar; Sorumluluk, Estetik, Çalışkanlık, Akademik dürüstlük, Adil olma, bayrağa marşa saygı, Tarihsel mirasa duyarlılık, Dayanışma'dır.

6. sınıf değerleri ile ortak kısımlar; Bilimsellik, Kültürel mirasa duyarlılık, Sorumluluk, Çalışkanlık, Yardımseverlik'tir.

7. sınıf değerleri ile ortak kısımlar; Estetik, Vatanseverlik, Dürüstlük, Bilimsellik, Adil olma, Barış'tır.

- Mehmet Akif'in düşüncelerini Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki örtüşen kısımlarının bulguları:

Kitap incelemeleri ise Akif'in ideal insana dair belirlediği genel özellikler ile Sosyal Bilgiler dersini oluşturan genel özellikler, değerler, beceriler ve kazanımlar kısmı ile örtüşmektedir. İncelemelerde ise değerler, kazanımlar, genel ve özel amaçlar ile saptanan kısımlar verilmiştir. 2000 sonrası yapılan çalışmalarda ise Akif yer almıştır. Sosyal Bilgiler ders kitabında ise bu yer alma 7. Sınıf ders kitabını içerisinde ve Çanakkale Savaşı bölümü anlatılırken verilmektedir.

Günümüz ders kitaplarını incelediğimizde Mehmet Akif adına kitabın başında İstiklal marşı yazarı ve milli mücadele döneminde Çanakkale Cephesi konusunda Çanakkale Şehitlerine hitaben yazdığı şiiri görmekteyiz. Bu konular dışında şairin adına rastlanmamaktadır. Hatta eski basımlarda örneğin 1983 basımı milli mücadele dönemi konusu anlatılırken hiç Mehmet Akif'e rastlanmaktadır. Bu yüzden yukarıda belirtilen saptamalar Mehmet Akif'in dünya görüşü, ideal insana dair belirlediği özellikler ile sosyal bilgilerin genel amaçları, özel amaçları ve incelenerek ders kitaplarında yakın bulunan özelliklerin belirlenmesidir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Mehmet Akif'i anlatan ve görüşlerini belirten birebir sayfalar yoktur. Mehmet Akif'ten sadece İstiklal Marşının yazarı olarak bahsedilmektedir. Birinci dünya savaşındaki cephele konu anlatılırken Çanakkale Cephesi konusunda Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine hitaben yazdığı şiirine denk gelmekteyiz bu şiire ise 2000 sonrası basılan sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanmaktadır. İncelenen kitaplar ise:

Ortaokul Sosyal Bilgiler I (1983); kitabında yer alan ünitelerde Akif'in görüşleriyle bağdaşan kısımlar: Bu üniteler içerisinde paralellik gösteren konular en çok birinci ünite olan "Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Ödevlerimiz" ünitesinde rastlanmıştır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler I (1984): Bu kitap ilk tanıtılan kitaptan bir yıl sonra basılmış içerik dâhil olmak üzere hiç bir değişiklik olamamış bir önceki yılın devamı niteliindedir. Saptanılan özellikler aynıdır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler 2 (1983): İkinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları genel amaçlar bakımından Akif'in fikirleriyle örtüşmesine karşın kitabın içeriği bakımından bir paralellik belirlenmemiştir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler 3 (1983): Kitapta Akif'in düşünceleriyle en çok paralellik gösteren ünite "Türkiye'nin Bugünkü Yönetim Şekli" ünitesidir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler 3 (1984) : Bu kitap ilk tanıtılan kitaptan bir yıl sonra basılmış içerik dâhil olmak üzere hiç bir değişiklik olamamış bir önceki yılın devamı niteliğindedir. Saptanılan özellikler aynıdır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler 4 (1983): Bu kitapta saptanılan özellikler ise en çok birinci ünitededir "Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz" dur. Bu ünite içerisinde paralellik gösteren kısımlar; "Niçin Toplu Olarak Yaşıyoruz, Aile İçerisinde Yaşayış"tır.

İlkokul Sosyal Bilgiler 4 (1988): Bu kitap 1983 basımı ile aynı özellikleri ve konuları taşımaktadır. Diğer basımdan tek farkı kitabın başlangıç kısmında İstiklal Marşının bulunmasıdır.

Bu kitapta saptanılan özellikler ise en çok birinci ünitededir "Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz" dur. Bu ünite içerisinde paralellik gösteren kısımlar; "Niçin Toplu Olarak Yaşıyoruz, Aile İçerisinde Yaşayış"tır.

İlkokul Sosyal Bilgiler 5 (1988): Kitapta Mehmet Akif'in düşünceleriyle örtüşen kısım 4. Ünite'deki kısımdır. "Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?" ünitesidir.

Birleştirilmiş Sınıflar İçin 2 Yıl Sosyal Bilgiler (1988): Kitabın içerisinde en uzun konuların yer aldığı bölüm yurdumuz bölümüdür.

Sosyal Bilgiler 4 (1995): Bu kitapta Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren üniteler Yaşadığımız Yer ünitesidir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 (1996): Bu kitapta Mehmet Akif'in düşünceleriyle paralellik gösteren üniteler Yaşadığımız Yer ünitesidir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 (1995): Paralellik gösteren ünite "İkinci Dünya Savaşı, Demokratik Hayat, Anayasamız" ünitesidir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2015): Kitapta bulunan ünitelerde birebir Mehmet Akif ve eserlerini geçtiği ünite “Ülkeler Arası Köprüler”dir. Bu ünite Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşındaki durumu savaştığı cepheler verilmiştir.

Akif'in eserleri incelendiğinde 25 adet ideal insana dair belirlediği özellikler saptamıştır.

Nicel veriler;

Anket 20 öğretmen ve 100 öğrenciye uygulanmıştır. Ankette 20 adet soru bulunmaktadır. Bu sorulardan elde edilen değerlere bakıldığında:

Mehmet Akif Ersoy'un en bilinen eseri safahattır. Sonra sırasıyla Gölgeler, Hatıralar, Asım, Hakkın Sesleri, Süleymaniye Kürsüsünde ve Fatih Kürsüsünde adlı eseridir. Genel olarak Akif'in eserlerini bilinme oranlarına bakıldığında en yüksek oran Safahat'tır ancak %58' ilk bilinme oranı düşük düzeydedir. Öğretmenlerin öğrencilere göre eserleri bilme oranı daha yüksektir. Akif eserlerinde en çok bilinen Safahat'tır bunun nedeni ise Cumhuriyetin ilanından sonra tek kitap bünyesinde toplandığı için katılımcılar diğer eserlerin ayrı ayrı basılan eserler olduğunu düşünmemektedir. Safahattan sonra en çok bilinen eser Asım'dır. Eğitimci kadronun da bildiği gibi en çok bilinen eser Asım'dır. Gerek hakkında düzenlenen tiyatrolar ve konferanslar ile öğretmenlerin bu konu hakkındaki bilgi düzeyi artmaktadır. Öğrencilere uygulanan tutum ölçeğinde öğrenciler ile öğretmenler arasında bilinen eserler bakımından farklılık bulunmaktadır. Bunun sebepleri arasında yaş farkı, yaşamışlık düzeyi, eğitim seviyeleri etkindir.

Ancak öğrencilerin ve Öğretmenlerin Akif'in eserlerini bilme ve aynı zamanda okuma oranı düşüktür. Bilme yüzdeleri okuma yüzdelerine göre daha fazladır. Düzeylere bakıldığında eserleri okuma ve bilme düzeyleri öğretmen ve öğrencilerde yeterli düzeyde değildir.

Ankette diğer bölümler Akif'in düşünce dünyasının katılımcılar tarafından farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Öğretmen ve öğrenciler Akif'in İslam Birliği düşüncesi hakkında bilgi ve farkındalık sahibidirler. Bunun nedenini ise İstiklal Marşının işlediği konular ile ortak paydada bulunmasından kaynaklandığı savunulabilir. İstiklal Marşının içerisinde bulunan konular ile ortak maddeler arasında

katılımcıların farkındalıklarının arttığı gözlenmiştir. Her iki grubun (öğretmen, öğrenci) Akif'in düşüncelerinden olan birlik ve beraberlik fikri hakkında farkındalık bulunmaktadır.

Akif'in Türk kimliği hakkında olan düşüncelerinde katılımcılar bilgi sahibidirler (öğretmen, öğrenci) ve farkındalık düzeyleri mevcuttur. Diğer bir anket sorusu olan Akif'in insana yüklediği hakkında öğrenciler farkındalık oluşturamamıştır ancak öğretmenler bu düzey hakkında bilgi sahibidirler. Mehmet Akif'in şiirlerinde Orta Asya meselelerine değindiği bilinmektedir. Ancak katılımcılar (öğretmen, öğrenci) Akif'in bu görüşü hakkında bilgi sahibi değildirler. Öğretmenler Akif'in gelenek ve yeniliğe olan bakışı hakkında bilgi sahibidirler ancak öğrenciler Akif'in bu düşüncesi hakkında bilgi sahibi değildir. Ankette bulunan milliyetçilik fikri hakkında katılımcıların (öğretmen, öğrenci) farkındalık düzeyi bulunmaktadır. Akif'in vatan düşüncesi hakkında verilen maddenin içerisinde bulunan önermelerin genel ortalamasına bakıldığında katılımcılar (öğretmen, öğrenci) bilgi sahibidirler. Akif'in eğitim görüşü hakkındaki görüşlerine baktığımızda katılımcıların (öğretmen, öğrenci) bu görüşleri bilme oranları yüksektir ve Akif'e göre eğitimcinin sahip olması gereken özelliklerin öğretmenler bilincindedirler ancak öğrenciler bilgi sahibi değildir. Akif'te aile çok önemli bir sosyalleşme ve eğitim kurumudur. Katılımcılar (öğretmen, öğrenci) ise Akif'in görüşleri hakkında verdikleri cevaplara göre bilgi sahibidirler. Akif eserlerini büyük ölçüde toplum için ve toplumun bilinçlenmesi için ortaya koymuştur. Akif'in şiir görüşü ve şiirlerini hangi amaçla icra ettiğinin farkındadırlar (öğretmen, öğrenci). Akif'in bir eğitimde olmasını istediği nitelikler ve unsurlar hakkında öğrenciler bilgi sahibi değildirler. Ancak öğretmenler eğitimde olması gereken özelliklerin farkındadırlar.

Diğer düşünürlerde olduğu gibi Akif'in de düşünce dünyasını etkileyen şahsiyetler bulunmaktadır. Ancak katılımcılar (öğretmen, öğrenci) bu düşünce harmanını içinde bulunan kişilerden haberdar değildirler. Akif'te gelecek tasavvuru maddesi hakkında öğrenciler farkındalık oluşturamamışlardır, öğretmenlerin ise konu hakkında bilgisi bulunmaktadır. Akif diğer düşünürlerden etkilendiği gibi kendisi de diğer ülkelerde bazı şahsiyetlere ışık tutmuştur. Ancak katılımcılar (öğretmen, öğrenci) bu konu hakkında bilgi sahibi değildirler. Ders kitaplarında Akif'in var olduğu konu birinci dünya savaşı içerisindeki Çanakkale Savaşı konusudur. Burada bu konu anlatılırken ise Akif'in Çanakkale Şehitlerine yazdığı eser bulunmaktadır. Ankette yer alan

soruda ise Çanakkale şiirini işlediği temalar üzerinde durulmuş ve öğretmenler bu konuda bilgi sahibi iken öğrencilerin bilgileri istenilen düzeyde değildir. Bu şiirin ders kitabındaki örüntüsü sorulduğunda ise öğrenciler farkındalık sahibi değildir. Ancak öğretmenler öğretim materyali olan ders kitaplarının içeriğine hâkimdirler.

Öğretmenler uygulanan tutum ölçeğinde beş madde hariç diğer maddelerde farkındalık göstermişlerdir. Bunun nedeni eserlerin çok okuma ve bilinme yüzdesi elde etmemesine rağmen Akif'in toplum nazarında belli başlı sıfatlarla birlikte (vatansever, bağımsızlığına düşkün vb) anılması ve o sıfatların kişiliğine mal edilmesi olabilmektedir. Bu sayede eserlerinin çok okunmamasına rağmen düşünce harmanı hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülmektedir. Öğrenciler ise tutum ölçeğinde verilen 20 sorudan 8 tanesinde farkındalık göstermişlerdir. Yaşları ve eğitim düzeyleri dikkate alındığında öğrencilerin yüzdesi farkındalıklarının bulunduğunu söylemek için yeterlidir.

5.2.Öneriler

Sonuç bölümünde belirtildiği üzere Mehmet Akif'e Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kitabın başlangıcında İstiklal Marşı ile birlikte ve Milli Mücadele dönemi anlatılırken Çanakkale Cephesi konusu anlatılırken Çanakkale Şehitlerine hitaben yazdığı şiirine rastlamaktayız.

Mehmet Akif sadece edebi yönü bulunan bir şair değildir. Aynı zamanda sosyolojik görüşleri bulunan toplum yapısını objektif bir biçimde inceleyen bir şahsiyettir. Bu yüzden o dönemleri anlatırken bu tür şahsiyetlerin eserlerine sadece tek yönlü değil başka yönlerden de ihtiyaç duyulması da gereklidir. Çünkü Mehmet Akif sadece İstiklal Marşının yazarı değildir ve nice eserleri bulunmaktadır. Bu eserlerde toplum yapısı, sosyal problemler, kadın aile durumu, dönemin diğer devletlerinin tutumu, olması gereken yani toplumu kurtaracak insanların özellikleri, nasıl kurtulanacağını çareleri, gibi birçok özellik işlenmiştir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler ders kitaplarında daha çok bulunmalıdır.

Ayrıca sadece Mehmet Akif değil diğer düşünürlerden de yararlanılmalıdır. Çünkü bu düşünürle dönemin şartları doğrultusunda yoğrulmuş ve işlenmişlerdir. Ayrıca şu anki ders kitaplarında olduğu gibi genel doğrular vermek yerine öğrencilerin dünyayı bu tür sanatçıların gözünden görmesi sağlanmalı ve daha çok okuma parçası ile

desteklenmelidir. Salt bilgilerin verilmesinden ziyade okuma parçaları ile düşünürler o toplumların içerisinde buldukları durum ile birlikte verildiği takdirde öğrenci düşünürün düşünce harmanında olan biten değişimleri ve olaylara verdiği tepkileri haklı bulabilir.

Örneğin İstiklal Marşı anlatılırken onun yazılış amacının ne zaman ya da kimin yazdığının yanında metin yazılırken yaşanan zorluklar, hangi durumlarda hangi şartlarda yazıldığı belirtilmelidir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitaplarına İstiklal Marşı konusu eklenmelidir ve bu konu ile ilgili Akif'in şahsiyeti, hangi hususlara dikkat ettiği ve o marşı hangi duygu yoğunluğu içerisinde yazdığı anlatılmalıdır. Bu sayede İstiklal Marşı sadece ezberlenmesi ya da bilinmesi gereken bir metin olmaktan çıkıp bu metnin öneminin anlaşılması için bir adım olacaktır.

Mehmet Akif'in daha iyi anlaşılabilmesi için Mili Eğitim Bakanlığı'nın gözetiminde çocukların düzeyine uygun, onların daha kolay anlayabileceği belgeseller çekmelidir. Çekilen filmler okullara dağıtılmalıdır. İstiklal Marşının kabulü ya da Akif'in ölüm yıldönümlerinde izletilmelidir. Bu günlerde yapılan anma törenleri bu şekilde görsel materyallerle desteklenirse öğrencilerin düşünürün düşünce dünyasını anlaması ve somutlaştırması kolaylaşır.

Somut yaşantı kazandırarak öğretmek öğrenmede kalıcılığı kolaylaştırdığı için Akif'in yaşadığı yerlere geziler düzenlenebilir. Örneğin İstiklal Marşı'nın yazıldığı Taceddin Dergâhı'na gezi düzenlenebilir. Böylece çocuklar hangi ortamlarda böylesine bir metni çıktığını analiz edebilir.

Safahat'ın bulunduğu diğer düşünürlerinde eserlerinin içerisinde bulunduğu kitaplar öğrencilere ücretsiz dağıtılmalıdır. Bu sayede kitap okumak için durumu olmayan çocuklar bu sayede eserlere daha kolay erişebilecek ve çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılacaktır. Elllerinde bulunan eserlerle öğrenciler yanlış bilgiler edinmeyip, bilgiyi kendisi bulacak, edinecek ve birinci elden kaynak olarak görecektir. Bu sayede öğrenciye araştırma alışkanlığı da kazandırılabilir.

Belirli günlerde öğrencilere şiir ya da kompozisyon, hikaye türünde serbest çalışma imkanı sağlanabilir. Bu sayede öğrencilerin Akif'i ne kadar tanıdığı ve anladığı anlaşılabilir. Ayrıca öğrencilerin bu tür eserler üretmesi için Akif'in tanıyacak ve bu yüzden çocuklarda farkındalık sağlanacaktır.

Öğretmenler içinde bu tür şahsiyetleri daha iyi tanınması için hizmet içi seminerler konmalı ve konferanslar düzenlenmelidir. Yapılan ankette öğretmenlerin Akif'in eserleri okuma ve bilme oranları çok düşüktür. Bu sayede eğitici kadroda bir bilinç oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

- Abdulkadirođu, A., & Abdulkadiroğlu, N. (1997). *Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri (Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmualarında Çıkan)*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Açıkalın, M. (2010). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Çok Kùltürlü ve Kùresel Eğitim*. Elementary Education Online.
- Ahmady, M. (2012). *Cemaleddin Afgani'nin Düşünce Dünyası*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İzmir: İnkılâp Yayınevi.
- Akman, Z. (2007). Son Osmanlı Dönemi Kurumlarından Darü'l Hikmeti'l İslamiye'nin Din Eğitimi ve Öğretimi Alanındaki Faaaliyetleri. *İslami Araştırmalar Dergisi*.
- Akşit, N. (Ed.). (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akşit, N. (Ed.). (1988). *İlkokul Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akşit, N. (Ed.). (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 2*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akşit, N. (Ed.). (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akşit, N. (Ed.). (1984). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akşit, N. (Ed.). (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Alap, S. (2013). Türklerin Unutulmayan Dostu Muhammed İkbâl. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages* (8), 509-521.
- Albayrak, S. (1995). Eşref Edip Fergan (Cilt 11). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Andı, F. (1997). Safahat Birinci Kitabın Devrinde Uyandırdığı Akisler. *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Mecmuası* , 7-23.
- Anık, M. (2013). Türkiye'de Sekülerizm Tartışmalarında İki Eksen Şerif Mardin ve İsmail Kara. *Umran Dergisi* .
- Arabacı, C. (2004). Abdürreşid İbrahim'in Türkiye Vatandaşlığı Serüveni ve Konya Hayatı. *Akademik Sayfalar Dergisi* , 14 (19).
- Avcı, O. (2006). Panislamizmden Büyük Asyacılığa. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*.
- Aydın, M. (1989). Aile (Cilt 2). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Aydüz, D. (2009). Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmualarında Çıkan Tefsirle İlgili Yazılar. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Bacaksız, H. (2008). *Mehmet Akif Ersoy'da Aile, Toplum ve İnsan*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Barut, Y. (2009). Mehmet Akif ve Safahat Adlı Eserinde Eğitim ve Kültür. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Baş, Ş. (2012). Bir Mehmet Şairi Olarak Mehmet Akif. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* , 193-217.
- Bayram, K. (2010). *II. Meşrutiyet Dönemi Yayın Organlarından Sırat-ı Müstakim'de Kadın ve Aile*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bilgiç, T. (2012). *Tarih Terimleri Sözlüğü*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Bilgili, S. (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Bilgiz, M. (2009). *Mehmet Akif'te Milli Birlik Düşüncesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bolayır, F. (1986). *Mehmet Akif Ersoy*. Ankara.
- Böke, K. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Bulut, Y. (2007). Oryantalizm (Cilt 33). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu
- Canatan, K., & Şentürk, R. (1999). Irkçılık (Cilt 19). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Canım, R., & Çalık, E. (2007). *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi.
- Cengiz, L. (2009). Mehmet Akif Kader ve İrade İkilemi. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Çağrı, M. (1993). Cehalet (Cilt 7). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Çağrı, M. (2012). Tevekkül (Cilt 2012). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Çam, Ç. (2011). *Mehmet Akif, Tevfik Fikret ve Nazım Hikmet'in Şiirlerinde Gelecek Tasavvuru*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çapak, İ. (2013). Mantık Tarihinde Razi. *Felsefe Dünyası* (58).
- Çapan, F. (2008). *Mehmet Akif Ersoy'da Birlik ve Beraberlik Fikri*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumunda Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Çelebican, N. (2009). Mehmet Akif'in Şiirlerinde Çocuk Eğitimi ve Unutulan Bir Değer Amin Alayı. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

- Çelik, M. (2013). Milli Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un Türk Kimliği Hakkında. (21).
- Çeltik, H. (2009). Mehmet Akif Ersoy'un Yakın Dostlarından Ferit Kam. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Çetin, N. (2010). İstiklal Marş'ımızın Tarihi, Edebi, Dini ve Kültürel Kaynakları, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim. (121), 6-32.
- Çiftçi, G. (2010). *Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" Adlı Kitabının Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çiftçigüzeli, M. (2009). Sebilürreşad. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Çıray, F. & Özüdoğru, F. (2011). Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 8, 87-109.
- Çoban, A. (2010). Mehmed Akif'in Eğitim Felsefesi: Eğitim ve Öğretime İlişkin Görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi* , 14 (44).
- Çolak, İ. (2014). Sebilürreşad ve Safahat'taki Ayetler Üzerinden Mehmet Akif'in Zihin Haritasını Okumak. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (34), 440-450.
- Demircan, A. (2003). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Aydınlık Bir Yüz: Abdülhak Hamid Tarhan*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Doğan, M. (1994). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ülke Yayın Haber Basımevi.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilimler Anlayışında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 17 (2).

- Duman, A. (2013). Klasik Modernist İslamcılardan Cemaleddin Afgani'nin Batı Emperyalizmi Karşısındaki Görüşleri. *Hikmet Yurdu* , 6 (1), 179-200.
- Duran, H. & Salkın, E. (2009). Mehmet Akif Ersoy'da İslamcılık ve Milliyetçilik Düşüncesi. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.*
- Duymaz, R. (2014). İstiklal Marş'ımıza Yakından Bakış. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 4 (7), 1-40.
- Düzdağ, E. (2013). *Mehmed Akif Ersoy*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Düzdağ, E. (2007). *Safahat*. İzmir: Sütun Yayınları.
- Düzgün, A. (Ed.). (1996). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Başarı Yayıncılık.
- E., Ö. (2013). İslah Çalışmalarından İlhasına Medreselere İslamcı Bir Bakış; Sebilürreşad'da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Uygulamalar. *Turkish Studies-Internatinal Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* , 201-215.
- Efe, A. (2009). Sebilürreşad (Cilt 36). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Emer, A. (2014). *Safahat'ta Değerler Eğitimi Unsurları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın PISA Başarısındaki Nedenleri Türkiye İçin Alınacak Dersler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)* , 3 (2), 238-248.
- Erbay, E. (2008). *Milli Birlik Meselelerinde Akif'in İnsana Yüklediği Vazife*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Erdoğan, E. (1988). *Birleştirilmiş Sınıflar İçin 2 Yıl Sosyal Bilgiler*. Milsan Yayınları.
- Erginer, A. (2006). *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Ersoy, M. A. (2012). *Safahat*. Kitapmatik Yayıncılık.
- Ertan, V. (1990). *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri, Tefsirleri*. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği.
- Gökçek, F. (1995). *Mehmet Akif Ersoy'un Şiiri Üzerinde Bir İnceleme*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gömleksiz, N. & Bulut, İ. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkinliğinin Değerlendirilmesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi. 393-421.
- Karaca, N. (2015). Asım'da ya da Mehmet Akif Ersoy'un Manzum Kurgusunda Gençlik ve Gelecek Tasarımı. *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni, Mehmed Akif, Asım ve Gençlik*. İstanbul
- Güleçen, S., & Kuzu, Y. (2008). Afganistan Eğitim Sisteminin İncelenmesi. *Doğu Araştırmaları Dergisi* .
- Güler, Z. (tarih yok). Mehmet Akif'in Fatih Kürsüsünde ve Asım'da Hadis Atıfları.
- Gündoğdu, B. (2013). Suudi Arabistan'da Eğitim Sistemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (35).
- Güneş, M. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihinde Şair, Fikir Adamı ve "Karakter Heykeli Mehmet Akif'e Bakış*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Hanioğlu, M. (1992). Batılılaşma (Cilt 5). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Hülagü, M. (2006). *Panislamizm Osmanlının Son Umudu*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kanlı, U. (2009). Yapılandırmacı Kuramın Işığında Öğrenme Halkası'nın Kökleri ve Evrimi Örnek bir Etkinlik. *Eğitim ve Bilim* , 154.

- Karabiber, K. (2009). Namık Kemal. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Karabiber, K. (2009). Süleymaniye Kürsüsünde Vaiz; Abdurreşit İbrahim. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Karabulut, M. (2014). Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı. *Kültür Hayatımızda Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, H. (2009). *Mehmet Akif Ersoy'un Dini ve Siyasi Fikirleri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kaya, S. (Ed.). (1995). *Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Baskı Matbaacılık.
- Kazan, Ş. (2009). Safahat'a Göre Kadın ve Aile. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Kesikoğlu, O. (2003). *Muhammed Abduh*. Ankara.
- Keskin, Y. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Ortaokul Tarih Programlarına Yönelik Bir Analiz: Politik ve İdeolojik Yaklaşımların Programlara Yansımaları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kılıçoğlu, O. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Dini Sosyal Islahatçılığı*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kır, İ. (1988). *Mehmet Akif Ersoy'un Görüşlerinin Sosyolojik Analizleri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kızılaçoğlu, A. (2003). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri*.

- Kızılçelik, S.& Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset Matbaacılık.
- Kodaman, A. (1992). *Tanzimat Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: 150. Yılında Tanzimat.
- Koyuncu, B. (2015). *Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Küçükkan, İ. (Ed.). (1995). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Fil Yayınevi.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kirapları Müdürlüğü.
- Mercan, A. (2008). *Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı ve Günümüze Yansımaları*. Uluslararası Mehmet Akif Millî Birlik ve Bütünlük Sempozyumu. Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Oba, E. & Öztürk, D., & Gürbüz, H. (2014). Milli mücadele Döneminde Mehmet Akif ve İslamcılık. *Tutkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* , 563-572.
- Ocak, G. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Tutumları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 30, 835-857.
- Oğur, E. (2009). Asım'da Eğitim Değerleri. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Okay, O. (1998). *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelininin Anatomisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Okay, O. (2008). Safahat (Cilt 35). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Okay, O. & Düздаğ, E. (2008). İstiklal Marşı (Cilt 23). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.

- Oruç, Ş. & Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* (26).
- Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy. (1986). Aydın: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü.
- Özcan, A. (2005). İslamcılık (Cilt 23). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Özcan, A. (2005). Milliyetçilik (Cilt 30). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.
- Özgen, M. (2013). Mehmet Akif Ersoy'un Türk Eğitimine Katkıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* .
- Özkan, E. (2008). *Mehmet Akif'te Vatan Düşüncesi*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Özön, M. (1965). *Osmanlıca Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Öztürk, C.(2011). *Farklı Ülkeleri Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, N. (2001). Aydınlanma Hareketi ve Yeni Türk Edebiyatı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (9).
- Öztürkmen, N. (1990). *Mehmet Akif ve Dünyası (Safahat'ta Geçen Yapı Unsurlarının Stilistik Bir Tahlili)*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2009). İkinci Mşrutiyet Dönemi Fikir Hareketler İçerisinde Mehmet Akif. *Uluslar Arası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Polat, E. (2011). *Eşref Edip Fergan'ın Hayatı Eserleri ve Edebi Kişiliği*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Polat, H. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un "Gölgeler" Adlı Şiir Kitabında Cümlenin Öğeleri..* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Reisoğlu, K. (1957). Ebül'ula Mardin'in Şahsiyeti, Hayatı, Eserleri. *İstanbul Barosu Dergisi* (4).
- Saymanlı, K. (Ed.). (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 1*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Saymanlı, K. (Ed.). (1984). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 1*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sebilürreşad Dergisi* (Cilt 1). (1948).
- Sebilürreşad Dergisi* (Cilt 1). (1948).
- Sebilürreşad Dergisi* (Cilt 15). (1963).
- Sebilürreşad Dergisi* (Cilt 15). (1965).
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmenlik Klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenbalcı, G. (2009). *Mehmed Akif ve Tevfik Fikret'in Eğitim Görüşlerinin Mukayesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şeyda, A. (2009). Muallim Naci'nin Türkçe Üzerine Düşünceleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* .
- Şimşek, T. (2015). Mehmet Akif'in Poetikası. *Atatürk Üniversitesi Erzurum Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* .
- _____ (2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. Devlet Kitapları MEB.
- _____ (2015). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. Devlet Kitapları MEB.

- Taş, İ. (2009). Ulus Devlet Anlayışı ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Mehmet Akif ve İstiklal Marşı. *Uluslar Arası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.*
- Tezcan, M. *Gizli Müfredat Eğitim Sosyoljisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi.*
- Tiken, S. (2008). *Mehmet Akif'in Şiirlerinde Orta Asya Türk Dünyası Algısı.* Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Timur, K. (2014). Mithat Cemal Kuntay'ın Gözüyle Mehmet Akif . *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi .*
- Timurtaş, K. (2006). *Mehmet Akif ve Cemiyetimiz.* Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Turgay, N. (2008). *Mehmet Akif Ersoy ve İslam Birliği Düşüncesi.* Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu Ekim 2011 Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Zaim Üniversitesi, İstanbul. <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20121109-maesk.pdf>
- Türk, C. (2013). *Osmanlı Devletinde Tarih Eğitimi.* İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Ulusavaş, M. (2010). *Temel Yurttaşlık Eğitimi (Global Boyutlu, Karşılaştırmalı Bir Çalışma).* İzmir.
- Uyar, E. (1986). Ferit Kam'ın Tercüme-i Hal Hakkındaki Düşünceleri ve Kınalızade İle İlgili Bir Denemesi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 1 (1).*
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.
- Üstün, A. & Ada, Ş. (2008). İsveç Eğitiminin İncelenmesi. *KKEFD (17).*
- Yavuz, Ş. (2001). Kader (Cilt 24). *İslam Ansiklopedisi.* İstanbul.
- Yazıcı, N. (2013). Lise Müfredat Programında ve Ders Kitaplarında Çanakkale Savaşının Öğretimi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi .*

Yetiş, K. (1992). *Mehmet Akif'in Fikir ve Sanat Dünyasından Çizgiler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.

Yılmaz, M. (2011). *2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi(Nitel Bir Araştırma)*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Zavotçu, G. (2009). Sa'dinin Düşüncesi ve Etkileri. *Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (40).